This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Google

Это цифровая коиия книги, хранящейся для иотомков на библиотечных иолках, ирежде чем ее отсканировали сотрудники комиании Google в рамках ироекта, цель которого - сделать книги со всего мира достуиными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских ирав на эту книгу истек, и она иерешла в свободный достуи. Книга иереходит в свободный достуи, если на нее не были иоданы авторские ирава или срок действия авторских ирав истек. Переход книги в свободный достуи в разных странах осуществляется ио-разному. Книги, иерешедшие в свободный достуи, это наш ключ к ирошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все иометки, иримечания и другие заииси, существующие в оригинальном издании, как наиоминание о том долгом иути, который книга ирошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использовапия

Комиания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы иеревести книги, иерешедшие в свободный достуи, в цифровой формат и сделать их широкодостуиными. Книги, иерешедшие в свободный достуи, ипринадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, иоэтому, чтобы и в дальнейшем иредоставлять этот ресурс, мы иредириняли некоторые действия, иредотвращающие коммерческое исиользование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические заиросы.

Мы также иросим Вас о следующем.

- Не исиользуйте файлы в коммерческих целях.
  Мы разработали ирограмму Поиск книг Google для всех иользователей, иоэтому исиользуйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отиравляйте автоматические заиросы.
  Не отиравляйте в систему Google автоматические заиросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного иеревода, оитического расиознавания символов или других областей, где достуи к большому количеству текста может оказаться иолезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем исиользовать материалы, иерешедшие в свободный достуи.
- Не удаляйте атрибуты Google.
  В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он иозволяет иользователям узнать об этом ироекте и иомогает им найти доиолнительные материалы ири иомощи ирограммы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
  Независимо от того, что Вы исиользуйте, не забудьте ироверить законность своих действий, за которые Вы несете иолную ответственность. Не думайте, что если книга иерешла в свободный достуи в США, то ее на этом основании могут исиользовать читатели из других стран. Условия для иерехода книги в свободный достуи в разных странах различны, иоэтому нет единых иравил, иозволяющих оиределить, можно ли в оиределенном случае исиользовать оиределенную книгу. Не думайте, что если книга иоявилась в Поиске книг Google, то ее можно исиользовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских ирав может быть очень серьезным.

О программе Поиск кпиг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне достуиной и иолезной. Программа Поиск книг Google иомогает иользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый иоиск ио этой книге можно выиолнить на странице http://books.google.com/

A 812,696

PROPERTY OF
University of
Michigan
Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Н. Марръ

Vardan

СБОРНИКИ ПРИТЧЪ ВАРДАНА

МАТЕРІАЛЫ ДЛЯ ИСТОРІИ СРЕДНЕВѢКОВОЙ АРМЯНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

—

ЧАСТЬ III

—

ПРИЛОЖЕНІЯ

описаніе 10 Эчміадзинскихъ рукописей съ указателемъ,
арабскій и дополнительные армянскіе тексты,
армянскій текстъ съ переводомъ сказки „Лиса и волкъ въ западнѣ".

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.
ТИПОГРАФІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.
Вас. Остр., 9 лин., № 12.
1894.

PK
8547
.V29
P96
1894a
v.3

1 5 3 435-230

Книжный магазинъ
Т-ва ПОСРЕДНИКЪ
В. О. 8 линія, 9.
С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

Н. Марръ

СБОРНИКИ ПРИТЧЪ ВАРДАНА

МАТЕРІАЛЫ ДЛЯ ИСТОРІИ СРЕДНЕВѢКОВОЙ АРМЯНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

—

ЧАСТЬ III

—

ПРИЛОЖЕНІЯ

ОПИСАНІЕ 10 ЭЧМІАДЗИНСКИХЪ РУКОПИСЕЙ СЪ УКАЗАТЕЛЕМЪ,
АРАБСКІЙ И ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЕ АРМЯНСКІЕ ТЕКСТЫ,
АРМЯНСКІЙ ТЕКСТЪ СЪ ПЕРЕВОДОМЪ СКАЗКИ „ЛИСА И ВОЛКЪ ВЪ ЗАПАДНѢ“.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.
ТИПОГРАФІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.
Вас. Остр., 9 лин., № 12.
1894.

Разъясненія касательно печатанія текстовъ и свѣдѣнія о рукописяхъ, легшихъ въ основаніе изданія, сгруппированы и включены въ само Изслѣдованіе. Все мое вниманіе было сосредоточено на рукописномъ матеріалѣ; изъ печатнаго изданія (Ро) Сказки о Лисѣ и Волкѣ приведены варіанты только въ тѣхъ случаяхъ, когда можно было думать, что чтеніе изданія дастъ какую либо поправку. Необходимо отмѣтить, что при печатаніи предлежащей части пришлось опускать нѣкоторые встрѣчавшіеся въ рукописяхъ знаки за неимѣніемъ ихъ въ типографіи: вмѣсто рукописнаго [illegible] съ черточкою сверху [illegible], сокращенія слова [illegible], въ текстѣ напечатано обычное сокращеніе [illegible] или слово написано цѣликомъ, а въ Приложеніи II замѣнено болѣе близкимъ рукописному знаку начертаніемъ [illegible]. Знакъ восклицанія замѣненъ вопросительнымъ [illegible]. Въ рукописи М надъ группою [illegible] выставленъ или знакъ [illegible], когда она произносится, какъ о, или знакъ <, когда произносится, какъ ав. Послѣдній знакъ, попадавшійся и въ другихъ рукописяхъ, въ печати опущенъ.

Сокращенія и погрѣшности указаны въ части Изслѣдованія, только недосмотры и опечатки I Приложенія прошу исправить по списку, помѣщенному въ концѣ Указателя.

Н. М.

С.-Пбургъ, 1 дек. 1898 г.

СОДЕРЖАНІЕ

III ЧАСТИ:

стр.

1. Приложеніе I. Описаніе 10 Эчміадзинскихъ рукописей:............. 1—64
рукопись № 1 1
» № 57 10
» № 453 17
» № 1631 20
» № 1636 31
» № 1637 37
» № 1638 42
» № 1711 47
» № 1722 55
» № 1755 57

2. Приложеніе II. Притчи Вардана Айгекскаго (армянскій текстъ)..... 65—98

I.

1. Десять Купцовъ, Пять Мудрыхъ и Пять Неразумныхъ.... 67
2. Черепахи и Раки.......................... 75
3. Мужъ и Двѣнадцать Гвоздей.......................... 76
4. Кто круглѣе 77
5. Богачи и Рабочіе, Князья, Собаки и Птицы.......... —
6. Три Безумца (*въ двухъ редакціяхъ*) 78
7. Сказка о жадности сребролюбиваго 80
8. Сребролюбивый и его сокровище .... —
9. Какъ возникъ блудъ .... —
10. Богачъ и Племянникъ 81
11. Лягушка-Врачъ 82

II.

1. Оселъ въ львиной шкурѣ 83
2. Левъ, притворившійся больнымъ 84
3. Медвѣдь и Виноградъ 85

стр.
4. Животное, проводящее зиму во снѣ 85
5. Лягушки во время мелководія 86
6. Мраволевъ .... —
7. Морское животное съ благоухающею пастью 87
8. Царь и Свиньи .... —
9. Царь и Собаки 88
10. Царь, Собака и Тѣнь 89
11. Царевичъ и Идолъ 90
12. Два Философа .... —
13. Котъ и Мыши 91
14. Мать и Сынъ-Воръ .... —
15. Князь-Земледѣлецъ и Аистъ 92
16. Муравьи и Деревья .... —
17. Стрекоза и Муравей 93
2. Приложеніе III. Вардановскій сборникъ притчъ (*армянскій текстъ*) . 95—110
1. Царевичъ и Блоха 97
2. Обезьяна и Рыболовъ .... —
3. Аистъ и Горлица .... —
4. Аистъ, Удодъ и Галка .... —
5. Ворона и Воронята 98
6. Лиса и Известковый Камень .... —
7. Лиса, утопающая въ рѣкѣ .... —
8. Лиса и Ледъ .... —
9. Лиса и Кольчуга .... —
10. Оселъ, званный на свадьбу 99
11. Оселъ и Внукъ .... —
12. Человѣкъ, поѣдающій грязь и пьющій гной .... —
13. Человѣкъ, сажающій терніе и сѣющій волчцы .... —
14. Топоры и Деревья .... —
15. Орелъ и Стрѣла .... —
16. Шутникъ съ сумою .... —
17. Капля воды и Скала 100
18. Судъ Божій у родника .... —
19. Купецъ, Убійца и Мясникъ .... —
20. Земледѣлецъ, Гуси, Журавль и Аистъ .... —
21. Волкъ и Ягненокъ 101
22. Два Пѣтуха .... —
23. Мышь и Верблюдъ .... —
24. Сватающаяся Ласка и Мышь 102
25. Жаворонокъ — царь птицъ .... —
26. Павлинъ — царь птицъ .... —
27. Галка въ чужихъ перьяхъ 102
28. Лиса и Ракъ 103
29. Знатный Князь и Рыбы .... —
30. Бѣднякъ и Орелъ .... —
31. Вдова и Сынъ-Воръ 104
32. Князь, Свиньи и Ослята .... —
33. Мудрый Оселъ въ средѣ Рабочихъ Ословъ .... —
34. Грудной Ребенокъ и Волкъ 105
35. Левъ, притворившійся больнымъ .... —
36. Олень и Дѣтенышъ .... —
37. Зайцы и Лягушки .... —
38. Ворона и Лебедь .... —

стр.

39. Оселъ въ львиной шкурѣ ... 105
40. Лягушка-Врачъ ... 106
41. Волки и Овцы ... —
42. Быки и Левъ ... —
43. Ворона съ сыромъ и Лиса ... —
44. Обезьяны, строющія городъ ... —
45. Тщеславный Павлинъ ... —
46. Галка и Гусь ... —
47. Курица ... 107
48. Левъ, сломавшій себѣ ногу ... —
49. Горлица-Монахъ ... —
50. Ворона-Священникъ ... —
51. Сватовство Сыча за дочь Орла ... —
52. Орелъ и Птицы ... 108
53. Царь земныхъ животныхъ ... —
54. Дрозденокъ и Священникъ ... —
55. Священникъ-Взяточникъ ... 109
56. Лиса-Священникъ ... —
57. Пугливый Заяцъ ... —
58. Чайка и Горлица ... —
59. Кающійся Волкъ ... —
60. Лиса и Слѣпой Волкъ ... —
61. Левъ, Медвѣдь, Волкъ и Поваръ ... 110
62. Вихрь и Горлица ... —
63. Медвѣдь и Ворона ... —
64. Пѣтухъ и Лѣтяги ... —
65. Какъ посмѣяться надъ другимъ? ... —
4. Приложеніе IV. Избранныя притчи изъ арабской Лисьей Книги (*арабскій текстъ*) ... 111—128
2. Царь, Собака и Тѣнь (*сохранилась вторая часть*) ... 113
3. Царь и Слуга ... —
4. Царевичъ и Идолы ... —
6. Царь и Свиньи ... 114
16. Посланничество Александра Великаго ... —
17. Похороны Александра Великаго ... —
18. Александръ Великій и Философы ... 115
19. Александръ Великій и Благодатная Страна ... —
19а. Александръ Великій на островѣ-черепахѣ ... —
20. Александръ Великій и Голодъ ... —
24. Царь и Казначей ... —
25. Обѣднѣвшій Купецъ и Буйволъ ... 116
28. Столпъ съ наградою изобрѣтателю ... —
29. Садъ и Ровъ съ мостомъ ... —
30. Слѣпой и Святой ... 117
31. Царь, Племянникъ и Наибъ ... —
39. Лиса и Ракъ ... 118
42. Животное съ пилообразными рогами ... 119
45. Морское животное съ благоухающею пастью ... —
49. Кающійся Разбойникъ ... —
50. Александръ Македонскій, Аристотель и Дурачекъ ... 120
50г. Кошка и Мыши ... —
50в. Кошка и Свѣтильникъ ... —
52. Три Верблюда и Три Лисы ... 121

стр.

69. Человѣкоубійца ... —
70. Дурачекъ съ динаріемъ ... 121
72. Мачиха съ коровою и Пасынокъ съ осломъ ... —
80. Лиса и Бѣлый Камень ... 122
81. Лиса, утопающая въ рѣкѣ ... —
88. Судъ Божій у родника ... —
89. Купецъ, Убійца и Мясникъ ... —
93. Мраволевъ *(сохранилось начало)* ... 123
95. Сосѣдъ-Воръ и Быкъ безъ языка *(сохранилась вторая половина)* ... —
96. Бѣднякъ и Орелъ ... —
106. Сирійскій Священникъ и Армянинъ ... —
108. Врачъ и Ослиный Хвостъ ... 124
110. Левъ, притворившійся больнымъ ... —
113. Сребролюбивый ... 125
114. Дерево въ Индіи ... —
115. Десять Купцовъ, Пять Мудрыхъ и Пять Неразумныхъ ... —
120. Воръ и Арбузъ ... 126
121. Дерево, Двѣ Мыши, Колодезь и Змѣя ... 127
135. Оселъ ... —
138. Гранатъ и Олива ... —
152. Должникъ на судѣ ... —
157. Судья-Взяточникъ и Кадка масла ... 128
164. Люди и Скала ... —

Б. Приложеніе V. Физіологъ *(армянскій текстъ)* ... 129—175
Вводная часть ... 131
1. Объ Ящерицѣ ... —
2. О Львѣ ... 132
2а. » *(другая редакція)* ... 133
3. Объ Антилопѣ ... 134
3а. » *(другая редакція)* ... —
3г. О Камняхъ, производящихъ огонь ... 135
3га. » » » *(другая редакція)* ... —
3д. Олень и Мать ... 136
3е. Галка въ чужихъ перьяхъ ... —
3ж. Зайцы ... 137
3з. Ворона и Лебедь ... —
3и. Оселъ въ львиной шкурѣ ... —
3і. Лягушка-Врачъ ... 138
3к. Волки и Овцы ... —
3л. Быки и Левъ ... —
3м. Ворона съ сыромъ и Лиса ... —
4. О Пилѣ-Рыбѣ ... 139
4а. » *(другая редакція)* ... —
5. О Харадрѣ ... 140
5а. » *(другая редакція)* ... 141
6. О Пеликанѣ ... 142
7а. » *(другая редакція)* ... —
7. О Сычѣ ... 143
7а. » *(другая редакція)* ... —
8. Объ Орлѣ ... 144
8а. » *(другая редакція)* ... —
9. О Фениксѣ ... 145

		стр.
9а.	О Феникѣ *(другая редакція)*	146
9б.	Бѣднякъ и Орелъ	147
9в.	Свинья, Ослы и Ослята	—
9г.	Вдова и Сынъ-Воръ	148
9д.	Мудрый Оселъ въ средѣ Рабочихъ Ословъ	—
9е.	Князь и Рыбы	—
10.	Объ Удодѣ	149
10a.	О Галкѣ *(другая редакція притчи* Объ Удодѣ)	—
10b.	Объ Удодѣ *(третья редакція)*	—
10c.	» *(четвертая редакція)*	150
11.	Объ Онагрѣ	—
12.	Объ Ехидиѣ	151
12a.	» *(другая редакція)*	—
13.	О Змѣѣ	152
13a.	» *(другая редакція)*	—
13b.	» *(третья редакція)*	153
14.	О Муравьѣ	—
14a.	» *(другая редакція)*	154
15.	О Сиренахъ	—
15a.	» *(другая редакція)*	155
16.	Объ Ежѣ	—
16a.	» *(другая редакція)*	156
17.	О Лисѣ	—
17a.	» *(другая редакція)*	157
18.	О Пантерѣ	—
18a.	» *(другая редакція)*	—
19.	О Китѣ	158
19a.	» *(другая редакція)*	—
20.	О Куропаткѣ	159
20a.	» *(другая редакція)*	—
20b.	» *(третья редакція)*	160
21.	О Коршунѣ	—
22.	О Мравольвѣ	—
23.	О Ласкѣ	161
24.	Объ Единорогѣ	—
25.	О Бобрѣ	—
25a.	» *(другая редакція)*	162
26.	О Гіенѣ	—
27.	О Выдрѣ	—
28.	Объ Ихневмонѣ	—
29.	О деревѣ περιδέξιον	163
29a.	» *(другая редакція)*	—
30.	О Воронѣ	—
31.	О Горлицѣ	164
31a.	» *(другая редакція)*	—
32.	О Ласточкѣ	—
32a.	» *(другая редакція)*	—
32б.	Объ Оленѣ	—
33.	О Медвѣдѣ	165
34.	Объ Алкіонѣ	166
35.	О Воронахъ и Воронятахъ	167
36.	О Пчелѣ	—
36a.	» *(вторая редакція)*	—

		стр.
36б.	О Пчелѣ *(третья редакція)*	168
36в.	» *(четвертая редакція)*	168
36г.	О Жемчугѣ	—
37.	О Саламандрѣ	—
38.	О звѣрѣ «Бонесесъ»	169
39.	О Крокодилѣ	—
40.	О животномъ «Зеарбэсъ»	—
41.	О Женоподобномъ Звѣрѣ	—
42.	О Козлообразныхъ Людяхъ	—
43.	О различныхъ чудовищахъ	—
44.	О Гимнософистахъ	—
45.	О Тигрѣ	170
46.	О чудовищѣ «Шазаршахъ»	—
47.	О Грифѣ	171
48.	О Тигрѣ и Грифѣ	—
49.	О Чешуйчатыхъ Людяхъ	—
50.	О Рогатыхъ и Хвостатыхъ Людяхъ	—
51.	Объ Островѣ людоѣдовъ въ Индіи	—
52.	О Чудодѣйственномъ Озерѣ въ Каппадокіи	—
53.	Объ Озерѣ съ мертвой водою во Ѳракіи	—
54.	Объ Опьяняющемъ Источникѣ въ Пафлагоніи	172
55.	О Цѣлебныхъ Водахъ въ Пайтакаранѣ	—
56.	Лиса	—
57.	Два Голубя	—
58.	Волкъ, Кабанъ, Слонъ и Охотникъ	173
59.	Лиса и Барабанъ	174
60.	Лиса, утопающая въ рѣкѣ	175

6. Приложеніе VI. Лиса и Волкъ въ западнѣ *(армянскій текстъ съ русскимъ переводомъ)* 177

7. Указатель именной и предметный къ I Приложенію 193

8. Недосмотры и опечатки I Приложенія 203

ПРИЛОЖЕНІЕ I.

ОПИСАНІЕ 10 ЭЧМІАДЗИНСКИХЪ РУКОПИСЕЙ.

№ 1.

Листовъ 133 (12×9+15) in-8°. — **Текстъ** 15,6 × 11,5 с. — **Строкъ** 25—27. — **Матеріалъ** плотная, желтоватая навощенная бумага. — **Письмо** круглое, мѣстами — скорописью; церковныя пѣсни съ нотными знаками. — **Украшенія** инициалы и оглавленія красными чернилами. — **Переплетъ** досчатый; на кожѣ, покрывающей крышки, вытисненъ четыреугольникъ съ діаметральными линіями; обрѣзъ не окрашенъ; въ переплетъ зашиты пергаментные листы, по два съ каждой стороны, заключающіе отрывокъ изъ Евангелія инициальнымъ письмомъ. — **Состояніе** рукопись повреждена; опущены цѣлыя строфы; мѣстами пустуютъ страницы. — **Время** 1633 (ՌՁԲ). — **Мѣсто** городъ Тохатъ. — **Писецъ** священникъ Саhакъ.

Книга объ Адамѣ[1]) Аракела Сюнійскаго съ рядомъ стихотвореній, большею частью того же автора, и съ разнородными гаданіями и оракулами:

1. [Ադամայ գիրք] (ս. 1 a—կ. 2 b).

Нач.: Նախ քան զերկնալ աստեղերան
Երրորդութեան անեղական,
Անուն անեղր և անսահման,
Նա զդասուց հրաշ եղև։
Նախ յոչ էից արար զնիւթն,
Երկրորդ զերկինս համօրէն,
Երրորդ զզարդսն բուսեղէն.
Չորրորդ զաստեղսն հրեղէնս,
Հինգերորդ անշունչ էր սահմանա_
արտան,
Չորսն ի վեր նորին սատարան,
Հողն ի վար ջրոյն զզան,
Հուր հողմոյն կայր առաջեան,
Վերացուցեալ ջուրն ի ծովէն,
Աւար զհամարն ջրեղէն,
Երագ զատանս հողեղէն,
Ի բնութիւնն միշտ համատրէն,
Սահմծ զզբաժան բարձրագոյն,
Լուսոյ և ծաղկունս ի նման ան_
հուն,

1) См. Н. М., Изъ Поѣздки въ Арменію: Замѣтки и извлеченія изъ армянскихъ руко-[писей], ст. VIII.

Պեսակս կերպի բնաւորական,
Զի ընակութեան լցցի մարդկան,
Ծաղկեալ զերկինս բնաւորապէս,
Արեգակամբ և աստեղօք.
Զ՝երկոս երկրի ելից ծաղկօք,
Զի ցնծասցուք մեք հրճուա-
նօք.
Ստեղծ և զազգս այլ կենդա-
նեաց,
Զ՝ցեղս անասնոց չորքոտա-
նեաց.
Սողնոց թռչնոց և զազանաց,
Նոյն հաւասր զանազանեաց.
Նոյն յետ աշխարհի խորհրդ,
Ստեղծանել մարդ բան պատ-
կերի.
Տալով մարմին մի և հոգի,
Նման երկուց մասնկի.
Նախ ի հողոյ կազմեալ զա-
գամ,
Արկերորդ եւ շունչ կենդանա-
կան,
Արկեք հոգի եւ բանական,
Զորս ստեղծ նեազբն արարչա-
կան,
Զինք զարդարեաց բան պատ-
կերին,
Զ՝. բնաւորական մարմինք նորին,
Նոյն ազգ ելից փչմամբ շնոր-
հին
Ուր եղ ի դրախտն յանմահ
ակզբին:
Իսկ զերաղցն արար վերջնոյն,
Տան եւ իշխել արարածոց.
Զորքոտանեաց ազնոց՝ թռչնոց
Զկանց ծովու և այլ գետնոց.

[2 гл.] Կարծեալ առան ազգ ծնունդ-սոփ ընութեանս մարդկան հոգեզինի.

[3 гл.] Վ՝ն էր յետոյ ստեղծ զա-գամն ոչ յառաջ քան զամէն.

[4 гл.] Մ՝ասն զմիեանս լոյն եղե-կեան չէ բարիք մարդոյ միայն.

[5 гл.] Վ՝ն զերազանցութեան նախ-նեացն և դրախտին. Տունս մղ (слѣдуетъ: մէ).

[6 гл.] Վ՝ն բանաւորութիւն և ահին և խաչման. տուն ճիէ.

[7 гл.] Վ՝ն աղբայոյն և աղայոյն նախ-նեաց. մր.

[8 гл.] Վ՝ն հոգեկանութիւն և ճանա-պարհի հոգւոյ.

[9 гл.] Վ՝ն ահեղ դատաստանին [տուն] լէ.

[10 гл.] Վ՝ն անհնանաց զմախոցն. տուն թէ.

[11 гл.] Զորս ազգ անհնանքըն զլխովին բան չորս հիւթոց ինձ պատ-ճառին.

[12 гл.] Վ՝ն չարին թէ ուստի ունի զբօսիզըն և կամ զինչ է. տուն Հ.

[13 гл.] Վ՝ն ցանգաւոյ բարոյն. տունս մղ.

[14 гл.] Վ՝ն մարդոյն թէ որպէս պատկեր Այ և կամ որպէս ունի զնմա-նութիւն անմարմնոցն. տունս լէ.

[15 гл.] Վ՝ն յետ հարցմանն հար-ցափորձել Այ. որ ասաց թէ ուր ես.

[16 гл.] Վ՝ն երկնային խորհրդով հարցմանց Այն զնախնեան.

[17 гл.] Վ՝ն ամին.

[18 гл.] Վ՝ն տարաժամանեաց փոշի-մանեալ նախնեաց ի զրկմանէ պայծառ փառացն.

Въ концѣ этой главы помѣщено стихотвореніе того же автора съ акростихомъ: Տէր Մաղթեալ.

[19 гл.] Վ՟ն զղջմանըն Նուայի. տունս. Է:

[20 гл.] Վ՟ն զանազան խորհրդոյ կողին որ առաւ [յ]ադամայ թէ ինչ խորհուրդ բերէր յինքեան չարոյ և բարոյ. տուն. Է:

[21 гл.] Ա՟յլ խորհուրդ դարձեալ. կողին. զոր ինքն ունի ծածուկ. տուն. կբ:

[22 гл.] Կամ զի կողն ոսկր է անըզգայ. ինքն ըստ ինքեան բան չիմանայ: տուն իե:

[23 гл.] Եւ թէ վ՟ն էր 'ի հողոյ ճստեղծ ադամ և ոչ այլ հիւթոյ:

[24 гл.] Վ՟ն համեմատութեան նախնոյն ընդ ա՟ն: տունս ժե:

[25 гл.] Ա՟յլ խորհուրդ վ՟ն կողին.

Համեմատեալ ա՟ծածինն.
Եւ զոր եղև անտ 'ի դրախտին.
Կատարեցաւ նոյն ընդ փրկչին
տունս ձե:

[26 гл.] Դարձեալ խորհուրդ մեծ
ւանքննին

Սբ կնքելոյ գերեզմանին
Ընդ որ հիանամք ամենեքին
Եւ թէ վ՟ն էր կնիք եղին.
տունս ճիդ:

[27 гл.] Դարձեալ խորհուրդ ըստ
այլ կերպի

Երբատեսակ իմացողի:
Յարարչութիւն սկսանի
Ու 'ի խաչ փրկչին համեմատի:
տունս ճժա:

[28 гл.] Դարձեալ վ՟ն մահու և յարութեան ա՟ն որ մեզ խորհուրդ ածի: տունս ի:

[29 гл.] Դր՟ձլ վ՟ն բժան սքանչելեացն. որ եղեն յաւուր խաչելութիւն (sic) ք՟ի. Հ տունս:

Кон.: Եւ մեք ա՟հեմք ըղհօր որդին.
Ձս խրկեց մարմնով զորդին:
Որ հրաւիրեաց զազգ մարդկային
Ի յառագաստ հարսնարանին:

2. Պատմութիւնք հարկաւորք և դիտաւորութիւնք պիտանացուք: Յի՟շս մեծի [-աց] նախնեացն Ադամայ և Նուայի զանազան կերպիւ ասացեալ ոտանաւորաբար ի տ՟ր Առաքելոյ Սիւնեաց: Վ՟այելուչ եղանակաւ՝ 'ի զուարճութիւն մարդկան և 'ի ճաշակ մտաց. Յայտնիչ ծածուկ խորհրդոց վ՟ն գեղազարդութեան նախնեաց և գուշակութիւն ս՟բ ա՟ծածնին և զօրութիւն պատուիրանին ա՟ն և վ՟ն կողին խորհրդոյ 'ի խաչն և յարութիւն ք՟ի համեմատեալ. Ութ գլխով բաժանեալ. ունի տունս: յի:

ա. Նախ վ՟ն գեղազարդութեան նախնեացն և վայելչութեան դրախտին. տունս. Է:

բ. Երկրորդ վ՟ն կողին խորհրդոյ 'ի դէմս ա՟ծածին. տունս. ի:

գ. Երրորդ վ՟ն պայծառակեր[պ]ութեան նոցին և խնամով խրատելոյն տեառն զնոսա. տունս. իբ:

դ. Չորրորդ վ՟ն պատուիրանին տեառն. տունս. իդ:

ե. Հինգերորդ վ՟ն նախանձու բանսարկուին և աւձին և խաչման նախնեացն և փոշիմանութեան. տունս. ճկ.

զ. Վեցերորդ վ՟ն կողին խորհրդոյ՝ որ պատրեաց զնա. տունս. իէ:

է. Եւթներորդ դարձեալ վ՟ն ադա-

մայ և կողին համեմատեալ ՚ի խաչն և յարութիւնն քի՟ : տունս : ի՟ :

ը. Ութերորդ վն յիշատակարանի գրոյս. տունս. ի՟. (см. ниже стр. 8):

Нач.: Զի դառք վերին զաւրացն ընդ
նա հիանէր։
Զաշխարհըս տուն կազմեաց
[ա՟ծ] որ նա բնակէր։
Զանազան կենդանիքն ըսպա-
սաւորէր են.

Кон.: Զմեզ քո սուրբ աղքայութեանդ արժանացոյ տր՟։

3. Բանք հոգեզուարճ և պատմութիւնք հարկաւորք յաղագս նախնեացն Ադամա և Եւայի բարառնբար ասացեալ, այլ և զանազան խորհուրդ վն նախնեացն և վն մեր և վն ա՟ծ և վն օձին և բանսարկուին և պատրանացն. ասացեալ ոտանաւորաբար ՚ի տր՟ յառաքելոյ Սիւնեաց։ տունս. մի՟. տասն գլխով բաժանեալ։

ա՟. Նախ վն նախնեացն. մի առ մի պատասխանիք յանդիմանութեամբ, տունս. լ՟։

բ. Երկրորդ թէ վն էր այնպիս[ի] փորձանաց դիպեցան. տունս է՟։

գ. Երրորդ զոր մեք պարսաւեմք զնոսա վն յանցմանն այլ և ՚ի խրատ բազմաց. տունս. իբ՟։

դ. Չորրորդ զոր նախնիքն պատասխանելով յանդիմանեն զմեզ և խրատեն. տունս. ժբ՟։

ե. Հինգերորդ զոր նախնիքն բաղձմամբ բարոյն փոշիմանեալ ՚ի չարեն վն յանցմանն, տունս. ժե՟։

զ. Վեցերորդ վն բանսարկուին և աւձին նախատինս. տունս. իդ՟։

է. Եաւթներորդ զոր դևք մեզ պատասխանեն. անմեղադրելի գոլ զինքեանս. տունս. ժա՟։

ը. Ութերորդ վն կերպի աւձին, տունս. ժա։

թ. Իններորդ վասն արարչութեան. տունս. ժթ։

ժ. Տասներորդ վն աւձին և բանսարկուին և թէ որպէս պատրեաց զնախնինն. տունս. կդ՟։

Нач.: Ընդ բանսարկուին յոյժ զար-
մացայ,
Թէ նայ վն էր այդքան մխայ։
Ոչ հանդարտի և ոչ զովանա,
Այլ մոմոքի և կըսկըծա։

Кон.: Ըստ հողմոյն տայ մեզ ծուլանալ,
Եւ ըստ ջրոյն չարեաց ցանկալ։
Ըստ հողմոյն տայ հպարտանալ,
Եւ ըստ հրոյն յոյժ բարկանալ։

4. Стихотворенія и гимны (գովք) святымъ:

a. Վն հոգէվարի. տունս իբ, стихотвореніе того же Сюнійскаго епископа Аракела, въ алфавитномъ порядкѣ стиховъ, съ нотными знаками.

Нач.: Աչքիս ծովացեալ գետք յինէն են.

b. Վն դատաստանին քրիստոսի, въ алфавитномъ порядкѣ стиховъ, съ нотными знаками.

Нач.: Յայրէն մինչ ի քէն յայրէն մինչ ի քէն զբան դատաստանին պատ-մեմ են.

c. Վասն փառաց արդարոցն ՚ի հանդերձեալն. տունս. խբ., въ алф. пор. стих., съ нотными знаками.

Нач.: Յորդորոց տանն որ յայտնե-լոց է են.

d. Գովք ամենայն ա̃ծածնին. խազ-գրութիւն չէ. Стихотвореніе Тэръ-Аракела, въ алф. пор. стих., съ нотными знаками.

Нач.: Ա̃նձառ ու անբծին ծաղիկ լուսածին են.

e. Գովք որ ա̃ծածին կուսին. տաղս. կղ. Стихотвореніе, въ алфавитномъ порядкѣ стиховъ, съ нотными знаками.

Нач.: Յայրէն մինչ ի քէն գովեա գու յինէն են.

f. Գովք որ ա̃ծածնին. տաղս. լղ. Стихотвореніе, въ алфавитномъ порядкѣ (до буквы *ժ*) стиховъ, съ нотными знаками.

Нач.: Անմեղ լուսոյ հրամին. ցաւք քո քաղցրագին են.

g. Վա՛ս նախնեացն Ադամայ և կնոջն. տաղս խէ.

Стихотвореніе Аракела, въ алфавитномъ порядкѣ стиховъ, съ нотными знаками.

Нач.: Անկրակ էին, անօրակ գային, անեղ ու անվախճան են.

h. Գովք ա̃ծածնին. տաղս ծ̃.

Стихотвореніе въ алфавитномъ порядкѣ стиховъ, съ нотными знаками.

Нач.: Յայրէ մինչ ի քէն յայրէն մինչ ի քէն դըեղ ա̃ծածին գովել կա-րաէ են.

i. Գովք որ ա̃ծածնին. առաջնոյ ձաշակիւ ձայնիւ. տաղ. կա.

Стихотвореніе Аракела, въ алфавитномъ порядкѣ стиховъ, съ нотными знаками.

Нач.: Անձառ ճառագայթ լուսոյն ի քէն մարմնանալ գայ նոյն են.

j. Ոսկի բաղձանք ի հոգևոր մտաց խնդրաղաղանաց սիրոյ. Աս ճշմարիտ բաղձանք քո. Աստուած մեր-գերաղոյն հոգեկան խնդութեամբ ի սէր յաւագելոյ աստուծոյ. տաղս. լը.

Стихотвореніе, въ алфавитномъ порядкѣ стиховъ.

Нач.: Ահա բաղձամ քեզ յանկարծ պարծանօք և հրաշալի են.

k. Աս նոյն բաղձանք սիրոյ. տաղ. լը.

Стихотвореніе, въ алфавитномъ порядкѣ стиховъ.

Нач.: Ահա մեծ լուսն և ահոգին լուսաբեր են.

l. Վա՛ս աստուծոյ է բանք. Օրհնեա գեղեցիկ մեն տաղ կարգա.

Стихотвореніе, въ алфавитномъ порядкѣ стиховъ.

Нач.: Աստուածային զրախտ անճե-ալ. ծով լուսեղէն պատուաբերեալ.

m. Գովք ծ̃ր ա̃ծածնին բաղցրա-ձայն երգով.

Стихотвореніе съ акростихомъ имени автора въ такомъ видѣ: Տառեկէ րրր Աաաաաաաաաքքքեեեաաալլլ. Տէր Առաքել:

Нач.: Տուն խնդարեր ծաղկածին լուսաբաղըոջ ի մարմին:

n. Աս նոյն գոհաբանութիւն. տաղս. լը.

Стихотвореніе, въ алфавитномъ порядкѣ стиховъ.

Нач.: Յայրէն մինչև ի քէն, ի քէն գոհանամ ես որ քո ոչ գալրստեամբ ազատեցեր զմեզ:

o. Վա՛ս որբոց աստուծոյն քէ տաղ. լը.

Стихотвореніе, въ алфавитномъ порядкѣ стиховъ.

Нач.: Սայլի ուղևորակ եւ փայլուն. ճառագայթիւթ լուսատուոյ են.

р. Ի հրահանգ. հանրային ընդհա- տանական լերին. երգ ինչ որ առաւ- ձնեալ բարիւքն հոգևորական ործ կա- ցեալ տարիքն հանրական ոգեալ ոճիւ և բարոյականական կոչեալ գեղա- տան հնարագիտական.

Стихотвореніе, съ куплетами въ алфавитномъ порядкѣ.

Нач.: Նախանձի բռնկեցին եւ եմ
Կու[ք] լուսաւորեալ զոր ինչ ասեմ:
Ալ մանկունք զձեզ խրատեմ.
Ծառա իմաստից ուսուցա-
նեմ են.

5. На третьей изъ семи слѣдующихъ пустыхъ страницъ стихотвореніе, въ 21 стихъ, безъ заглавія, безъ указанія автора, скорописью (նօտր- գիր).

Нач.: Միշտ եղէ եւ մնացական.
Ոչ էր խելացոր յիմար մշակ
են.

6. Ռամլ բանք և պատմութիւն բա- ռից խմաստից և բանից նոցին. զոր առեալ է ի պարսից գրոց և թարգմանեալ ի հայ բառ կամօքն էջ:

Руководство къ гаданію на «рамлѣ» (ռամլ = رمل), переводъ съ персидскаго, 10 страницъ, скорописью (նօտր- գիր).

Нач.: Նախ է թէհալ, որ է նըր- կայ. որ աշխարհարար հինգ առէ. մաքի որ է անցեալ են.

Кон.: և հանց արայ որ ի հոգն չի խալախ. որ հոգն բոլոր լինի կամօք էջ:

7. Ակ. գիտութեան տարւոյն որ խիթայու իմաստակերքն շինէր. ի մի բժան. կենդանակերպի և անուանց. և հոգին են գրեր առձն մեկի. մինչև ի կատարած աշխարհի շինակահնիլ և յըղորդ կուգայ:

Оракулъ на цѣлый годъ и до скончанія міра, составленный «китайскими мудрецами», семь страницъ скорописи (նօտրգիր).

Нач.: Խիթայու իմաստակերքն են աշխարհի և գրել են խորեանց գրե- անքն են.

8. Այս է աւուրք լուսնին յառաջի օրէն մինչև երեսուն.

О дняхъ луны отъ перваго до тридцатаго, на пяти страницахъ скорописи (նօտրգիր).

Нач.: Այս օրերս ընդրածէ խիմա- տակերաց ի մի տմ գործոց:

9. [Ցանց գուշակման]. сѣть для гаданія, 2 страницы скорописью (նօտր- գիր).

10. Խաւար իմ իմաստակերաց և իմ վարդապետաց որ տարեթն են մի գարնան եղանակին. որ է նաւրոզն թէ յորուսնաւր մտանէ. և այն տա- րին բոլոր ինչ նշանակէ որ զինքն փորձելեն. կ. տարի և այս են գրել առանցին:

Оракулъ на годъ сообразно съ тѣмъ, въ какой день приходится «наврозъ». Оракулъ этотъ записанъ со словъ «всѣхъ мудрецовъ и свѣтскихъ учителей» по испытаніи впродолженіе шестидесяти лѣтъ, три страницы скорописи (նօտրգիր).

Нач.: Թէ շի նաւրոզն շաբ լինի են.

11. Стихотвореніе, въ алфавитномъ (до буквы զ) порядкѣ стиховъ, съ рѣд-

ними нотными знаками, на нелощеной толстой желтоватой бумагѣ, скорописью (նօտրգիր), безъ заглавія.

Нач.: Ընծայք սաւմ հաղճերգա-կան. առարգալա տաւն է գանագան եւ.

Записи и приписки.

I. Въ концѣ 29 главы первой части книги объ Адамѣ (см. выше стр. 3) почеркомъ текста читается:

՚Ի յաւթ հարիւր հազաց թուական
Յիսուսն աւրհնեալ մանեալ նոր ամ.
Խորհրդաւոր բանիւ գրեցան.
Ի խորախորութեան սրտից մարդկան.
Զձեզ աղաչեմ որ ընթերցողք.
Եւ անհասկանալի օրինակողք.
Հայրն իմ Պետրոս յիշեք մաւք.
՚Ի որ աղօթս ձեր արտասուաք.
Նայլ և զեղբայր իմ ըղ Մելիք.
Եւ զմայրիմ հարսն իմ բարիք.
Զննջեցեալսն և զկենդանիք.
Յիշեք յաղօթս ձեր նաղելիք.
Նայլ և զեղբայր իմ ըղ Սարգիզ.
Մի քահանայ և հանձնարեղ.
Զի վախճանեալ էր նոյ անմեղ.
Յիշեք յաղօթս ձեր արտասուեղ.
Զմեծ վարդապետս իմ [illegible].
Կրկնոր անուն պատմեալ բա-
րեաց.
Գայծառագործ և հանճարեղ.
Պահող հոգւոյ և արտասուեղ.
Ճոխով մարուր ընութեամբ ան-
մեղ.
Մեծ հաւատոյ բանիւ հաւեղ.
Բանս յարմարեաց հանճարա-
գույնս.
Քննեալ գոլոյր էից մասունս.
Գիտէք քանն ու չորս օրացն ծաղ-
կան.
Եկեղեցւոյ եղեալ սփռանս.
Զկաթուղիկոս հայոց ազգին.
Զամէր կարապետս ուրհնող հա-
գին.
Յիշեք յաղթըս ձեր բարին.
Եւ ընդ նմին զԹշնաւոր հոգի[ս].
Նայլ և իշխանն մեծ ամիրաու
(կարգա Ամիրաս).
ԶՄիւրթէլ եղբայրն իւր հարա-
զատ.
Զտաւղ նոցա ծնընդեամբ սրատ
(ճշատ).
Յագգէս հայոց լինել անհատ.
Զոր յիշեցէք առ հասարակ.
Յիշեք և զայս մեզ յըստակ.
Պահել զնոսա հոգով ապխանակ.
Տալ զանթառամ փառաց պսակ.
Եւ որ յիշէ զմեզ անմոռաց.
Յիշեալլիցի ընկերն առ ած.
Որ թողութիւն խնդրէ մեղաց.
Թողցի և իւրն զոր գործեաց.
Իշխանութեանըս թագաւորի.
Որ նոյ աւրեաց շատ ռի.
Տէ ձեռին բաժակ ոսկի.
Նորոգանէ ում և կամի.
Սուտանաւորըս այսմին յիսուն.
Ու հարիւր և Յերեսուն.
Որ ընթեռնու մեզ բղայն.
Պնանէ շատ բանս պիտանացն.
Նորընծայք հոգով զած հոգին.
Կալցեմք մեզ զհայրն անեղին.
Նարեբանեմք մարմնով զՍրբին.
Որ ապասեաց աղգոց զնախնին.
Սուրբ խորհուրդ այս գանագան.
Որ ի դըրոց սըրբոց առան.
Զընթերցողին մտացն բանան.
Տայ իմանալ զոր ի սմա կան.

Բայց բոլոր ձեռքից է այս նոր բանս,
Որ այլ ուրիշ չերևեցան.
Ու կերպարանք վառաց մարդկան,
Հնաշակաղաց ըղձանքն տան.
Որք բաղձանք գայ կարգան,
Ըղձանքս հոգույն բանան.
Նայլ և մռայ ըղղայն տան,
Քննել զխորհին որ կի անձ կան.
Բայց թէ իցէ որ ձանձրանալիս,
Պարտաւորդէս բանից անկիրթ.
Նա ոչ առնու զճաշակ բանից,
Նայլ մեղադրէ բանից կարից.
Բայց որ կարդայ գայս աննախանձ,
Պտղէ խմաստք պայծառագրանչ:
փայլմունքս որ կայ ի անձ թա-
փանց.
Ու է յինէն այլ կի բարձանց.
Այս որդն և հող եմ և փոշի.
Արհամարհանք ամի.
Բայց ուրհնութիւն ամեն շնորհի,
Որ կի ակարս ներգործի.
Իսկ որ ունի բան ինչ ասկի,
Ու անարգի զնիւթն արծաթի.
Զի երկարեանն են պիտանի,
Նա խարանքիւր պատշաճի.

II. Запись отъ автора въ концѣ восьмой главы второй части (см. стр. 4) почеркомъ текста:

Աստի բանս բովըսաս, անգ և
աստրանէր.
Պատճառ ալգամ ունեց է որ ինչ
անցըն էր.
Այս այլ ծածկեալ խորհուրդ որ
հանդերձեալն էր.
Նաէք զխորհուրդս կի մտ եղ-
բայրք բանաւէր.
Խմաստք որ է կի անձս, յայլ ու-
րէք ոչ կէր.

Բանքս այս ոչ թէ յինէն այլ կի
բաղձանաց էր.
Զի ակր առաքինութեան զգի-
տրս վառեալ էր.
Բայց ոչ յերկարեցի զի ձանձրա-
նալ ակէր.
Նայրան բանաստիրացդ բաւական
էր.
Պիտեցի զատանաւորքս ոչ ինչ
պատշաճն էր.
Զի ես այն տառապեալ մարդս
ցընդեալ էր.
Ի յայս ժամանակիս սուլթան թա-
մուրն էր.
Թվականն մեր ՌւԹ հարիւր սյե-
սուն ու երկու էր.
Նարէկմա ընթերցողք յիշեցէք
առ այն.
Զեղբայրն իմ ըղդարբեզ ով քա-
հանայ էր.
Ըղձայրն իմ ըղդասիթ և զմեծիկ
իմ մէր.
Արեամբ մերձաւորաց յիշեցէք
առ այն.
Զիմ մեծ բարբանակէն յայժ
խմատատէր.
Զդրիգոր մեծ ծզնաքղեաց
աղերսէք առ այն.
Զգիտող հայաստանեաց հոգով
որբաէր.
Զընտրեալ այն կարապետ շնոր-
հազարդ է այն.
Զմանգանս եկեղեցոյ որ կի ներ-
կայս էր.
Զանցեալն և զապառնին մեջս
յիշեսցէ այն.
Ով ընտրեալ քահանայք մաք
բանաւէր.

Զնուաստ, որ տապելով զոսք
յիշէք առ ակբ։
Զյիշողք մեր առ նա գթով
սրտաւէք։
Յաւուրն պայծառութեան պսա-
կեսցէ ամ̃։
Զծաղկունս պսակէս լուսոյ որ
սոա յիշած էր։
Նոցին պլծնելով զունով զմեզ
ծաղկեսցէ ամ̃։
Զքիշխանն մեծ Սմբատ և զպա-
րուն ընկերթէլ։
Նշզալք և զաւակօք ծաղկե-
ցուսցէ ամ̃։
Հերձուածը չարին զոր յայս ժա-
մանակիս կէր։
Ի Սինեաց զինմակէս փարա-
տեսցէ ակբ։
Երեք հարիւր ու քան տաւնս
որ կ ամս կէր։
Նայս ձեռ ի յընթերցումն և ինձ
յիշման կլ։
Հանուր զմեր ներնջեցելոյն և
յիշողացդ էլ։
Սեծի հարանարանին ծաղկա-
զարդ է ամ̃։
Նորհնելով հայր և որդի և սբ̃
հոգին ամ̃։
փառաց և յարութեան և պսա-
կաց մէլ։

III a. Въ концѣ третьей статьи запись отъ автора почеркомъ текста:

Ի յոթ հարիւր հայոց Թու-
ականն,
Եւ յիսներորդ մտեալ նոր ամ։
Յասանալոր բանքըս գրեցան,
Հարցս բանաւն և պատասխանն։
Տէր տապելով նուաստ ողի,

Դ, նորհայ Թափաւրս նի.
Զսասանաւորս չարաչրեցի.
Վ, ան Սգամն և Նոյսի։
Ըանս որ պատմի հանանգամեն.
Երկու հարիւր աւն և քան։
Ոնի խորհուրդ առ զանազան.
Զոր հանճարեղ միայն խմանանս
Անձնա լուսյն անգններն.
Եշրեակ անմանցն միակի.
Հոգով մտաւք բանիւ լեզուի.
Տայսք միշտ փառս անլռելի։
Յորժամ փառօք յերկնից գայցես.
Եւ զարարածս նորոգես։
Զբարսեղ եզրայրն իմ որ առ
քեզ.
Ընձա լուսով պսակեսցես։
Սերով բանից և ընթերցող.
Եւ անձնախանձ որինակող.
Զերզողս յիշէք խմով նախնեաց.
Ի որ յաղթութ ձեր արարոց։
Զմեծ վարդապետն իմ համձա-
րեղ.
Կորիզորիսս հոգով անմեղ։
Եղազումխմաստք յաշակերտ հա-
մեղ.
Յիշէք յաղթութ ձեր արատա-
սանեղ։

III b. Отъ переписчика непосредственно слѣдуетъ:

Նայլ և ըղձծող ասպատ բանի.
Ի սահակիս սբ̃ Գարագնի։
Ի Թոխաթի մեծ քաղաքի.
Ի յանսարակ ասա գրեցաւ։

փառք ամենայն երրորդութեան
հօր և որդոյ և հոգւոյն սրբոյ. այժմ, և
յաւէտ ամէն։ գրեցաւ գիրս ձեռամբ
անարժան Սահակ երիցու ի Թվին

հայոց. ռՃա[1]). ձեռամբ ամենայն, ին. տառապանեցաւս բայց աղաչեմ հոգևոր հայրք իմ և եղբարք. յոր կարդայք յիշեսջիք ինձ զայս ի անէ և զիս յիշեցէք:

IV. Въ концѣ стихотворенія 4 a почеркомъ текста читается:

Ես տէր Սարգսեալ անձամբ տառա-պեալ. վասն իմ հայցեցէք ընթերցողք [ի] տեառնէ զթողութիւն:

Զեղբայրն իմ բարսեղ քահանայ անձեղ. և զհայրն իմ զաւիթ յիշեցէք յաղօթս ձեր զաւրեղ.

Ես որ գրեցի յիշէ ի յուղեղ որոկ ծաղկակցեց պատկ ընկալցի յաստուծոյ մերձէ: Թէ հայոց մեծի ութ հարիւր տարի ու յիսուն ու երեք ամ էր մեռեալ որ զայս բանս գրեցի:

V. Въ концѣ стихотворенія 4 d почеркомъ текста читается:

Ով զայս ընթեռնու կամ աւրի-նակէ.
Զիս տէր Սարգսեալ ի յաղօթս իւր յիշատակէ
Ես որ գրեցի յիշէ ի յուղեղ որոկէ:

Զանս յե ած ծաղկապարց փառաց պատկէ:

Ի Թուին հայ. Ղ. ամի ձէզ. էր մեռեալ որ զայս բան գրեցի.

VI. Въ концѣ 4 g стихотворенія почеркомъ текста читается:

Ես տէր տառապեալ. յայժ հոգով ախտր. զայս մին քանի բանս ասացի ի գէմս նախատանեցծին:

Ընթերցողք բարի եղբարք սիրելի զիս յաղօթըս ձեր արարէք յիշման արժանի.

Ի Թուին հայի ութ հարիւր աթ. ծէ. ամ է անցեալ որ զայս բանս գրեցի:

VII. Въ концѣ 4 h стихотворенія почеркомъ текста читается:

Թուին հայոց ի Թուին. պծզ. բանքս այս գրած է:

VIII. Въ концѣ 4 p стихотворенія почеркомъ текста читается:

Գրեցաւ գիրս ձեռամբ անարժան տահակ երիցու ի Թվին հայոց. ռձր. տառապանեցաւ. բայց աղաչեմ հոգևոր հայրք իմ և եղբարք յոր կարդայք ու յիշէք զու ի անէ յիշեալք լինիք: ամէն:

№ 57.

Листовъ 369 in-8°. — Текстъ 12,7×8,3 с. — Строкъ 22. — Матеріалъ бѣлый пергаментъ. — Письмо круглое (բոլորգիր). — Украшенія заглавія и начальныя строки красными чернилами; заглавныя страницы (2 а и 12 а) въ заставкахъ; при нѣкоторыхъ изъ остальныхъ заглавій имѣются миніатюры въ связи съ инициціалами. — Переплетъ: картонный, съ

1) Въ рукописи въ этомъ мѣстѣ подчищено можемъ

цвѣтной бумагою и съ кожаным корешкомъ. — Состояніе: хорошее; когдѣ выцвѣли заглавія красными чернилами, въ иныхъ мѣстахъ заглавія эти возобновлены черными чернилами. — Время 1294 (ՉԽՄԳ). — Писецъ священникъ Киракосъ [, онъ же?] и Константинъ. — Собственникъ священникъ Ванаканъ и іеромонахъ Ѳома.

Переписка греческаго императора Мануила съ армянскими католикосами объ единеніи, Преніе съ греческимъ патріархомъ Тарсонскаго архіепископа Нерсэса, отправленнаго царемъ Леономъ въ Константинополь, Слова, Поученія и Письма Нерсэса Благодатнаго и Нерсэса Ламбронскаго, Элегія Хачатура на смерть Нерсэса Ламб., поэтическія произведенія Нерсэса Благ., Элегія Вардана Айказна на смерть Григорія Мартирофила, Видѣнія, Вопросы съ отвѣтами и Поученія инока Іоанна Гарнійскаго, вардапета Вардана, вардапета Ванакана и др.:

1. Տն Ներսէսի առ եպիսկոպոսունս և վարդապետս և համօրէն դասս եկեղեցւոյ։ Որք յառաջ տանին արժանաւորնեաց ժողովեալք ի Հռոմկլայն առ Գրիգորիս կաթուղիկոսի եղբաւր նորին ի ձեռնադրութիւն զնա [ի] կաթուղիկոսութիւն Հայոց (2 a — 12 b л.):

Нач.: Ո՛չ ձեզ էն բանք իմ զարդ որբադանեց են.

2. Թուղթ ընդհանրական Տն Ներսէսի Հայոց կաթուղիկոսի առ համօրէն հայաստանեա[յց] ազինս: որոյ սկսւ- շութեամբ հաւատոյ. նման ի մէջ։ 13 a — 96 b):

Нач.: Ներսէս ծառայ Քի և ողորմութեամբ նորին կաթուղիկոս ամենայն Հայոց. ընդհանուր հաւատացելոց որ հայկականացդ սեռից որք են.

3. Պատճառ ի խնդրոյ միաբանութեան Թագաւորին Հոռոմոց Մանուէլի և որոց կաթողիկոսացն Հայոց Թուղթքն զոր գրեցին առ միմեանս (97 a — 213 a л.):

Содержитъ извѣстную переписку по вопросу о возсоединеніи церквей между армянскими патріархами — Григоріемъ († 1165), Нерсэсомъ Благодатнымъ и Григоріемъ, преемникомъ Нерсэса Благодатнаго — и греческимъ императоромъ Мануиломъ и константинопольскимъ патріархомъ Михаиломъ.

Нач.: Մարգարէն Դաւիթ յանձնցին երգս սաղմոսացն աւրհներանէ են.

4. Տն Ներսէսի արքեպիսկոպոսի Տարսոնի կիլիկեցւոյ. յորժամ շրջագնացանութեամբ ի Թագաւորէն Հայոց մեծաց լեռնէ ի կոստանդնուպօլիս հարցումն պատրիարգին և պատասխանի որոյն Ներսէսի (213 a — 219 b л.):

5. Թուղթ առ Գրիգորիս կաթողիկոսի Հայոց՝ գրեալ եղբաւր նորին Ներսէսի եպիսկոպոսի. հրամանաւ նորին ի միջնադէտս ատորոց. յաղագս կոչեցեալ նահանգին։ Յաղագս որ անդ մերոյ ազգի քահանայից հակառակաբանելոյ անմտաբար ընդ միմեանս. Ոմանց ասել զմիաւորութեան բնութիւն խոստովանել և մեռանել ընդ մարմնոյն և ոմանց զմարմինն միայն։ Եւ յոմանց զարձեռեալ ընդունելի լինել մասամբ և յոմանց արհամարհելի. Եւ այլք եթէ

գրաւոր խմնայք է և միայն ուրիշա-խօս առաջեալ։ այլ ոչ ճշմարիտ էու-թիւն. Եւ այլ եւս պայմանաց. ի խնդրոյ ամենայն իմաստից։ Նորին հոլեցելոյ իշխանի. Թղկաբանն անանի (220 a — 268 a л.):

Нач.: Խոհեմն և մտաւորական հրա-մանն յորդորէ զմարդիկ քննել զգիրս՝ և առաքելոյն պատուէր խրատէ միշտ զննել ընթերցուածոց են.

6. Ներսիսի եպիսկոպոսի եղբօր կաթուղիկոսի հայոց գրիգորիսի՝ Պա-տասխանի Թղթոյն Յակոբայ՝ Սրբոյ վարդապետի ասորւ՝ ի մայրաքաղաքին Մելիտինոյ հայոց (268 b — 279 a л.):

Нач.: Ի զգալի դիտաւորութիւն գրաւորական քում նամակի ընդ ծնե-ալս բանի առեալ եմ.

7. Թուղթ ի Ներսէսէ արքեպիս-կոպոսէ կիլիկեցւոց Տարսոնի. Պա-տասխանի Յունականն՝ արգելական ճգնաւորի. ի մեծն Անտիոք՝ յորում լուծանէ զհարցուածս կղերիկոսացն ան-տիոքու։ վասն որ ի հայք ամենայն շնորհի ճշմարտութեան ի վերայ քա-հանայական կարգի և ժողովրդականաց՝ ասել հաստատուն որ ի ք̃ս (279 a — 292 a л.):

Нач.: Գիր քո պատասխանատու-թեանց երանելւոյ այրդ՝ ինչ եհաս առ իմս չափաւորութիւն եմ.

8. Ողբն ի սոյն Ներսէսէ ի յարհի եպիսկոպոսն Տարսոնի. Ասացեալ խա-չատուր պաշտօնէի նորին աշակերտի (292 b — 294 b л.):

Нач.: Ամ զահ թողում զամեթ մա-
ռանամ.
Զիմ լուսեղէն այն մեծարեմ.
Զիր. անընդեան պարէգն վճա-
րեմ։
Նծեմ զաւշակս 'ու զառնամ ի
միս եմ.

9. Տն Ներսէսի կաթուղիկոսի գրեալ բան միխիթարութեան առ վասն-գեալոյն մարմնով. Որք յանձարեաց անձանց նախատեալք եղեն. Զոր ծա-նուցին նմա գրով (294 b — 303 b л.):

Нач.: Ընկալայ բղխիր Թախծանաց զախտացելոցդ մարմնով եմ.

10. Կոմիտաս ներբողական պատ-մագրական բանիւ. Յաղագս վարուց մեծի հայրապետին տն Ներսէսի հայոց կաթուղիկոսի և աշխարհական վարդա-պետի (304 a — 326 b л.):

Нач.: Դարձեալ առիթ հարկ տիրանի
Եզգագարուած խնդա բանի։
Նիւթ զովեստի տալ յապատնի.
Ճարն որ արժան վարուց
պատուի։

11. Վարդանա հայկազնո Տող գե-րեզմանական վասն փոխման. երանելոյ և սուրբ կաթուղիկոսին հայոց. Գրի-գորի վկայասէրի (326 b — 344 a л.):

Нач.: Յորժամ ըզմեռեալս ժողովեմ.
Ու ի քննութեան բան պա-
րապեմ։
Յանկարծ զինուց ադէս յիշեմ.
Յառաջ ու ՚ի վերջ զոր ճա-
նաչեմ։
Զինչ հայք էին զայն նրկատեմ.
Ու այլ զինչ եղաք զանձն գիտեմ։
Լաւր զանկըճար աւաղն ասեմ.
Կորոյս ու Թաքուն ու ՚ի լոյս
ընծանեմ եմ.

Кон.: Աչքդ եւ զփառս սրբարանիդ։
Եւ զաւրհնութիւնս բազմա-
չեղի։
Նաեւ թէ լսել զայն կարէի։
Լսել ամէն եւ եղիցի։
Նմին որ աւրհնեալ է յաւի-
տեան։
Նմին եւ յաւէտ անսպառելի։

12. Տն Ներսէսի կաթուղիկոսի ասացեալ բանս մեկթանեց առ այն հրեշտակս ստանաւոր շարով (344 a—348 b л.):

Нач.: Ամլ պարզաբերք առ հողեղինաց.
Մեք ակարք եւ հողեղէնքս եմ.
Кон.: Զանձին բարեաց ծրաւաղ բա-
նիս.
Մի մոռանայք առանառքս վե-
հիցս։
Զներսէս եղբայր հայրապետ-
ախս.
Որդ անուն այլ գրիգորիս։
Զորմէ խնդրեցից իջեալ լուս իս·
Յարմարեցաւ շինուած ծառ իս։
Եւ եղանակ շարունակիս.
Նա պատիւ մեծի աւանիս։
Նոր յիշեսջիք ընդ ան եւ զիս.
Աբաւեզք վերայն զովեստիս։
Եւ զուք յիշեալ առ ակրաւնիս.
Անիկս յերկնից նորայն բարիս։

13. Տեսիլ որ է Ճգնազգեաց կրաւնաւորին. եւ երջանիկ միայնաւորին Յովանէսի Պլաանեցայն (350a—354a л.).

Нач.: Պատմեցայ մեզ բարեհողի Ճգնաւորն մինչ հանդերձեալ էր ի նոյն ամի վախճանել մինչ էր յանօթից զղէտսին հօտամելոց ամէ յորժամ եւ ի խցին խնամակալի ի ձորն որ կոչի աշորնիս անկաւ ի խորհուրդ իմ թէ որք են յաղագս ընդունելից ոչ եւ առբախտաւորի զբաղաւմս աւարս։

Кон.: Եւ մինչ հայէի անտանել եւ անտանելի զաւանդս զաւանդս զի ծփէին իբրեւ զալիս ծովու. եւ ջանային խառնել ի մազովն հայոց եւ հրեշտակքն վարէին զնոսա հրեղէն գաւազանաւք. եւ ընթանային ի մազովն հօրանոց. եւ հրեշտակքն անտի վարէին զնոսա եւ ընթանային ի մազովն փռանգաց. եւ հրեշտակքն եւ անտի վարէին զնոսա. եւ ծփէին իբրեւ զալիս ծովու եւ ոչ կարէին խառնել ի յազգս. եւ ես առագի ցմտաւոր հրեշտակն որ ցուցանէր ինձ զտեսիլն. ասէ իմ ընդէր աղաղմեալք շրջին մազովն այն եւ ոչ թողուն խառնել ի մազովս. մի թէ առանց միրոնութեան են այնոքիկ. եւ ասէ ցիս զի անտաց եղբայր զի ած կամեցաւ ցուցանել քեզ զաստուածութիւն իւրոյ. այնոքիկ են որ կամեցան աղգէ յազգս փոխել եւ արհամարհեցին զմի միրոնութիւն եւ եղեն հօտամ կամ փռանգ կամ տաճիկ. եւ աղա ոչ ընդունին զնոսա իբրեւ զմազվորդ ոչ. այլ իբրեւ զարհամարհողս. եւ անընդելոց են ընդ մեղաւորս. եւ իբրեւ անտի զայս հրաշալի տեսիլս զարթեայ. եւ եկեալ յիս ողջութիւն (sic) իմ. փառաւորեցի զարարիչն ած որ ոչ անտես արար զաղաչանս իմ։ եւ երանեցի զազգն հայոց որք կային ի կանոնս խրատու որբոյն գրիգորի. եւ ոչ յայտնեցի զսա մինչեւ ցայժմ. զի հանդերձեալ եմ վախճանել եւ զի այնոքիկ յայտնեմ ձեզ զտեսիլս. զի եւ դուք ի միմեանս որպէս փառաւորեսջիք զքս ամն մեր որ է աւրհնեալ յաւիտեանս յամէն։

14. Հարցումն և պատասխանի վար-դանա վարդապետի (354a—354b л.):

Нач.: Օրինակ է այն որ ասէ ի ան-տիլ որբոց ամսեան. թէ ի վերայ վերա-դիրն դոշէ հրեշտակապետն.

15. [Բան Յովհաննու Կառնե-ցւոյն] (354b — 356b л.):

Нач.: Նման վերոյ պատմեմ քեզ զոր լուայ ի գառնեցւոյ միայնակեցէն ի յովհա-նիսէն թէ ի թուականութեան իւ ոհաւ կայր եւ ասէ ի օրն է՛մ և զնացեալ կար ևն.

16. Բան մի այլ սքանչելի հաւրէն (356b — 358b л.):

Нач.: Ի թուականին հայոց. ոճր. ասէ կայր մեք ի մի քաղաքն էմ ևն.

17. Վանական վարդապետին ասա-ցեալ բան հաւատալի ազգիս մերում (358b — 361a л.):

Нач.: Կենդարեր նր աւետարանն զթագէն զմեր աւարէլն. յիժ. իշն է ասացեալ ևն.

18. Նորին վարդապետի այլ բան ասացեալ (361a — 362a л.):

Нач.: Յարարելոց եկին մօղ աս քն. վասն զի գրախտն յարարելս է ամդեալ և յարարելոց եղանէ արեգակն ևն.

19. Վարդանայ վարդապետի ասա-ցեալ (362b — 363b л.):

Нач.: Մինչ կամիմ գիտել զօլ չնեղ նոր իբրաց եղելոց. Նախնում մի ծեր՝ ընթեցի անուան յովհաննէս պատմելոց իմն ևն.

20. Նորին Վարդան վարդապետի (363b — 364b):

Нач.: Լսօ զիտեմ ի մեր ժամանակս իմ հաստակների արեդայ մի յանդերձց երկիրն ի վանքն որ Տեղեր կոչեն ստրկաւոր անուն ևն.

21. Նորին Վարդան վարդապետի (364b—366b л.):

Нач.: Սարկաւագ վարդապետն ասա-ց[եւ] եր ընդ իր խորհրդակիցն թէ հայոց առան չեմ աւանել որ չեմ ան-աւել զաւանիկն պատճառն ևն.

22. [Բան նորին] (366b—367b л.):

Нач.: Պատմեալ մեզ եր և երջա-նիկ հայրն մեր և երանելի ճգնաւորն Յովհաննէս գառնեցին պայմէ.

Այլև իմն երրեմն զնալ յեմ ևն.

Всѣ эти мелкія Слова и по содержанію и по формѣ носятъ характеръ разсказовъ въ армянскихъ патерикахъ (Վարք հարանց, Венеція 1855).

Записи и приписки.

Въ концѣ первой статьи, на 12b листѣ, почеркомъ текста:

Զաստուածող սորա զԹումաս աստուա-ծոյն կրաւնաւորս և զծ[ն]աւղսն իմ. և զամենայն ազգատոհմն իմ յիշեսջիք աղաւթիւք ի տէր քս. և ած զձեզ յի-շեսցէ:

II. Въ Окружномъ Посланіи (ընդ-հանրական թուղթ) Нерсэса, на 45b листѣ, почеркомъ текста:

Զաստուածող սորա զԹովմաս քահա-նայ և ըղծնողս նորայ յիշեսջիք ի քս. զի յայս փափագանաւք աստուա զաս:

III. Тамъ же, на 50a листѣ, почеркомъ текста:

Քն աձ օղորմեսցի ստացողի սորա Թովմաս քհի և ծնողաց իւրոյն:

IV. Въ концѣ Окружнаго Посланія Нерсэса, на 96b листѣ, читается:

Զերջանիկ և զաստուածային վանա-կանն. զհոգևոր եղբայրն մեր զԹումաս

բո՛ս. յիշեսջիք յաղաւթս Տէր ով եւր հարք եւ եղբարք որք ընթեռնոյք զգիրս տն Ներսիսի եւ ասասջիք ի սմանէ։

Եւ զմեղապարտ գծօղ սորա զԿիրակոս նուաստ եւ անպիտան երէցս յիշել ի քն տծ. աղաչեմ զամենեսեան։

V. Въ концѣ Преніи Тарсонскаго архіепископа Нерсэса и Константинопольскаго патріарха, на 219 b листѣ, почеркомъ текста читается:

ՈՀ զմեղաւք դատապարտեալ գրող սորա զԿոստանդին աղաչեմ յիշել ի տր։

VI. Въ концѣ пятой статьи, на 268 a листѣ, читается:

Վերջացաւ այս ձեռամբ կոստանդեա նուաստի.

Ի խնդրոյ որբազան քահանայի Թով-մայի։

VII. Въ концѣ Посланія Нерсэса, девятой статьи, на 303 b листѣ, почеркомъ текста:

Զ՛ստացող եւ զվերակացուս այսմ տառիս զկանոնական քահանայն եւ զհոգևոր եղբայրն մեր զԹորոս. յիշեսջիք ի քն տծ ամէն. Եւ զծնողսն իւր զհան-գուցեալսն ի քս. որոց ողորմեսցի քն տծ եւ թողութիւն շնորհեսցէ նոցա ամ-էն։ Եւ զմեղապարտ ծրօղ սորայ զԿիրակոս երէցս յիշեսջիք ի տր տծ. եւ յիշողացդ ողորմեսցի տր տծ ամէն։

VIII. Въ концѣ Элегіи Вардана hАйказна на смерть Григорія Мучениколюбца, на 344 a листѣ, почеркомъ текста:

Սխանդամայն տաղս։ յՀԳ։

Ի Թուականիս. ՉԽԷ. եղև փոխումն որոյ հայրապետիս։

IX. Въ концѣ բանն մաղթանաց առ հրեշտակս, на 348 b — 349 b листахъ, почеркомъ текста;

Ս՛ատացա եւ գրեցա ի Ներսէսէ եպիսկոպոսէ յեղբաւրէ կաթողիկոսին հայոց Գրիգորիսի. որ եհաց յաթոռ հայրապետութեան զամս. ծր. ամաց քաանից նստեալ վերստանալ աստու-ծագետս առաքել. եւ այսպէս հասեալ ի բարիոք ծերութեան։ Ձեռնադրեաց զայս Ներսէս եղբայր իւր բուռ մարմնով եւ ավետարանչի վարդապետս. եւ փոխե-ցաւ ինքն առ քս եղեալ անմահութե-նանն եւ հեշտ. եւ առ կոչեալ ի հայրա-պետութեան անդ ամն է. եղեալ ամաց յիսուն եւ վեցից եւ փոխեցաւ առ քն ամաց վաթսուն եւ երից. որ բազում խնամութեամբ խորհ զանոց լուսա-ւորել զաշխ հայոց. յորոց բազմացն մի է եւ այս զովասանութիւն սրբազանեալ-տայն հրեշտակացն բան. աստուածա-նմն. ի Թուականիս հայոց ՉԽԳ։ ի Կլայն հռոմկլան. ի Թշուառութեան ժամանակիս. զոր յիշել յաղաւթս աղա-չեմ լուսաւորք բանիւ եւ ընթացողիւ-կողք ի քն յն ի տր մեր. որում փառք յաւիտեանս։ Զ՛Գրիգորիս որդի եղբաւր սորա՝ զգրողս[1]) գրող յիշե-ցէք ի քն։ Ընդ նմին եւ զանարժան գծողս զմեղապարտ երէց զԿիրակոս յիշեսջիք ի տր. եւ որ յիշէ յիշեալ եղիցի։

Քն տծ քո սուրբ եւ երջանիկ հայրապետացն տն Գրիգորիսի եւ տն Ներսիսի եւ ամենայն որոց քոյ աղա-թիւքն եւ բարեխաւսութեամբն ողոր-մեայ քո Ճշմարիտ ծառայիդ Թովմա

---

1) Подлинникъ настоящаго (1294 года) списка?

քահանայի. և ծնօղացն իւրոց և ամենայն [illegible] իւրոց ի քամ զաւականց ։

Պարծեալ աղաչեմ զձեզ հարք և եղբարք որ որ ընթերցի զվարս՝ կամ աւրինակէք. աղօթից մասին արժանաւորեցէք ։

Զստացօղ սորա զԹումաս քհ՞. որ յայժ փափաքանաւք ստացաւ զսա, որպէս զի աղաւթիւք նոցա ընկալցուք մասն ի յարքութեանն նոցա ։

Մեզ աղաչեմ զաւրինակողս գրողաց և ընթերցողաց. զի մի որ մեղադիր լինիցի խոշորութեանն կամ աղաւաղանաց. զի յայժ փափագանաւք առիակէր զսա յաղագս գրելոյ սորին. և կար մեր այս չափ էր ։

Աղաչեմ յիշման արժանի արարէք զվերոգրեալսն և զծնաւղսն իւրեանց ։ Եւ քս աւծ ձեզ ողորմեսցի սոսա և ի հանդերձեալումն Որ է աւրհնեալ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն ։

X. Въ концѣ рукописи, на 366 b — 369 a л., почеркомъ текста главная запись (յիշատակարան):

Ցանկութիւն մտաց և փափագ սրտի բաղձալից աւրինակաւղ տեսանին բաժանեալ ի վերոյ բնութեան ամենայն փառացն և մեծութեան. և այլ ամենայն յաղթութեան. և արդարեւ հաստատել ի կամս սրտի ։ Խոկ ես նուաստս և յետինս ի ծառայս ծառայից քի Թումաս քահանայս ։ Զամենայն ցանկութիւն սրտի և զխորհուրդ մտաց և զյաւժար կամաց երկիրպրդ հանձարեցայ առ այս ձեռնյին զանձին ստացումն ։ Եւ զսա ստացայ ինձ յիշատակ անջնջելի և մեծութիւն անկողոպտելի բաց մարգարէին որ ասէ. երանի որ ունիցին զաւակ ի սիան և ընդանեակ ամէն յիմ. Եւ Ս վասն այսր յասայ եսու զբել զսա բաղում աշխատութեամբ և տառապանաւք այսր և անդր յածմամբ յաղէի բաղձալիս իմ. զի զի ոչ համազաւմար զաւի որպէս տեսանէք ի մասին ծաղկեալ այլ որպէս միոյ մարմնոյ մասունս ի բազումս յաւշեալ առ ամե ծեանք և առ ամե ասք անձրևաւլք ի միմեանց երկարեա և եռաւրեա և եռ ամէլի ծանապարհաւք ։ Խոկ իմ ի բաց եղեալ զաւկարութիւն մարմնոյս զբոլորն լցմամբ ստացայ զսրս զսի զաւրբ և զդեղեջանիկ հարքն մերոյ զորրոյն ներսէսի կաթողիկոսի զդեզեցկարան վարդապետութիւնն որ առ ընդհանուր հայկազունան և զԹաւզԹան զոր վասն սիրոյ և միաբանութեան զինքիրան և զընդդէմ պատասխանիս և զայլսն որ վասն բազում և զանազան իրաց ստացեալ է. և զհամանմանեաց նորին. զի սովաւ զձեզ մասնակիցս մտացս փարատել կարիցեմ և զալեկոծութիւն փորձանաց կենցաղոյս զանց արարից և հասից առաջնորդութեամբ սորին ի խաղաղ նաւահանգիստն ։ Վ֊ որդ և սատանի ընթռութ[ի] սիրոյ զոր առ նոսա մեծաւ բարբառի ի սրտիս ոչ իսկ զանգաղեցաւ, այլ կամեցա և զսորին նոցա բուռն հարկանել. զի թերևս զսոյն մասն աղօթութեան նոցին բարեխաւսութեամբ քանզի եմ և ես նոցին զաւանութեան խոստովանող ։ Եւ յազագս այնորիկ և զձեզ աւրինակողացդ և ընթերցողացդ և լսողացդ զայս բաղոքեմ զի զսոցին լուսաւորերբ բանիցն գիրկս արկցուք և հաւատով ընդ այնս բեեռեսցուք. և մեզ և ծնողաց մերոց թողութիւն հայցեսցուք ընդ նոսին

Ընթերցօղքդ ըստ ողջին փափագին մի ըստ ազգիս զի և զայս վերջիններս ի նոյն դրութիւ ի քո յնի ի օր մէջ. որում փառք յաւիտեանս. Գրեցաւ սա ի Թուին. պծ̃ե։

XI. Въ нижней части — въ углу послѣдняго, 369 b листа, мелкимъ круглымъ письмомъ (բոլորգիր) читается приписка 1406 года:

։։ Զաւրհնեմ ի բարեաց և զամենայնս ի չարեաց զհանգիստ տալով հայրենա[կ]ան և խանձանական ամհմանադրութեան։ Զայս Մանուէլ նաատա եղև. բրքա. և այր այս ամէ[նա]ն նա եղեւ (Կոստանդին) յիշեալքս ի մարդասիրդացն յաւէթ. ձեր. Ո[ր]ով և զոր յիշեալ լիցի ըստ որբոյն ի համայնաւոր հանգիստն։ Ամէն։ Թվ. ...։

№ 453[1].

Листовъ 251 in-8°. — Текстъ 14,5 × 11 c. — Строкъ 23 и 35 (гдѣ почеркъ мельче). — Матеріалъ слабо навощенная желтоватая тонкая бумага съ масляными линіями. — Письмо скоропись (Նոտրգիր). — Украшенія инициалы и заглавія красными чернилами; заглавная страница разукрашена. — Переплетъ досчатый съ парою застежекъ, отъ одной изъ нихъ кожаная часть оторвана; на крышкахъ вытисненъ четырсугольникъ съ поперечными линіями, между коими группы звѣздъ и крестиковъ также тисненіемъ, обрѣзъ окрашенъ въ красный цвѣтъ. — Состояніе въ концѣ недостаетъ нѣсколькихъ листовъ. — Время 1628 (ՌՀԷ). — Мѣсто церковь Успенія Богоматери, во Львовѣ. — Писецъ Василій съ тремя помощниками — учениками.

О природѣ человѣка Григорія Нисскаго, Вопросы по Евангелію и другимъ книгамъ св. Писанія съ отвѣтами, Притчи, Вопросы по Бытію съ отвѣтами и Объ устройствѣ человѣческаго тѣла съ нѣкоторыми медицинскими совѣтами.

1. Գիրք Գր. Նիւսացւոյ։ Ամացեալ յաղագս բնութեան մարդոյ на 180 листахъ.

Нач.: Զմարդն ի հողոյ խմմնայց և ի մարմնոյ զեղեցիկ կազմեալ։ և այնպէս բարեաց որպէս ոչ հնար զալ այլազգ լինել կամ հաստիլ Թուեցաւ բազմաց են.

Кон.: արտաքոյ մեզ բան կերպարանի և բան նմանութեան մերում։

2. Հարցմունք զեղեցիկ և պիտանիք ի սբ աւետարանէն և յայլոց, на 14 страницахъ, минуя четыре пустующихъ листа вслѣдъ за первой статьею.

Нач.: Ամ որ արձակէ զկին իւր. և ոչ վն բանի պոռնկութե է.

Кон.: Զմայր նր կատար կերակրեալ. և կենաց եղբայր ամէն յանկեմայ հոր կա...

---

1) По Ժ. թ. № 445.

ոքն. իսկ այլք ասեն թէ եղջիւր մի այլ յաւելոյ։

3. [Սասակը] см. Изслѣдованіе.

4. Հայ գեղեցիկ և պիտանիք յարարածոց գրոց, на 9 листахъ.

Нач.: Հնարք յոյժ արարածն քան զերկինս և զլուսաւորս։

Кон.: և յեփրատ յայտնի է. զի ի կարծս քաղցէն եղանէ և ափզըրիւ ի կարդալոյ ընէ։

5. Մարդակազմութեան արարեալ խնամատարացն և փիլիսոփայից, въ 22 главахъ на 28 листахъ.

Нач.: Ո՛վ յոգեղան, Հլայ, և անկէրայ և երակայ մարդոյն. Ի՛նաստկեր ճարտար մտաց ընտրած խնամակալութեան և բժշկական վարդապետաց հելենացոց, յունաց և յեբրայեցոց. խմանալ զբնութիւն մարդոյն. առեղծուածքն զանազանքն են.

Предпослѣдній листъ рукописи вырванъ; заключительныя главы содержатъ врачебныя наставленія. Цѣлая глава, послѣдняя — Պատմութիւն լոշտակին, *Исторія Мандрагора* — посвящена цѣлебнымъ свойствамъ этого растенія.

Кон. (деф.): զայս խոտիս ջուրն մեղրով խառնել. և ըերանն առնու և.

Записи и приписки.

I. Въ концѣ сочиненія Григорія Н. О природѣ человѣка почеркомъ текста извѣстная запись переводчиковъ (см. Catalogue des anc. trad. armén., Венеція 1889, стр. 871), за которою слѣдуетъ:

Յիշեցէք զսա ընթերցողք և փափագեցէք զդա յիշատակի ի յոյս փրկութեան աշխատողացն և յիշողացդ առ քեզ։

Ընդ նմին և զյետնեալս ի բոլ բարեաց գործառնութեց զարրին զծոզ զրաւիլ որ զրադաւմ անձն ծառայեցի գրոցն և ի հոգին ոչ ժամանեցի աղաչեմ յիշել ի տէր ո բարեժիտ ստահողք ամին, նա և զաշակերտն իմ զգրիգորն և որ աստուան է յամի, յիշողացդ և յիշեցելոցս աղօթեսցի։ և զծնողսն իմ և զեղբարսն ըստ հոգոյ և ըստ մարմնոյ աղաչեմ յիշել ի մաքրափայլ յաղօթս, զի և զձեզ յիշեալ լիցիք յաղորմութիւն այ որ է անհնարաւ յաւիտեանս ամէն։

Փառք ամենայն երրորդութե և մի աստուածութեանն հօր և որդո և հոգւոյն սրբոյ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից Ամէն։ Երգ ամենազօրութի զօրհութի և փառաւորութի երից անձնաւորութե և միոյ բնութե։ Որ ետ կարօղութի և զօրութի ինձ հեքիս և մեղապարտ անարժանիս արուպիս. աղաչեմ և չեղջ անձին յանգ եղանել յամծոյին բուրաստանիս, ամաշունչ մատենիս. Որ կոչի բնութե և կազմութե զիրք. լուծմունքով. որ է Նիւսի սրբոյն գրիգորի Նիւսացւոյ, նորք և խրթին ամառան և ափեզերացյոյ եղանին։ Ազրորն բարբառքն կեսարցյն, ի Տն ընդրոց. ի ափրախնամ և ամապահ մայրաքաղքս լեալ. ընդ հովանեաւ ններման նր ամածնին. և այլ սրբոյն [որք] սոսա կան հաւաքեալ, ի թագաւորութի լեւոնց. Միմունդի երրորդի, և ի կաթողիկութին նր եղբայրն. որրամանութեդ արի և քաջ խառակրոն վկայի ամն տր Մխիթար բնաբեալ կիթղէսի. ի թվ հայոց. ոՂէ յու.

նիսի. Ծղ. մեծնութիւն և օգնութիւն երկոցս աշխարհացս մանկանցն և ահաւորց. որ ի արհեստս ընդ աշխատեալ. և այս գիրս նոր և աստիճն հանեալ. պողոտանի խաւչք. Նորոգի մեզ. և ծերինի հանգոյ. Ո՛ որ երես անկեալ աղաչեմ զհանգիստդ ընթերցմանց կամ գաղափարելով. խոշորութե գրիս չի մեղադրէք. և աղօթանացն ներեցէք. զի կար մեր այս չափ էր։ Եւ որք զմեզ յիշեն ի սուրբ աղօթս. յիշեսցին ի քնէ որն փրկչին և ի յաւուրն ահաւորին հանդերձ ծնողօքն իւրեանց և անմ ապականութեամբ ի զաւն արքայութեան։ Եւ քի մեղաւորին փառք յաւիտեանս յաւիտենից Ամէն։ Հայր մեր որ յերկինս։

II. На пустой страницѣ, слѣдующей за первой записью, крупными инниціалами читается:

յիսի քսի
ծառայ
Սոփան
քս (*).

III. На страницѣ, предшествующей тексту рукописи, позднѣйшая приписка, воспроизводимая ниже съ ея ороографіею, но съ прибавленіемъ знаковъ препинанія, совершенно отсутствующихъ въ подлинникѣ:

Նայս է բազմացի անարժան ամենայն որդի պարոնեցին որդոց անմուխցն. Թիվն. [illegible]. որն. [illegible] [illegible] [illegible] Թվ [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. որն [illegible]. Ծ [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] որ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] որդի նաղար։

IV. Въ притчахъ, за № 104 (ՃԴ) и передъ № 105 (ՃԵ)· запись почеркомъ текста:

Կիրք առնեց. ասել. որ վարդապետն վարդապետաց։

По внѣшнему положенію нельзя опредѣлить, относится ли эта запись къ предшествующимъ притчамъ или только къ послѣдующимъ, въ качествѣ заглавія, или вообще ко всѣмъ притчамъ рукописи. Запись писана чернилами болѣе свѣтлыми, чѣмъ чернила текста предшествующихъ притчъ, и одинаковыми по цвѣту съ чернилами послѣдующаго текста.

V. Въ концѣ 4-ой статьи позднѣйшая приписка:

Ընթերցողք [illegible] ի որ եմ ի [illegible] [illegible]։

№ 1631[1].

Листовъ 259 in-4°.—**Томъ** въ два столбца 20 × 6 с. — **Строкъ** 23. — **Матеріалъ** желтоватая толстая навощенная бумага. — **Письмо** круглое (բոլոր-գիր). — **Украшенія** начальныя строки красными чернилами, раскрашенные инціалы, фигуры на поляхъ въ связи съ инціалами, заставки на заглавныхъ страницахъ (3 a и 116 a). — **Переплетъ** досчатый; на крышкахъ, покрытыхъ кожею, вытиснены фигуры изъ сочетанія листьевъ съ линіями; обрѣзъ окрашенъ въ красный цвѣтъ. — **Состояніе**: переплетъ разбитъ; въ рукописи недостаетъ трехъ листовъ, изъ нихъ листъ или два въ началѣ; рукописи предшествуютъ четыре листа бумаги: одинъ листъ, навощенный, заключаетъ страницу изъ иной рукописи Հարցումն աստուածաբանութեանց և պա-տասխանի ոյ վարդապետաց, остальные три, ненавощенные, съ записями; два ненавощенныхъ листа имѣются въ концѣ рукописи. — **Время** 1639 (ՌՁԸ). — **Мѣсто** монастырь св. Карапета. — **Писецъ** Гавріилъ. — **Собственникъ** Григорій съ супругою Лусинъ, которая и заказала рукопись. — **Оглавленіе** 1 a — 2 a л. (Յառաջաբա-նութիւն ոսկի փորիկ գրոցս որ կոչի ցանկ).

Сборникъ, извѣстный подъ названіемъ Златочревъ, Ոսկեփորիկ[2], и заключающій слѣдующія статьи:

1. Վարդանայ վարդապետի պա··ճէ-ցոյն՝ յաւուրթննաւլ պարզ բանիւ վասն խորհրդոյ տանն վաճառականացն՝ (3 a — 44 b л.) см. Изслѣдованіе.

2. Հարցումն որ Սիւնեցին Անանիա-քայ եպիսկոպոսի եղէ որդւոյ տեր-նակաւ է՝ մարդ ո պատկեր եյ: Եւ պա-տասխանի Վարդանայ վարդապետի Մաղկեցւոյն (45 a — 53 b л.):

Нач.: Ով իմաստուն և բարեսէր հոգևոր որդեակ իմ տէր Սիւնեցւ-խնդիրս քո ծանեղէն է և դժուարանցու-նէ.

Кон.: Ամենահայրն բարի՝ հարհա-րանաւք և արեամբ՝ մահուամբ և յա-րութեամբ կակից և ծագածին որդւոյն իւրոյ մի քի ընթեցի գմեզ և զա-նարէնութիւնս նորա և գծնուղացն իւրոց՝ և տուողին բարեաց փառք յաւիտեանս ամէն։

3. Պատ. վասն վեց տարիձանաց որով եղանեն մարդիկ ատ ծծ ի ձեռն բարի գործոյ (54 a — 61 b л.):

Нач.: Եւ արդ՝ որովհետև պարզին ամծ բարի է խորհուրդ և իմաստու-թիւն վեց հանճարոյս և ը թրկցու՝ որով

---

1) По *т. р.* № 1593.

2) См. Н. М., Зам. и Извлеч. изъ армянскихъ рукописей, ст. VI.

ցուցաք յաւրինակ պատուիրանացու- թեան մարգարէս առ ՃԾ. եկ և բեր զմխա- քս ով խմաստուն հարցաւղ են.

Кон.: վասն որդ և մեք փախիցուք ի չար մտածութենէ և հոգին հայրա- կան հալածեսցէ զպէղծ զեան ի սրտից ձերոց՝ և իւր առմար և հանգիստ պա- տրաստեսցէ զհոգիս ձեր. և նմա փառք յաւիտեանս ամէն:

4. Վասն աւհաղին և անկման որ- դւոցն ասացեալ է (61 b — 71 b л.):

Нач.: Լսիցուք աստանաւր ի միասին որդիք ազգաց քահանայք և բարե- պաշտ իշխանք և ամենայն ժողովուրդք են.

Кон.: ... գոհանալ և բարեհամ- բաւել զհամայդ ամ երրորդութենդ անբաժանելի միով աստուածութեամբ և թա- գաւորութեամբ միով բնութեամբ և կամաւք՝ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից:

5. Տեսիլ ահեղական և սոսկալի և զարմանալի զոր տեսեալ այն կրօնաւոր որ էր ի կիպրոս գաւառէն ի հանէ միանձանց խոստովանողացն զոր ձե- ռամբ իւրով գրեալ և յետ. Ժ. աւուր յետ փոխեցաւ. և վախճան նորա յազգ եղև առ միանձնունսն և եկին ամփոփել զմարմին նորա [և] գտին զաւետիսս ի ծոց իւր և էր այսպէս (72a—82a л.):

Нач.: Լսիցուք ամենայն[ք] ժողովուրդք և հաւատացեալք ամ երրորդութեանն. եկայք լուարուք և խմացարուք զսոս- կալի և զմեծ բարկութիւնն այս՝ որ գա- լոց է ի վերայ մեր են.

Кон.: և պատրաստեալ պահեսցէ զան- ձինս ձեր անմահական ամ խաչիւն իւ- րով և երկնային արքայութեան ար- ժանի արասցէ:

6. Խոստովանութիւն սրբոյ երրոր- դութեան և միոյ անմաութեանն. (82 b — 85 b л.):

Нач.: Պարտ և արժան է քրիստո- նէից և քի երկրպագողաց՝ որք յա- նուն ամ և փառաւոր երրորդութեան մկրտեալք են են.

Кон.: Չանազանաւք յանձնացն բա- րեգործութիւնս. որով թէ կարիցէք ազդել ճշմարիտ խոստովանութեամբ և աստուածպաշտութ'եամբ յահագին ատե- ջանացն և արքայութեան երկնից ար- ժանի լինել ի յն քն ի ամ մեր:

7. Տեսիլ ամ կուսին Մարիամու ամ ածածնին զոր գրեաց սուրբ առաքեալն և աւետարանիչն քի Յոհաննէս. զի նա սպասաւորէր սրբոյն կուսին մինչ. և փոխեցաւ յաստեացս (85 b — 90 a):

См. Н. М., Зап. и Извл. изъ арм. рукописей, ст. XI.

8. Պատմութիւն սրբոյն Գրիգորի հայոց լուսաւորչին զոր եհարց ընդ հրեշտակին այս մինչ էր ի յայրին մա- նեայ (90 a — 96 b л.):

См. Н. М., Зам. и Извлеч. изъ арм. рукописей, ст. XIV.

Нач.: Յաւուր միում յորժամ շրջէր յանապատին սբն Գրիգորիոս՝ յան- կարծակի զմտաւ էած թէ զինչ լինին հոգիք՝ մարդկան կամ ուր երթան են.

Кон.: վայ մեղաւորաց որ զարիս և զգիտս և զյաւիտենից ուրախու- թիւնն կորուսին վասն մեղաց իւր- եանց. և քի պատկեղէն որդւոց և փրկո- ղին զմեզ ի հրոյն անշիջանելոյ փառք ընդ հաւր և ամենասբ հոգւոյն յաւի- տեանս յաւիտենից ամէն:

9. Տեսիլ Պաւղոսի առաքելոյն.

խաւսելն ընդ Հրեշտակին (96 b — 113 a л.):

Нач.: Եւ եղև բան ան առ իս և ասէ ասա մարդկանց այդ անմիտք մինչև յերբ մեղանչէք եւն.

Кон.: Եւ եղև ձայն որդւոյն նոյ առ նա և ասէ Հանգիստ արդարոց (եւոց) ձեզ. և քո՛ փառք յաւիտեանս ամէն։

См. Н. М., Зам. и Извлеч. изъ арм. рукописей, ст. XII.

10. Վ՟ս գալըստեան նախակարապետին աշխարհին և կատարածի նորին ասացեալ է (113 b — 116 a л.):

Нач.: Յայն ժամ զոր յի ընդ արեւելս զուարթ թագաւոր և յեկեմ իշխանէ և փող հրեշտակաց կոչէ զամենայն որդիս և զաւերս ադամածին։

Кон.: Ոչ կայ վախճան և ոչ ծերանալիք և ոչ գերծանալիք ի տանջանացն. լսեցէք և զարհուրեցէք. Ո՛վ սիրելիք՝ աւհա տուաց ձեզ զամենայն ճշմարտապէս և աստուածութեամբ ամէն։

11. Համառօտ վարդապետի Յոհաննիսի Եզնկացւոյ խորին հաւատարմաց քըր-տան[է]ից քահանայից և ժողովրդոց ի կանոնական սահմանաց առաքելոց որբոց հայրապետաց և վարդապետաց և որ հարցն մերոյ վարդան վարդապետի յորոց ժողովեցի և գրեցի (117 a — 143 b л.):

Нач.: Մեծազօր թագաւորին մերոյ քնի և բարերար փրկչին համառա-րիմ ծառայք գնեալք և պատուեալք արիւն և անարատ արեամբ նորա փրկականն եւն:

После введенія слѣдуютъ главы:

ա. Վ՟ան հաւատոյ.

բ. Վ՟ան միջաւորութեանն.

գ. Վ՟ան զաղջոյ անուանելոյ և խորանելոյ.

դ. Վ՟ան պսակի և խորոյ անուանելոյ.

ե. Վ՟ան շնորհութեան [այլ եւ զօրութեան].

զ. Յաղագս երգման.

է. Վ՟ան ուսոյ վիլայից.

ը. Վ՟ան յիշոցատուաց.

Въ этой главѣ Іоаннъ Е[р]знкайскій между прочимъ называетъ своего наставника — вардапета Вардана (133 a л.):

Եւ որ հայրն մեր մեծ վերջան Վ՟արդան յիւր կենդանութիւնն բազում անգամ ժողովք արար և զնոյն կանոնք հաստատեաց՝ որ կաթողիկոս կամ եպս կամ վարդապետ կամ երէց՝ շունին իշխանութիւն զյիշոցատուն կամ անհնել կամ հաղորդել կամ թաղել կամ զաղաղան կնքել կամ պսակել. որ շատն զօրութիւն շանց՝ և ինքեանք նոքա մեղացն և նզովեցն կցորդ լինին։

Թ. Վ՟ան ատելութեան.

Ժ. Վ՟ան սիրոյ.

ԺԱ. Վ՟ան աղաւթից.

ԺԲ. Վ՟ան խոստովանութեան.

ԺԳ. Վ՟ան հաղորդութեան.

ԺԴ. Վ՟ան ողորմութեան.

ԺԵ. Վ՟ան պահոց.

ԺԶ. Ի կնութ և ի պատկ ոչ բերել զուսան.

ԺԷ. Վ՟ան անզարձ ուտելոյ.

ԺԸ. Վ՟ան ոչ ուտելոյ ուրք մեռելոյ.

Кон.: Արդ՝ աւհա այս է կանոնն որ է քահան և սահման քրիստոնէական

հաւատոյս զոր ունիք ի միաւորութենէն, և մինչ ի մահն զամենայն աւրէնք քրիստոնէութեան գրեցաք անապական՝ զհայրենեացն որն և զախտանսն։ Նախա-կողոսք և քահանայք որ զրեն կանո-նական բանիւ և քարոզէն ի վիճակս իւրեանց և ի ժողովուրդս՝ ընթեռնուլ լիցին յայս ի յամ որրոց և աղաւ մնաւ-ցէն ի խաղաղ իւրեանց ժողովրդեանն։ Իսկ որք անփոյթ առնեն և արհա-մարհեն՝ ինքեանք առցեն պատասխանի յաւր երկամանն քի և մեք անպարտ լիցուք՝ զի զոր ինչ և կարացաք խնա-մալ հնարս արարաք։

12. Խրատ ամուսնացելոց (144 a—148 b л.):

Нач.: Յորժամ քահանայն վերացու-ցանէ զԹագն ի գլխոց փեսային և հար-սին յայն ժամ խրատէ զնոսա և ասէ. Ի սկզբանէ արար Աստ զերկինս և զեր-կիր են.

Кон.: Վեն Աստ մեր՝ շնորհեա սոցա զաւակ բար կամաց քոց՝ անձեալ զսոսա անձուն որրութեան քո՝ որպէս զի բազմացցին զաւակ սոցա ի համայս քո. և քեզ հաւր և որդի հոգւոյ վայել է փառք իշխանութիւն և պատիւ այժմ"։

13. Սրբոյն Եփրեմի ասացեալ վն մեծշաբաթուն (148 b — 152 a л.):

Нач.: Տէր մեր և արարիչն արա-րածոց ի նր աւետարանին պատուէս հրամայէ. Վայ որ զհոգին նր հայ-հոյէ են.

Кон.: Նա որ ոչ գտանցի արիւն նա-րա ի գլուխ նորա և մեք անպարտ եմք յարենէ նորա։

14. Վն արբեցութեան և ագահ-նութեան (152 a — 153 a л.):

Нач.: Ով ամենայն որ արբենայ ապականէ են.

Кон.: Յամենայն բարութեան փա-փագեցաւք և զամենայն բարիս վայե-լեցաւք ի քս յս ի տր մեր։

15. Վն շնութեան և այլ աղա-կաւոր բանիս (153 a — 155 b л.):

Нач.: Վն որոյ և յաւուրն զա-տաստանի յաջակողմն զառին և ի քեզ լոէ իմաստուն կուսանք՝ կոչին քոյր և մայր և եղբարք են.

Кон.: Նա մեր յաւժար կամաւք զնամք զեա նր։ Նա արդ՝ ամենա-հայրն բարի աստէ ձեզ ձեռն և կանգ-նեսցէ զձեզ և փրկեսցէ ի մեղաց՝ և արքայութեան արժանաւորս արասցէ. և նմա վայել է ամենայն երկրպ՝ անլռելի ձայնիւ ընհնութիւն և փառք և բարեբանութիւն և գովութիւն. այժմ և միշտ և յաւիտեանս ամէն։

16. Վն արտասուաց որ հոգւոյ շահ է և լոյս (155 b — 158 a л.):

Нач.: Արտասուսն սիրոյ ծնունդ է և արքայութեանն ցանկալոյ։

Кон.: Նփրեմայ. որ արտասուաւք խաւսի յաղաւթսն ընդ այ։ արժանիսն յերկինս է և ոչ ի վերայ երկրի և քի փառք յաւիտեանս ամէն։

17. Յոհաննու ոսկի բերանի ասա-ցեալ յաղագս կիրակէի (158 b — 160 a л.):

Нач.: Իմն յայտնի առներով և ձեզ լսելով եղբարք՝ ահիւ և երկիւղիւ են.

Кон.: Ուր ակն ոչ ետես և ունկն ոչ լուաւ և ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ՝ զայն պատրաստեաց Աստ արժանաւորաց իւրոց՝ և նմա փառք յաւիտեանս ամէն։

18. Նաւ խրատ վասն գողութեան

և ընդունանօթեան և կիրակէի (160a—162b л.):

Нач.: Աստ ցնծասցիք և ի միասնակք որդեակք իմ զի զօրութիւնն մեծ չար է։

Кон.: Նա որ անօթնաւորել օրհնեալ և ոչ անձամբ պատուիրաց զնա և հաւատով ի նմանէ. նա ի քեն բնակէ և քեն ի նմա. և հայր և որդի և հոգի ոչ ալ մեկնի ի նմանէ։

20. Սահման և խրատ քահանայից (162b—168a л.):

Нач.: Որք՝ քահանայական աստիճան իսկզբան յայտնի է արժանաւորութիւնն՝ թէ որպէս պարտ է լինել ոչ են.

Кон.: Նա մարգարէին որ ասէ. Ահաւասիկ ես և մանկունք իմ. ի փառս անմահին երրորդութեան յաւիտեանս ամէն։

21. Հարցումն Սրբանոյ և պատասխանի Անանիայ Կողբացւոյ Հայոց վարդապետի (168a—170b л.):

Нач.: Սրբան ասէ. զինչ է կրօնաւորութեան կարգ։

Кон.: Նա թէ ասէ ինչ խրատէ և այն վասն մեր օգուտ է. նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

22. Հարցումն Աշոտոյ որդւոյ Սմբատայ Հայոց Թագաւորի. և պատասխանի Անանիայ Կողբացւոյ Հայոց վարդապետի (170b—173a л.):

Нач.: Թագաւորն ասէ. Ո՞յինչ է տաւղաւորաց խորհուրդ անպատարագն և անընթերցուած,

Кон.: Որ վասն այս կամի ծնանել՝ յա֊ծառիրացն ուսանի պաշտօնն։

23. Գրիգորի միայնաւոր Նզնաւորի Ցետսայց և անպաշտ գիտնականի տառապեալ ի վեց դրոցն (178a—183b л.):

Нач.: Վայ քեզ անձն իմ մեղաւոր անլուող խորտակեալ և անընդունակող։ Որդ էթէ կամիս խօսիմ միաւանգամ ընդ քեզ՝ առկաւ մի բանիւ այլ նմանաւոր են.

Кон.: և զմիտս յոյս զարմացանել յազատչարութիւն և ի սէ հայցել որ երկնից արքայութեան արժանի արասցէ որում փառք յաւիտեանս ամէն։

24. Հարցմունք և պատասխանիք ներ ծերոյն Մակարայ ընդ երիտասարդին վասն ուղիղ վարուց և ամենայն զործոց առաքինութեանց (183b—198a л.):

Нач.: Ասէ երիտասարդն ցծերն. հայր կամիմ հարցանել զքեզ վասն վարուց առաքինութեան են.

Кон.: Որովհետև ի սակաւուս հաւատարիմ զտար՝ ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ՝ մուտ յուրախութիւն տն քո։ Որոց լիցի մեզ ամենեցուն հանդիպիլ շնորհաւք և մարդասիրութեամբ տն մերոյ յի քի. որում փառք յաւիտեանս ամէն։

25. Սա է պատմութիւն վարուցն Սղամոյ և Եւայի նախաստեղծացն զկնի ելանելոյ նոցա ի դրախտէն փափկութեան (198a—212a л.):

См. Н. М., Зам. и Извлеч. изъ армянск. рукописей, стр. VIII.

26. Տեսութիւն Առաքելոյն Ս. Բա֊մողէի Ներսէսի եպսի Տարսոնի մեկնեալ է յառաքելոյն Սողոմոնի զոր առ֊կաս մի գրեցի ուղղաւ լեզուաց (212a—226b л.):

Нач.: Սկիզբն իմաստութեան երկիւղ տն. և խորհուրդ սրբոց հանճար։

Кон.: Սա խրատեաց ազատութեան զզու֊

Նմանին զեր ի վերայ պատուհանաց ին, որ ի մէջ և ի յաւարտահա– է խնա արշաւել։

27. [Առակք (227a — 236a л.):]

См. Изслѣдованіе.

28. Խրատք ոգեշահք ար մեկին Եղնկայ Կողբացւոյ ասացեալ է վասն օգտի կրօնաւորաց (236a — 242a л.):

Нач.: Ա[ռ]աքէլն իւր կամացն ձգա զԹշնամեաց զգուշանաց։

Кон.: Հրեշտակք ցանկան պատուոյ նոցա և ուրախանային նոցա երգել ընդ. նութեան և փառս զեր ատրեացեն հաւր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

29. Պատմութիւն Պղեպղէ Մակեդոնա–դրացւոյ (241a — 246a л.):

Нач.: Սայս զինկնաս [ս]քաղաքի. կոս էր և ծշմարիտ յանմենայնի ի գործս իւր' և ծարտար աստւել քան զամենայն ուսումնականս իւր են.

Кон.: Այս լուեալ զայս հարանցն ասացին. Արդարև այդ է ճանապարհն փրկութեան։

30. [Վարք հարանց.] отрывокъ изъ патерика (246 b — 258 a л.).

Нач.: Պատմեցաւ սմա ի հարանցն և ասէ. մինչ գեռ էի ես յաշխարհիկս եկին յազգատոր յերկուն շարաթուն զի ասցեն ասուրս են.

Кон.: Այս հոգ տար մեզ այլ պարտի. կին' քանզի [ի] ժամ մահուանն խնդ յորժամ ել հոգի իմ ստեպ որ արտաւ– սուք իմ շիջուցին զհուրն յոր եւ դրեալ էի։

Записи и приписки.

I. Въ концѣ *Слова о высокомѣріи*, на 8 b л., почеркомъ текста:

Որ ընթերցիք քն ՙՌԾ աստուածայի զրոյս' մեղաւոր Գրիգորին և իւր կողակցին Յուանին և որդւոցն Թադէոսին և Պարոնամին' և կարդացողացն և լսողացն մեղաց Թողութիւն շնորհեսցէ ք ՙՌԾ ամէն։ Հայր մեր որ յեր"։

II. Въ концѣ *Слова о злопамятствѣ*, на 12 a л., почеркомъ текста:

Քն ՙՌԾ ողորմեա աստուածի զրոյս' մահապարտ Գրիգորին և իւր կենակցին Յուանին' և որդւոցն Թադէոսին և Պարոնամին և Սարգսին. ամէն։

III. Въ концѣ *Слова о злословіи*, на 16 a л., почеркомъ текста:

Այս որդ' աղաչեմ զձեզ մեղաց Թողութիւն խնդրեցէք յայս ողորմելու– Վարդանայ որ ՙՌԾ զծառայս յարձակեցի Նա և աստուածայի զրոյս' մահապարտ Գրիգորին և իւր կողակցին Յուանին' և որդոցն Թադէոսին և Պարոնամին. ամէն։

IV. Въ концѣ *Слова о чревоугодіи*, на 20 b л., почеркомъ текста:

Որ ընթերցիք քն ՙՌԾ աստուածայի զրոյս Գրիգորին և Յուանին. Ցովանէսին և Պարոնամին' և զծնողին սորին և ... որ– դեացողացն և լսողացն և ամէն ասողացն. ամէն։

V. Въ концѣ *Слова о пристрастіяхъ*, на 27 a л., почеркомъ текста:

Ով սուրբ ընթերցողք և լսողք հո– գեկեցոյց բանիցս այսոցիկ' Թողութիւն մեղաց խնդրեցէք յայս աստուածայի զրոյս' Գրիգորին Ցովանէսին Պարոնամին և Յուանին. ամէն։

VI. Въ концѣ *Слова о прелюбодѣяніи*, на 32 b л., почеркомъ текста:

Քն ած ողորմեա առաջնորդի գրողս՝ մեղապարտ Գրիգորի և ծնողացն իւրոց Յովանիսի և զաւակաց իւրոց Թաւրքմանդին և Պարոնաշին և Սարգսին և գրողի սրբին Պատրիկլին. ամէն։

VII. Въ концѣ *Слова о чародѣйствѣ*, на 37 b л., почеркомъ текста:

Քն ած ողորմեա առաջնորդի գրչիս՝ Գրիգորին և ծնողացն իւրոց Յովանին և որդոյն Թաւրքմանդին և Պարոնաշին և իւր ամ արեան մերձաւորացն և գրողացն և կարդացողացն և լսողացն ամէն։

VIII. Въ концѣ *Слова о нераскаяніи*, на 44 b — 45 a л., почеркомъ текста:

Ո՜րդ՝ անկեալ աղաչեմ զձեզ մեղաց թողութիւն հայցեցէք յիշել ողորմելւոյս Վարդանայ որ ծով զծառս յարմարեցի և ծնողացն իմոց՝ և առաջնորդի գրողս Գրիգորին և իւր ծնողացն Յովանին և որդոյն Թաւրքմանդին Պարոնաշին Սարգսին և իւր ծնողացն և գծողին սրբին ամէն։

IX. Въ концѣ *Отвѣта Вардана Айгескаго Михаилу, Антіохійскому епископу*, на 53 b л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի քս ած առաջնորդի գրողս մեղաւոր Գրիգորին և ծնողացն իւրոց Թաւրքմանդին և Պարոնաշին և իւր զաւակացն՝ և կարդացողացն և լսողացն մեղաց թողութիւն շնորհեսցէ ամէն։

X. Въ концѣ *Слова о шести ступеняхъ*, на 61 b л., почеркомъ текста:

Քն ած ողորմեա առաջնորդի գրողս՝ Յովանին և Գրիգորին Թաւրքմանդին և Պարոնաշին՝ Սարգսին և իւր ծնողացն Մարունին. և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն. և գրողին սրբին և իւր ծնողացն և քորերցն՝ և կարդացողացն և լսողացն և ըի որոսի. ամէն առաջնորդի ողորմեսցի քս ած։

XI. Въ концѣ *Слова о неусыпныхъ червяхъ*, на 71 b л., почеркомъ текста:

Քն ած ի մեռ անդամ քո. զայլոատանդ ողորմեա առաջնորդի գրողս՝ մեղապոր Գրիգորին և իւր ծնողացն Յովանին և զաւակացն Թաւրքմանդին Պարոնաշին և Սարգսին և զաւակացն Մարունին և Պրինային. և ամ արեան մերձաւորացն՝ և գրողի սրբին և իւր ծնողացն և քերցն՝ և կարդացողացն և լսողացն և ողորմի առողջացն ամէն։

XII. Въ концѣ *Видѣнія Кипрскаго монаха*, на 82 a л., почеркомъ текста:

[Քն ած երկնային արքայութեանն արժանի արասցէ] զառաջնորդ սբ գրոցս զամծ մայրն Յուսինն և զիւր որդին զԹաւրքմանդայն և Պարոնաշն զիւր փեսայն զՍարգիսն և զիւր ծնողքն և Մահդասի Գրիգորն և զանխմատ գրիչ սորա և զիւր ազգատոհմն և կարդացողացն և լսողացն մեղաց թողութիւն շնորհեսցէ քս ած յայնմ մեր որ է աւրհնեալ յաւիտեանս բերանոյ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

XIII. Въ концѣ *Исповѣданія св. Тройцы и одного Божества*, на 85 b л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի քս ած առաջնորդի գրողս մեղաւոր Գրիգորին և իւր ծնողացն Յովանին և զաւակաց և զաւակաց իւրոց և ամ արեան մերձաւորաց և կարդացողաց և լսողաց. ամէն։

XIV. Въ концѣ *Видѣнія Богородицы*, на 90a л., почеркомъ текста:

Բարեխաւսութեամբ նր կուսին Մարիամու Աստուածածնին և ամ սրբոց երկնաւորաց և երկրաւորաց՝ և բարեաց տաւաւղն քս՝ յանձնահաւատն և յանձնառելի հանգիստն զոր ամենայն իւրոց է պատրաստեալ սրբոց՝ ողորմեացի քն ած ստացողի գրոցս մղտսի Գրիգորին և կենակցին իւրոյ Լուանի և որդոցն Թաւրխանդին և Պարոնաշին և իւրոցն ամենեցուն՝ և գծողի սորա ամէն:

XV. Въ концѣ *Бесѣды Гр. Просвѣтителя съ ангеломъ*, на 96b л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի քն ած ստացողի գրոցս մղտսի Գրիգորին և կողակցին իւրոյ Լուանին և իւրեանց զաւակացն Թաւրխանդին և Պարոնաշին Սարգսին և Սարիբանին և ամենայն արեան մերձաւորացն և կարգացողացն և լուողացն ամէն:

XVI. Въ концѣ *Видѣнія апостола Павла*, на 113a—113b л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի ստացողի գրոցս մղտսի Գրիգորին և իւր կենակցին Լուանին և որդոցն Թաւրխանդին և Պարոնաշին և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ և գրողացն և կարդացողացն և լսողացն քն ած մեր ողորմեսցի ողորմութեամբն իւրով ամէն:

XVII. Въ концѣ статьи *О скончаніи міра*, 116a л., почеркомъ текста:

Վասն ած դի մնացանդամ քո զաւրութեանդ՝ ողորմեա ստացողի գրոցս մահդասի Գրիգորին և կողակցին իւրոյ Լուանին և որդոցն Թաւրխանդին և Պարոնաշին և Սարգսին և Սարիբանին՝ և գծողի սորա ամէն և իւր ազգականացն և կարդացողացն և լսողացն առ հասարակ մեղաց թողութիւն շնորհեսցէ քն ած մեր յայտնութեան և նմա փառք յաւիտեանս ամէն:

XVIII. Въ концѣ *Слова о крещеніи*, на 123a л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի քն ած ստացողի գրոցս՝ մեծ մաւրն Լուանին և մղտսի Գրիգորին և զաւակաց նոցին և զաւերացն և ամ արեան մերձաւորացն ամէն:

XIX. Въ концѣ *Слова о бракѣ*, на 127b л., почеркомъ текста:

Տր ած յն քն ողորմեա ստացողի գրոցս՝ մղտսի Գրիգորին և կողակցին իւրոյ Լուանին և որդոցն Թաւրխանդին և Պարոնաշին և Սարգսին և զաւերացն իւրոց և ամենայն արեան մերձաւորացն և կարդացող" և լսող" ամէն:

XX. Въ концѣ *Слова о лжесвидѣтеляхъ*, на 132a л., почеркомъ текста:

Եւ նր հոգին ողորմեսցի ստացողի գրոցս՝ մահդասի Գրիգորին և կենակցին իւրոյ Լուանին և զաւակացն Թաւրխանդին և Պարոնաշին և Սարգսին և զաւերացն և ամենայն արեան մերձաւորացն և գրող" և կարդ" և լսող" ամէն:

XXI. Въ концѣ *Слова о милосердіи*, на 140b л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի քն ած ստացողի գրոցս մահդասի Գրիգորին և որդոցն Թաւրխանդին և Պարոնաշի[ն] և կենակցին Լուանին և կարդ" և լսող" ամէն:

XXII. Въ концѣ *Слова противъ плача по умершимъ*, на 143b—144a л., почеркомъ текста:

Արդ՝ աղաչեմ յիշել Յոհաննէսս վիրգոյն որ գրեալ է զսա ի գիրաց մեր լուսաւորչին սրբոյն Գրիգորի. և զայր

որդւոց ի հրամանէ նորա ընկալարուք՝ լուսաւորեալք ի վարդապետութենէ նորա՝ զի բաց երես և անամօթ լինիցիք յանհեղ ատենին քն. որ է օրհնեալ յաւիտեանս ամէն։ .

Որ ողորմի աստուածազդի գրոցս մահգամի Գրիգորին և զաւակացն Խաւրվանդին և Պարոնամին և կենակցին իւրոյ Յուանին՝ և փեսային Սարգսին և դստերացն Մարիամին և Պրիամին՝ և գրողի սորին և իւրոցն ամենեցուն և Թղթիս կոկողին և մեր ուսուցանողացն Նշոցաեպին և Խորոս քահանային և ի մեզ ալ որ երախտիք ունի ի մարմնաւոր պէտս և կարգաւորողացն և լսողացն և ամենեցուն առ հասարակ քն ած յայսն մեր ողորմեսցի ամէն։

XXIII. Въ концѣ *Слова о пьянствѣ и убійствѣ*, на 153а л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի աստուածազդի գրոցս՝ մեղաւոր Գրիգորին և մեծ մաւրն Յուանին և նոցին զաւակացն Պարոնամին և Խաւրվանդին և ածմարեան մերձաւորացն և գրղ՛՛ և կարդ՛՛ և լսող՛՛ ամէն։

XXIV. На нижнемъ полѣ подъ текстомъ *Слова о прелюбодѣяніи* (154а л.) мелкимъ круглымъ письмомъ (բոլորգիր) приписка, если и не самого писца, то во всякомъ случаѣ древняя:

Ես կու կարծեմ ո՜վ եղբայրք զի այս ատաւակու խրատս ասացեալ է Վարդան վրդպին։

XXV. Въ концѣ *Слова о слезахъ*, на 158а л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի քն ած աստուածազդի գրոցս՝ մահգամի Գրիգորին և որդոյն Խաւրվանդին և Պարոնամին և կենակցին իւրոյ Յուանին և ածմարեան մերձաւորացն՝ և անարժան գծողիս և իմոցն ամենեցուն և կարդա՛՛ և լսող՛՛ այն ողորմեսցի ամէն։

XXVI. Въ концѣ *Слова о сорокостѣ, болѣзности и воскресеніи*, на 162b л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի քն ած աստուածազդի գրոցս մեղաւոր Գրիգորին և իւր կողակցոյն Յուանին և զաւակացն Խաւրվանդին և Պարոնամին և գրողացն և կարդացողացն և լսողացն ամէն։

XXVII. На нижнихъ поляхъ 164b, 165а, 166а и 167а лл. подъ текстомъ *Слова о санѣ священниковъ и наставленіи имъ* приписка мелкимъ круглымъ письмомъ (բոլորգիր).

Ով եղբայրք քահանայք և խրատատուք ժողովրդեան այ. տեսէք թէ ինչպէս կու հրամայէ սբ գիրքս՝ զձեր քհնութեան թէ ինչպէս պարտ է կենալ և խրատել. վայ ինձ։

Միա գրէք եղբայրք և տեսէք թէ ինչ կու հրամայէ։

Ով եղբայր տես թէ որպէս սոսկալի է և զարհուրելի ի մէջ խորհրդոյն մերձենալ։

XXVIII. Въ концѣ того же *Слова*, на 168а л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի աստուածազդի գրոցս մահգամի Գրիգորին և որդոյն Խաւրվանդին և Պարոնամին և մեծ մաւր Յուանին և գրողին և կարդացողացն և լսողացն ամէն։

XXIX. Въ концѣ *Вопросовъ царя Ашота съ отвѣтами Езника Кохбскаго*, на 173а л., почеркомъ текста:

Ողորմեսցի այն երախտաւորաց գրոցս՝ մեծ մաւրն Յուանին և իւր զաւակացն Պարոնամին և Խաւրվանդին

և մեղաւոր Գրիգորիսին և կարդ" և լսող" ամէն։

XXX. На нижнемъ полѣ 174a л. подъ текстомъ *Слова Григорія* иноки приписка мелкимъ круглымъ письмомъ (բոլորգիր):

Վայ մեղաւորիս թէ ինչ պէս լինիմ յայն ճանապարհին վայ։

XXXI. Тамъ же, на 177a л., тѣмъ же почеркомъ:

Վայ ինձ մեղաւորիս անպիտանիս և անարժանիս, որ անարժան եմ անուանեցնիս։

XXXII. Тамъ же, на 179a л., тѣмъ же почеркомъ:

Վայ ինձ մեղաւորիս՝ որ ամ առ կու լսեմ զառակալի բանս ոչ գրոց՝ և Թաղեալ կամ ի մէջ մեղաց։

XXXIII. Въ концѣ той же статьи, на 188b л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի քն ած ստացողի գրոցս մահտեսի Գրիգորիսին և որդոցն Թուր-վանդին և Պարոնմին և կողակցին իւրոյ Յուանին. և գրողի սորին և կարդացո-ղացն և լսողացն. ամէն։

XXXIV. Въ концѣ *Вопросовъ и отвѣтовъ старца Макара съ юношею*, на 198a л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի քն ած ստացողի գրոցս՝ մեղաւոր Գրիգորիսին և կենակցին իւրոյ Յուանին և զաւակացն Թուրվանդին և Պարոնմին և գծողի սորին և կարդա" և լսող" ամէն։

XXXV. Въ концѣ *Исторіи жизни Адама и Евы*, на 212a л., почеркомъ текста:

Տր ած քո որ հրեշտակապետացդ և հրեշտակացդ և անմեղացն երկնաւոր զաւրացդ և նախաստեղծիցդ Ադամայ և Նոյի բարեխաւսութեամբ ողոր-մեա ստացողի գրոցս՝ մահտեսի Գրի-գորիսին և իւր կողակցին Յուանին և որ-դոցն Թուրվանդին և Պարոնմին և ամենայն արեան մերձաւորացն. և գրողի սորին և իւր աշխատակնացն և կարդացողացն և լսողացն և որք զամէն ասեն ամէն։

XXXVI. На нижнемъ полѣ той же страницы приписка мелкимъ круглымъ письмомъ (բոլորգիր):

Պիտանութիւն լիցի ով եղբարք՝ զի նախաստեղծիցն պատմութիւնս հրա-մանաւն էր Միքայէլ հրեշտակն յայտ-նեաց նախամարգարէին Մովսէսի։ փառք էյ։

XXXVII. Въ концѣ *Толкованія Тарсонскимъ епископомъ Нерсэсомъ притчъ Соломона*, на 226b л., почеркомъ текста:

Տր ած յս քն ողորմեա ստացողի գրոցս՝ մահտեսի Գրիգորիսին և իւր կե-նակցին Յուանին և որդոցն Թուրվան-դին և Պարոնմին և ամ արեան մեր-ձաւորացն և մեղաւոր և անպիտան գրչիս և ինձ ամի և ընթերցողացն և լսողացն. ամէն։

XXXVIII. Въ концѣ *Притчъ* [*Вардана Айгекскаго*], на 236a л., почеркомъ текста:

Ողորմեա քն ած ստացողի գրոցս մեղաւոր Գրիգորիսին և կողակցին իւրոյ Յուանին և որդւոցն Թուրվանդին և Պարոնմին և ամենայն արեան մեր-ձաւորացն և գրողացն և կարդացողացն և լսողացն. ամէն։

XXXIX. Въ концѣ *Душеполезныхъ поученій Езника Коібскаго*, на 242a л., почеркомъ текста:

Ողորմեա քո ստացողի գրոցս Գրիգորին և իւր հոգեւորին Յովանին և որդոցն Խուրշանդին և Պարոնածին և ծնողին ամէն:

XL. Въ концѣ рукописи, на 258a—258b л.:

Յիշատակարան սբ. աւետարանի գրոցս.

Փառք սբ. երրորդութեանն և միա̅ծութեանն այժմ և անզրաւ յաւիտեանս ամէն:

Ի ներհուն այս յանձի եղեւ կատարեցաւ հոգեւոր գիրքս սբ. վարդապետացն Մարգանաց և այլ սբ. վարդապետացն ընդ հովանեաւ և սա գրան սբ. Կարապետիս ի Նորաշէն վանքս. ի թագաւորութեանս հայոց ընդ և ի կաթողիկոսութեանն այս Մելքիսեդեկի: Գրեցաւ սա ձեռամբ Կաբրիէլի վատթար և փցուն գրչի. զի որ չափ պակասութիւն ունի գիրքս ի սմա գեղեցկութեանց. այնքան առաւելութիւն ունի բանիցդ ստուգաբանութիւն. քանզի յոլով և բազում խորատական բանս գրեցաւ ի սա և յորժամ ընթեռնուք մտադիւրութեամբ. յայն ժամ խնանայք զաւրս գեղեցկութիւննս: Եւ գրեցաւ այս ի խնդրոյ մեծ մաւրն Յովանին. զի ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց իւրոց յիշատակ իւր և մահուան Գրիգորին և Խուրշանդին և Պարոնածին և ամենայն զաւակաց իւրոյ անջինջ յիշատակ ի դուռն սրբոյն Յակոբայ՝ և ոչ ունի ոք իշխանութիւն կամ ազգական և կամ այլ ոք որ հանէ ի սբ. եկեղեցւոյս և ի դրանէ սորա զսբ. գիրքս զայս: Արդ՝ աղաչեմ զամենեսեան որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով յիշեցէք աղաւթիւք սա սբ. ի մեղաց թողութիւն զնշխարք Գրիգորն և զհոգեւորին իւր զՅովանին և զորդին իւր զԽուրշանդայն և զՊարոնածն և զՍարգիսն և զամենայն ազգականս իւր զկենդանիս և զհանգուցեալս: Նա և զիս զանարհեստ գրիչս զԿաբրիէլ որ չեմ արժան[ի] այսմ գործի աղաւթիւք ձերով յիշեցէք ի մեղաց թողութիւն զիս և զծնաւղսն իմ և որ ասասն է ի տուրս բարեաց քն ն̅ծ մեր՝ ողորմեսցի յիշողացդ և յիշեցելոցս ի սբ. սա հաւասար և նմա փառք յաւիտեանս: Եւ արդ՝ խոշորութեան և սխալանաց և վատութեան գրոյս մի մեղադրէք՝ զի մեծ իմ հանապազ յանցանութիւն է. և այս էր կար մեր: Եւ քե փառք յաւիտեանս ամէն:

XLI. На верхней крышкѣ переплета съ внутренней стороны скорописью (նօտրգիր) запись:

Գրիչըս սուր է.
Թանաքըս մուր է.
Միտքըս տկար է:

XLII. Ниже тѣмъ же почеркомъ скорописью:

Խալին ամիս յուլիս ա̅ ու̅մ եւ պրուլեցի Հուշի գընակեալ Սարգեն որդի Սէգորը եկի Պալտահա Պաշայ (Պաղտայ) խան սարդարն եկաւ խալու վերջն մընացինք էզդեր մաթ[ա]լ եղաւ որ Պարսից խանըն եդ դառավ քընաց ճուաէն խանի եղիր Ճաֆար զուլի խանըն քընաց իր ափակեր ճուաէն խանին վերջն մենք ել մընացել ենք կատեսուզ այն ո̅ծ պարի աշողումն գացէ ո̅ծ անէրն(-աէր) խեր անի ով որ հանդիպի է ս գրեմ ասի ո̅ծ իր պանին աշողումն գացէ ինքն ելլեցի արքայու-

թեան ժամանակն իր որդւոյն եւ մերն աշխարհի. ամէն։

XLIII. Въ началѣ рукописи, на первой страницѣ, скорописью:

Ի ամսեան ին մայիս Ժ ին գրեցի զիրս Պաղտասար իւրեցի Օվանէսի որդի Մատթէոսն գիրիչս ուր Թանաքը ձեռ ձեռս գրնաց գիրս մրնաց մը. նացեալ մարմինքս ի հող դառնա. ով որ դարթայ մէկ ըներան սուրբ մայ իրան սա. նին ի պարի յաճախան տուցէ ամէն ով որ դադարացէ իրանն երկար կանք այս յիսուս միանին

որ է էջմիածնեց օհաննէսի որդի Թուին 1151 ին փետրվարի.

Նուաստ ծառայս այս տիրացու Աւետիսն գրեցի այս գիրս ով կարթա յիշէ զիս։

XLIV. На второй страницѣ—сверху — скорописью:

Այս է մահտեսի Առաքելի գիրքս որ վճարէ բարի խաղաղութեամբ. ամէն։

XLV. Въ началѣ рукописи передъ текстомъ, на 5-ой стр., скорописью:

Ի ամծգ ուն ես տիրացու Յարութիւն եկայ ի Պաւլապին։

XLVI. Тамъ же, на 6-ой стр., скорописью:

Այս այն էջմիածնի վանքան դանիէլ վրդպտ պապս գիրքս եռան մեհի Առաքելի ի յիշեսջիք ըն թերցողաց քահանայից ի ամէն։

XLVII. Тамъ же — пониже скорописью:

Թվին ամն հաղարի ամսոյ ը ամէն մեր մեղսապատին մէկ տրու դաւիթ եղաւ ննոն գրիր բաներան տէր Մ. դու կանէր տոցէս միան եւ խորին ձերութեան ի տէր։

XLVIII. Тамъ же — еще ниже скорописью:

Թվին ամծգ Յակոբ Ճանըն եղաւ մորից յանեարի ի ամն Մշ ամանաթ լինի։

Այս Թվին յանեարի մէջ ամն ոսկաղին (ոսկեղին) եղաւ յերկրիս շահնդի հետ կ[ամա]ւ է ախպար շահզադէն փախաւ. Յակոբ Ճէ ամն մէծ շահըն եղաւ եւ է ախպար կյաւա փախաւ շահն։

Кромѣ того, на этихъ же листахъ передъ текстомъ, равно въ концѣ текста имѣются строки безъ всякаго значенія, иногда и смысла, просто досужія упражненія перомъ.

№ 1636.

Листовъ 268 in-12°. — Текстъ 10×6,5 с. — Строкъ 22. — Матеріалъ толстая желтоватая навощенная бумага. — Письмо скоропись (նօտրգիր). — Украшенія инициалы въ связи съ миніатюрами на поляхъ; заставки на заглавныхъ страницахъ (2а и 96а). — Переплетъ досчатый; кожа на крышкахъ съ тисненіемъ; обрѣзъ, еще замѣтно, былъ окрашенъ въ красный

цвѣтъ. Въ переплетъ зашита дарственная грамата скорописью, сложенная вдвое, отъ которой оторвана добрая, наиболѣе существенная часть. — Состояніе хорошее. — Время 1664 (ՌՃԺԳ). — Мѣсто Гонія. — Писецъ Григорій. — Собственникъ «уста» (мастеръ) Пайгасаръ.

Патерики со Златочревомъ[1]):

Душеполезные разсказы, Житіе Іоанна сына Евтропія, Духовная пѣснь, Пятничная молитва, читаемая надъ больными, Видѣнія Богородицы и Григорія Просвѣтителя, Посланіе Іисуса Христа въ храмъ Павла, въ Римѣ, Ефрема Сирина — О соблюденіи воскресенія, Житіе Алексія Божьяго человѣка, Молитвы о. Ефрема, О молитвѣ и исповѣди со слезами, Молитвы св. Павла, Заговоръ противъ всякой болѣзни, еще Заговоръ съ булатнымъ ножемъ и крестнымъ знаменіемъ, Исповѣданіе вѣры вардапета Вардана, О томъ, что не слѣдуетъ поносить и осуждать братью, священниковъ и вардапетовъ, О розговѣніи яйцами, равно рыбною и молочною пищею наканунѣ Пасхи и Исповѣдь священниковъ и міранъ съ формулою отпущенія:

1. Գլուխ մի երրորդ և թէ պարտ է մեզ օտարասէր լինել. և ողորմութիւն առնել խնդութեամբ և յօժարութեամբ (2а — 73а л.):

Нач.: Ասաց հայրն Սողոմն վասն ընդունելութեան գերեղբարն. թէ պարտ է զեկեալ եղբայրն ընդունել և երկիր պագանել նմա.

За двумя главами вступительнаго характера слѣдуютъ тридцать четыре душеполезныхъ разсказа о гостепріимныхъ и милосердныхъ.

Кон.: Այսպիսի աղքատացն զի քի երանելին Պետրոս և աստուածային զանուն մեծութեան և զերկնից արքայութեան ընդ նմա որ ի քն որում փառք են.

2. Վարք երանելոյն Յովհաննիսի որդւոյ Եւտրոպիոսի կամաւոր աղքատացելոյն քն (73а — 96а л.):

Нач.: Յամս ժամանակաց թագաւորութեան Արկադեայ որդւոյ մեծին Թէոդոսի. և ի հայրապետութեան սրբոյն Յոհաննու Ոսկեբերանի:

Кон: անմեղսելի և անստանելի ժուժկալութեամբ հանգեաւ ի քն յն ի նմ մեծ փառք յաւիտեանս ամէն: Այսպ ծեր կամիս ծանօթ լինել նշ, լեր անծանօթ ի մարդկանէ:

3. Духовная пѣснь безъ заглавія (97а — 106а л.):

Нач.: Այսօր ուրախացան երկինք և երկիր մեծաւ: Այսօր բարգաւաճեալ պայծառացաւ Սիովն մայր եկեղեցի:

Кон.: Բարեբանեալ ես անձն աւրհնեալ փառս ոչ փառս կենաց և անմահութեան դու պահեա զմեզ յերեւելի և յաներեւոյթ թշնամեաց. ի քն յն ի տր մեր. որում վայելէ են.

4. Գիր ուրբաթի. զոր կարդան ի

1) См. Н. М., Изъ Поѣздки въ Арменію: Замѣтки и Извлеченія изъ армянскихъ рукописей, ст. VI.

վերայ հիւանդաց ասէ (106b — 108b л.):

Нач.: Կարգաւքս առ քեզ հայր ամ մերոյ յի՛ քի՛ որ զառաքեալս կոչեցեր և զունայնութիւն գիւղաց դատապարտեցեր են.

Кон.: Յորոյ վերայ զայս գիրս կարդան ի վը՛ն նեղեալ հիւանդաց յաւուրն հայցողացն հաւատով բժշկին և ազատին ա՛մ ցաւոց և ի նեղութեանց և ի պէսպէս հիւանդութեանց ասէ։

5. Տեսիլ սբ՛ ա՛նանիային. զոր եսես սբ՛ կոյսն վասն դժոխոցն (108a — 125b л.):

См. H. M., l. c., ст. XI.

Нач.: Խորհեցաւ ամենօրհնեալ ա՛նանիան Մարիամ երթալ ի լեառն ձիթենեաց կալ յաղօթս։

Кон.: Ես պատասխանի տուեալ ասացին ամէն ամէն բարեգթութեան քո փառք թագաւորութեան քո հայր և որդի և սբ հոգի. այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից։

6. Հարցմունք որրոյն Գրիգորի Լուսաւորչի և պատասխանի հրեշտակին վս՛ որդոց մ՛դկ՛ն (125b—144a л.):

См. H. M., l. c., ст. XIV.

Нач.: Սուրբն Գրիգորիոս Լուսաւորիչն հայոց դ՛րատասաւն տես և զգաստասաւն զինչեր հաց ոչ եկեր և ջուր ոչ եարբ. խնդրեաց յա՛յ տեսանել ով ա՛ծ արարիչ ամի առաքեա առ իս զհրեշտակ քո որ ցուցանէ ինձ զամէնայն արդարոցն և մեղաւորին։

Кон.: ա՛մ որ զգիր է և ընթերցող. և ա՛մ որ իւր լուսովն և փառօքն. զոր ա՛ծ է պարգեւել զարդարեալ և սրբոց են միշտ։

7. Խուզք ա՛ն մերոյ յի՛ քի՛. որ յառաքեցաւ յերկնից ի տաճարն սբ՛ (143a — 156a л.):

См. H. M., l. c., ст. XII.

Нач.: Ես Պաւղոս հաւաքեցայ [յ]երկիրն ի տաճարն սբ՛ համբարձանէի զգուշացաւ և զսի զԹուղթս ի տաճարին ի վեր ի յարդ են.

Кон.: Ա՛մ մարդ որ առնու զօրինակ Թղթս ի տուն իւր և հանապազ կարդայ. ա՛մ մեղաց նորա թողութիւն շնորհեմ. և կատարեալ ուրհնին յինէն փառաց ասէ։

8. Աղանեցյն Աչերեմի տեսցեալ է վա՛ն պահելց ա՛ր կիրակէին (156b—164a л.):

Нач.: Պատուեցէք զաւր սբ՛ կիրակէին ով անմիտք և հեղգացուցիք են.

Кон.: և ապաշխարեցէք և ապա մերձեցարուք առ քս՛. զի ընդ նմին վայելեսցուք յանվախճան ուրախութիւնս ի քս՛ ի տր՛ մեր. որում վայել է են.

9. Վարդապետութիւն կանոնաւոր աղ_ քաղին ալէքսանդրոսի մարդոյն ա՛յ (164b—180a л.):

Нач.: Այր մի էր ի կոստանդնուպոլիս. որոյ անուն էր եղեւ. ...

Кон.: Իսկ ա՛րն Ալեքսանդրոս հանգեաւ ի քս՛ ի հրաշից ամաց. իէ. ի փառս ա՛յ հօր ասէ։

10. Աղօթք սբ՛րո Աթբրեմի ասացեալ (180a — 192b л.):

Нач.: Տր՛ ա՛ծ զաւրութեանց աղաչեմ զքեզ որ մեծդ ես և ահաւոր են.

Кон.: փառաւորեցից զօհութեամբ անդադար զհայրդ պարծանս և զորդիդ բարերար և հոգիդ սբ՛ կենդանարար. այժմ են.

11. Վասն աղօթի և արտասուաց խոստովանութեան (192b — 202a л.):

Нач.: Նախ շնորհ արտասուացն նշանակ է սիրելոյ զքս.

Кон.: Պօղոսն Սերովբէք և հիանան արարածք ամ և որք մխանգամ արժանաւորին երկնից արքայութեան յաւիտենա յաւիտենից. և անըմբերելի և անճառելի և քո փառք յաւիտենս ամէն:

12. Նշաւթք սրբոյն Պօղոսի առաքելոյ է աՃ գեղջի (202a — 205b л.):

Нач.: Ես Պաւղոս հալածիչ եկեղեցոյ զաւուրս բազումս՝ այժմ եղէ անօթ ընտրութեան եմ.

Кон.: Նոքա բեկեցան գազանք զարհուրեցան և ծառայք աՃյ ալեկոծեցան. յանուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ. այժմ և միշտ:

13. Վէր զանի և աՃ ցեղ ցաւի որ եղանէ ի մարդիկ (205b — 206b л.):

Нач.: Յանուն աՃյ քո ամ որ վասն մեր մարդ եղեր և մարմնացար ի սրբոյ կուսէն ես,

Кон.: Եթէ չաւգաէ զու հաստ չունիս. զարձէր առ աՃ որ չկորնչիս:

14. Վէր զանի առ պղտղաա զանակ. Ք ընէտակն և աՃնագրէն ի վերա վէրին (207a — 209a л.):

Нач.: Ոչ սա մի կայր ի մէջ երկրի որ ոչ ձեռ ունէր և ոչ աերե և ոչ արմատ: Մարմին մի նստէր ի վն նր. որ ոչ գլուխ ունէր և ոչ ոտք և ոչ թեք ես.

Кон.: Եւ աՃն խղճ վերիս և զօրութիւն քո. բժշկեսցէ զվէրս և զցաւս ի ծառայէն իւրմէ ամէն:

15. Ողջոյն զաւանութեան հաւատոյ մեղապարտ Վարդան գրեցի աՃայն դրոց (209a — 228a л.):

Нач.: Ողանութիւն անձնաւորի և անխափանալի և անաւաղմանելի բաւագին մեղ աՃ ամենաշնորհ գիրք են.

Кон.: Նորա քնոյն պարտ աղէնան է և Քանզի որ կանխագէտ ամենէ գաղատարագն յաւուր շարաթու և կիրակէի. որպէս զի մի և իւրն պատմեցի. բայց ի վն այսր աՃի վայ եղկելի և սգոբմելի անձին իմոյ: Ով քնոյք և ժողովուրդք աՃյ. որ էք այժմ և որ գալոց էք յաշխարհի մինչև ի լրումն ժամանակի. քանզի ցանկամ տեսանել զձեզ և ոչ կարեմ զի հողացեալ կամ ի գերեզմանի. այլոյ հոգալս կամ ի մէջի ձերում և այս գրքս խաւսիմ ընդ ձեզ. մինչև յետին և յաւիտ աղգս. և ի ծնունդս ձեր. և դուք աղաչեսջիք զաՃ վասն իմ. զի արժանի եղեց ուրախութեանն տեսանել զձեզ յորն ահագին աւուրն ատենի զատաւորին քո: Եւ զարձեալ աղաչեմ զձեզ ճշմարիտ ծառայք աՃյ հողացեալքս ի գերեզմանի և խնդրեմ ի ձէնջ. և դուք վն արեան որդւոյն աՃյ մի անտես առնէք զխնդրուածս իմ. զի կարի զիւրին է և ինձ անհնարին շատ. և իմ մեծ երախտիք խնդիրքս այս է քահանայք որ վասն աՃյ յիշատակեսցէ անուանս զիս ի պատարագ և ի մեղաւորին՝ որ պատարագին անմահ գառինն յե քն. և մարդ որ առ յանուն աՃյ առնա մի ողորմութիւն վասն իմ ի խեղճ և յաղքատս. նոյն աՃ փրկէ զնա յաշխարհիս ամէն:

16. Վասն չբամնամելոյ և չզատելոյ զեղբայրս և զքահանայս և զվարդապետս (228b — 243a л.):

Нач.: Մ'Թերբ ոգոյ և աղջամանցն արդարութեան զիզեալ ի վերա կուսին հանապազ են.

Кон.: Նայս է ճանապարհ փրկու-

թեան որ հանէ ՚ի բարութիւնս. ՚ի վայելուչ արքայութիւն երկնից ընդ որս և մեզ լիցի վայելել և փառս տալ հաւր ևն.

17. Ս՟ք հարցն ուղղափառաց հաստատեալ ի պատճառս նաւակատեացն անհասից (243a — 251a л.):

Нач.: Թէ հերձուածող կամ այլազգ քրիստոնէ հարցանէ զիս թէ ընդէր զբոլոր աղուհացսն պահէք պինդ. և զշաբաթ իրիկունն ուտէք ձուկն և մածուն և պանիր և ձու ևն.

Кон.: Եւ ապա երևի մեզ յարուցեալն և ստուգէ զյարութիւն իւր ընդ որում հօր և ս՟ք հոգոյն վայել է փառք ևն.

18a. Պուանանք քահանայից (251a — 256b):

Нач.: Մեղայ ամենասո՟ք երրորդութեան ևն.

Кон.: Շնորհեսցես անթիւ և բազում սղալանաց իմոց քանզի մեղայ ա՟յ մեղա բիւրապատիկ չիւրանգամ մեղայ ա՟յ:

18b. Քահանայն պատասխանէ և ասէ (256b — 257a):

Нач.: Ընդ ա՟ծ ծոցածին ծնունդ ևն.

Кон.: Արձակեմ զքեզ և ք՟ս արձակէ զքեզ ՚ի յերկինս ամէն:

19a. Պուանանք աշխարհականի (257b — 260a):

19b. Եւ խոստովանահայրն արձակէ (260a — 260b):

Записи и приписки.

I. Въ концѣ *Житія Іоанна, сына Евтропія*, на 96b л., почеркомъ текста стихотвореніе безъ указанія автора:

Բայց զինչ ասեմ իմոյ անձին.
Ախտասիրիս բոլորովին.
Զի բարութեանցն ոչ հետևիմ.
Զոր երջանիկ հարք արարին:
Չողորմեցայ ես աղքատին
Իմոյ յուսոյդ կերպարանին.
Զի յոր մեծի դատաստանին
Ողորմէիր թշուառ անձին:
Այլ փրկողիդ իմոյ անձին
Լալով լինէն այս ասասցեն·
Թէ մինչ ՚ի ձեռս է ինձ բարին.
Տուր քեզ հաճոյ լինել նովին:
Ընդ ողորմած բարուց նոցին
Խառնեա յիս զութ ողորմագին.
Զի ողորմիլ իմ աղքատին
Ողորմութեան հասից քոին:
Կարկամութիւն կռամոլ ախտին.
Ողորմութեամբ խորտակեսցին.
Եւ քակըն հին փոփոխեսցին.
Առանց հնութեան ունող զանձին:
Յիշատակ է Պաղտասարին[1]:
Կարդա զմեղապարտ գրիչս յիշեա:

II. Въ концѣ *Пятничной Молитвы*, на 108b л., почеркомъ текста:

Ք՟ս ա՟ծ քո առատ ողորմութեամբդ ողորմեա ծառայիս քո պաղտասարին[2] և ա՟մ յարեան մերձաւորացն:

III. Въ концѣ *Видѣнія Богоматери*, на 125b л., почеркомъ текста:

Բարէխօսութեամբ սրբուհոյ ա՟ծածնի անարատ ծնօղի քո ք՟ս ա՟ծ ողոր-

1) Этотъ стихъ вписанъ инымъ почеркомъ.

2) Имя вписано инымъ почеркомъ.

մեա ստացողի գրոցս Վաղարասարին[1]) *ամէն։*

IV. Въ концѣ *Бесѣды Григорія Просвѣтителя съ ангеломъ*, на 144a л., почеркомъ текста:

Որում և զմեղ արժանի արասցէ ք՟ս ա՟ծ այն ո՟ք յարութեան ընդ արդարոցն և ընդ ա՟մ սրբոց իւրոց և նմա փառք յաւիտեանս ամէն։

Բարեխաւսութեամբ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ ք՟ս ա՟ծ մեր ողորմեա ստացողիս. և ինձ մեղապարտ գրչիս և կարդացողաց և լսողաց և որ ամէնն ասեն ամէն։

V. Въ концѣ *Посланія Іисуса Христа*, на 156a — 156b л., почеркомъ текста:

Զստացող գրոցս պահեա տ՟ր ՚ի կամս ք՟ո զվղ՟ասարն և քեզ փառք բերանոյ ամէն։

VI. Въ концѣ *Слова Ефрема о соблюденіи воскресенья*, на 164a л., почеркомъ текста:

Տ՟ր ա՟ծ դու պահեա զստացողն Վաղարասար[1]) *ամէն։*

VII. Въ концѣ *Житія Алексія Божьяго человѣка*, на 180a л., почеркомъ текста:

Ք՟ս ա՟ծ ք՟ո ս՟բ նահատակի բարեխաւսութեամբն ողորմեա ստացողի գրոցս Վաղարասարին և իւր ծնողացն և ա՟մ զարմիցն և զաւակացն կենդանեաց և հանգուցելոց. և ինձ մեղաւք մեռեալ Գրիգոր գրչիս և կարդ՟"

VII. Въ концѣ *Исповѣданія вѣры Вардана*, на 228a — 228b л., почеркомъ текста:

Նայց և զտ՟ր կարապետ[2]) *քհյն անմոռաց յիշեսջիք և մի որ հանցէ զանուն իմ ի գրոց որ էս գէ էոհ որ գէ ա՟ծ անջնջելի գրէ զանուն նորա ՚ի գիրն կենաց։ Դարձեալ յիշեցէք զԳրիգոր գրիչս ՚ի տ՟ր և Վղ՟ասր բ՟ստացող*[3]) *ամէն. հայր մ՟ե"։*

IX. Главная запись въ концѣ рукописи, на 261a л., почеркомъ текста:

Փառք համագոյ և միասնական անբաժանելի ս՟բ երրորդութեան և մի ա՟ծութեան հօր և որդոյ և հոգոյն սրբոյ. այժմ և միշտ"։ Արդ գրեցաւ ս՟բ գիրքս որ է հարանց վարք և սկի փորիկ ՚ի Գօնխա ընդ հովանեաւ ս՟բ ա՟ծածնի եկեղեցոյն ձեռամբ մեղսամած Գրիգորիս և ծնողաց իմոց հօրս Պակոյին և մօրս Ծովօին և կողակցին իմում Նաւխաթունին և ա՟մ արեան մերձաւորացս ամէն։ Գրեցաւ գիրքս թվին ուձժգ ամին ՚ի վայելումն իմոյ ուստոյ Վաղարասարին զոր տ՟ր ա՟ծ բարով վայելել տացէ և իւր ծնողացն ա՟ծ ողորմի տացէք ամէն հայր մեր"։

1) Имя вписано впослѣдствіи.

2) См. ниже стр. 41, XI.

3) *և Վղ՟ասր բստացող* вписано впослѣдствіи.

№ 1637.

Листовъ 122 in-4°. — Текстъ 15×11 с. — Строкъ 19. — Матеріалъ толстая желтоватая навощенная бумага. — Письмо круглое (բոլորգիր). — Переплетъ кожаный; кожа съ тисненіемъ. Три листа въ концѣ рукописи и одинъ въ началѣ заключаютъ позднѣйшія приписки на армянскомъ языкѣ, равно на татарскомъ, но армянскимъ письмомъ. — Состояніе переплетъ разбитъ. — Время 1650 (ՌՂԹ). — Мѣсто Малатія. — Писецъ и Собственникъ попъ Іоаннъ.

Златочревъ [1]):

Хвала св. Кресту, Видѣнія Богородицы и Григорія Просвѣтителя, Посланіе Іисуса Христа въ храмъ Петра и Павла, Ефрема Сирина о соблюденіи воскресенья, Житіе Алексія Божьяго человѣка, Молитвы о. Ефрема о раскаяніи, Статья о молитвахъ, слезахъ и исповѣди, Өеофила о раскаяніи и слезахъ, Мученичество св. дѣвственницы Маріамъ, [Вардана] Исповѣданіе вѣры, О розговѣніи наканунѣ Пасхи, О томъ, что не слѣдуетъ поносить и осуждать сотоварищей, братью, священниковъ и вардапетовъ.

1) См. стр. 20 и 32.

1. Գովասանութիւն սուրբ խաչին (2a — 10a л.);

Нач.: Նաւաւոր ուրախացան երկինք և երկիր մեծաւ ցնծութեամբ։ Նաւաւոր բարգաւաճեալ պայծառացաւ՝ մեզ երևեցաւ։

Кон.: Դու մխիթարիչ վշտացելոց։ Դու միջնորդանաց հաշտանի և պահպան ազգի մարդկան և քեզ փառք յաւիտեանս ամէն։

2. Տեսիլ սուրբ Աստուածածնին. զոր ետես սուրբ կոյսն վասն դժոխոցն (10a—19b л.). Ср. выше стр. 21.

Нач.: Խորհեցաւ ամենօրհնուհի Աստուածածինն Մարիամ երթալ ի լեառն Ձիթենեաց կալ յաղօթս և ի գնալն ի բում խնդրեաց յիշ են.

Кон.: Եւ պատարագին առնել տօնեցին այն ամէն բարեխօսութեան քո հայր և որդի և սբ հոգի. այժմ էն.

3. Հարցմունք սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին. և պատասխանին զոր արար նմա հրեշտակն վս ոգոց մարդ-կան (20a—26b л.). См. выше стр. 21.

Нач.: Սբն Գրիգորիոս Լուսաւորիչն հարցոյց զն ասէ և զն գիշեր հայ ոչ եկեր և ջուր ոչ կարբ էն.

Кон.: Նաև որն զը. ծաղ մարբին ի ձեռն խոստովանութեան և ապաշխարութեան և արդարութեամբ զի որդ ընդին յանցանելն որ ոչ մեռ..

Въ этомъ мѣстѣ недостаетъ нѣсколькихъ листовъ.

4. Թուղթն տն մերոյ Յի քի որ առաքեցաւ յերկնից յերկիր ի ձեռնար նր առաքելոյն Պետրոսի և Պաւղոսի ի Հռոմ (27a — 34a л.): См. выше стр. 21—22.

Нач.: Ես (եւ) դպրս հրամանեցուցեալ եկի ի ձեռարն մատուցանելի զգրաւբաղն. և գրի զԹուղԹս զայս ի ձեռարին կախեալ ինքնին են.

Кон.: Ամ մարդ որ առնու զաւրէնակս ԹիԹիս ի տուն իւր և հանապազ կարդայ տմ մերոյ նորա Թողութիւն շնորհեմ և կատարեալքն աւրհնին յիմոց փառացս ամէն։

5. Արտանելուն Ադրիկեի առաքեալ վասն պահելոյ նր կիրակէին։ Ասացեալ է Ադրիկեի (34b — 39b л.):

Нач.: Պատուիրեցէք զաւր նր կիրակէին ոչ անխայք և հեզգաւորութք որ զնաշ կիրակէին ոչ մտանէք։

Кон.: Եւ խոստովանեցէք զմեղս ձեր և ապա մերձեցարուք առ քս։ Ձի ընդ նմին վայելեսցուք յանբաւական ուրախութիւնս ի քն յս ի ւոր մեր որում փառք յաւիտեանս ամէն։

6. Վկայաբանութիւն կամաւոր աղջկանն որոյն Աղեքսանդրի (40a—49b л.):

Нач.: Այր մի էր ի Կոստանդինուպաւլիս որոյ անուն էր Ադրիկէանոս և էր սորն այն յոյժ մեծատուն էն։

Кон.: Կացեալ հայր և մայր նորա կենդանի է աւուր զինի փոխմանն ծառայել և սպասաւորել ոյք զերեզմանին նորա և յետ այնոր հանգան ի քս խաղաղութեամբ խոլ նըն Աղեքսիանոս ի Հռոմայ ամաց ի. ԻԵ. ի փառս Այ։

7. Աղօթք արար Ադրիկեի առաջեալ յաղագս զղջման (50a—58a л.):

Нач.: Տր տծ զաւրութեանց աղաչեմք զքեզ որ մեծդ ես և ահաւոր ահեղ և զարմանալի անեղ և անանցանելի. անբուռ և անբովանդակելի։

Кон.: Յարաժամ աւրհնեցից զքեզ. ցից և փառաւորեցից զքո հզաւրութեամբ անզուգար զհայրդ ողորմած և զորդին բարերար և զհոգին ոյն կենդանարար յայժմ էն.

8. Վասն աղօթից և արտասուաց և խոստովանութեան (58b — 65a л.):

Нач.: Մեզ շնորհ արտասուաց նշանակ է սիրելւոյ զքս էն.

Кон.: Եւ որք մնանգամ արժանաւորին երկնից արքայութեան. Ո յաւիտենան յաւիտենից։ Եւ որք ամենանայն մտանեցին ատեանին յաւիտենան յաւիտենից։ Եւ քս փառք յաւիտեանս ամէն։

9. Թէոփիլոսի առաջեալ յաղագս զղջման և արտասուաց (65b—66b л.):

Нач.: Մեզ պարտ է տմ մերոյ զայս առնել զմտաւ հանապազ և առնել ընդ միտս. Ահա եկն առաւաւտն և ոչ վաստակեցի երեկոյն.

Кон.: Այն ժամ ցնծան աղաւթականքն և անշահ ազան ձախակողմեանքս. և քս փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

10. Վկայաբանութիւն որբոյն Մարինէի կուսին որ վկայեաց վասն անուան քի (67a—79b л.):

Нач.: Յետ յարութեան տն մերոյ և փրկչին յսի քի և փառաւոր վերանալոյն յերկինս և գալստեան հոգոյն սրբոյ յառաքեալսն էն.

Кон.: Եւ անդէն զահին ձգեալ

զուարն և եհաս զպարտանց նորա: Եւ պատուէր կատարեցաւ ի քն ամն Մարիամէ. բարեխաւսութեամբ յանիս ամեց. ի. իէ. ի փառս քնի ոյ մերոյ:

11. Ուղիղ հաւանութիւն (դաւանութիւն) հաւատոյ որ ի հայր և որդի և ի սբ հոգին. զոր մեղապարտս գրեցի ամենայն գրոցս ի վր հիման առաքելոց և մարգարէից (80a—102b л.):

Нач.: Զամենութիւնն անճառելի և անհասանելի և անիմանալի ուսուցին մեզ ամ ամենաշնորհ գիրք:

Кон.: Նա՝ քննեսցէ զարարածն. և ճանաչ՝ որ կանխագիտն անէ զապառաւորսն յաւուրն շաբաթու և կիրակէի:

Непосредственно слѣдуетъ въ обычномъ автору тонѣ заключеніе (Նայց ի վն այսր ամի վաս եղկելի և ողորմելի անձին իմոյ и пр., что выписано уже нами при описаніи рукописи № 1636, см. стр. 34.

12. Սբ հարցն ուղղափառաց. Հաւատացեալ է ի պատճառս նաւակատեաց խորհրդոյն յաղագս Ընհաւից (103b—109a л.):

Нач.: Թէ հերձուածող կամ այլ ազգ քրիստոնէ հարցանէ զիս. թէ ընդէր զոլոր աղուհաց պահէք ոմանք էն.

Кон.: Նոքա երբ մեզ յարուցեալն. և տեսցէ զյարութիւնն իւր ընդ որում հաւր և սբ հոգւոյն վայել է փառք էն:

13. Վս չրանկուսելոյ և չզատելոյ զեղջերս և զընկերս. զքահանայս և զվարդապետս (109b—119a л.):

Нач.: Ա՛թէրք ազգ և տարակոյս ազ ճանաչ ճարտարութիւն գիտել կարին ի վս իմ հանապազ էն.

Кон.: Զի այս է ճանապարհ փրկութեան որ հանէ ի բարութիւնս ի վայելուչ արքայութիւն երկնից ընդ որս և մեզ եղիցի վայելել և փառս [ա]ռաւ հաւր էն:

Записи и приписки.

I. Въ концѣ *Хвалы св. Кресту*, на 10a л., почеркомъ текста:

Բարեխաւսութեամբ ամենայն և ամենայնիւ իր նշանի քո քն ամ ողորմի ըստ բազմագութ գրոցս մեղաւոր գրչիս սուտ անուն Յովհաննէս երէցուն. այլ և ծնողաց իմոց ամենայն և մայրն իմ Թագուհէ. որ զա ամ փոխեցաւ. և եղբայրն իմ Պառոնն. և քոյրն իմ Լեռանն:

II. Въ концѣ *Видѣнія Богородицы*, на 19b — 20a л., почеркомъ текста:

Բարեխաւսութեամբ սրբուհոյ ամենայն ողորմի քն բազմագութ գրոցս մեղաւոր գրչիս սուտանուն Յովհաննէս երէցուն և կողակցին Մարիամին և հայրն իմ ամենայն և մայրն իմ Թագուհէ. զեղբայրն իմ Պառոնն. քոյրն իմ զԼեռանն:

Քանզի յոր ժամ խաչն փայլէ
Յարևելից ճառագայթէ
Կարբինելի փողն գոչէ.
Զազգս մարդկան զարթուցանէ:
յառաջ յաւուրն ամ իջանէ
Զամենեսեան անդ ժողովէ.
Կասսասանաւ զնոսա քննէ.
Զուգիսն յայտնեցն բաժանէ:
Յայն ժամ ով ամեածինն ի ձեռ
ինկէ
Եւ ոյ բարեխաւսէ

Զամ ընդ նեղ հաշուեցնէ
Որ զնէր անձն մեղքն ընչէ։
Յարդարութիւն մեծարէ
Սնման փառաւոր զնեղ պատուէ
Յաշխարհակալեան զաւն զաւէ
Սանոց կենաւոր ուրախ առնէ
Պարք յաւիտենանս առնէ։

III. Въ концѣ *Посланія Іисуса Христа*, на 34 а л., почеркомъ текста:

Զստացողի գրոցս Յովհաննէս երէցուն և հաւրս նորա Մատթէոսին և մաւրս Թագուհի և եղբարս կարապետին որ աս ամ փոխեցան. այլ և զեղբայրն իմ Գարսամն և քոյրն իմ զՄարանն ամ պահէ. Ամ ամենէ տէր-կաւագ Սրբոհամն որ ինքն եղաւ պատճառ գրոցս։ [пустое мѣсто] գրել տուեց։

IV. Тамъ же, на 34 а — 34 b л., позднѣйшая приписка:

Ամ ամենէ Պետրոսն զիւր եղբայր Պօղոսն հայրն մեղաւոր կարապետեան խա-բարեկէն ողորմի տաս էն.

Ամ որհնէ Գուրգէն քէկն և հայրն իմ Սատուրն և մայր իմ Մարանն և իմ ... Գէորգէն և Նահա-տուրդն և քուր իմ Նարգուլին Օլ որ կարթայ սար ամ ողորմի հոգւոյն առնէ։

V. Въ концѣ *Слова Ефрема о соблюденіи воскресенья*, на 39b—40a л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի քո ամ ըստացողի գրոցս. մեղաւոր գրչին Յովհաննէս սուտ անուն երիցուն. և հաւրս նորա Մատթէ-ոսին. և մաւրս Թագուհին և զեղբայրն իմ Կարապետն. Պասատամն. քոյրն իմ զՄարանն։ Ամ ամենէ զՍրբոհամն և իւր ննջեցելոցն առնէ։

Մեր անուն յն
Տուր զեղջերեր լայս (զըղջեցելոյս)
Եւ յորդ արտասուս[1])
Նիւէլ յաչերուս
Նմէշի իմ հոգւոյս.
Մեղաւք մեռելոյս
փարատիչ ցաւոյս.
Ամ իմ յն.
Կենաց լեր մեռելոյս.
Խաւարեալ ոգւոյս.
Եւ հան զմեղ ի լայս.
Սարբէչ և յոյս.
Հաստատեա իմոյ
Սուզնեա զերելոյս
Ինձ ողորմելոյս.
Զգձող գրոյս.
Զստացող գրքոյս
Մի հանի անյոյս.
Մի Թագուր անլոյս.
Ապաւէն և յոյս։

VI. Тамъ же, на 40а л., позднѣйшая приписка:

Ողորմի՝ խարդէլն. մինամի կարա-պետին և իւր կողակցին և իւր որդոցն Պետրոսին. Պօղոսին. Նիկողայոսին ամ ամենէ առնէ. հայր մեր։

VII. Въ концѣ *Житія Алексія Божьяго человѣка*, на 49b—50a л., почеркомъ текста:

Վն ամ քս որ նահատակին բարե-խաւսութեամբն ողորմեա ըստացողի գրոցս մեղաւոր գրչին Յովհաննէս երէ-ցուն և հաւրս Մատթէոսին և մաւրս Թագուհին և եղբարս Կարապետին.

---

1) Можетъ быть варіантомъ этого именно стиха слѣдуетъ счесть стихъ Զեղլ եւ արտա-սուս, помѣщенный на полѣ, рядомъ съ приводимымъ стихотвореніемъ.

որ սա ած փոխեցաւ. և զեղբայրն իմ Պաւսամն. քոյրն իմ զԼորանն։ Սարկաւագ Աբրահամն որ պատճառ եղեւ այս գիրքս գրել տալոյ։

VIII. Въ концѣ *Молитвы Ефрема о раскаяніи*, на 58a л., почеркомъ текста:

Ողորմի քս ած ստացողի գրոցս. [1]Ողորմեսցի. Գէորգին և Հայրապետին և ածպատուրին. Կիրակոսին. Նաւասարդին Խաչատրին ամէն հայր մեր էն.

IX. Въ концѣ статьи *О молитвахъ, слезахъ и исповѣди*, на 65a л., почеркомъ текста:

Վասն ած ի քս աղաչեմ և ի փառաւոր զօրութեանց ողորմեա ստացողի գրոցս մեղապարտ և յանցաւոր գրչին Յովհաննէս երիցուն. և հաւրս ածատուրին. և մաւրս Թագուհէ. և եղբաւրս Կարապետին. որ սա ած փոխեցաւ. և եղբայրն իմ Պաւսամն. և քոյրն իմ զԼորանն. ած ածհնէ զԱբրահամն և իւր ննջեցելոցն և կենդանեացն։

[2]Ես ածհնէ Գէորգան Գոգան. ած ողորմի խորայելին Կարապետին ամէն հյր։

X. Въ концѣ *Мученичества св. Маріаны*, на 79b — 80a л., почеркомъ текста:

Սր̃ և երանելոյ կուսին Մարիանէ բարեխաւսութեամբն ողորմեա քս ած ստացողի գրոցս մեղաւոր գրչին Յովհաննէս երիցուն. հաւրս ածատուրին և մաւրս Թագուհէ. և եղբայրն իմ Կարապ[ետ]ին. որ սա ած փոխեցաւ. և եղբայրն Պաւսամն և քոյրն իմ զԼորանն։ Ես ածհնէ զ[ա]րփաւրակ Աբրահամն. ողորմի իւր ննջեցելոցն որ պատճառ եղեւ. այս գիրքս գրել տալոյ։ [3]Ես ածհնէ Գէորգան. և իւր կենդանեացն և իւր հայրն և մայրն եղբարք և քորքին. և ած կենդանեացն և ննջեցելոցն. ամէն հայր մեր։

XI. Въ концѣ *Исповѣданія вѣры* [*Вардана*], на 103a—103b л., почеркомъ текста:

Սաղ և զվարդապետս Վարդան[4]) անմոռաց յիշեսջիք և զիս որ հանգէ յանուանս իմի գրոցս որ գրէ։ Խնդ որ գրէ ած անջնջելի գրեսցէ զանուն նորա ի գիրն կենաց ամէն. ա̃. ամէն. Ներող քս ողորմեա ստացողի գրոցս մեղաւոր գրչին յովհաննէս երիցուն. մաւրս Թագուհէ. հաւրս Ածատուրին. եղբայրն իմ Կարապետին. որ փոխեցաւ սա ած. եղբայրն իմ Պաւսամն և քոյրն իմ զԼորանն։

XII. Въ концѣ *Статьи о розговѣніи наканунѣ Пасхи*, на 109a л., почеркомъ текста:

Որ ողորմի քս ած ստացողի գրոցս անպիտան գրչին Յովհաննէս երիցուն. և ալժոն ամք Հարապետ եղբայրացն. և հաւրս ածատուրին. և մաւրս Թագուհէ եղբաւրս Կարապետին. Պաւսամն և քոյրն իմ զԼորանն։

XIII. Въ концѣ рукописи, на 119a—119b л., почеркомъ текста главная запись:

1) Слѣдующее до конца позднѣйшая приписка.

2) Слѣдующее до конца позднѣйшая приписка.

3) Слѣдующее до конца позднѣйшая приписка.

4) Сравни съ соотвѣтствующею записью въ рукописи № 1636, выше стр. 36, гдѣ вм. Вардана стоитъ Карапетъ.

փառք անճառ երրորդութեան
հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ ամէն։

Արդ գրեցաւ և յաւարտեցաւ սի
կատս (ստաս)․ որ կոչի սանի փոր մե-
ատրս Յովաննէս իրիցուն․ որ միայն
անուամբս եմ երէց և գործս ոչ․ ի
թուականիս հայոց․ ռ ԽԳ․ մարտ ամ-
սոյ․ ԻԴ․ Ի ձեռն յաւարտումն աստի
ի գաւառն Սալաթիոյ ի գրածս սբ
Սանփանանոյ ի հայրապետութեան սբ
յաթոռոյն սրբոյ․ հայոց տն տր Ներսէս
կաթողիկոսին․ այլ և զծնողացն իմոց
տարն և զմայրն իմ թադուհէ․ զեղ-
բայրն իմ կարապետն որ հանգեան ի
քս․ զհայրն իմ Գասպարն․ զայրն իմ
զձորանն․ զորդին իմ Սեմրոսոնան․
Գաբրիէլն․ Ջարապետն․ և զանդր-
ամն գրեալ Յովաննէս երէցս յիշեցէք
ի սբ․ և մի բերան ողորմի տացէք
յիշողացն և յիշեցելոցն այս արասցէ
քս իւր ի միւսանգամ գալստեանն
ամէն։

Ով և յիշեցէք տարկանոց Արդա-
համն և իւր կենդանիքն և ննջեցեալքն․
որ այս գիրքս սանի փոր պատճառ
եղաւ գրելոյն։ Ով ստահակ զնիրն և
իւր ննջեցեալքն ամէն․ հայր մեր են։

№ 1638.

Листовъ 161 in-12°. — **Текстъ** 9,7 × 6,4 с. — **Строкъ** 16. — **Матеріалъ** толстая желтоватая лавощенная бумага. — **Письмо** круглое (բոլորգիր). — **Украшенія** инициалы въ связи съ миніатюрами на поляхъ; заставка на заглавномъ листѣ (1 а). — **Переплетъ** досчатый; кожа съ тисненіемъ; обрѣзъ окрашенъ въ красный цвѣтъ. Въ переплетъ попали два пергаментныхъ листа, одинъ, изъ греческой рукописи, въ началѣ и другой, изъ армянской, въ концѣ. — **Состояніе** переплетъ разбитъ; листы вывалились; по счету утеряны три листа; три листа въ концѣ рукописи испещрены позднѣйшими бззсодержательными упражненіями въ письмѣ. — **Время** 1594 (ՌԽԳ) — **Мѣсто** Еразкай. — **Писецъ** священникъ Саһакъ. — **Собственникъ** Кулъ-Паша.

Златочревъ [1]:

Видѣнія Григорія Просвѣтителя, Богородицы, Павла, Ефрема Сирина о соблюденіи воскресенья, Мученичество Нарекъ-Луйса, Слово объ невоздержи, О терпѣніи, О крещеніи, Каноны касательно священниковъ, Проповѣдь на Евангельское слово о сквернословіи, О небесахъ, движеніи свѣтилъ и неподвижности земли, Названія различныхъ временъ дня и ночи и рядъ мелкихъ статей.

---

1) См. стр. 87.

1. Հարցմունք այլն Պետրի՝ Լուսոյ և պատասխանք Հրեշտակին (1a—23b л.):

Нач.: Տէր Գրիգոր Լուսաւորիչն հայոց զպատուական աւր և զպատուական գիշեր հաց ոչ եկեր և ջուր ոչ եարբ են.

Кон.: Զի ամենք իւր լուսով և փառաւորք զոր ած է պարգևել զարդարեալ և ուրախ են միշտ. որով և զմեզ արժանի արասցէ քս ած այն ոյ արքայութեան. ընդ արդարոցն և ընդ ամենայն սրբոց իւրոց որում փառք են.

См. стр. 21.

2. Հարցմունքն ոյ ածածնին և պատասխանիքն Հրեշտակին (24a — 45b л.):

Нач.: Խորհեցաւ ամենայրբուհի ածածին Մարիամ երթալ ի լեառն Ձիթենեաց կալ յաղօթս և ի գնալն իւրում են.

Кон.: Եւ պատասխանեալ ասացին. փառք բարեխօսութեան քո. փառք թագաւորութեան քո:

См. стр. 21.

3. Հարցմունք Պետրոսի և Պաւղոսի. որ Գողոնեյա (առաքեցաւ թէ անկա) յերկնից յերկիր ի տանջարն (46a — 59a л.):

Нач.: Այս Պաւղոս հաւասիցոց երկիրս ի տանջարն. ոչ մատուցանէի զպատարագն և զոր զթուղթս դրայ ի տանջարին ի վեր ի յաթս են:

Кон.: Եւ մարդ որ առնու զաւրինակ թղթիս ի տունն իւր և հանապազ կարդայ ամ մեղաց նորա թողութիւն շնորհեմ և զվտանգս նորա ահեմ:

См. стр. 21—22.

4. Հարցմունք երանելոյն Եփրեմի ասացեալ վս պահելոյ կերակրին (59a—69b л.):

Нач.: Պատուեցէք զոր առնք կերակրին ով անձինք և հեղգութեամբ որ գնան կերակրին ոչ մտանեն են.

Кон.: և պատուիրեցէք և ապաշխարեցէք և պահոց մերձեցարուք առ քս զի ընդ նմին վայելեսցուք յանքակտ յաւիտենութիւնս ի քս յս ի որ մեր յոյժ փառս են:

5. Մարտիրի է մշակի մէ. պատմաւոր վկայաբանութիւն Պերին լյս նոր նահատակին (70a — 84b л.):

Въ статьѣ этой разсказывается слѣдующее: молодой армянинъ Паронъ-Луйсъ, сынъ Аствацатура, Григоріанскаго исповѣданія, изъ города Кафы, *въ странѣ Гуновъ*[1]), подвергся въ 1567 г. января 5-го въ родномъ же городѣ преслѣдованію со стороны мусульманъ и затѣмъ былъ замученъ, обвиненный въ ренегатствѣ, какъ будто одно время принявшій уже магометанство въ городѣ Гёзловѣ (Գէզլով) и потомъ возвратившійся къ христіанской вѣрѣ. Авторъ Мученичества, вардапетъ Вардапэсъ,—очевидецъ событія (см. запись № V, стр. 46).

Нач.: Մի երրորդութիւն հայր և որդի և ամ ոյ հոգին. ի ժամանակս թագաւորութեան սուլտան Սելիմին որ նստէր ի քաղաքն Կոստանդնուպօլիս պատուէրս ազգէն թուրքաց որ տիրէր բազում աշխարհաց ազգաց և ազանց. քարի մանուկ մի երիտասարդ Պարոն լյս անուն աշխարհն հոնաց ի քաղաքն

---

1) Такъ называется у армянъ Крымъ.

կաթից. յաղթէ հայոց. հաստատել քրիստոնէից. դաւանութեամբ որ ի Գրիգոր Լուսաւորչին. բարի ծնողաց զաւակ հաւրն անուն Լծառուր:

Кон.: Նա ժողովեցան առ քրիստոնեայքն. քհնյք և ժողովուրդք. փառօք և հասանէ մինչև հրեշտակք և պտղաղէք ի ատուԹիւն սրբոյ վկային և զարմանային ամէքն՝ վս նահատակութեան սորայն. և բազմաց երևեցաւ անօթ զարմանչելի որք պատմեցին վս նր:

6. Վէպ ի խոստովանութեան բան խրատական. հարկաւոր և յոյժ աւգտակար բան (85a — 96a л.):

Нач.: Նախ վասն խոստովանութեան խորհրդոյն գիտելի է. զի. Ժ. ազգ պակասութիւն կայ ի խոստովանողն.

Кон.: և սոսի գիտելի է. զի որ խոստովանի և հետ այլոց խռով լինի և չկամենայ հաշտել ոչ է պարտ զնա արձակել մինչև հաշտեսցէ. քանզի տէրն հրամայէ. եԹէ ոչ Թողցուք մարդկան զյանցանս նոցա. և ոչ հայրն երկնաւոր Թողցէ ձեզ զանցանս ձեր:

7. Հարցմունք ախտեղերալոյ վարդապետի ասացեալ պարզ բանիւ յաղագս համբերութեան (96b—109a л.):

Нач.: Ով որդեակք վերջին է ժամանակս և լցաւ երկիր ամ մեղաւք. զի ատանեցան և խաւարեցան հոգիք եւ.

Кон.: աղբի նման եմ և աղտեղի. փուշ եմ որ կենդանի հատեալ եմ. և ոչ խնամս և վաղիւն մա[հա]ահա լինիմ ի գերեզմանի:

8. Հարցմունք ախտեղերալոյ վարդապետի ասացեալ յաղագս մկրտութեան (109b—116a л.):

Нач.: Սրդ՝ քրիստոնեայք եթէ միայն մկրտութիւն է. որ և կնունք աւր աշխարհի բանով. և թէ զինչ է մկրտութիւն:

Кон.: մի ցանկար ընչից ընկերին քո. որ քեզ չհաճի. թէ քանի են. մեծագոյն մեղք զոր գրեցաք:

9. Կանոնք եկեղեցւոյ ի կարգս քահանայից (116a—122b л.):

Нач.: Սայսպէս ասէ գիրն թէ քահանայն իւր մէկ հալալէն իզաս ամէնն իւր [՞] միաբանել է իւր ձեռաւք և հաղորդել է. ամէն իւր հոգևոր զաւակ են:

Кон.: Գինչի ազգն և անցանէ Ճրագն և կորիցեն անդիշատակ և ընչի անուն նորա ի զօրութիւն կենաց:

10. Քարոզ ի բան աւետարանին որ ասէ (текстъ не приведенъ въ заглавіи) (122b—128b л.):

Нач.: Սայսպէս ասէ ծծացին գիրքն. չէ պարտ որ մարդն յիշոցնսոր լինի և հանապազ բարկանալ և յիշոց տայ իւր հողոյն կրակ վառէ. և անզգուն որդիք ծնանի. և այն ի յաւ" հրամայէ. զի շոցնսոր մարդոյն բերանն զծախոյ զուռն կուանուանէ: Ս'որ ուրիշին զծախոյ զանօլի առնանց եւ ածաղէ. այսպէս յիշոցնոսոր մարդոյն բերանն զուռն է եկից և մոխց սատանայի: Սորդս քաղաքին նման է. ի քաղաքն զանձով խաղինոց. ով որ ծաթ ահէ՝ մարգարիտ և մեծութիւն լինի. ի մարդն ով որ հաւատքն է այն ու մարգարիտն պահքն է աղաւթն է ողորմութիւն է. պարտիզան է մարգրին. զուռն բերանն է. Թագաւորն հոգին է են.

Кон.: Ս'իշեցէք զայն ահեղ աւրն ու լացէք. ած քաղցր է և զԹած քանց

շնորհք աղօթման՝ զոր գնեղ ի ձեռ մե-ղացն ապաշխարէ և արդարութեան փա-ռացն արժանաւորէ զամենեսեան ամէն։

11. Յաղագս երկնի (129a–146b л.):

a. Թէ քանի են երկինքն և ում (129a—131b л.):

Нач.: Արարիչն ամ իմաստութեամբ և զաւրութեամբ արար զաշխարհս համ և երկնի զաւրութիւն նորա զի ոչ ընչէ արար զամ արարած։

b. Յաղագս երկրորդ յերկնիցն և շրջագայութեան նորա թէ ում է։ (131b—133b л.):

c. Յաղագս երկրի թէ ծով ի շուրջ գոլն երկնի երկիրս հաստատեալ կայ (133b — 135b л.):

d. Վսն է գաւառացն որ ասեն է պա-րունակք և կոչի է երկինք (135b — 137a л.):

e. Վսն աւդեղէն երկնից որ կան (137a —139b л.):

f. Թէ ում շարժի և ի շուրջ գայ գունդ երկնիցն և ում գնայ (139b — 141a л.):

g. Աստղային ուրբանակով գիտասցուք թէ արեգակն և այլ լուսաւորք դարձեալ յարևելս երթան (141a — 146b л.):

Кон.: և այսպէս ծանիր զշրջանն երկնից և զգնացս լուսաւորացդ և զփո-փոխումն յեղանակացդ։

12. Названія временъ дня и ночи.

a. Ժամք տուընջեան (146b — 147a л.).

Այգն։ Ծայգ։ Զայրացեալ։ Ճա-ռագայթեալ։ Շառաւիղեալ։ Երկրա-տեսն։ Շանթակողն։ Հրակաթ։ Հուր փայլեալ։ Թաղանթեալ։ Առա-ւարեալ։ Արփողն մր։

b. Ժամ գիշերոյն այս են.

Խաւարական։ Աղջամղջային։ Մթա-ցեալ։ Շաղաւոտն։ Կամաւոտն։ Բաւա-կանն։ Խօթական։ Գիզական։ Լուսա-ճեմ։ Առաւոտ։ Լուսափայլ։ Փայ-լածու մի։

13. Рядъ мелкихъ статей (147a—149b л.):

a. Извѣстные[1]) стихи на прозванія евангелистовъ — մարդն. առիւծն. եզն. արծիւն.

b. О семи таинствахъ и ихъ дѣй-ствіи.

c. О счастливыхъ и несчастныхъ днахъ мѣсяца.

d. [Քանի անգամ խաւսեցաւ ած և քս։ Сколько разъ говорилъ Богъ и Христосъ].

14. Աւրհնէնք է այս։ Сіе есть бла-гословеніе (149b—152a л.):

Нач. (стих.): Քանզի յորժամ խաչն փայլէ. Յարևելից փայլատակէ։

Кон. (прозою): Պատասխանի տացէ այրն մեր յս քս և առնէ արդարոցն ամէն ատեամ ձեզ. որոյ հասեալ միաւմ ի փառ-կանացս յայտնեսցէ ինձ արարէք։

15. Խոստովանանք մեղաց։ Исповѣдь мірянъ (152b—158a л.):

Нач.: Հաւատամ խոստովանիմ զա-մենայն զերրորդութիւն ես.

Кон.: Զոր ինչ գործեցի եղեցի քեզ ի բարեգործութիւն և ի փառս հանգերձելոց կենաց ամէն։ Աղօթեցի քեզ։ Սգասցէ և գրեա Ն֊ = Կատա-րեցաւ ամէն ամէն։

1) Ср. между прочимъ Н. М., Описаніе армянскихъ рукописей Института Восточныхъ языковъ (въ Հանդէս Ամսօրեայ, 1892 № 3, стр. 84).

Записи и приписки.

I. Въ концѣ *Бесѣды Григорія Пр. съ ангеломъ*, на 23b—24a л., почеркомъ текста:

Քն ած ողորմեա ստացողի գրոցս Կուլ փաշային խոճայ Մ'ինասին և իւր որդւոյն Տատուրին և այլ ննջեցելոցս. որ է օհլ յաւիտեանս ամէն: Հայր մեր են:

II. Въ концѣ *Бесѣды Богородицы съ ангеломъ*, на 45b л., почеркомъ текста:

Քս ած յն քն. քո որ ծնաւղին բարեխաւսութեամբն փրկեա զմեզ. և զնա՛ համատապեալս ի սանդարամետս զմոխոց: Մ'անաւանդ զստացող գրոցս զԿուլ փաշան և իւր զաւակն խաթլունն և զիւր կողակիցն զխաչերեան և զծնողս գրեցա. կարդացողացդ և լսողացդ և յիշողացդ. որ է աւհնեալ յաւիտեանս ամէն:

III. Въ концѣ *Видѣнія Ишая*, на 59a л., почеркомъ текста:

Քն ած ողորմեա ստացողի գրոցս Կուլփաշայիս. խոճայ Մ'ինասին. կարդացողաց և լսողաց որ է օհլ յաւէ:

IV. Въ концѣ *Слова Ефрема о днѣ недѣли*, на 69b — 70a л., почеркомъ текста:

Քն ած ողորմեա ստացողի գրոցս Կուլ փաշային և իւր զաւակըն խաթլունին և իւր կողակցին խաչերեսին. որ է օհլ յաւիտեանս ամէն:

V. Въ концѣ *Мученичества Парона-Луйса*, на 84b—85a л., почеркомъ текста:

Լս. եւ անարժան Մ րգանէս տրսւոր ի վարդապետաց և յետին ի քահանայից աստուածանս եղէ այսու ամէն և անձնարար բաղկաւ խնամ գրեցի և եղի ի տապանի. և բազ կարի աղաչեմ (աղախաղկեցեալ կամ՝ աղքատացեալ) մնաց խնդ գրեցի զաստուծութիւնս զոյս:

Տր ած ողորմեա ստացողի գրոցս Կուլփաշայիս փրոշխաթունին խոճայ Մ'ինասին որդւոյն Տատուրին. որ է ա՛հլ յաւիտեանս ամէն:

VI. Въ концѣ *Слова объ Исповѣди*, на 96a л., почеркомъ текста:

Քն ած ողորմեա Կուլփաշայիս. խոճայ Մ'ինասին. որդւոյն Տատուրին որ է ա՛հլ յօհս (յաւիտեանս) ամէն:

VII. Въ концѣ *Слова о терпѣніи*, на 109a—109b л., почеркомъ текста:

Ով ողորմած քն ած ստացողի գրոցս Կուլ փաշային փրոշ խաթունին. խոճայ Մ'ինասին. որդւոյն Տատուրին. որ է ա՛հլ յօհնս ամէն:

VIII. Въ концѣ *Слова о крещеніи*, на 116a л., почеркомъ текста:

Քն ած ողորմեա ստացողի գրոցս Կուլփաշայիս. խոճայ Մ'ինասին. որդւոյն Տատուրին. որ է ա՛հլ յաւիտեանս ամէն:

IX. Въ концѣ *Каноновъ касательно священниковъ*, на 122b л., почеркомъ текста:

Յորոց փրկեսցէ զմեզ այնպիսի անքաւելի մեղաց եւ տասեալ զստացող գրոցս զԿուլ փաշան. զխոճայ Մ'ինասն և զիւր որդին Տատուրն. որ է ա՛հլ յօհնս ամէն:

X. Въ концѣ *Проповѣди о сквернословіи*, на 128b л., почеркомъ текста:

Քն ած ողորմեա ստացողի գրոցս Կուլ փաշային խոճայ Մ'ինասին իւր

[illegible]

XI. Въ концѣ статьи [illegible], на 152a л., почеркомъ текста:

[illegible]

XII. Въ концѣ рукописи, на 158b—159b л., почеркомъ текста главная запись:

[illegible]

[illegible] (sic) [illegible]

[illegible]

[illegible]

№ 1711[1].

Листовъ 169 in-8° (17,1 × 13,3 с.).— **Текстъ** 14,7 × 10,3 с. — **Строкъ** 18—24. — **Матеріалъ** толстая желтоватая навощенная бумага. — **Письмо** круглое ([illegible]) различнымъ почеркомъ, хотя отъ одного и того же писца. — **Украшенія** инниціалы и заглавія красными чернилами; раскрашенныя буквы и миніатюры. — **Переплетъ** досчатый; обрѣзъ окрашенъ въ красный цвѣтъ. — **Состояніе** посредственное. — Для части рукописи: **Время** до 1601 г. — **Писецъ** Мкртичъ. — **Собственникъ** сапожный мастеръ (уста) Нерсэсъ.

Житіе вардапета Вардана, Пѣснопѣніе при погребеніи священниковъ, Вопросы и отвѣты, О сквер-

1) По [illegible] 1609.

посланія Іоанна Ерзнкайскаго, О милосердіи, О принесеніи пальца св. Апостола въ Арменію, О чудесахъ св. Николая, О постѣ, Объ исповѣди, Изреченія мудрецовъ, Физіологъ, Исторія Тарона Зеноба Глака съ Продолженіемъ еп. Іоанна Мамиконяна, равно съ Исторіею Креста „Цицернеан“ и Креста „Хацунеац“, Исторія св. апостоловъ Петра и Павла, Проповѣдь Іоанна Одзнійскаго и О христіанскомъ ученіи у арабовъ.

1. [Վարք Վարդանայ վարդապետի.]

Начало этого Житія вардапета Вардана дефектно; недостаетъ двухъ или болѣе листовъ. Сохранившуюся часть, занимающую первыя семь страницъ, мы приводимъ цѣликомъ: օր-նեալ. և արժանացեալ կարգի քահանայութեան. կուսակրաւն վարուք. և լցեալ շնորհաւք ա՛ծային. Հմուտ եղեալ ա՛մ ճարտարութեան. ա՛ծաշունչ գրոց և եղանակաւոր երգոց. Նա և գրչութեան արուեստից և պատկերահանութեան. Եւ զանազան ծաղկաւք նկարեալ զարդարէր. զհին և զնոր կտակարանս: Նա և փիլիսոփայական իմաստից և վերծանութեանն գրոց: Նա և առաքինութեամբ լ[ը]ցեալ. արթնութեամբ գիշերոյ. և յաւտնակացութեամբ և անդադար ծնգրադրութեամբ. երանելին և քրտնաջան մշակն Քի՛ Վարդան: Որ քաղցր և անուշ եղանակաւք զամենեսին զարմացուցանէր. Եւ այնպէս սիրեցեալ եղև յաչս ամենեցուն. զի քան զհայ[րա]պետան առաւել մեծարէին զնա և [պա]տուաէին: Իսկ երանելին քահան[այ վար]դան յաւուր միում ի միտ ածեալ զբան աւետարանական. աւետարանին որ ասէ վայ ձեզ յորժամ ասիցեն ա՛մ մարդիկ բարի զձէնջ: Եւ թէ որ խոնարհեցուցանէ զանձն բարձրասցի: Եւ ասէ ոչ է ինձ պիտոյ փառք աշխարհիս. եթէ վերին փառացն եմ ցանկացող: Նրգ յարուցեալ երթայ յանծանաւթ աշխարհ զի մի փառաւորիցիմ ի մարդկանէ:

Եւ եկեալ յաշխարհէն Խրիմ. գնացեալ եհաս յանապատ մի առ կրաւնաւորս և զ[գեց]եալ զգ[ե]ստ միայնակեցի. և ծառայէր կարգաւորացն ա՛ծյ:

Նա և ըստ տէրական բանին որ ասէ ոչ կարէ քաղաք թաքչիլ որ ի վերայ [լ]երին. և ոչ լուցանեն ճրագ. և զ[նեն] ընդ գրուանաւ: Ոչ ծածկեցաւ [ճրագ] շնորհացն որ ի նմա. Թէպէտ և [երանել]ին Վարդան ոչ կամէր զի յայտնեսցի. Նա և ի շնորհաց հոգւոյն խնդացան զնա և որպէս զհրեշտակ ա՛յ ծառայէին զնա:

Եւ նորն Վարդան անդի ես փախուստ առեալ և գնացեալ յերկիրն եզընկոյ. բնակեցաւ ի վանս մի: Եւ ասէր ի միտս իւր եթէ խաւսիմ ասա ես յայտնի լինիցիմ. այլ կամաւ խմոլ զլռութիւն ատանամ զի գիտասցեն եթէ խուլ եմ և համր: Եւ եկաց ի յանապատն այն առ ասա վարդապետի մի. և ծառայէր վարդապետացն և կրաւնաւորացն լռութեամբ: Եւ [ապ]ուշ և խելագար կարծէին զնա: Իսկ յաւուր միում մեռեալ էր ի քաղաքն եզընկէն այր մեծատուն և եկեալ կոչեցին զվարդապետն և զեղբարսն ի թաղումն նորա. Եւ գնաց երանելին վ[ր]դան զկնի:

Եւ եկեալ որդի մեծատանն առ վարդապետն և ասէ. եթէ հայրս իմ ու[նէր] ինչս բազում և ի կենդանութեան իւրում ոչ ետ աղքատաց. քանզի անողորմ բնութիւնս ունէր: Արդ աղաչեմ զքեզ, զի առեալ զգանձս սորա ձեռաւք իւրովք տացես աղքատաց մինթէ գտանէ ողորմութիւն ՚ի քէ: Եւ առեալ վարդապետն զգանձն, լնոյր ի ձեռն մեռելին, և նորին ձեռաւքն տայր աղքատաց: Յայն ժամ եկեալ կամաւոր մունջն Վարդան ի մէջ անբոխին լցեալ զգոդն հողով և թափեաց ի վերայ մեռելին: Եւ քահանայքն և ժողովուրդքն զան հարեալ զնա հանին արտաքս: Իսկ ի միւսումն ամին, մեռաւ ոմն հաւատարիմ քրիստոնեա և ողորմած ի նոյն քաղաքին: Եւ եկեալ կոչեցին զմիաբանքն այնմ վանից: Եւ նոքա ասեն զաղտաբար երթիցուք, զի մի գիտասցէ մունջն, և գայցէ զհետ մեր և բերիցէ նախատինք մեզ: Յայնժամ իմացեալ կամաւոր աղուաշն երանելին Վարդան. և գնացեալ ժողովեաց զանազան ծաղկունս և բերեալ ելից ի վերայ մեռելին: Եւ զայն տեսեալ ամենեցուն ասեն աճաւորեալ է աստուած, որ և մնջոյս այս ետ իմաստութիւն, ճանաչել զարժանաւորս իւր: Զի մեծատանն այն, որ անողորմ էր, հող [ր]երեալ թափեաց ի վերայ: Եւ սորա որ բար[եգ]ործ էր և ողորմած զանազան գ[ոյ]նս ծաղկանց բերեալ նշանակելով զբարեգործութիւն իւր: Եւ հայր վանացն ի միտս իւր ասէր մեծ և իմաստուն այր երևի սայ և արդ կամիմ հարցաքննել:

Եւ յաւուր միում առեալ զձեռանէ կամաւոր մնջոյն Վարդանայ, և եմոյծ յեկեղեցին և փակեաց զդուռն բերեալ զխաչն և զաւետարանն եդ ի վերայ գրակալին և ասէ ով այր դու ոչ ի հրեշտակաց բերեմ քեզ բարեխաւս և ոչ ի մարդկանէ. Այլ զայն իսկ զխաչս և զաւետարանս ք̃ի. Զի խաւսեսցիս. և ասիցես, թէ ինչ մարդ ես, կամ յոր յաշխարհէ: Եւ նա խաւսեցաւ և ասէ, և զի հարցանես զիս և մն էր երդումն տաս ինձ:

Ես եմ Վարդան փիլիսոփայն: Եւ արդ որպէս [դ]ու ինձ երդումն տուեր և [բա]րեխաւս կալար զխաչս և զաւետարանս. զնոյնս և ես քեզ բարեխաւս կալնում, զի մի յայտնեսցես զիս մարդկան մինչև յաւուր մահուան իմոյ: Եւ մի առաւել պատիւ արասցես ինձ քան զառաջինն:

Եւ նա վասն երդմանն և աղաչանացն ոչ յայտնեաց զնա մինչև եհաս աւր մահուան երանելոյն Վարդանայ:

Իսկ յորժամ աւանդեաց զհոգին առ ա̃ծ երիցս երանեալ և սուրբ ճգնաւորն ա̃ծահաճոյ քահանայն Վարդան յայնժամ եկեալ հայր վանացն և անկեալ համբուրէր զոտս նորա: Եւ այլ կրաւնաւորքն զարմանային և ասէին զինչ տեսանես ի դա զի այդպէս ողբալով համբուրես զոտս դորա: Եւ նա սկսեալ պատմեաց զամենայն զոր ինչ լուեալ էր ի նմանէ: Յայնժամ ամենեքեա[ն] լային և զարհուրեալ հիանային ընդ [ա]նչափ համբերութիւն նորա, զի ամենեքեան իբրև զաղուաշ համարէին զնա: Եւ ըստ կարգի քահանայից, տարեալ եդին ի հանգստեան սաղմոսիւք ա̃հութեամբ ի փառս ք̃ի ա̃յ մերոյ որ է ա̃հեալ յաւիտեանս ամէն:

1. Երգ մը Թաղման քահնից։ Это пѣснопѣніе не докончено.

Нач.: Որդիք մեծ[ա]ն լսայ հարցըն մեծի.

Քահանայից զարդք երանի են.

Кон.: Աշխարհ ի գրոց բանս խօսի. մաքրոց...

Названныя двѣ статьи, занимающія всего четыре листка, составляли часть одной рукописи.

2. [Հարց և պատասխանի] (61 страница, до первой страницы IV тетради). Начала недостаетъ.

Начинается: Խորհրդական հարց և կ[? մ]իլ ծովու երկիլ ցամաքին. սրբել բուսոց և բանջարոց. ծառոց և անկոց կամ հասարակաց և հատուն մրգոց՝ բառ առջը իւրոց ցեղ և զանազան։

Кон.: չէ պարտ ներձևութեամբ մածանել յեկի եդ և. ՟Է առեղ օծանեն զդէնն՝ ի գլուխն. ի ձեռն. և ի սիրտն. և այլ ոչ են։

Въ числѣ отвѣтовъ, разъясняющихъ религіозные вопросы, находимъ напримѣръ и такое опредѣленіе человѣка, quasi-этимологически обоснованное:

Հարց. Զինչ է մարդ։ Պատ. դրամ որպէս անուն թագաւորին ի վերայ դրամին. նոյնպէս և անունն եղ ի վերայ մարդոյն. զի մարդն անդրադարձի. և դրամ առնի։ և դրամն մարդ։

Вопросъ: «Что такое человѣкъ?» *Отвѣтъ:* «Деньги, какъ имя царя на монетѣ, такъ и имя Бога на человѣкѣ; кромѣ того, слово «мардъ», т. е. *человѣкъ* съ обратной стороны звучитъ «драмъ», т. е. *деньги*, а слово «драмъ», т. е. *деньги* читается — «мардъ», т. е. *человѣкъ*.

4. Յովհաննու Երզնկացւոյ [Іоанна Ерзынкайскаго] (գ. 1a — գ. 4a):

Нач.: Վսն. Է բերանն. խնդրեցք կանոնս գրեմ վէս աճեղ և մեծ. զան. սոսկալի մեղացն. որ գեղջուկ բառով յեշոցք առի. և գրոց բանս հայհոյանք. և թշնամանք կոչի։

Кон.: Որք բանդրանաւս բառ նա. խանձին յօդեն սատութեամբ առ ընկերքին։ Ո՜զջափ մեղացն որով առեցին. յանձին՝ իւրց ընդունէջ։

5. Վասն աղօթութեան (գ. 4a — գ. 6b):

Нач.: Աղօթութիւն արարէք աղքատաց և կարօտելոյ. զի աղօթականացն է արքայութիւն երկնից։

Кон.: Ողորմանալի է կուսութիւն՝ բայց գերագոյն է աղօթութիւն։ Վսն որոյ առէ յակոբոս բծր է կրօնի պարծի առ զատաստանաւն եդ։

6. Պատմութիւն յաղագս մատին որոց տապալեցաւ և բերման՝ ի Հայս (գ. 6b — գ. 11b):

Нач.: Քահանայ մի էր արժանաւոր և զարդարեալ ամ. առաքինութեամբ և սրբութեամբ յաղագս նահանգաց զատաքին որ կոչի կողովիս. ի գեօղն որ կոչի բծրայր ի գամ։

Кон.: և եղեալ զնա յեկեղեցւոյն որ կոչի զամ բծրայրի մեծու ուրախութեամբ ի քս յս ի տր մեր որում փառք յա՜.

7. Ի սքանչելեաց Սրբոյն Նիկողայոսի՝ *О чудесахъ св. Николая* (գ. 11b — ե. 3a):

Нач.: Այր մի աղքատանս անուն որ բնակեալ էր եղեր մեծացս քաղաքին են.

Кон.: Սոքա՝ են նշք և այլ բազմ յոյժ պտանջելեաց. զոր ով կը՝ բաւական է ընդ գրով արկանել. այլ և ի սակաւ հիացուցանող պտանջելեացս իմա և զբազումն։

8. Վ[ա]ն պահոց (ե. 3a — ե. 6a):

Нач.: Զպահսն ոչ անարատ և որժան է պահել քրիստոնէից։

Кон.: առաւլ պատուականին մի ինչ զոց բանից. զծոց կանանց և ակնածանաց. բայց միայն պատուիրելով ի մզօրութեան եւ յի՞ քի՞ սրտամ զանել է".

9. Վ[ա]ն խոստովանութեան (ե. 6a — ե. 12b)[1]:

Нач.: Գիրեմք զանն խոստովանութեան որ յիշմեզ մեծ բարի պարգեւել է.

Кон.: Եւ անզուգական փառացն պատկերացի. որ ի վեր ելանէ պատիւ նորա քան զանմարմնոցն։

До сихъ поръ, начиная съ 3-ьей статьи, почеркъ былъ одинъ и тотъ же, а слѣдующія двѣ статьи писаны другимъ почеркомъ.

10. Խրատք իմաստասիրաց (զ. 1a — է. 10b):

См. Изслѣдованіе.

11. Խրատք իմաստասիրաց ուղղափառաց մինայ մի զազանաց և ուղխոց և որք ի նա (նաւա) ահաւանալ է (է. 10b — ը. 4b):

См. Изслѣдованіе.

12a. Պատմութիւն տարօնոյ Զենոբ եպիսկոպոսի[2]) զինովք տարոց եպիսկոպոսն. *История Тарона, которую пересела Зенобъ епископъ Сирійскій* (ը. 4b — ժգ. 2b):

Нач.: Գասնեկն տաշքին պրդյն զրեզորի. Զոր զրեաց ի կեսարիա — զեռնզինե. Զայս է յանձնաւ պատուեալ են.

Кон.: Խոյ այս անձնայն բարբարութեամբ լցեալ. և առաղղ. Իշխանքս կրօնաւորացն և նր է չարեաց ալլք[ատ]այակրք և որրոց խնամածուք. Այս ազթիւք ներհալք պահեսցէ որ գնամեր և զներդ է խաղաղութիւն շնորհիւ ան։

b. [Յովհաննու Մամիկոնէնի եպիսկոպոսի պատմութիւն Տարօնոյ]:

Нач.: ԱՄԷ այք են որ յաճորդե. ցին յաստուածորդութի նր կարապետին են.

Кон. [пятой главы[3])]: Սրբոնկեցին ի պարսիկս լինել զրդցատարս պտանջելեացն որ հանգիստեցաւ ի կրօնաւորաց նչ. և քի մզօրիրին փառք յաւիտեանս ամէն. վճար եղև պատրգմին տարօնոյ։ Ի. է. ատպրինի իշխանացն Մուշեղայ։ Վահանայ։ Սմբատայ։ Վահանա կամսարականի Տիրանայ։ Որ յիշատակն յհութեամբ եղիցի ամէն։

c. Պատմութիւն ծննդեան[ե]ան խաչին (ժգ. 3a — 4a):

Исторія эта соотвѣтствуетъ той, что въ Венец. изд. Іоанна Мамиконяна (1832) занимаетъ стр. 54 — 56; но затѣмъ слѣдуетъ не Վ[ա]ն մահուան Տիրանայ են. *О смерти Тирана и пр.*, а —

d. Պատմութիւն յաղագս որոց խա-

---

1) Въ ե тетради недостаетъ въ первой части четырехъ листовъ: въ ней только 8 листовъ.

2) Ср. Зарбаналянъ, Hist. litt. de l'Arm. anc., стр. 217.

3) Պատմէն հինգերորդ.

չին որ հայաստանեայց կուշի (մգ, 4b — մգ, 7b):

Нач.: Եթէ որպէս գնաց ի պարսից յՅեւէն խաչն անբռնալ։ Եւ յայն ժամ մեան ընդդալեալ Տիկնանցն սրբենայ.

Кон.: Իսկ ի այն յաւուրս յայտնեալ գա այն խաչն որ ի Վարագ. և էր թվականն հայոց Ճ. և Ա։ Եւ քի տյն մերոյ փառք և զօրութիւն ամէն։

На этомъ и оканчивается Исторія Мамиконяна.

13. Պատմութիւն այն առաքելոցն ան մերոյ յի քի. պետրոսի և յովհաննու (մգ, 8a — մե, 5b):

Нач.: Ո՞րդ ամ մեր յս քս. զի փրկութեան ազգի մարդկ. մեշա և հանապազ քաներեալ և ասելոցն հնարիմաստութեամբն իւրով են.

Кон.: և այլս աղչանեցին զքմեանս. և սրբեցան յիւրաքանչիւր վիճակս։ Վ՞ն զի քի տյ մերոյ վայելէ փառք իշխանութիւն և պ".

14. Քարոզ յովհաննու ոսկեբերան պատացեալ (մե, 5b — 7a):

Нач.: Գոհացարուք զամենատա բարերարութենէ ան մերոյ փրկչին յի քի։

Кон.: Ո՞ր պատարաստեցեր խոչզրանէ նի սրբոց քոց և ընդ նոսին փառաւորել զքեզ հարբ և ամենայն հոգ".

15. Վ՞ն ամենի արդ[ամ]երց (մե, 7a—7b):

Нач.: Եւ թէպէտ այն գրոց ոչ հաւատան. այլ ցուց[անի] ի նոցին գրոց վկայութիւն երից անձ[ն]աւորութեանցն նոյն որ ասէն ի լեզուս իւրեանց. ապ հայր. իւն որդի. ռո[ւհ] դղուս հոգի են.

Кон.: Իմոց ինքեան միայն հայրն. և որդին միածին և հոգին այն սրբոյ փառք։

Записи и приписки.

I. Въ концѣ *Житія Вардана* почеркомъ текста (ա, 6, a—b л.):

Ո՞րդ որք կարդայք կամ աւրինակէք յիշեցէք ի քս զեարարողս քհայն սորքեցին որ գաւրինակն շնորհեաց։ Եւ գզետարան որ զԹուզին եսաց։ Եւ զանինաստ գծողս։ Եւ զծ յի շղցն ողորմեսցի։

II. Тамъ же, на нижнемъ полѣ приписка позднѣйшая: քս ած որդոյն վարդանայ փիլսոփայ քարքխութեամբն. ողորմեա ոսկեղ ներսեսին. և իւր ծնողաց հաւրն յովանիսին. և մաւրն լոյս ***. և եղբաւրն մխիթարին. և կենակցին խաթուն մելեքին. և որդոցն. մելքիսեթին. և բաւպէն. ամէն։

III. Въ концѣ *Вопросовъ и отвѣтовъ*, на գ, 1a л., запись почеркомъ текста:

Ո՞վ յովհաննէս քհայն յիշեցէք ի քս զի պարոր. Յէ. է որ մեռաւ. ապաշխարհ զձեզ բոլոր որսին ած ողորմի։

IV. Въ концѣ *Слова о скверномсловіи*, на գ, 4a л., запись почеркомъ текста:

Ո՞վ յով քհ յիշեցէք ի քս։ Եւ զխաչատուրն։ Եւ զեր զեղեկին զերէցս. զըկ յիշի քս։

V. Въ концѣ *Слова о милосердіи*, на գ, 6b л., запись почеркомъ текста:

Ողորմած ած ողորմութիւն շնորհեաց յով քհին և ծնողաց նր. ընդ նմին խաչատուրն և ննջեցելոց նորին։

VI. Въ концѣ *Исторіи прішествія навлия Апостола въ Арменію*, на գ• 11 b л., запись почеркомъ текста:

Սրբանկիւէ կատարեցաւ քս ած. ողոր-մեա յիշ. քհին. և Արուս խաթունին. ընդ նմին և մեզ գրչիս. և նոյն ամ. Եւ որ զամէնն ասեն:

VII. Въ концѣ *Разсказа о чудесахъ св. Николая*, на ե• 3 а л., запись почеркомъ текста:

Եւ քո մարգարէի բարեխօսութեամբ և աղօթիւք սրբոյն նիկողայոսի. ողոր-մեա քս ած յիշ քհին. և որդւոյ խա-թունին. և ինձ մեղաւորի մեղապարտ գրչի. ուստանուն քհի. և իմ ծնողացն. և ամենայն արեան մերձ.

VIII. Въ концѣ *Слова о посмѣ*, на ե• 6 а л., запись почеркомъ текста:

Քս ած յորժամ գաս հայրական փառ-օք և բազմ հրեշտակօք ի դատել զերկիր. յայն ժամ յիշեա զյիշ քհնայ. և զա-րուս խաթունն. յարութեան քում. ընդ նմին և խաչատրոյն:

IX. Въ концѣ *Слова объ Исповѣди*, на ե• 12 b л., запись почеркомъ текста:

Որոց և զմեզ արժանիս արասցէ քս ած զյավանեալս քհն և զարուս խա-թունն. և զիս զանպիտան գրիչս զմեղ-աւոր և հայրն իմ զանդրէաս քհն. և զհօրեղբայրն իմ զթումաս կրն. և զմայրն իմ զախս մելիքն. և զեղբայրն իմ զյիշ [և] կարապետ քհն. և զքորն իմ. և զամ արեան մերձա[որան և] զերախտաւորան իմ. և զխաչատուրն և զննջեալս[ ] ի քս. Եւ ած զյի-շողս յիշէ ամէն:

X. Въ концѣ *Физіолога*, на ը• 4 b л., позднѣйшая приписка:

Ի Թվականին հայկազեան տումարի. ՌԾ. երբ էր անարժանս բարսեղ (-սեղ) սպասաւոր բանի. և աշխրս Սրասփան քաղ բարունակեացն ուրհայեցւ ի գիւղաքեղքս Պ.ուղոյ. յառաքս գար-նանայն: — յորում ամի մարախ եկն և զնացայք ի գաւառն ի պահպանել: — Սենեկով բարեխօս որ անապատանն նա-խավկայն:

XI. На ժ• 3 а л., почеркомъ текста:

Քս ած քո որ ծնողի բարեխօսու-թեամբ. և սրբոյն յովաննու կարապե-տին. և սրբոյն ստեփաննոսի նախավկա-յին. և սրբոյն գրիգորի մերոյ լու-սաւորչին. ողորմեա կաւշկա[կա]ր ներսէսի հօրն. և իւր ծնողացն. հարքն յովաննիսին. և մօրն լուսաբե-րին. և եղբօրն միրաշին. և կենակցին խաթուն մելքիին. և որդոյն բուլկէն և ամ արեան մերձաւորաց իւրոց: ամէն. Եւ ինձ միրաշի անարհեստ գրչի և անարժան քհի. և որ զամէնն ասէ. զերանաւէտ ձայն լսէ:

XII. На ժ• 9b—10a л., почеркомъ текста:

Բարեխօսութեամբ և աղօթիւք սրբուհոյ ածածնին. և յովաննու կա-րապետին. և սրբոյն ստեփաննոսի նա-խավկային. և գրիգորի լուսաւորչին. և առաքել թդին. ողորմեա քս ած ա-թայ ներսէսին և իւր ծնողացն հօրն յովաննիսին. և մօրն լուսաբերինէն. և եղբօրն միրաշին. և կենակցին խաթուն մելքին. և որդոյն բուլկէն. և ամ արեան մերձաւորացն ամէն. և ինձ մե-ղաւոր գրչի:

XIII. На ժա• 2b л., почеркомъ текста:

Քս ած ամենագութ բարեխօսու-

թեամբն յովաննու կարապետին ազբր. մեա ասաթա ներսէսի հոգոյն և իւր ծնողացն. հօրն յովաննիսին. և մօրն լուսաթիկնէն. և եղբօրն մխիթարին. և կե-նակցին խաթուն կղէպին. և որդւոյն կիլէսէթին և սուլթին. ամէն: Եւ ինձ մեղաւոր գրչի. և անարժան քհի ստեփանոս մկրտչի. ամէն:

XIV. На ժա 11, a—b л., почеркомъ текста:

Զաստուածայ պատմութեանս զաւրութ ներսէսան և զհայրն իւր զյովաննէս և զմայրն իւր զլուսաթիկն. և զեղբայրսիւր զմկ. և զկենակիցն իւր զխաթուն մե-լիքն. և զորդիսն իւր զմելքէսէթն և զսուլթին: յիշեցէք բոլոր սրբոք: Եւ զիս զանպիտան գրիչս զմկ ստացողն քհ. և զհայրն իմ զանդրէաս քհ և զմայրն իմ զախս մելիքն. և զհօրեղբայրն իմ զթուման կին. և զեղբարսն իմ. զյովաննէս և զկարապետ քհայք և զեղբօրորդիքն իմ զներսէս քհ. և զո-հաննէս և զանդրէաս և զստեփաննոս աստուածասէր և զմայրն իւրեանց զա-րուս խաթունն. և զամ ննջեցեալսն մեր. յիշեցէք առ ած միով ողորմ-ածիւ: եւ ած զձեզ յիշէ:

XV. На ժբ 8а л., почеркомъ текста:

Զաստուածայ պատմութեանս զներսէս և զհայրն իւր զյոհ. և զմայրն զլուսա-թիկին. և զեղբայրն մկր. և զկենա-կիցն. զխաթուն մելիք և զորդիսն զմելքէսէթն և զսուլթին. յիշեցէք ի քս: ինձ անարհեստ գրչի մկրտչի. մեղ՛ թող:

XVI. На ժբ 12а л., почеркомъ текста:

Զանպիտան ած զմկրտիչ զծող անձն եղկելի եղբայր յիշեա զիս ի բարի: Զաստուածայ գրոցս զներսէսն և զիւր ննջեցեալսն յիշեցէք ի քս և ած զձեզ յիշէ:

XVII. Въ концѣ *Исторіи Зеноба Глака*, на ժգ 2b л.:

Զաստուածայ պատմութեանս զաւրութ ներսէսան և զհայրն իւր զյովաննէս. և զմայրն զլուսաթիկին և զեղբայրն մկլ. և զկենակիցն զխաթուն մելքէն. և զոր-դիսն զմելքէսէթն և զսուլթին. յիշ ի քս և զմկլ ծծող:

XVIII. Въ концѣ *Исторіи Креста Ցուցեռնեանъ*, на ժգ 4а л., почеркомъ текста:

Քս ած վասն խաչի քո պատուական սուրբ աստուածային նշանի զգրողս ներսէսին. և ծնողացն. և ամ արեան մերձաւորացն ամէն:

XIX. Въ концѣ *Исторіи Креста hАцунеацъ*, на ժե 5b л., почеркомъ текста:

Քս ած քո իր ստացիչ բարեխօ-սութեամբդ սուրբ ներսէսին. և ծնողաց նր. հաւրն յովհանիսի. և մաւրն լուսաթիկնէն. և եղբօրն մխիթարին. և կե-նակցին խաթուն մելքէթին. և ամ արեան մերձաւորացն: Եւ ինձ մեղաւոր գրչի. ստացանան մկրտչի. և անարժան քհի. հօրն իմ անդրէաս քհի և մօրն ախսմե-լիքի. և ամ արեան մերձաւորացն իմ. ած շնորհեսցէ յիշէ. ամէն:

XX. Въ концѣ рукописи позднѣйшая приписка изъ четырехъ строкъ, отчасти поврежденная, состоящая изъ однихъ именъ:

[—]: ա գրիգոր. ա. առաքել. ա. յհր.
ա մխիթր

[—]: ա գէլին. ա. ալէք (·) ա երեմիա.

[—]: ա խաչիկ: ա. մխիթր: ա յենէս:

[—] բառամն: ա պատուական:

№ 1722[1]).

Листовъ 306 in-4°. — Текстъ 19,2 × 10—11 с. — Строкъ 20.— Матеріалъ толстая желтоватая наволощенная бумага. — Письмо круглое (բոլորգիր). — Переплетъ досчатый; кожа съ тисненіемъ. — Состояніе посредственное. Въ началѣ и въ концѣ рукописи прибавлено по нѣскольку листовъ тонкой бумаги: въ началѣ — три листа (на второй страницѣ третьяго листа начинается текстъ *Исторіи Гевонда)* и въ концѣ — семь листовъ; изъ нихъ вырѣзанъ первый, именно тотъ, на которомъ заканчивался армянскій переводъ Грузинскихъ Лѣтописей. Рукопись одно время была растрепана, и Іоаннъ Карчаванцы распорядился исправить ее; судя по нагинаціи, мѣстами недостаютъ цѣлые листы. — Время 1279—1311[2]). — Писецъ Саргисъ. — Собственникъ тэръ-hАмазаспъ.

Исторія Гевонда, Поученія Евагра, Переписка его съ Меліниэ, Разъясненія нѣкоего совершеннаго (Евагра же?) съ горы Ниневіи по просьбѣ братіи и Исторія Грузіи (переводъ Грузинскихъ лѣтописей):

1. Պատմութիւն Ղեւոնդեայ մե-ծի վարդապետի Հայոց որ յաղագս երեւելոյն Մահմետի. և զկնի նորին. և թէ որպէս և որով օրինակաւ տիրե-ցին աշխարհիս և մանաւանդ թէ Հայոց ազգիս (—3b—127b л.):

Нач.: Նախ և առաջին որք և ամե-[illegible] աւետարանչացն են.

Кон.: Մինչև եղև թագաւորութեան զիւ-ղեց և ծառայից և պարտուց. և այս կատարած։

2. Եւագրեա հարթուբաւորդն. զե-ցերորդք առաջինն յաղթութք ընդ դէմ բանսարկուզծկին արտաքինոցն (128a—174b л.):

Нач.: Առաջին բարոյն ոչ գոյ հա-կառակ զի կութիւն նորա անեղ և միաւոր բարի է և ներհակ ոչ ունի.

Кон.: Է. պատուականքն որք պա-հեն զհանգիստ երկնից արքային. որ է հոգի արդարոց. անմահից ատաղի-նեաց։

3. Եւագրեա բանք խրատու (174b—181b л.):

a. Յիշման ամն մերոյ ձեռն յարակից է մեզ այս են աւիթք։

b. Նա աշխարհան խր. զեր և զե-մակ բանից։ Որդեակ իմ անմ ընդէր թախծիս. զի յորժամ ննջես են.

c. Յորդորումն։ Ի յաղաւթելն որ-դեակ ասնձեա զկեզում են.

---

1) По *Ґ. ց.* 1681.

2) Если упоминаемый въ записи тэръ-hАмазаспъ есть, дѣйствительно, настоятель Оhанаванка, см. Н. М., Замѣтки и Извлеч. изъ арм. рукописей, ст. VII.

3. Մխիթարայ։ Լուր զբանն ՃՃն որ- գեալ որ առէ եՆ.

4. [Նամակք առ Մեծին ափիսնն և այլս առ Լուսդր Թղթակցութիւն և առ Հաւատարմ Լուսադրիս Թուղթք (182a—209b):]

См. Cat. des trad. arm., стр. 428—432.

5. Խոստովանք զոր արարեալ է ամենայն կատարելոյ. ի լեւոնէն Նունէի ի խնդրոյ եղբարց (210a — 214b л.):

Ср. Cat. des trad. arm., стр. 432.

6. Պատմութիւն վրաց (215a — 306b л.):

Нач.: Յիշատակ արարածոց ազգի. զի հայոց և վրաց և աղուանց և մովկանա- նաց և հերանաց և լեկաց և կովկա- սեանց և եգերաց. հայր մի էր ամենա Թորգոմ կոչեցեալ եՆ.

Кон.: Զիւանդասանդր զերկիրս տեր կե- անս. ի. ծզ. ամի կենաց իւրոց յաւ- նարի անուան ի. իճ. Ն նեշոյ.

На этомъ полусловѣ обрывается переводъ Грузинскихъ Лѣтописей за дефектностью рукописи, какъ я уже имѣлъ случай замѣтить (Зам. и Извлеч. изъ арм. рукописей, ст. VII).

Записи и приписки.

I. Въ началѣ *Исторіи Гевонда*, на 1a л., на нижнемъ полѣ:

Ղևոնդ պատմագիրը.

Յոհան կարճառօտցիւ է գերբո այս։

II. Въ концѣ *Исторіи Гевонда*, на 127b л., почеркомъ текста:

Աւարտեցաւ [illegible] Ղևո- նդէ մի [illegible] ամենայն Թորգո- մեայ ի Հրամանէ ամն Դաւիթ թագաւո- րանոյ։ որ և ցանկացող եղեալ սորին այս Ճաշոցոյ՝ ի պատուանոր յաղ- գէն Սամփիսնեանց ի հոլով արդեանց եւ Հրամանն ծրել փծան զրչի Սար- գսի։ Նշանեամ յիշեցեք յողորմածն ած. և նմա փառք յաւիտեանս։ ամէն։

III. На 214b л., почеркомъ текста:

Որդ ապաշխարմ զանձնեանն որք ըն- թեռնույք լսէք՝ և կամ ուրիշնակէք զմե- ծավաստակ մգնաւորին Լուսադրեայ զհո- գեւորն հրամանըս. յիշեցէք զսուրբ յիշատակաց և զալզմոյ վերջեալըն ի լուսն զիր համարոյ։ թէ յիշէք զփծուն զրիչ զՍարգիս. որ եմ ու- վեալ ի հոգեոր կերակրոց. ողորմածն ած ամենեցուն ողորմեսցի յ[ՙ]զ։ զի նմա վայելէ փառք եՆ.

IV. Къ тексту *Грузинскихъ Лѣтописей*, на нижнихъ поляхъ 290b — 291a л., приписка круглымъ письмомъ:

Պատմութիւնս Գ եռնզեալ և զիրքս Լուսադրեա և վերջին պատմութիւնս վրացեաց. յիշատակ է Յոհաննու Կըճառնցւոյ. որ փառւյ կայր. վեր- ստին նորոգեցի. և կազմել ետու սիրե- լոյն իմոյ Դմուան վարդապետի Սօ- ռեցւոյ. ի Թվին. ռՃժԶ. ի փառս յի- սոյ վայելէք. յիշեսջիք ի յո։

V. Въ концѣ рукописи, вслѣдъ за отрывкомъ уничтоженнаго листа, круглымъ письмомъ, но почеркомъ отличнымъ отъ текста:

Զոտացող զրոցս. որ կոչի Գ եռնզ Պատմագիր. և վրաց պատմագիր. և որ հօրն անապատաւորացն Լուսադրի բանք և խրատք բազում. Որ և վարդան վար- դապետս բաղձացի առացս ի հոլով

տրդատայ լինել. և եւս. մեծարեալ է գահն առաջի կողմանն. ի փրկութեան հարցեալ լինել. որք ընթեռնուք և օգտիք ի մէջ գրոց մեծարեալք ենք. գրեցաւ վարդան վարդապետին և ընծայեալ իւր. Ն. ի թվին. Ռ. Ճ. ․Թ.

№ 1755[1].

Листовъ 299 л. in-8°(17,2×12,3.— **Составъ** разнородный: рукопись сшита изъ различныхъ рукописей, причемъ переплетчикомъ перемѣшаны листы, потому размѣры Текста и количество Строкъ указаны при статьяхъ же.— **Матеріалъ** толстая желтоватая навощенная бумага. — **Письмо** круглое (բոլորգիր). — **Украшенія**: заглавныя и начальныя строки красными чернилами.— **Переплетъ** досчатый. — **Состояніе** бумага пострадала отъ сырости; во многихъ мѣстахъ выцвѣли чернила, выцвѣла и заглавная страница. — **Время** 1441 (ՊՂ).—**Мѣсто** село Тайшоѓъ, подъ сѣнью св. Богородицы и св. Стефана Первомученика.—**Писецъ** священникъ Стефанъ. — **Собственникъ** священникъ Карапетъ.

О потомкахъ Григорія Просвѣтителя и исторія армянскаго патріарха св. Нерсеса священника Месропа, Исторія монаха Макара и эмира, переводъ съ арабскаго, Исторія ветхозавѣтныхъ патріарховъ, Исторія Варлаама и Іоасафа, Исторія Зеноба Глака съ Продолженіемъ Іоанна Мамиконяна, Завѣщаніе Іосифа, сына Якова, Исторія Асанеѳы съ ея Молитвами и Отрывокъ изъ историческаго сочиненія.

1. [Յաղագս զարմից որդւոյն Գրիգորի Լուսաւորչի և պատմութիւն որդւոյն Ներսիսի հայոց հայրապետին, первые 103 листа, текстъ 12,6×8,8 с.; строкъ 20]. Первыя страницы сильно повреждены; заглавіе совершенно выцвѣло.

Нач.: Հայոց ազգն զերկոր որ զարձ[ա]յ զհայս ի գիտութիւն ճշմարտութեան են.

Это спісокъ Исторіи Месропа, одной съ Мадрасскимъ изданіемъ (1775 г.) редакціи.

Какъ извѣстно, у священника Месропа приводится списокъ армянскихъ княжескихъ родовъ, мѣстничество коихъ за царскимъ столомъ во время обѣда или пира, установленное «Хосроемъ и другими царями», было возобновлено при царѣ Аршакѣ Нерсэсомъ Великимъ. Въ рукописяхъ обыкновенно перечисляется отъ 17 до 150 такихъ родовъ (см. Սոփերք հայկ.

---

1) По л. д. 1714, ср. Brosset, Voyage archéol. en Transcaucasie, III rapp., стр. 59—60, № 18.

կանք 2, стр. 126, прим. 25, равно Н. Эминъ, Отрывокъ изъ древнихъ разрядныхъ книгъ армянскихъ, въ Исторіи Арменіи Моисея Хоренскаго, стр. 358—360). Въ нашей рукописи число ихъ достигаетъ 158 въ слѣдующемъ порядкѣ:

1. Հայկազնեանք: 2. Բագրատունիք: 3. Ապէտունիք: 4. Տրպատունիք: 5. Մափազեանք: 6. Խորխոռունիք: 7. Արծրունիք: 8. Մամիկոնեանք: 9. Սիւնեցիքն: 10. Ամատունիք: 11. Գեղաչք: 12. Վ[րաց]իք: 13. Ծոփք: 14. Վարաժնունիք: 15. Մարդպետունիք: 16. Վահեւունիք: 17. Պալունիք: 18. Կաղզք: 19. Ախանեանք: 20. Կազմեանք: 21. Մանաւազեանք: 22. Լղեսեանք: 23. Կամ[րեանք]: 24. [Բզ]նունիք: 25. [Սաս]նեանք: 26. [ ]անք: 27. Լփեղեանք: 28. Քամունիք: 29. Աննայք: 30. Սեբաստեանք: 31. Աշտիշատեանք: 32. Սրուանձտայք: 33. Անձեւացիք: 34. Ապաղնունիք: 35. Ռշտունիք: 36. Վահեւունիք (ср. 16): 37. Քաշեանք: 38. Կաղբունիք: 39. Կամսարականք: 40. Մոկացիք: 41. Լուսունիք: 42. Գնթունիք: 43. Ապպատունիք: 44. Գողթեանք: 45. Գարզիկեանք: 46. Ջողկերոյք: 47. Մահեանք: 48. Մրունիք: 49. Ռազմունիք: 50. Գաբեղեանք: 51. Սպարունիք: 52. Վահունիք: 53. Վրընջունիք: 54. Սերեանք: 55. Դիմաքսեանք: 56. Արագածանք: 57. Կոլեանք: 58. Ապահունիք: 59. Ըննանեցք: 60. Հորկեանք: 61. Կորդուայք: 62. Առաւեղեանք: 63. Հաշտեանք: 64. Վրեանք: 65. Վանանդունիք: 66. Ոաճունիք: 67. Տաշ[ր]ացիք: 68. Մուրծայք: 69. Մանդակունիք: 70. Մ[եղ]իատեանք: 71. Պաշափարանք: 72. Բասեանք: 73. Նորաշխունիք: 74. Մաքկանք երկիրորդ: 75. Փերեժունիք: 76. Տ[լք]եանք: 77. Ի[աղ]ուեանք: 78. Աշոտցեանք: 79. Աբեղունիք: 80. Խաղտեանք: 81. Սահառունիք: 82. Ահազարեանք: 83. Գնունիք: 84. Համազգունիք: 85. Աբեղք: 86. Վիժունիք: 87. Առաւոտունիք: 88. Դահանապետք: 89. Յաթրունիք: 90. Վահանաճիրապետք: 91. Վարազատեանք: 92. Անձեւեանք: 93. Արշունիք: 94. Քասեանք: 95. Մարդագեանք: 96. Լիկանդեանք: 97. Խորձեանք: 98. Ձիւնականք: 99. Համուժեանք: 100. Կորթեանք: 101. Կղունդիք: 102. Օարեհանք: 103. Տուրքերանեանք: 104. Վժունիք: 105. Մերհունիք: 106. Ափհունիք: 107. Քաղապետք: 108. Կղազենք: 109. Սպանդունիք: 110. Արտաշմականք: 111. Ոսկեպետք: 112. Արքայից աւագք: 113. Պարսպատունիք: 114. Գնապետեանք: 115. Բագրաստունիք: 116. Աղեղնագործք: 117. Գորշունիք: 118. Նետողք: 119. Նամակունիք: 120. Քաղուեանք: 121. Ասպա[ ]զք: 122. Արքահամեանք: 123. Հիւսնականք: 124. Բաղրատականք: 125. Ճեղրք: 126. Լետնականք: 127. Մաղրասմեանք: 128. Հեծպետականք: 129. Գորգլանք: 130. Վարդանեանք: 131. Գրամատք: 132. Խաչեան: 133. Խաղբեանք: 134. Գրոշակերք: 135. Մախաշունիք: 136. Ոսկեմանիք: 137. Արուճեանք: 138. Կղարճք: 139. Մա-

թեանք. 140. Գուսանմնոյք. 141. Զօրաբանակք. 142. Ճակատամարտք. 143. Գիրք Զանձի. 144. Շահապա-նիք. 145. Խարձաք. 146. Կխնայք. 147. Գուսանապետք և այլք որ չեն ի գահս. 148. Յոսիփեանք. 149. Փարսաւանիք. 150. Մոգեանք. 151. Հնդն Խաղնանիք. 152. Մուշանիք. 153. Աղնանանիք. 154. Յիսանեանք. 155. Կզզանիք. 156. Կոանիք. 157. Մատնանիք. 158. Մախազա-նիք. Այս են գահք և այլք են յա-լովք.

Կոս.: Խոկ որդւոյն առհասարակ ոչ գոյր նի՞ որդէ բայց զօտար մի որումն[ան] էր առհասարականուշ, որ տուեալ յամենայնու-թիւն համագատագոյ ան մամիկոնէից. ապարասպետին հայոց և վրաց, որ եղև ի համագատապս նրն վարդան. և զբանշէ-լին հմուտակ. և երանելին համագատա-պետան և որդ՝ զկ[ա]յ առգէ բանս վն քաջ և տիրասէր ազգին մամիկոնէից ի նոյն թուականս հայոց. և ի վերջին-տադութեան ձեռն Վահանա հայոց կաթո-ղիկոսի և յամս աշխարհ բաղդրատունեաց հայոց թէրրի ի անուէ շիրակա: Այս մեծորդ նուատ քնա ի վանօրս է դեղջէ հո-ղոյմանց ուստի յօվանէի էր երանելի. նահատակին յաւուրս որդւոյն վարդանա որ յետոյ չարչարեցաւ յաղէերս ար-քայից արքայէ: Այս մեծորդ մեծ ցան-կութեամբ ծաղկաբաղ արարի զգիրս զայս է հայոց մնացորդաց յարեէլից զրոց զյաղթութիւն և զվասթարու-թիւն թզացն հայոց և վրաց. և զասա-քինութիւն և զբանշէլիս հայրապետ-տաց առհմի որդոյն զրիգորի լուսաւոր-չին և զանօրէլ և զխոստխս որդւոյն ներ-սեսի և զքաջութիւն և զյաղթութիւն

տիրական ազգին մամիկոնէից. Խոկ ի ապառնել թիրութին արշակունեաց. բառ բանից ան նը որդոյն ներսեհի. Վ,արդան մամիկոնեան բանադ[աւ]րեալ զանգի թզացն հայոց և վրաց անա. ի. Այս որէնաբար ընդ՞ մարտեալ քաջու-թեամբ. իբ. պատերազմացն պարսկա-կան զաւրացն որ զինեցին ի վէ նը. Այս յաղթեալ նոյ քաջն վարդան զարմա-ցանէր զնս և յաղթահարէր զնս վե-րին առգնականութեամբն և զօրա-թեամբ սուրբ խաչին. և յետ բազմ յաղթուէ նահատակեալ անձըր զմար-տիրոսական պսակն յաւուրս յաղթերալ պարսից արքայից արքային: Այդ՝ այս համատուս առաջու զայլս ձեռն ի այն վար-դանց զրոցն զայնս զօրականգակն: Այդ՝ ի որդւոյն զրիգորէ հայոց լուսաւորչէ մինչև ցայս ամ, շարադրին ամք. ունի. Այս կարող ազգակից որդոյն յովանէփա երիցու խմացուցանեմ վն նը զոր ամենք ասեն եթէ եպիսկոպոս զոլով նը. չէ՞ ճշմարիտ վն զի զեռնդ երէց վա-նանդացի. որ է նահատակակից որդոյն յովանէփա յաւուրսն որդոյն վարդանա՝ դի ժամ մարտիրոսութեան ասէր ցյով-անէփ յանէ մատիր զի զու աւիճանա ի վեր ես. ասաիճան առաջ և ոչ աթոռ. զի երիցուն յորժմ ձեռնադրի եպիսկո-պոս կաթողիկոս. յայնժմ լինի աթո-ռոյն սուն քհնութե: Այս արդ յանէ քան զվախճանելն առհասարակ եպիսկոպ. ասայր զանգապահութիւն աթոռոյն զրի-գորի. և մեծորդաց վարդապետաին. և մեծորդ ասայր յովանէփ երիցու և ի չփոթմանէ ժամանակին ոչ ժամա-նեաց ձեռնադրել եպիսկոպ յովանէփ. կամ կաթողիկոս. այլ մնաց երէց և ի նմին վախճանեալ: Այս արդ զայս հանեալ

յարևելից դրաց ի Հայոց Թագաւորացն պատմութեանց և ետու որդոցն իմոյ Նր տաղաւարին ծննդեանն վարհանա Մամիկոնեայ ի գեղն որ կոչի Վարժի։ արդ դուք ընթերցողք կամ ուսանողք յիշատակեք յարժանաւոր յաղօթս ձեր։

2. Պատմութիւն կրօնաւորին և ամիրային որ եղև յամի. [ ] 1). Ծ. Թուականութեն Հայոց. 137 страницъ, текстъ 12,7×8,5 с., строкъ 20, какъ въ первой статьѣ.

Исторія монаха и эмира, имѣвшая мѣсто въ ? + 50-омъ году армянскаго лѣтосчисленія.

Нач.: Թագաւորեաց այր մի բարի ի տաճկաց, որում անուն էր Աբդլ Ազիզ։ Եւ սորա ծառայ մի էր անուն Աղտափար։ Եւ սորա յերեւալ բան առ վարդութիւն իւրոց. ի յորս այծեմանց և ի շրջելն եղիա Աղտափարն խորափիտ մի, յորում բնակեալ էր երանելին Մակար։

Кон.: Եւ միաբանեցան կրօնաւորն և ամիրայն և Աղտափարն և կախարդն և առին իւրեանց ուխտս և առ կան մի շաղար և գոլոր և բաժխորչ և գնացին յերկիրն յանաց ի խորին անապատն և միաբանեաց զնոսա. և արար քրիստոնեայս. և եդ զանուն ամիրային Տէոդոր և Աղտափարայ քրիստոսատուր. և կախարդին խաչատուր. և այսպէս անուանեցին վերջին և պարկեշտութեամբ կացին մինչև զվախճանել կրօնաւորին։ Եւ յետ երից ամաց վախճանեցաւ խաչատուրն. և յետ. Ի. այլ ևս ամաց. քրիստոսատուրն. և Տէոդորն պնդեալ աղօթեցաւ որ Հաղին Հայոց Տեառն ի Նոյն. խաղ ոչն եղ միաբանեալք զնա և ասէր. մի մեռանիր Թագաւորեալ փութով առ Նոսա երթամք և այլ ոչ մեկնեսցուք ի միմեանց։ Եւ յետ. Է. ամի փոխեցաւ աղտափարն և պատուական Հայցէր ոգին ով առե լով. ընկալ սա բարեբար զորդեակս իմ ի տէր ամութեանց քո. և խառնեա ի Թիւ որդոց քոց. և զնա փութացոյ անուանել զնոսա. և կացցուք առաջի քո զուարթերես առանց ամօթոյ։ Եւ յետ միոյ ամի փոխեցաւ ևս Վարդապետն ի քէն յե Դ եւ ՃԾ մեր որում վայելեն փառք իշխանութիւն և պատիւ այժմ և մի".

Եւ բարգաւաճեալ անձնայեաց Թագաւոր ի ընդդիմութիւնէ առաջնահալ կողեցեալ. Բարդամանեցի պատմութիւ ի ամնի դրաց ի Հս լեզուս յորժամ ծախեցեալ մեղքն իմ ընկղմեցին զիս յանդունդս և մանաւանդ եղէ ի ձեռս անօրինաց. մինչև գերեվարեցի արժանի չեղէ. բայց Թէ աղաւթիւք է ին և մարգարէական և մեծ իմոմ արարչին առ իմ յանձարութեա. զի բազում մեղաց իմոց մեան ինչ Թեթեւութի լիցի ի ամենեցունց. և քի փառք յէնս ամէն։

Бесѣда эмира Абдулъ-Азиза, слуги его Аїтафара и монаха Макара и изложеніе послѣднимъ ученія армянской апостольской Церкви, главнымъ образомъ преніе его же съ Несторіемъ, признающимъ два естества, составляетъ сюжетъ описываемой Исторіи. Въ концѣ концовъ Макаръ выходитъ

1) Въ рукописи въ этомъ мѣстѣ слѣды подчистки; если бы тутъ не была выскоблена цифра, то разсказываемая исторія относилась бы къ 601 году по Р. Х. (—551 = 50 арм. лѣт.).

побѣдителемъ изъ словеснаго состязанія, и мусульмане — эмиръ Абдуль-Азизъ съ Айтафарономъ и чародѣемъ, также принимавшимъ участіе въ борьбѣ, обращаются въ христіанство: эмиру было дано имя Астваћатуръ (Θеодоръ), слугѣ его — Кристосатуръ (Христодоръ) и волшебнику — Хачатуръ (Ставродоръ). Надо приписать къ lapsus calami, что этотъ переводъ «арабской книги» (տաճիկ գրոց) у Броссе прописанъ traduit *«du turc»*, l. c., стр. 52.

3. [Պատմութիւն նախահարցն.] 33 страницы, текстъ 13 × 8,8 с.; почеркъ иной; строкъ 20—22.

Нач.: Ի սմին աւուր[1]) յիշատակ նախահարցն. աբրահամու. իսահակայ և յակոբայ։ Աբրահամ որդի Թարայ. և էին քաղդէացիք. ազգաւ տարիք. և բնակէին ի բաբելոն։

Кон.: Եւ յետն ինե յեղիպտոսէ մովսէս զոսկերսն յովսեփա տանէր. Որով ընդ ծով անցին. և թաղեալ ի սիկիմ ըն կարան հանգուցին յայրին. ի փառս մարգարէիցն եղ։

4. Պատմութիւն Յովսափայ և Բարաղամու. прозою, въ два столбца, за исключеніемъ послѣдней страницы, текстъ, каждый столбецъ 14,3 — 15×4,3 с.; строкъ 25—26, см. Изслѣдованіе.

5a. [Պատմութիւն Տարօնոյ. զոր գրեաց Զենոբ Գլակ.] безъ начала и съ перемѣшанными листами, всего 85 страницъ. Текстъ 14×10, 3 с.; строкъ 24.

b. [Պատմութիւն Տարօնոյ Յովհաննու Մամիկոնենի.] 51 страница, тѣхъ же размѣровъ, какъ и текстъ Исторіи 3. Глака, равно съ перемѣшанными листами, съ извѣстною записью отъ автора въ концѣ.

6. Կտակք Յովսեփա որդւոյն յակոբեա վասն նախանձու. 13 страницъ; размѣры (текстъ, строки), какъ въ предыдущихъ статьяхъ.

Нач.: Հրաման կտակի՝ պատրիարքանց. Յովսեփ իբրև հանգերձեալ էր վախճանել՝ կոչեաց զորդիսն իւր և զեղբարսն և ասէ ցնոսա. Լուարուք յովսեփայ որդւոյ յակոբայ. և ունկն դիք որդիք իմ հօր ձերում. եւ ասէր[2])... Ես խնդացայ ընդ դէմ կնոջ անառակութեան. որ փութացուցանէր զիս միանգամ ընդ ինքեան այլ ամ հօր իմոյ փրկեաց զիս յազգական հրոյն. քանզի արդեաւ եղէ և շարչարեցայ. և ես զիս ոչ ի զթութիւն ատացի բանտարկեալն են.

Кон.: Եւ ի նմանէն եղանէր զոսն և յաղթէ կողմանէ նորա արձանիքին ամ գազանք. և ամ տողունք և յաղթեաց նոցա զոսն և կործա զնոսա. և խնդացին յաղագս նորա զօրաբանքն և կոյսն. և եղջիւրքն ցնծացան նովաւ հանգերձ. և այժմ պարտ է լինել ի ժամա-

1) Выраженіе *«Въ этотъ день»* показываетъ, что настоящая Исторія Патріарховъ заимствована изъ Синаксарія (Յայսմաւուրք). Авгеранъ, Լիակատար Վարք և Վկայաբանութիւն սրբոց, IV томъ, Венеція 1813, стр. 185—292, ее, какъ неканоническую, хотя и встрѣчающуюся въ разныхъ армянскихъ Синаксаріяхъ (ib., стр. 186), замѣнилъ разсказомъ, составленнымъ на основаніи св. Писанія.

2) Опускаемый здѣсь отрывокъ въ 9 строкъ см. Н. М., Зам. и Извлеч. изъ армянскихъ рукописей, ст. IX, гдѣ кстати опечатку եւ ասէր слѣдуетъ исправить ես ասէր ես.

նախի խորամ: Նա զօրք օրհնեաց իմ պատուեցէք զզէն և չազա. զի ի նոցանէ ծաղկեցէ փրկութիւն ինի. վասն զի թագաւորութեան ին որ ի մէջի ձերում եղեցի վախճան էրրև զատաղաւոր մրգազգազահայ. որ ոչ երևեցի զինի ամարցեն. Գիտեմ զի եփացեքն յետ իմոյ եղանելոյ նեղեսցեն զձեզ. այլ ած արարցէ վրէժխնդրութիւնս. և տանիցէ զձեզ ի խոստն հարցն ձերոց։ Բայց տարջիք զոսկերս իմ ընդ ձեզ. և զեղեցիկ՝ մայրն ձեր Հանըիք և զեղջիք առ հօրլ մայրն իմ. Նա պարզեաւ զո՞ւն և վերչեցւ. և եղաց զնա ած ինել. և ած եզիզա սուզ մեծ։

7. Պատմութիւն Սահակ[այ]։

Нач.: Նա եղև յամին առաջնում յետ Թն ամաց լինութեան յամեանն առաջնումն որ աւր հինկ էր ամսոյն։ Սարկեաց փարաւոն զավեկ շրջել ընդ ամ երկիրն եզգյց". և եկեաւ էհաս յութ ու տասներորդ աւուր .ամսոյն ի աւհման արեգ քաղաքի. Նա ժողովէր ցորեան յերկիրն յայնմիկ էրրև զաւազ ծովու։ և էր այր մի ի քաղաքին յայնմիկ նախարար փարաւոնի մի զի մեծացեցն էր քան զամ մեծամեծս փոին խորհրդականութեամբ. և անուն էր սան Անարին պետափրէ քուրմ արեգ քաղաքի և էր զաւառ մի նմ կուսան ութ ու տասն ամաց։ Կոյս մեծ և գեղեցիկ կերպարանք յոյժ քան զամ կուսանս որ ի վէմ երկրի. և ոչ ինչ ունէր նմանութիւն ի զաւառացն եզինց. Այլ էր ամենևին նմանեալ զաւառացն եբրայեցոց մեծայհաւաւոր էր էրրև զատաղ և գեղեցիկ էրրև զարդեկոց. և անուն էր կուսին այնորիկ Սանեթ. և չգոյու հաշակ զե-

գեցկութեան նորա ընդ ամ երկիր։ Նա խնդրէին զնոյ ի կնութիւն ամ որդիք նախարարացն. և որդիք մեծամեծաց. թագաւորացն. երիտասարդ ամէքն և զօրաւորք. և էր նախանձ և հեկոթիւն ի մէջ նոցա վա Սանեթեյ են.

Кон.: Նա առ փոին զյէփ և զանթ և եդ նոյ պսակ որ էին ի սան զաննաւ նս ի վէյ ժամեկց։ Նա կոցոյց փոին զանթ յաջմէ յոզեյ և զձց զնս փոին յերարս. և մերձեցոյց զնս և հերցին զմեծաւանս. Նա զինի պսորիկ արար փոին հարսանիս և զընթրիս մեծամեծս և ուրախութիւնս ընդմս զաւս է. և կոչեաց զամ իշխանս եգիպտացոյն և աս. ամսր զծէ զօրծ զեաւթն որ հարսանեացն յովսեփյ և սանթյ մհ․ մեանցի և աւզյ եմաւս յօֆ առ սանթ և յղացաւ և ծնաւ զմանասէ և ապրյ զեփրեմ։

8. Ա՛հութիւն [և] խոստովանութիւն Սանեթայ։ См. Н. М., Зам. и Извлеч. изъ арм. рукописей, ст. IX.

9. Отрывокъ историческій, на 15 л.:

Нач. Եր յ[աշխարհ]ն պարսից. առաբեալ և զնշան խաչին քի. զարձեալ և ի թիւմանին զնոյն կատարեաց շարունաշխարհին յունաց։ Պարձեալ յերկրորդում անդ զաշխարհն անապատ արարեալ։ Նա առս յայն ժամ հերանկ աղկայն հասանոյ ժողով արարեալ մարաւնեաց զ՟ն հասանեցեալ. զզաւրս յունաց ա ՟ն. և զզաւրս հայոց ա ՟ն. և զափխաղաց և զինեալ ճանապարհ արարեալ յարեմն. և խաղացեալ եկն եհաս ի [illegible] են։

Записи и приписки.

I. Въ концѣ *Исторіи свящ. Месрона* почеркомъ текста:

«Փառք ամենայն վերին, ամենապատուոյ Հօրն, Հաւր անսկզբնականին, և որդւոյն միածնի, յառաջ քան զյաւիտեանս ծնելոյ ի Հաւրէ, և յետ ժամանակի ծնելոյ ի սբ կուսէն մարիամա յա̃ծածնէն, և սբ Հոգւոյն ճշմարտի որ ի Հաւրէ ելանէ և ընդ Հաւր և ընդ [որդւ]ոյ երկրպագի, և փառաւորի՝ յամ արարածոց և յամ դարից. անրաժանելի և միաւորական ա̃ծութեան։ Ծնեալ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն որ եւ կարօղութիւն ակարութեանս իմս ուսուանուն ստեփանոս երիցու որ անուամբս եմ և ոչ գործով Համանել ի վերջ դրէ։

Արդ՝ գծագրեցաւ պատմութիւնս երիցս երանեալ սբ և երջանիկ Հայրապետին Մեծին Ներսէսի, և Թագաւորացն Հայոց ի Թվ. ապղ. յամսեանն մեհեկի, ի գեաւղս որ կոչի Ապշող. ընդ Հովանեաւ սբ Ա̃ծածնի. և սբ ստեփաննոս նախավկայի։ Արդ յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ ով սբ Հայրք և եղբարք որք Համդիպիք սբ երջանիկ Հայրապետի պատմութե. յիշեսջիք յաղաւթս ձեր զատացողս սորա զկիւրղ քՀյն և զծնողսն իւր զՄիրաէլ քՀն և զնախֆփիսաթուն, և զկողակիցն իւր զռեկի խաթունն և զորդին դդիդր քՀյն և զնորին կողակիցն զդաւղաւլ խաթունն և զորդիսն զՄիրաէլ ոփին և զշմ̃ւոն յիշեսջիք և ա̃ծ ողորմի առացէք ամէն։

Այլ եւ զծաղրող սորա յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ մանկունք սբ եկեղեցւոյ անմեղադիր լերուք խոշորութե և սխալանաց գրոյս. զի փոխեցաք յերկրէ[և] ոչ տուն ունէաք և ոչ զագար. այլ կարողութեամբն այց գրեցի ս. և որք ընթեռնուք զաս լի բերանով և ասիցէք որոխ ա̃ծ ողորմեա ստացւոց սորին գրոցս կիրակոս քՀյն և ծնողացն Միրաէլ քՀյն և Նաւֆ խաթունին և որդւոյն դռդր քՀյն և նորին որդոյն Միրաէլ սրկին որ սպացաւ զբ դիրս յիշատակ Հոգւոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց և ամ արեան մերձաւոր իւրոց կենդանեաց և Հանգուցելոցն ա̃ծ ողորմի առացէք և ա̃ծ ձեզ ողորմեսցի ամէն.

II. Между концомъ *Исторіи свящ. Месропа* и записью переписчика на пустой — нижней — части страницы позднѣйшая приписка, выцвѣтшая до трудночитаемости:

Ս[յս] ձեռն ա̃ծ է և յետութն մա[ն]-[նա]յ Հաւրն և յերոթն գերն դր ս [ոսկե] այց քս [որ]դարուն։

Ни на этой страницѣ, ни вообще во всей рукописи нѣтъ никакого рисунка.

III. Въ концѣ *Исторіи Вселенскихъ Патріарховъ* почеркомъ текста:

Քն ա̃ծ քս որ նախայայտեացն բարեխաւսութեամբն ողորմեա ստացող գրոցս վարդան կրօնաւորի և ծնողաց նորին. Հաւրն աւետիսին. և մաւրն տալիթային. և եղբարցն. քահանայ ե[ղ]իշէային (կրասպետին) յոհաննիսին փարսեղին և զաքարին և տուրիւ քարամ խաթունին և ամ արեան մերձաւորացն. զի բազում [ա]շխատեցի և փափաքմամբ ստացայ եւ գրել զպատմութիւնս զայս. որք կարդայք ա̃ն.

IV. Въ концѣ *Исторіи I. Мамиконяна*, за извѣстною записью автора, почеркомъ текста:

Խոսք էթէ որք երկրպագաք և թերի

մասանց ընկալցի դշտապարգևալ. Թերի ընկալցի և զկարծս ի քէն. որպէս զնմանմանունս և զԹագաւորան և զզա-ցող շնորհացն քո. նմանապէս աճեցին ի քէն կատարելք հրամանացն առաջ-նոցն և յետնոցս. և որք զինչ անունն յիշատակէ յայս գրոցս ընթե. լիցի և իւրն ընթեռնուլ և գրելոյ ի մեր աշխա-Թենէ. և կատարելք հրամանացս եղի-ցին աճեցեալ յոյժ և ի սէր կարապետացն. յառաջնոցն յառաջնոյց ամէն։ Այլ աւանդել զկարգացն կարգս յիշատակի ի մարգարէից յաղաղս ձեր ով ամ ընԹեր-ցողք և լի բերանով ամն աղօթի առաջ որ եա գրել փափագանօք զգաստու-Թիւնս զայս որ զամն աղօթին առնէ յոյժ առցէ զողորմուԹիւն յիշողս և ինձ մեղաւորիս զձօղիս ամէն։

———

ПРИЛОЖЕНІЕ II.

ПРИТЧИ ВАРДАНА АЙГЕКСКАГО.

M = рукопись № 63 библіотеки Лазаревскаго Института.

N = рукопись № 1631 библіотеки Эчміадзинскаго монастыря,

O = » № 1767 » » »

ԱՌԱԿՔ ՎԱՐԴԱՆԱՅ ԱՅԳԵԿՑԻՈՅՆ

I
(O)

Ա. ՎԱՍՆ ՍՈՒՏ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱՑ, ՈՐ ԷՆ ՄԱՐԴԻԿ.

Այս որդ աշխ. Ժ. վաճառական ելեալ ի մի վայր և յարուցեալ զհացին ի գործ վաճառականութեանց. և զամէն աղքատ զհացին մեծ առատապէսաւք, հատին յաշխարհ հեռաւոր և մտին ի գաւառ մի անծանօթ. և յետոյ նոցա ձգեցաւ պարիսպ հրեղէն մինչև յերկինս. որպէս զի անհնար էր նոցա յետս ունել ելինս. և էր ծածկեալ գաւառն այն թանձրամած խաւարաւ և էր նոյ լսեալ չար կարծաւք և մահաթոյնք վիշապաւք. և գիշատիչ գազանաւք և կերպարանս բնաւ անհեթ էր (էր) լեալ ի գաւառէ անտի. Այս նոքա խռովե[ա]լ զարմացեան և ոչ գիտէին. թէ զինչ արասցեն. քան զի չիք հնար շեղելոյ նոցա ի ճանապարհէն և կամ յետս դառնալ. և յանկարծ տեսան զնոյլ զարա-քինս ճանապարհն. և այս բաւեա ա[ռա]ջի նոցա. Է. որոգայթս ի վերայ ճանապարհին. մի քան զմի ահագին և ատելի. շարաւոտեալ և զառանցեալ. որ և թռչուն անգամ ոչ կարէր անցանել ընդ մի յորոգայթից անդի. Այս ելեալ նոքա ի ուղղի ինչ բարձրագոյն և հարցեալ (sic) առաջին զամենայն կոր-ստական որոգայթսն. որք էին ի միմեանց հեռագոյն իբրև ասպարիզաւ միով. Մին որդեակք, ատամանաւք միա զիք չար և զազան ատակագս. և վա տալ մեզ և ամենայն որդոց աղամա. թէ որպէս բնակիմք եղիցի և ազատեալ կեանք ի մէջ չար և կորստական մեղաց. զոր ծնաւ Բելիար վիշապն անծնեալ. որ է հայր ա մեղաց.

Ա. Այս վաճառականքն ելեալ հատին յառաջին յորոգայթն. և ահա անդ ետես չարագէմ և ատելի, որ ահագին արարածոյ. և ճշմարտութիւնք հրանդա-թիւնս արձակէր. և ի ներքոյ ամայն զեռ հանէր ի լերանց ի խանալ

խաւարման և սասանութեան. որ և զվէմս բեկանէս խլեալ քերէր ի լերանց անդի աՀաւոր որոտմամբ. և արձակեցաւ ձայն մի յանկարծ անտի. և գիծել կամեցաւ ելանել ի վեր քան զերկինս. և ի գետսն և յանկայն յար- ձակէր խաւարին Հրախառն ծառագայթ և զպաղ[ա]մս յՃափր (sic) մրգա- բերաց յարմանս խլէր. և յուզս վերացուցանէր. և Հարե[ա]լ ընդ վէմսն մանրէր. և այրելիք Հրոյ պատարատէր զնոսա։ Այլ քաՀանայք և ժողովուրդ ն. այս Հաղարտութիւնն է. զոր ասեցաւ չար գաղանն Սատանել (sic) և որո- տալով կամեցաւ ելանել յերկինս. և գնել զաթոռ իւր Հաւասար բարձրելոյն. որով ինքն կորեաւ և կորոյս և կորուսանէ զազգս մարդկան անդադար։

ԽԻ ՕԵՑ ԱՄՍՈ

Ը. Ա՛Հա ամպքն և վազեալք և ինձք և այլ չարագէմ գազանք անտեսք ի մարդկանէ. պատառող գիշակերք և արիւնարբուք. որ աՀագին գոչմամբ զվէմս լեռնակերպս շարժէին և զգեղեցիկ մրգաբերս խլէին յարմանոյ. Այլ որդեակք. այս ախտակալութիւնն է, զոր պաՀեաց բանսարկուն ի սրտի իւրում անմտաանալի առ Ած և առ մարդս։

Է. Ա՛Հա վիշապք մեծամեծք և մաՀաշունչք և պղալընկաթոյնք. և ժանիկք նոցա՝ նիզակք սայրասուրք. և լեզուք նոցա երկճղիք և սուրք երկ- սայրիք կործանմունք և Հատանողք և ձգէին զլեզուս իւրեանց երկայնս և զերկինս և զեթերն վերին Հարկանէին. և Հուր միգախառն Հանէր ի շրթանց նորա (sic). և կիզէր զանգս գեղեցիկս և զզաշտ վայելչուչ։ Այլ եղբարք և Հարք. այս լեզուանութիւնն է. որով կորոյս և կորուսանէ չարն սատանա զազգս մարդկան։

ԽԻ ՁԿՆԻ

Թ. Ա՛Հա ծով Հրեղէն ծըծըմբախառն և խաւարամած. զազրատեսակ և ժաՀաՀոտ և գառնագայնս. եւայր նա յանդընդոց և միգախառն բոց ցոլանայր ի նմանէ աՀաւոր գոչմամբ. և կիզէր յանխնա զՃՌ բոյսս և զզալարս ի վերա երկրի։ Այլ ծնունդք ՚նր ասացանին, այս որովայնամոլութիւնն է. որով կործա- նեաց զԱռա վիշապն ազգացն և զարձեալ կորուսանէ զբազումս։

ԽԻ ՕԵՑՍ

Ժ. Ա՛Հա ծով ջրեղէն, որ աՀագին որոտմամբ յերկինս բարձրանային (sic) ալիք նորա. քանզի Հողմ անդընդային ի ներքուստ ի վեր խաղեցուցանէր զնա. յորմէ փախեան ինքնատան նաւավարքն նաւուք իւրեանց. և ՃՌ զետք

15 վիշապք] въ рукописи վիշապք շարագէմք, но надъ начальною и конечною буквою շարագէմ выставлены по знаку ('); знаки эти показываютъ, что слѣдуетъ уничтожить, какъ lapsus calami, все слово, а не лишь буквы շ и մ; въ послѣднемъ случаѣ получилось бы արագէմ съ лицомъ Ары Прекраснаго, значитъ, неподходящій къ такимъ созданіямъ, какъ վիշապք чудовища, змѣи.

տիեզերաց մտանէին 'ի նա. և նա ոչ լցաւ և հերիք ոչ ասաց. և առաքեաց վարձակս և պատգամս ընդ ամենայն տիեզերս. զի ուր և գտցեն կաթ ջրոյ 'ի լերինս և 'ի խորաձորս, զա̄ առ ինքն ժողովեսցեն. և այս պէս ցամաքացուցանէր զաշխարհս ա̄. և ինքն ոչ յագեցաւ:

Ով ստեղծուածք անարատ ձեռացն ա̄յ, այս զրկանքն է, զոր արար և ուսոյց ազգի մարդկան իշխանն՝ աշխարհի ողրուկն խաւարասէր, որ ծծէ զշարաւս մեղացն և յագի:

ԵՒ ՅԵՏ ՍՈՐԱՅ

Դ̄. Ահա գետ հրեղէն շարաւախառն և արիւնակերպ. զազրահոտ և փրփրատեսակ և 'ի բարձանց հոսէր նա 'ի խոնարհ և հանապազ յարուցեալ գայր դառնայրձան վտակաւք. և ապականէր զվտատակս դաշտաց. զի ամպ չարագէմ կայր 'ի վերա գլխո նորա. և չար անձրևաւք յորդորէր միշտ զվտակս նորա. և ծրծմահոտ կպրատեսակ բոց արձակէր 'ի նմանէ. և ընաւ ոչ խնայէր 'ի բոյսս ցանկալիս. և ի բարունակս վայելուչս և 'ի խունկս գեղեցիկս. այլ յաջմէ և յահեկէ կիզէր և տոչորէր զա̄ և ողորմելի առնէր: Ով որդեակք իմ, այս շնութիւն է, որով մաշեաց զազգս մարդկան իժն անիծեալ և քարբն դառնաթոյնք՝ թշնամին կենաց մերոց՝ և դարձեալ մաշէ մինչև 'ի կատարած:

ԵՒ ՅԵՏ ՍՈՐԱ

Ե̄. Ահա պատառած մի խորագոյն և վիհ անդրնդաին մինչև 'ի ներքին սանդարամետս. և էր ահագին և սոսկալի տեսողաց. և 'ի խորոց նորա ծածկաբար և գաղտագողի ցոլանայր բոց խաւարային. և տեսողք լոյս բարի զնա կարծէին. և նա զբազումս 'ի մրգ[ա]բերաց խլէր յարմատոց. և տարեալ իջուցանէր անդունդս ընդ վիհն կորստեան: Ով՛ գինք անապական արեանն Քի̄ ա̄յ մերոյ, այս կախարդութիւն է, զոր գարշելի դեքն ուսուցին մարդկան. որով զբազումս կորուսան[են]:

Զ̄. Ահա լեառն մի բարձրագոյն մինչև յերկինս չարատեսիլ վիմախուլ և մոյառուտ. և էր նա ծածկեալ թանձրագոյն սառուցեալ ձիւնով. և խաւար թանձրամածն նստէր 'ի վերա նորա. և ջերմ շող արեգականն ոչ ծագեաց 'ի վերա նորա. և քաղցրաշունչ աւդն հարաւոյ ընաւ ոչ հնչեաց ընդ երեսս նորա. և դառնաշունչ աւդն հիւսիսական (sic) հանապազ արձակեալ գայր 'ի նմանէ. և ցամաքեալ զաւսացուցանէր զա̄ տունկս կանաչազարդս և ծաղկաւէտս. սառնացուցանէր և տոչորեալ անզարդէր զնոսա. և հրո կերակուր առնէր: Ահա որդեակք նոր Սիովնի՝ հոգևոր և մեծախորհուրդ մաւր մերոյ, այս անզղջութիւնն է. զոր ընկալաւ 'ի սրտի իւրում և պահեաց Բելզեբուղ իշխանն դիւաց. և սովաւ կորոյս և կորուսանէ զբազումս 'ի մարդկանէ:

---

32 առնէր] въ рукописи առնէր զնոսա, но слово զնոսա зачеркнуто.

ԱՆՑ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱՑՆ

Այլ տասն վաճառականքն սկսան ակամա անցանել ընդ առաջին որոգայթսն. և զմին ՚ի նոցանէ կորոյս ամպն և գետն. և զմիւսն գազանքն պատառեցին և զերրորդ վիշապքն կլան (sic). և մնացին եւթն գումարեալք և տարակուսեալք. և բ ՚ի նոցանէ ընտրեցան արք զուրուրք. և սկսան գնալ իբրև հետակոտուր. որ պէս զի իմասցին զայլ որոգայթսն. թէ լինին կարող անցանել թէ ոչ. և մինն ընկղմեցաւ ՚ի շարաւախառն գետն հրեղէն. և ընկեր նորա անկեալ ՚ի պատառուածն էջ յանդունդս: Այլ զայն տեսեալ հնկիցն, որք մնացին. և սկսան դառն հառաչանաւք լալ զանձինս իւրեանց. և ջերմ արտասուաւք աղաչել զա՟ծ՝ ցուցանել նոցա հնարս փրկութեան. զի մի կորիցեն, իբրև զընկերս իւրեանց: Այլ գթացաւ ՚ի նոսայ ա՟ծ, որ ստեղծ զնոսա. և բուսոյց նոցա թև մի արծուի մեծի. և նոքա ճգնեալ տառապանաւք աշխիւ և դողութեամբ և բազում նեղութեամբ կազմեցին թև մի այլ. և թռեան ցնծալով և զուարճացեալ՝ հեղ հնչմամբ աւրհնեցին զա՟ծ. և բարձրացեալ քան զա՟ որոգայթսն անցին յայնկոյս. և ահա դաւառ մի յայտնեցաւ առաջի նոցա լուսեղէն և անոյշահոտ և լցեալ ա՟ բարութեամբ. և նոքա իջեալ հանգեան ՚ի դաւառն ցանկալի. և գտին անդ զվաճառս յոյժ պիտանի, զոր խնդրէին մեծ փափաքանաւք. զականս պատուականս և զմարգարիտն մեծագին. զոսկին ոփերա և զարծաթն ընտիր. զբեհեզն ցանկալի և զոսկէթել ծիրանին, որ է զգեստ թագաւորի. զզանազան խունկս անոյշահոտս և զմանեակն ոսկի. զկամարն ականակապ. զպատմուճանն ոսկէհուռ և զթագն մարգարտաշար: Այլ սկսան խնդալ և խայտալով ծափս հարկանել սրտիւ ուրախացեալք. և թագաւոր դաւառին լուաւ զգալուստն ընտիր և իմաստուն վաճառականացն. և կոչել (sic) առ ինքն գրգուեալ գովեաց զնոսա առաջի զաւրաց և մեծամեծաց իւրե[ան]ց. Երանելի էք և վաշ է ձեզ, զի հնարեցէք իմաստութեամբ և ոչ ըմբռնեցայք ՚ի դառն և ՚ի խաբող որոգայթից, որ կային առաջի ձեր: Այլ արդ ուրախացիք մեծապայծառ խնդութեամբ և ահա լուսեղէն և ամենալի դաւառդ առաջի ձեր. և դուք վայելեցէք ՚ի կամս ձեր. քանզի յայսմ հետէ ոչ ունիք ահ և երկեղ յորոգայթից անտի և կամ յայլ չար պատահմանէ:

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՏԱՍՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱՑՆ:

(O) Այլ արդ Ժ վաճառականքն են բոլոր ա՟ (sic) ծնունդք Ադամա ՚ի սկզբանէ մինչև ՚ի կատարած աշխարհի. որք ելաք ՚ի դրախտէն և եկեալ մտաք յա-

(N) Այլ արդ՝ ամ՟ եղբարք իմ, տասն վաճառականք են ամենայն ծնունդք Ադամայ մինչև ՚ի կատարած աշխարհի, որ զըրկեցաք ՚ի ցանկալի կենաց դրախ-

10 իբրև] въ рукописи բ՟. — 28—29 պատահմանէ] въ рукописи պատմանէ.

չխարհս տուողք, որ է գաւառ մահու և անիծից: Այս է ծածկեալ առ Թանձրամած խաւարաւ ապականութեան մեղաց և ցաւոց. և լցեալ է չարաչանչ գիւտովք, որք ներգեն զմեզ և կորուստեն և պատուհասեն զհոգիս մեր: Այս է ի սմա սով սաստիկ և կորուստ հոգւոց մարդկան. և այլ ոչ եղև մեզ դառնալոյ յետ ի դրախտն. զի մեղք պարիսպ եղև ընդ մեզ և ընդ նմա. և առա ոչ եղև հնար մեզ մտանել յեր[կ]իր. քանզի մահն Թագաւորեաց և եկուլ զմեզ. և ե վաճառականքն, որ սատակեցան յորոգայթից անտի, են զաւրք ա̃ չարագործաց՝ անհաւատից և անզեղջ մեղաւորաց. որք լցեալ մեղաւք ելին յաշխարհէ աստի անյուսութեամբ: Այլ հինգն այլ, որք ջերմ արտասուաւք հառաչեցին, լացին և աղաչեցին զա̃ծ փրկութեան անձանց իւրեանց. նոքա են զաւրք որբոցն և բարեգործ արդարոցն. և գունդք ա̃ զղջացելոց աշխարհողացն. և արծիւն մեծ է բանական հոգին. զոր ետ ա̃ծ մարդկան. զոր Անդրէաս առաքեալ Թագաւորական արծիւ կոչէ զնոսա. վասն զի պատկեր է նր. և մի Թևն, զոր ա̃ծ բուսոյց նոցա՝ հաւատոյն և գիտութիւնն. քանզի ա̃ծ եկն և ծանոյց զինքն մեզ և ուսոյց մեզ զա̃ խոնարհութիւն և զգաստութիւն. և երկրորդ Թևն, զոր մեծ նեղութեամբ և տառապանաւ կազմեցին. է չարչարանք և բարեգործութիւնք և ապաշխարութիւն մեղաւորացն. որք յաւով դառնան առ ա̃ծ. հառաչանաւք լուացին զմեղս իւրեանց. և զի ահիւ և դողութեամբ Թռե[ա]ն ի վերս քան զորոգայթսն. այն է զի դողան արդարքն ի յահէ

ակն և եկեալ բնակեցաք յաշխարհս անիծից և ի գաւառս խաւարամած մահու և մեղաց: Որ և լցեալ է ա՛ ամենայն ցաւովք հոգւոյ և մարմնոյ՝ չար գիւտովք և սաստիկ սովով հոգւոց. զի պակասեաց ամենայն բարեգործութիւն և է կորուստ մարմնոց ի սմա. և մեղքն եղև պարիսպ ընդ մէջ մեր և նր. վասն որոյ և այլ ոչ կարացաք դառնալ ի հայրենի գաւառն յաշխարհն կենդանեաց՝ ի դրախտն, ուստի կործանեցաւք: Այս յայսմ յաշխարհի չիք հնար մտանել մեզ, զի մեղաւք մահն տիրեաց ի վերայ մեր և եկուլ զմեզ: Այս ահա. ե. վաճառականքն, որ սատակեցան յորոգայթից անտի. նոքա են ամենայն զաւրք մեղաւորաց, որ մնացին ի մեղս անյոյսք՝ և լցեալ անաւրէնութեամբ՝ անզեղջ և անապաշխար ելին յաշխարհէ աստի. որք են յիմար կուսանքն: Այլ հինգն այլ, որ ջերմագոյն արտասուաւք և բազում հառաչանաւք աղաչեցին զա̃ծ վասն փրկութեան անձանց իւրեանց՝ զի մի կորիցեն, իբրև զիւրեանց ընկերսն. և նոքա են զաւրք ա̃մ բարեգործ արդարոց և ա̃մ զղջացեալ ապաշխարողացն: Այս մի Թևն, զոր բուսոյց նոցա՝ հաւատքն է և գիտութիւնն. և երկրորդ Թևն, զոր չարչարանաւք և ճգնութեամբ կազմեցին, է բարեգործութիւն և չարչարանք որբոցն և ջերմ արտասուաւք և ապաշխարութեամբ զղջացեալ մեղաւորացն: Այս մեծ արծիւն է բանական հոգին. որ է պատկեր ա̃յ՝ զոր ո̃ր առաքեալն Անդրէաս Թագաւորական արծիւ կոչէ: Այն զի ահիւ և դողութեամբ Թռեան և ցնծացին. զի բարձրացան քան զորոգայթսն, այն է զի դո-

անձինանոյն եւ ոչ մեղանչէին. այլ առաջնենէն զխաւն մարմնոյ, Նշանակէ եւ մեղաւորքն, որք զխեին առ ժամ, զարհուրին ի սպառնալեաց գժոխոցն. եւ ապաշխարութեամբ խուչեն զանձինս խաբեանց։ Նա հեղիկ. հնչմամբ աւրհնեցին զա̃ծ. յորժամ բարձրացան քան զորոգայթան՝ այն է, զի յորոգայթէ փարեն. եւ ցնծան հոգիք արդարոցն եւ ապաշխարողացն. յորժամ ելանեն ի մարմնոյն եւ գոհանան զԾյ. զի ազատեցան ի զառանարեր կենաց. եւ այլ ոչ երկնչէին ի մեղաց եւ ի գժոխոցն. փառօք եւ քաղցրանայն հնչմամբ ա̃հնարանեն զնա։ Նա լուսեղէն գաւառն, ուր մարին արքայութիւն է, որում ցանկան երկրածին որդիք մարդկան. եւ պատուական վաճառն, զոր գտին, զունակ զունակ եւ ազգխազգի չարչարանքն եւ բարեգործութիւնքն, զոր առօ համբերութեամբ հրք յանձն առին, եւ ապաշխարութիւն զղջացելոցն, որք հառաչանաւք հաշտեցուցին զա̃ծ. եւ Թագաւոր այնր գաւառին երանելեաց է Քս արքայն երկնից. որ ի ամեգերական աշխարհաժողով հրապարակին կոչէ զգասս արդարոց եւ առաջի երկնաւորացն եւ երկրաւորացն գովէ եւ փառաւորէ զնոսա. եւ ամէնհուան պատմուճանս եւ ականակապ Թագիւ շքեղազարդեալ ցանկալի առնէ զնոսա հայրական ա̃հնութեամբն, որ ոչ անցանէ. եւ ի լուսեղէն յանուշահոտ յառագաստն մուծանէ՝ առնելով առ նոսա. Թէ ունիք իշխանութիւն ի վերայ Ճ քաղաքաց, այս ինքն ի վերայ բոլոր հանգստեան արքայութեանն։ Նրգ հանդերձք անկապած յա̃ յորոգայթէ եւ ի չար պատահմանէ. ի փառս զան ակիքն յաւէտ փառացն Ծյ եւ ի առաջ հողի ատենիցանոյն եւ ոչ մեղիցեն։

Օրհնութեան գովան եւ գառք մեղաւորացն ի սպառնալեաց գժոխոցն եւ զղջացեալ ընդ արտասուօք լուանան զմեղս խաբեանց, ցնծան յաւուր մահուան եւ հեղ հնչմամբ ա̃հնեն զա̃ծ. զի ատանց մեղաց ելին յաշխարհէ աստի եւ Թռեան վերադարձն քան զամենայն որոգայթ մեղաց։ Նա լուսեղէն գաւառն, որ մարին եւ հանգեան, արքայութիւնն է եւ մշտնջենաւոր հանգիստն, զոր խոստացաւ անսուտ բերանն Ծյ։ Իսկ զեղեցիկ եւ պատուական վաճառն, զոր գտին՝ է ազգի ազգի բարեգործութիւնն եւ չարչարանք որդւոցն եւ հառաչանաւք ապաշխարութիւն մեղաւորացն։ Նա Թագաւոր այնր գաւառին Քն է եւ ա̃ն փառաց՝ որ երանէ զգասս աղախողմանն եւ գովէ զնոսա ի ամեգերական հրապարակին՝ առաջի երկնաւորաց եւ երկրաւորաց առնելով առ նոսա՝ Թէ ա̃հնեալ էք ի հաւրէ իմմէ եւ ունիք իշխանութիւն ի վերայ տասն քաղաքի. այս ինքն՝ ի վերայ բոլոր արքայութեանն հայրական. եւ մտեալ յառագաստն լուսեղէն հանդերձուք անվախճան կենդանութեամբ ի փառս համագոյ Նր երրորդութեանն, որ է ա̃հնեալ յա̃մ բերանոյ։ Նա արգ՝ ի մեր աւէք եւ խնդրուք զգանս այս՝ ա̃վ հաւատացեալ ժողովուրդք Ծյ եւ մի վատահանցք ի հաւատքն մերոյ՝ քանզի հաւատքն եւ գիտութիւնն մի Թէն. եւ բարեգործութիւնն երկրորդ Թէն։ Նա քաղ դիտեք՝ որ միաԹեւան արծիւ ոչ կարէ վերանալ ի բարձունս։ Վ հեղէ եւ առաքեալն Քի առնելով. եԹէ հաւատք առանց գործոց մեռեալ

հոգւոյ և հաւր իմո յաւիտեանս ամէն։ Ով որդեակք, ի միտ առէք զասացս և ի հաւատք միայն մի վստահանայք զանձինս ձեր. քանզի հաւատք և գիտութիւնն մի թեւն է. և բարեգործութիւնն և աղաշխարութիւնն երկիրորդ թեւն է. և արծուին միաթեւեան ոչ կարէ վերանալ ի բարձունս. վկայէ բանիս որ ասացեալն՝ ասելով, թէ հաւատք առանց գործ[ոց] մեռեալ են. Ես և դեք հաւատան, ասէ՝ և սարսեն եւ։ Ո՛չ նայնս հրամանէ վ՛ն յայսն մեր. թէ որ ասէ ցիս՝ տ՛ր տ՛ր, ոչ մտցէ յարքայութիւնն երկնից. այլ [որ] արասցէ զկամս հաւր իմոյ, որ յերկինս է. և ի մանկութենէ ձերմէ քաջ գիտէք. թէ որ և կամ զինչ են կամք երկնաւոր հաւրն. զի զաւրհանապազ լսէք զհրամանս նորա. քանզի ա՛ծ հայր զայս կամի և սիրէ և խնդրէ ի ձէնջ. որ թշնամեաց բարի առնէք. և զհալածիչն ա՛ւհնէք. զաղքատն և զանանկն և զաւտարն իբրև զձեզ ասպեբեալ ընդունիք. զի նոքա են ջուրն յստակ, որ լուանան և մաքրեն աղտն ի հոգոց ձերոց. և զկարիք տկարացն և զնեղերացն (sic) ուրախութեամբ բառնայք զհոգոց և զմարմնոյ. և զքահանայս իբրև զհրեշտակ ա՛յ պատուեցէք. զի ա՛ծ նոքաւք զմեղս ձեր քաւեսցէ. և մի լինիք դատողք և քննիչք առաջնորդաց ձերոց. զի կա նոցա դատաւոր և տէրն. և զեպիսկոպոս իբրև զՔ՛ս յառաքելոցն ընկալարուք և փառաւորեցէք. ի տրտմութիւն ատելեացն լացէք աղաւթելով. և աղաչեցէք զնա գտանել առ Ք՛ն յայսն մեր. և զձեզ քան զա՛մ մարդ անպիտան և յանց համարեսջիք։ Ո՛ա-զաւթս և զպահս արիութեամբ պահե։

են. Ես և դեք հաւատան և սարսեն եւ։ Ո՛չ նայնս և յայս մեր վ՛ն պնդելով հրամայէ. թէ ոչ որ ասէ ցիս տ՛ր տ՛ր, մտցէ յարքայութիւնն, այլ որ արասցէ զկամս հաւր իմոյ. և զայս ի մանկութենէ քաջ գիտէք, թէ որն կամ զինչ են կամք հաւրն երկնաւորի. քանզի ա՛ծ կամի և սիրէ և ի ձէնջ խնդրէ. որ զհալածիչն մեր ա՛հնեմք և թշնամեացն մեր բարի առնեմք. զաղքատն և զաւտարն իբրև յոյժ ասպեբեալ [ընդունիմք] և զկարիք ընկերացն սիրով և ուրախութեամբ բառնամք։ Եւս զեպիսկոպոսն իբրև զՔ՛ն ընդունիցիմք և զքահանայն որպէս զհրեշտակ մեծարեալ պատուեմք։ Ի տրտմութիւն սիրելեացն և թշնամեացն լամք և յուրախութիւն նոցա խնդամք, զմեղաւորն ոչ դատապեմք՝ այլ արտասուաւք աղաչեմք զնա գտանել առ Ք՛ն յայսն մ՛ր՝ և քան զա՛մ մեղաւորս զմեզ նուաստ և խոնարհ համարեսցուք՝ և մի լիցուք զանձնապահ ստատանեայ՝ այլ պշտաւալից մեղս մեր խոստովանութեամբ փախեսցուք՝ յերես անկեալ առ ոտս քահանայիցն։ Զահագին դատաստանն ա՛յ և զմեծ ամաւթն և զաւտարելի ատենչանս զծախոցն մի մոռասցուք և զհանդերձ անճառելի արքայութեանն միշտ ի միտ մեր կալցուք, յամենայն ժամ արթուն լիցուք. որպէս զի մի ըմբռնեսցուք ի կորստական որոգայթիցն, զոր եդեալ է առաջի մեր նենգաւոր փորձ աղաւեան Սադայէլ։ Որպէս զի կարող լինիցիմք բարի գործովք ժամանել առ ք՛ն Թագաւորն փառաց։ Եւ քանզի ապաւինեցաք պարզ և յայտնի բանիւ զխորհուրդ տառն վճարականացն և ի ձեռն ութ առաքաւոր որոգայթիցն

ցէք. և մի լինիք զանձնապահ աստանաք. այլ անդադար խոստովանութեամբ զմեղս ձեր փոխեցէք յերեսս նորա։ Ձուր մահուան մի մատնեցուք և զհոգին աստանն մինչ տակաւին այսր ձերոց աւուրք. խոկ զդժոխսն և զարքաութիւնն անդադար ի լեզու և ի շրթունս ձեր պահեցէք պատմելով, թէ որպէս թէ կամ զինչ են նոքա. և ի վեր այսր ամի օգտաս և արթունք եղերուք ի սէր և ի զգեշերի և խնդրեցէք ձեզէն յայս աւուր ձեզ կարողութիւն կալ նզէմ ծածուկ պատերազմի չար թշնամւոյն մերոյ. որ պէս զի մի ըմբռնեցուք ի զառն որոգայթից նորա. զոր թաղուցեալ է առաջի մեր նենգաւոր փոքր ապուեան. և յաղթանդամ վիշապին աղբագոն, որ թարգմանի կորուստ. որ պէս զի մեծ յուսովն այս զերծեալք յորոգայթից թշնամւոյն. և խաղաղութեամբ ժամանեալ հասանէք առ քՏի թագաւորն փառաց յաշխարհն կենդանեաց՝ փրկեալք և ազատեալք յաննսերելի անճառանացն շնորհաւք և մարդասիրութեամբ հաճոյ նր երրորդութեանն: որում վայել է փառաբանութիւն և երկրպագութիւն յա̃ եղէլոց. այժմ։

Ա̃ւ որդ պարզ և յայտնի ցուցաք զխորհուրդ. Ծ. վաճառականացն. և ի ձեռն. Է. առաքաւոր որոգայթիցն զ. Է. մեղացն աւետիքն միոյն երևեցուցաք։ Ա̃ւ որդ եկն եհաս ժամանակ. և եղե պարգևական, ով ծծուաւերք, զնել առաջի ձեր զ. Է. մեղացն կարգաւ և միմի քննել և մանր որոճալ զնոսա. և նոքաւք կերակրել զհոգիս ձեր. որպէս զութ մեղացն աւտանքն ծանուցուք ձեզ. ով ծծաւորդ քահանայք և քեռակեր ժողովուրդք. զարձեալ ժամ է և եղե պարտաւորական զնել կարգաւ առաջի ձեզ զութ մեղսն և միմի զնոսա մանր քննել և ցուցանել ձեզ զնոյն մեղսն և զնոյն բարեգործութիւնսն. որպէս և մայր որդէակի՝ որ զպինդ կերակուրն մանրէ ատամամբքն. և ապա տալ մանկանց արկանէ ի բերան տղայոյն և տղայն փափկիկ կլանէ զմանրեալ կերակուրն և անվնաս մնայ։ Նոյնպէս առնեմ և ես զայս ութ մեղս և կերակրեմ զհոգիս ձեր կաթամբ ուրինացն այս։ Ա̃ւ այս են. Է. մեղքն. հպարտութիւնն. ոխակալութիւնն. լեզուանութիւնն. որովայնամոլութիւնն. զբրկանքն. շնութիւն[ն]. կախարդութիւնն, անզղջութիւնն։ Ա̃ւ որդ՝ բարեխաւսութեամբ ամենայն սրբոցն՝ աստուածապարգև հոգին այս ծագեսցէ բան իմաստութեան ի մեղաւք խաւարեալ միտս իմ՝ խաւսել առ ձեզ զհանճարս կամացն այս։ Ա̃ւ հայրն երկնաւոր՝ լուսաւոր բարեմտութեամբ լսել շնորհեսցէ և միածին որդին այս տացէ ձեզ զաւրութիւն զործել ըստ զհրամանս ուրինացն այս։

12 ձեզէն] въ рукописи ձև. — 37 որպէս] въ рукописи послѣ ՝է.

և ունէին մարդք փափաքել ողջոց. քանզի ունեալ զգլխոս (sic) կերակուրն մանրէ ստամոքք իւրովք. և ունեալ մատամբ իւրով արկանէ ի բերան ողջոյն. և մանուկն անաշխատ և անվնաս կլանէ զմանրեալ կերակուրն. զնոյնս և ես ձեզ ունեմ ստամոքս և մանր քննութեամբ յայս. Է. մեղս ծաղկեմ և ցուցանեմ ձեզ զէ մեղս զփոքունս և զմեծամեծս. նոյնպէս ցուցանեմ և զէ բարեգործութիւնս. վասն զի այս. Է. մեղքս են որմնս ԶԷ անաւրէնութեան, որք են այսոքիկ. Հպարտութիւն. Ախտակալութիւն. Նեղանձնութիւն. Որովայնամոլութիւն. Զրկանք. Շնութիւն. Կախարդութիւն. Նենգչութիւն:

*Բ. ԱՌԱԿՔ ԵՒ ԽՐԱՏՆԵՐ

[M, 87b — 88b = N, 7a—7b = O, — 11a — — 11b]

Ու բազումք կամեցան ունել գործ ինչ, որ ի վեր է քան զխորագութիւն իւր, հպարտութեամբ՝ և ոչ կարացին ունել ի կատարածն, այլ ի ծաղրութենէ գործոյն ստամբեցան: Որպէս և արարին աշտարակ կրայից և խեցգեանեաց. քանզի հպարտացեալ գնացին անթեւերեան [առ ար]ծիւն և ասեն աղերսաթեամբ. [ուստի մեզ] թողէլ. ասա՝ թէ ոչ՝ այս[ակր մեռ]եալք անթեւերեան. և այս ընդէր է, [որ ամենայն] կենդանիք արտադաքնայք ե[ն և կեն]քն թռչունք. և մեք միայն ակ[արք] և անզաւրք եղաք: Ու արծիւ[ն] խնդայ, որ հպարտութիւն եբար[ձ] զխմնտութիւն նոցա՝ և յիմարեցոյց. և ասէ որ-

1 կամեցան ունել] O որ (sic) հպարտութեամբ ձեռն արկանեն 'ի. — O ինչ ծածկարգցն.— 2 իւր] N, O նոցա.—հպարտութեամբ] O отс. — ոչ կարացին] O ոչ բաւեն. — 2—3 'ի ծաղրութենէ ... ստամբեցան] O ստամբին 'ի ծաղրութենէ նոցա. — 3 և արարին] O պատահեցաւ. — աշտարակ] N աշտարակն, O отс.—3—4 խեցգեանեաց] N խեցգետնոց, O խեցգետնացն. — 4—7 քանզի ... անզաւրք եղաք] O որ հպարտութեամբ թռչել կամեցան և աղաչեցին զարծիւն. զի ասասցէ նոցա թռչել.— 6 կենդանի] N կեան. — 7 և արծիւն խնդայ] O խնդաց արծիւն. — 8 որ] N թէ, O զի. — հպարտութիւն] N հպարտութիւնն, O [illegible] հպարտութեամբն. — 8—10 եբարձ ... ունել] O отс. — 8 յիմարեցոյց] N прибавл. զնոսա.

*) Притча изъ I-го слова (Ճառ) Вардана на тему: Վասն հպարտութեան *О гордости* (87a — 90b). Начало: Ով հոգեւոր որդեակք իմ, ահայ մեծագոյն չար և առաջին կարգաւ՝ հպարտութիւնս, զի սկիզբն չարեաց [illegible]։

ծխն. որխն մեր ի վ գլ[խ]ոյ մերոց. և ես ասաց զմահացուցանե[լ] խնդրեր մեր. և ժողովեաց զամենայն Թռչունս. և սկսաւ տալ տուրս զեղխեալն ի բարձրագոյն վիճս. որ էր անդրա բարձր և զօրեղ. և յաստ վիճն խորագոյն մեր և մնացածում. և կարգեաց զԹռչունս ի ծայր վիճին՝ և մէկ ընդ մէջ կացոյց զեղխեալն՝ և զխեցգետինս. և ես նոցա պայման Թռչման և բարձրացաւ ործխն յառաջքն վե[րինս և] արար նոցա նշան զնշան Թռ[չելոյն. և] Թռչունքն ընդ սովորութեանց՝ Թռուցեալ զնոցին՝ [յերեսաց] անկան. և զապք կրայից և խ[եցգետ]նեացն՝ զօրեցին ուժգին՝ և զաւրութեամբ վարեցին՝ զհետ [Թռչ]նոցն. և ընկեալ յաստ վիճին [որո]տալով և մանրեալ փշրեցան ի [բ]արախատկատան. և եղեն զէշ Թռ[չն]ոց։

9 'ի վ] N 'ի վերայ.—10 տուրս] O և տարեալ.—զեղխեալն] O զնոսա.—10—11 O 'ի ծայրս բարձրագոյն լեռնացն[ո]ւ.—11 վիճի] N վիմի.—էր] N отс.—վիճի խորագոյն մեր] N վիճին խորագոյն.—13 խեցգետինս.—15 N ըստ սովորութեան իւրեանց.—16 N խեցգետնայ.—N ամենայն զաւրութեամբ.—17—18 N 'ի բարախատկարան.—11—18 որ էր... до конца O воспроизводитъ въ иной редакціи, именно: և կացոյց զնոսա 'ի ծայրս վիմին. և էր վէմն ուղորկ և յաստ նորա խորանոր. բարախատկատա. և Թռեաւ արծիւն և նոյն ես նոցա նշան Թռչելո և սատանէլս. և նոքա յեհարեալ վարեցին 'ի ծայրից վիմին և ըլին մանրեցան 'ի բարախատկատան։ Եւ զի պարկեն մեծ կորուստ է հպարտութիւնն նոյն։

*Գ. ՎԱՐԴԱՆԱՅ ԵՒ ԽՐԱՏԱՄԱՆ ԲԱՆԻՑՆ

[N, 10b—11a].

Արդ՝ ով հոգևոր որդեակք իմ զարմեալ առամենք յայսմի ատրիճակ պարզ բանիս՝ որով կարէք ճանաչել զխորհուրդ սուտակի անապական մարմնոյն և արեան բանին Այ. քանզի սիրեմ զձեզ և ցանկամ փրկութեան ձերոյ և կամիմ ի խոր անկել ի սիրտս ձեր՝ զաւրէնս Այ՝ և նորագոյն ատրիճակ ձեռացուցանեմ ձեզ՝ որ է այսպէս։

Այս արդ՝ անախտացելիցն և փառաւորեալ բանն և ծագածին որդին Այ Յս Քս վասն փրկութեան մարդկան կամաւ խոնարհեալ զգեցաւ մարմին. և յահանգին զքերթին կազմեաց երկնաւոր բեռն յաւէտ սրբոյ. և զգլուխ բեռանցն արար անգին մարգարիտ և յականց պատուականաց՝ ի շափեղայէ և ի զմրխտէ և մեծ տառապանաւք և նեղութեամբ ընդ մարմնոյ՝ ուժգին զաւրութեամբ ամենազէն բազկի իւրոյ եհար զերկնաւորն բեռանն ի սիրտս երկնաւորն առաքելոցն։ Այս այս բժշկն պատառն է. զի որոց սիրտքն նորք էին և ազատ յամենայն մեղաց. նա բեռոքն այն՝ ընդ Քս պնդեցին զնոսա և միաւորեցին։ Իսկ որոց սիրտն չէր նոր՝ նա բեռան այն ընդ նոսա պնդեաց և միաւորեաց զնա։ որպէս և գրեալ է ի նոր աւետարանին։ եԹէ յետ պատառոյն եմուտ ի նա սատանայ։

Նոյնպէս լինի և այսաւր և յամենայն ժամանակի։

*) Притча изъ слова Вардана *О злопамятномъ*, по рукописи N.

*Դ. ՕՁ Ի ԹՌՉՆՈՑՆ

[M, 101b—102b = N, 16a—16b].

Այս ցուցանեմ մեզ յայտնի և պարզ աւրինակաւ, թէ այժմ որպէս են որ-գիք մարդկան ի վերայ երկրի։

Այս օրդ ահա՝ եկն ժամանակ՝ և ամենայն թռչունք՝ որ են յաշխարհի. որ ի մրգաց՝ որ ի քարից. որ ի փայտից. որ անշէն. և որք շինեալք. մինչև ի ձուն թռչնոց եկեալ ժողովեցան ամենեքեան. ի մեծ և ի համատարած դաշտն. որ է յ[աշխարհն] Աղուանից. և կարգեցաւ [մեծ] և առակալի համ-գէս. քանզի [թռչուն] ինքն առ ինքն գոչէր և որպա[էս և] ասէր. թէ ես եմ թռչնոցն թ[ագ ա]ւոր ամենեցուն. և այլք ասեն [յաւ]ուր վաղիւն. և գնէին և փոխ[այ]ին ի գնոցն. և ասէին. թէ չէք [մեր] նման թռչուն ինչ։ Այս այս մեծ [ազ]ագակ՝ և շփոթումն էր յԱղուանից դաշտին. և ոչ հաւա-նէին միմեանց. այլ ամենայն թռչուն պարծէ[ր] յանձն իւր. և նախատէր զընկեր իւր։ Այս ահա՝ կարկին մի ունէր յանկարծակի յերկնից անկաւ ի մէջ նոցա. ձուն եռ և ժողովեաց զնոսա և ասէ՝ եկայք առ իս և ես ուղղեմ զձեզ և երև-եցուցանեմ. թէ ով է ի ձէնջ թռչուն քան զընկեր իւր։ Այս սկսեալ կարկինաց զնոսա՝ [մինչ. և ո]ր կարի քաջ պարծէր ի թ[ռչնութ]ի իւր. նա կարկինն այն [ծնծղա]ն և ինն ձուս և խաչ և չու[նէին եղ]ան ի նմանէ՝ և այսպէս յա[մաւ]թ արար զնոսա՝ և դադար[եցոյց] զաղաղակ նոցա։

Նմանապէս լինի [յա]ւուրն մեծ. զի որ այսաւր զանձն [իւր] ուրք կարծէ՝ և զընկերսն զասէ. [Ձ]ու մի՝ արդար կշռովն թագաւոր [մ]եզ և չար թէպէտ զատանէ ի սիրտ նորա և նա՝ ամաչէ։

Разночтенія N: 10 այս] այսպէս. — 12 անկաւ յերկնից. — 19 Ձու] Ձու։

*) Притча изъ слова Вардана на тему: Վասն ընտանութեան О знакомствѣ (стр. 96, b—103 b). Начало: Ով եղբարք ահա թագաւորութիւն վերնոյն և աստուծոյ սիրելի բանաւորութիւն, որ եւ 'ի ձեռն ընտանութեան թագաւորաց զբարեբարոյն տեսանեմ. որով կարգս զատոյ մարդկան եւ զգերեաց յանձնա վայելչանեն եւ յանդուգնաւ կենաց եւն.

*Ե. ՄԵՂՈՒԱՑԻՆՔ ԵՒ ՄՐՋՒՆՔ, ԻՇԽԱՆՔ ԵՒ ՇԻՆԱԿՔ ԵՒ ԹՌՉՈՒՆՔ

[M, 108b—109b = N, 19a—19b].

Այս զարմանալ այս [չէ] զարմացումն, ով ժողովուրդք իմ, [թ]է տեսանեմ ի ձեռն մեղուացն զայլ մեղուաքս որդորէ՝ զատանալ առ նա՝ յաւաւել առաջա-խաղութեանն։ Այս զայս վասն այնորիկ ասնէ տեսանեմ. զի ունեցեն մարդիկք

Разночтенія N: 2 յորդորէ. — 3 մարդիկն.

*) Притча изъ слова (Ժա) Вардана на тему: Վասն առաքինասիրութեան О трезвости (стр. 108 b—111 a). Начало: Ով եղբարք թէ յանձն մեծ չար եւ աստուածային է ազդի մարդկան՝ ամա [дес.] առաքինասիրութեան. քանզի ամենայն խաղեցան երկու նախատանցն՝ եւ մեղացուն 'ի բանականն փառացն։

և զնա փառաւորեցին և ոչ զմարդն. որպէս և ցուցանեմ ձեզ յայտնապէս և պարզ աւրինակաւ։

Լու որդ՝ ահա տեսանեմք զեծանաւան. որ ի ձեռն մշակաց գործեն՝ և փշովք պատեն՝ և պահեն զայգին՝ և զպտուղն. եւ ի ժամ ծաղկման ողկոյզեցն և պտղոյն. ոչ զմշակն յիշեն և ոչ զփուշն. այլ զան[ասնազան] շնորհակալ լինին. և նմա [յերկար] կեանք և խաղաղական հ[այցեն յայս]։ Նոյնպէս և փառաւորք մեծ[ամեծ իշ]խանքն ի ձեռն շանց և զին[ուոր]թաշնեաց որսան զերէներ և զ[թռչու]նոն. իսկ ի ժամ ծաշակման զ[որսո]րս և անուշահամ միսն ոչ [զշու]նոն յիշեն և ոչ զթռչունոն. այ[լ իշ]խանին լինին շնորհակալ. և յոյս [խն]դրեն յերկար ժամանակաւք վա[ր]ել նմա՝ զիշխանութիւն։

Նոյնպէս և զուք. ով ժողովուրդք իմ. ոչ ինձ. այլ յոյս լերուք շնորհակալ՝ և զնա ահորանել զովեսջիք՝ որ առաքեաց զիս և համբերեաց անեզ՝ր յանցանաց ձերոց՝ և յարգարեալ զխրատ ...ց մեզ իմ. և ես բան ի լեզու և ի շրթունս իմ. և զաւրացոյց զաղաղ[մկլիս բան]ալ և զբեւլ ինձ զդիրս զայս. [զի միայն ի]նձ և ինոյ թողութիւն մեղաց [խնդրեսջի]ք յոյս։

8 զփուշն. — 13—14 զիշխանութիւնն. — 17 յարգարեալ. — 19 խնդի։

*Ձ. ԱՌԱԿ ԽՈՐ ԵՒ ՕՁԻՆ ՕԻՔ

[M, 116a—117b = N, 23b—24b]

Վ այ ասաւել և բազմապատիկ զկս քան զամենայն մարդ՝ զի ահա՝ կեանքըս մեր՝ ունայնութիւն յունայն[ու-թեանց է]. այս ինքն սուրն սուտն [և անցա]ւորքս. նմանեցաք անհնեքեան [յայն խե] և աղվաշ երից որ[անցն այ]նոցիկ՝ զի յիւրեանց ժամանակաւմ զհարկեք անձն սնաւի և ընդ [վայր] աշխատեցան։ Քանզի առա-ջ[ինն] կալաւ ի վարձու արտ. որ հմու[տ է]ին բազումորոց. և ատեալ [վա]րուն հաւաց և ուտիսն ձի[ա]նց.

[O]

Ահա ունայնութիւն ունայնութեանց է կեանք մեր յաշխարհիս յայսմիկ. այս ինքն սուտ առոյ. և առաւդաւրէս նմանեցաք անհնեքեան այն խաւլ և յիմար անմիտ երեք արանցն. որ ձ ամ լցին ի վերա երկրի և զամէնն անսզաւս և ընդ վայր աշխատեցան։

ա. Քանզի միոյն կալեալ վարձ հաւարաց և ուտիան ձիերաց. և եւլ նորաւք ի գլուխ բարձրագոյն լերանց. և զայնքան ժամանակս Ջանաց արաւղ զհողմն և ասանել ի սուն խիր և ոչ

Разночтенія N къ M: 6 աղվաշ] աղուաշ յիմար. — 7—8 ժամանակն. — 10 որ] որք.

*) Притча изъ слова Вардана на текстъ Վասն զգուշանալոյ О прилежаніи (стр. 111 a—124 a). Начало: Վ. ... [ркс. дефект.] ... [ркс. дефектна] ... [ркс. дефектна] ... [ркс. дефектна] ...

զի որ պղծեն զհողմունսն որ շնչեն աշխարհի, և զհարկաւոր անձն տառապանաց քանդեն, և ոչ կարացին ըմբռնել ի հողմոցն առաւել մի, որ և լինել չէր մի փողրիկ, որ առնէր շիթ մի ցօղոյ, որ վաղէր ի կաթոյ անձրևի: Իսկ երկրորդն առնել ծախս և թօշակս բազում և ազ[ատ]աւորս. զի ծառայեսցեն նմա. և զնոցեալ նստաւ՝ յերբ զեղեցիկ զետոյ միոյ և յարդացի և ակ[ս]աւ զրել ի վերայ վտակին և ստանել խմտառութիւն. և զրէր ի վերայ վտակին ծառս ներքոցականս և ոչ կարաց մի զիր զրել և կամ մի բան յա[ւ]րինել, թէպէտ և ձգնեցաւ զհարկաւոր անձն: Իսկ երրորդն կամեցաւ են առաւել հանգստանալ և երկաւս զործս կատարել քաջութեամբ. քանզի եա կազմել աղեղն լայնալիձս. և նետս սղորկս և բարակս. և զօլոր զիշերն և ի մէջ աւուրն մեծ ջանիւ առնէր նետաձգութիւնս ի լուսաւորս և յաստեղս յերկնից. որպէս զի հարմամբ նետից ըմբռնեսցէ զնոսա՝ և տարեալ ի տուն իւրն միայն առեսցէ զլոյս նոցա և ի ծագել արեգականն մինչև ի հինգ ժամն և ի Ը.. ժամէն մինչև ի մուտս արեգականն հանկրծէր և զայէր նմանն ամրհանգակի և անձնայն զաւրութեամբ քաջացեալ վաղս առնէր և թաշէր յաստղ. որպէս զի կախեսցէ զշուք զլխոյ իւրոյ և յաստղեսցէ քան զնա և այսպէս զհարկաւոր անձն մեծ ձգնեալ կրեաց տառապանաւք և ոչ կարաց հասանել խնդրոյն իւրոյ:

Ահա՝ որդեակք ձեզ պարզ և յայտնի կարող ըմբռնել ի հողմոցն, որք զանձն և անցանէին, և լինել չէր մի փողր, որ առնէր շիթ մի ի կաթո անձրևին. որ թօշէ, յարժամ զետոյ յերկիր: Այլ ի լերանցն ունայն ի զերեզմանէ և ոչ հաստատ ցանգութեան իւրամ:

Բ. Իսկ երկրորդն կամեցաւ զեր առանել. և առ բազում աղօտաւորս. և անխուն զանձս ի պէտս իւր. և նստաւ ի վերայ զետոյ միոյ, որ զայր ի լերանցն զօրաւոր վտակաւք և տատանալորձան խաղացմամբ, և ջանայր զրել ի վերայ վտակաց զետոյն. ուսանել խմտառութիւն և զրել ծառս ներքոցականս. և այս է ընդ վայր աշխատել յիւր ժամանակին. էջ և սա ի զերեզմանի զատարկ և անշահ:

Գ. Իսկ երրորդն կամեցաւ հանգիստանալ. և Գ զործ առ յանձն. զի կատարեսցէ. և յիւր ժամանակին այս էր նորա վաստակն և ջանքն. զի ի մէջ աւուրն զաւրաւոր և լայնալիձ աղեղամբ առնէր նետաձգութիւն յարեգակն. զի որոշ պատճառաւ հարեալ ըմբռնեսցէ զարեգակն. և առեալ պահեսցէ զնա ի պէտս անձին իւրոյ միայն. Իսկ զայն օրն յաւուր և յետոյ հանգրիձեալ և զայեալ իբրև զշերիբ աւրհանգակ. և քաջութեամբ թեթևընթաց արշաւէր և վազէր ջանիւ. զի կախեսցէ զստուեր և զշուք զլխոյն իւրոյ. և որքան որ [և, надъ որ] թաշէր արագ, ոչ կարաց կախել զստուեր զլխոյն իւրոյ և այնպէս անցաւ ստուերին աշխատութեամբ. և էջ զերեզմանի կենաւք ի հող երկրի:

18 պղտոյցն. — 18 վաղէ. — 25 ներքոցականս] прибавляетъ: և բանս յարգորականս, — 31 լայնալիձ.

արքենաւղ՝ որով խնամեցաք. զի պտուղս են կերակուր և վառք մեր և ամենայն որդոց մարդկան ի վերայ երկրի. և տուաւել լիս կատարեցաւ՝ անմնասութիւն նոցա։

Ո՞չ ապաքէն պտուղս անուն է վասնորոյ և ջանք մեր. և պտուղս զատարի եղանակը յաշխարհէն առսի.

51—52 եւ նա տուաւել. — 53 նոցա] նոցա։

*Ե. ՄԻԴԱՍԱՅ ԱՐԾԱԹԱՍԻՐԻՆ ԱԳԱՀՈՒԹԻՒՆՆ

[M, 120b = N, 25a].

Պատմէ հին առասպելն. եթէ արծաթասիրի Միդայ ըստ ցանկութեան՝ ամենայն ինչ նորա ոսկի դարձաւ՝ և նա աղքատացեալ կերակրոյ ի սովոյ և ի ցրտոյ և ի ծարաւոյ սատակեցաւ։

*) Сказка изъ того же слова Вардана (M, 111a—124a).

*Զ. ԱՐԾԱԹԱՍԷՐ ԵՒ ԳԱՆՁՆ

[M, 120b—121b = N, 25a—25b].

Այլ այլ ոմն արծաթասէր՝ որոյ կողպորս մեծամեծս զտեղին իւր և զարծաթն. և տարեալ թաղեաց զնա՝ ազգին իւր՝ և զայն զխառնեալ ծառայք նորա. գնացեալ առին զկողպորսն և փախեան։ Այլ նա խնդրեալ յետ աւուրց և գնաց առ ոմն իմաստունէր և սկսաւ լալ և պատմել զկորուստն իւր և ի նոյն ժամն նեղացեալ՝ առի չուան ի պարանոցն և կամէր խեղդել ի կախել և ի սիրոյ արծաթոյն։ Այլ իմաստունէրն թափեալ զնա գնաց ի տեղի կողպորոյն։ Այլ նա՝ եցոյց նմա զլաւ կողպորոյն ի քարանց անդէն՝ և իմաստունէրն առ զբարբինան. թաղեաց անդ և ասէ առ նա՝ թէ ահա՝ որդեակ իմ. այս են կողպորքն քո՝ զի այն աւելորդ էր և չէր քեզ ի պէտս անցանելոց. և դու զնա՝ ի տուն քո՝ և յանհոգս լեր՝ զի պտուղս անշահ և անօգուտ էին կողպորքն քո՝ որ յաւէտ և յարծաթոյ. և պտուղս մեկնաբանեցաւ արծաթասէրն։

Разночтенія N: 1 կողպորս. — իւր] отс.—2 յազգին. — 3 եւ գնացեալ.—6 զնա] прибавл.: 'ի մահուա[ա]նէն եւ առեալ զնա.—8 եւ թաղեաց։

*) Притча изъ того же слова Вардана *О примиснении* (стр. 111a—124a).

*Է. ԹԷ ՈՐԴԻՍ ԵՐԻՒՑՈՒ ՍԻՐՏ ՇՆԱՒԹԵՑԱՆՆ

[M, 126a—128a = N, 29a—30a].

Ո՛րպէս եւ ցաւ շնութեան յառաջագոյն սկսաւ յորդոց կայենի՝ այս պատճառաւ քանզի որդիքն Սեթա նախատէին զորդիքն եւ զաղջկն կայենի։

*) Разсказъ изъ VI слова (Ճառ) Вардана на тему: Վասն շնութեան *О прелюбодѣяніи* (стр. 124b—132b). Начало: Սաստկագոյն ճայ ինձ, եւ ամենայն որդոց ազգաց՝ ով Քրիստոսի բանաւոր հօտոյ՝ քանզի եկեալ հասար 'ի կերպարան զնա հրեղէն՝ որ է յարուստական եւ արբենականիս։

Իսկ նոքա չար խորհուրդ արարին. զի կորուսցեն զորդիսն Սեթայ. զի մի այլ եւս նախանձեսցեն զնոսա։

Եւ ահա՛ յարեաւ կին մի՝ յազգէն Կայենի. և խորհրդակցութեամբ պիղծ դիւացն՝ արուեստաւորեալ կազմեաց՝ գործարանս գուսանացն Կայենի և զհնչիւնս զլխոյն և զգեղ երգոցն և զանկարգս աշխարհին և զայլն՝ ամենայն և յայն ժամ պղծնաբարդելոց և գեհենման խենեշացոյց զնոսա։ Եւ դարձեալ յարեաւ այր մի ի նոյն ազգէ և դիւացն աւգնականութեամբ արուեստաւոր կազմեաց զո՛ երգարանս քաղցրաձայնս. զասանաւղիս՝ և զփողս. զքնարս և զծընծղայս. զԹմբուկս և զշեփորս. որ ասի չանկ. և զայլ երգարանս. ժողովեալ ի մի վայր. և սկսան հարկանել զամենայն երգարանան և զարդարել զզուարճան. ուտել և յըմպել և սկսան ծափս ատալ. կայթել և ցնծալ. խայտալ և խաղալ. և զայս անեկին ի ատս որդոցն Սեթայ. զի պատրանեսցեն զնոսա։ Եւ զայն անսեալ որդոցն Սեթայ՝ և փառք փառք եռաց և շարժեցաւ ցանկութիւն նոցա՝ պիղծ դիւացն խորհրդակցութեամբն. և արդ ո՞վ կարողանայր համբերել այնպիսի՝ տեսոյին և ընտանի պատերազմին։ Եւ յայն ժամ որդիքն աստուծոյ՝ որք էին որդիքն Սեթայ՝ մտանեն առ ազգն Կայենի. և խառնակեցան ընդ դստերս նոցա՝ որպէս և ասէ աստուածայինն գիրն. Թէ խառնեցան որդիքն այ ընդ դստերս մարդկան և ստանարացան յայդ՝ և այսու նմին ոչ յագեցաւ չար վիշապն Սատանայել, այլ դարձեալ ի նոյն ցաւս ցանկութեան ջերմացուցանէ զամենայն մարդ՝ և կորուսանէ մինչև յաւրն վերջին. այս յիրաւի գրեցաւ ի որոցն, Թէ պղծնաղ և զարդարեր կինն բնակարան է դարշելի դիւացն. նման դստերքն Հերովդիադայ՝ որ գեհենման պղծեալ խենեշացաւ՝ և կորուսեալքն եւս համանել զգլուխ երանահրաշ մեծ մարգարէին Յովհաննու. զի կինն, որ համէ ի բնակիան կերպէն, զոր ստեղծ արարիչն, զգաստիեր իւր և շինէ զեղծս զգակերն և զաչսն՝ նա ոչ անուանէ զնոյս խաչին՝ յաւրն մեծ. և ոչ համբարի ի վէմ ընդ զասս արդարոցն։ Դարձեալ և այս յիրաւի գրեցաւ, եթէ զաւանն կուշնակին է սատանայի և դիւաց նորա. զի քաղցրահնչուն երգարանաւքն յորդորեալ շարժէ զցանկութիւն շնութեան՝ և մարմնաջեալ հեշտացուցանէ զմարդն։

Разночтенія N: 8 չար] չարաչար.— մի այլ] այլ մի. — 7 զծնգայս.—9 ազգէն. — աւգնականութեամբն. — 11 զԹըմբուկս. — 13 ըմպել.—14 որդւոցն. — պատրանեսցեն. — 16 համբերել] отс.— 19 խառնեցան] խառնակեցան. —25 Յովհաննու—կին.—30 շնութեան.

*Ժ. ՄԵԾԱՑԻՆ ԵՒ ՔԵՌՈՐԴԻՆ

[N 154a—155a]

Ասաց Թէ ախորժելք և կամելք լսելով, քահանայք և իշխանք և ժողովուրդք՝ նա եւ զարշելի և մեղաւք լցեալ ծերս ի վերայ խորհրդոյ Տեառն՝ յուցանեմ

*) Притча «Богатый Дядя и Племянникъ» находится въ томъ же словѣ Вардана О прелюбодѣяніи, по рукописи N.

ձեզ պաշտամ պարզել սակայն՝ թէ որպէս են պատուէր օրէնք և խորհուրդք սուրբ, նոյն մարգիկան։

Եւ արդ՝ ահա՛ էր ոմն փարթամ և յոյժ մեծատուն ամ բարութեամբ լցեալ՝ և ունէր ժառանգ կենաց խորոց զարդի քեռն խորոյ։ Եւ ահա եղև նմա հիւանդանալ, և կոչեաց զժառանգն. զի խրատեսցէ զնա։ Եւ նա եկեալ նստաւ առաջի նորա. և զգլուխն իւր եդ ի ծոցին խորամ։ Եւ մեծատունն սկսաւ խրատել զնա և ասէր այսպէս. թէ ո՛վ որդեակ՝ հայեաց և տես. զի ահա՛ մերձ երթամ յաշխարհէս. զի ունայն և անցաւոր է փառք և հեշտութիւն աշխարհ. հիւ նմին երազոյ. վասն որոյ աղաչեմ զքեզ, որդեակ, մի մոռանար զսուր մահուն և զդժոխքն և հեռասցիր յամենայն մեղացն՝ և սիրէ զգործս բարիս մեծ յօժարով և զգլխմամբ. և այլ պիտոյ բանիւք յորդորէր զնա։ Եւ ձանձրացեալ ասէ ցնա. ահա որդեակ, լուեցեր կամ ուխտեցար ի բանից իմոց։ Եւ նա հանեալ զգլուխն ի ծոցոյն և ասէ. է քեռի, ինչ կուհրամայես և կամ ինչ ասացեր, բնաւ ոչ գիտեմ, թէ դու ինչ խօսեցար, քեռի։ Ապա դու ինձ լուր, որ ես պատմեմ քեզ գործ մի հրաշալի. քանզի այժմ ի թիւ և ի համար արկի. և ահա մէ. երանիս կայ ի փորիս իմում և ամենայն ի պորտս կուզնոց և յերանս իջեալ ժողովի։ Եւ ասէ քեռին. վայ ինձ որդեակ՝ զի ես քեզ զչար աւանդանս զժողովս քարոզեմ և դու զերանիս փորոյս ի թիւ և ի համար բերես։ Ահա որդեակ, յայսմ հետէ աւասիկ ես դու յինէն և ելցես ի ժառանգութենէ իմմէ վասն անմտութեան քո։

Նոյնպէս եղեն պատուէր ամենայն անզգամ և անզգամ մեղաւորք՝ և նստեալ կան ի հեշտութեան մեղաց՝ և զձերան, որ է գլուխն, ամփոփեալ և ծածկեալ են ի ծոց ամ մեղաց և ախտից, որ լի են շարաւով՝ և թուեն զերանիս փորոյն խորհրդոց, որ է շնութեան ցանկութիւնն և արբեցութիւնն, որ է ի պորտն և յերանսն. և անզգամ զայս խորհին անզգամ մեղաւորքն՝ թէ զինչ ուտիցեմք կամ զինչ ըմպիցեմք՝ կամ որպէս շնայցեմք ընդ փափուկ կանայս՝ կամ որպէս զաղանայցեմք և զրկիցեմք՝ և կամ զայլ մեղս գործիցեմ[ք]. և զբան և զխրատ Այի և սրբոց նորա, որ է վասն աւանդանաց՝ բնաւ ոչ կամին լսել կամ գնել ի մտի և իմանալ։

*ԺԶ. ԴԱՐՑ, ԶՐ ԴՐԵՑԻ ԶԲԺՃԿԱԿԱՆ ՍՐՔԻՆԵԱՆ

[M, 152b — 154a = N, 43b — 44b]

Ապա թէ լուէք մեղաւորքս, եւ կրկին զանձն իմ յանդիմանեմ. զի այլ Մատոն զձեզ յանդիմանեցից աստանօր։

Разночтенія N: 1 յայլ. —

*) Притча изъ VIII-го слова Вардана на тему: Վասն անզգամութեան եւ ըմբ՛ի զղջման *О непокаяніи и благодати раскаянія* (стр. 141b—154a). Начало: Ահա ամենայն քերթեն կայ մեզ, ամ ժողովուրդք ո՛յ եւ եղուկ է չարչարաց եւ անաւանեցաց մերոց. զի եկեալ հասաք 'ի սրբին սրբոց դատին եւ սկսաց զչար եւ զխաւարային ատանցեալ լսման աշխարհ զզարդարեալ, որ կայ 'ի մեզ անճի քարոզութեան մեղս եւ ի յանդս երկնից։

Նա որդ ասէ՝ զորան մի ի չոր եղին մեզ գալ առ մեր ի զատուածն արարից, որ է մերձ ի Բաբելոն. և եղեւ երեկ ի վերայ բարձրագոյն լերին մերոյ. և ունէր ձայն մի նման փողոյն Գաբրիէլի և գոչէր ասելով. Թէ զկնաւ զԱստուծոյ ըմբռնեալն զերդն և զԱստուածածնին և զՊետրոսին և զՅոհաննու. զԹադէոսին և զՍարգարացոյն և զայլ ըմբռնեալացն զարգասե[ա]ցն և զՏէրունին. և եկայք առ իս և ես այլ ամենայն զամենայն ցասուա և զշնորհ և զխրատել և զանդաստանացն. զհոգի և զխաչ. և զքահանա[յ]ս մեռելոյ յարուցանեմ քննութեամբ երանելեաց. Նա գայ լուեալ Թադէոսեան առաքեալք ի վերայ և յեկեղեցւոյ եկեալ նստեալ ի լեռան ամենայն զնա՝ քանզի ցանկացին մեծ փափաքանօք սպասելեաց զերդն նորա. զի առաջին էր համբաւ նորա և ցանկացին ըմբռնել ի նմանէ. Նա իբրեւ եկին ի լեռն լերին մեծ աշխատութեամբ և սաստիկ զնա. և ասէ՝ էր նա առաջին բարբառ և քաղցր և խեղ և հայր. և ծածկեալ էր թագաւորել և չափաւոր ամենայն նորա. և զարդարեալ է հոգւով և ամբողջ նորա. և բարեկացեալ առեն զնա. Թէ մի զա՝ չարեաց ծնունդ, զերդ ընդէր ոչ ըմբռնէք. որ զայ[լ]ս խոստանան՝ ողջացուցանել. և այսպէս նախատեցին զնա և սպառնացին.

Վայ ինձ որդեակք իմ. զի այսպէս է ինձ պատահեալ յաւուրն առաջին՝ քանզի ասէ այժմ և յաղթանակ և նոքա նորա՝ Թէ մի զա՝ ծնունդ չարեաց. զայլս ըմբռնէր ողջ առնել և խոստանայր մեղաւորաց զքաղցր զերդ իմ և զօրութիւնս և հիւանդացուցանէր զլուսաւոր. արդ ասեմ, Թէ զու այս բարի զերդ ընդէր ոչ ըմբռնեցեր. զի լցեալ ես չարաբարոյից աղանդաւորութեամբ և չար վերայք. և յայն ժամ ամաչեցեալ պատասխանիմ. Սակայն զայս և առ ձեզ ասացի նորա՝ ընդ զխաղաղան և ընդ քաղցրաց, որ ոչ զնացին ըստ կամաց նորա. այլ սիրեցին զցանկութիւն աշխարհի և կատարեցին մեղաւք զկամս մարմնոյ և զմտաց.

3 У начала этой строки въ M стоитъ սուտ է (это) есть приписка. — ՚ի զատուածն. — 4 է] отс. — 5 մի] отс. — 7 և զԳաբրիէլ. — 11 փափաքանօք. — 12 Համբաւ նորա] прибавляетъ: և զաղօթահամբէր բարբառ նորա. — 23 ամաչեալ.

II

Ս. ԵՂԻՍԷԻ

[M, 191b—193b = N]

Սաղմին առաքեալ առ իս է և առ իմ նման կերպարանքն.

Ի Նեթիրին Հնդկիս մերձ ի լեռան, որ կոչի Սակրեցեալ Գանձ, էր էշ մի փոքրիկ և խեղ և ունէր իւրն ձայն քաղցրահամ ասեղ և զաւրաւոր. և եղեւ

Разночтенія N: 1 մի.—

ի լեառն. զի որանձեցի. և գտեալ առ իւծ մի աստուածեալ՝ կարդացեալ եհան զմորթ առիւծուն, զգեցեալ զնա և եղեալ ի վերայ առիւծուն։ Նա հպարտացեալ եկն ի սաղմոսս մեր՝ յայտնել զանձն իւր յաշխարհի և ի գալն խանչէր և գոչայր. և առաւօտին ամենայն կենդանիքն և ասէին. վասն զի յայտնեցաւ նոր կենդանի սոսկալի, որ կոչի էշառիւծ. զի կերպարանքն առիւծոյ է և ձայն էշոյ. և եղեալ համբաւ նորա. և թափեցան ամենայն սպարանք ի տեսիլ նորա և զարմանային յոյժ զի նոր էր հրաշքն և ասրեալ թագչէին կենդանիքն և գազանին յահէ նորա՝ և եկեալ ի վերայ բլրի միոյ գոչայր և խանչէր և հիացուցանէր զամենայն։ Նա ահա հնչեաց հողմն սաստիկ և կորզեալ եհան ի նմանէ զմորթն առիւծուն. և նա երեւեցաւ էշ մի, որպէս և էր։ Ջայն տեսեալ կենդանիքն թափեցան ի վերայ նորա և հարեալ սատակեցին զնա և ասեն, թէ յայդմ էս գու արժանի. զի կեղծաւորեալ խաբէիր զմեզ։

Նոյնպէս և ինձ պատ[ահ]եցաւ, ով մարդիք. քանզի զգեցեալ ունիմ զառիւծենին, որ է կարգ քահանայութեան և վարդապետական անուամբս խաբէի զմարդիկ և կեղծաւորութեամբ ձևանամ զխոսուն և բարի ի սոյս աշխարհիս և ի ներքոյ լցեալ եմ ամենայն գազանացն մեղաւք, զոր ասէ Աքրիսոստ, և գործահաս շարաւով, զոր սիրեն գերքն. և սոսս համբաւն իմ հնչէ ի հե. առաւր աշխարհ և զարմացուցանէ զաղէս մարդիկք. և յորժամ երանեն զիս ի կարաւաս անձին իմոյ և ցանկան տեսանել զիս և հայել ի գործելի երեսս իմ և լսել բան ի բերանոյ իմոյ։ Նայա վայ ինձ. յորժամ հնչէ հողմն և փողն ահագին դատաստանին՝ յայտնել յայտնութեան և կորզեալ ի բաց յինէն զառիւծենին, որ է կարգս գիտութեան, իսկ ես եղէց անձամբ երեւիմ մերկ և զազրալի թարա- խով լցեալ. յորժամ թքանեն առնեն զերեսս իմ և ասեն. ով դու՝ գարշելի և ատելի աստուծոյ, որ այլոց լուսատու եղեր և դքեզ ի խաւարի պահեցեր՝ ի կամս կատարեալ շանն Սատանայի. և ես պատապանեալ հայիմ ընդ երկիր և վայ զոչեմ անձին իմոյ մեծ ամօթով։ Նոյնպէս լինի եղկելի և յամօթալի յաւուրն մեծ ամենայն ասացեալք և քահանայք և գիտնականք, որ չար գործովք զայթակղեց[ուց]անէ զմարդիկ ի մէջ աշխարհի։

5 զգեցեալ... առիւծուն] отс.— 6 աշխարհի.— 7 գոչայր.—8—9 ձայնն իշու.—13 զամեն.— 16 մարդիկ. — 21 մարդիկք. — անձանցեան. — 24 'ի բաց] прибав.: հանէ. — 26 անձանցեան։

Բ. ԱՌԻՒԾ ԾԵՐ ՀԻՒԱՆԴԱՑԵԱԼ

[M, 193b—195b = N]

Առիւծն ծերացաւ և ոչ կարէր որսալ. ապա մտեալ ի յայր մի և կոչեաց իւր զանասուն զաւձն և զոմանս. և նոքա առաքեցին ընդ առիւծերս, թէ եկայք ի տես և ի սփոփանս թագաւորիս մերոյ. զի սաստիկ հիւանդացաւ և ամե-

Разночтенія N: 2 զամենն. — զայծեան. —

Նոցին կենդանեաց զայլն ի ստեղծանել զտարս հիւանդն. և զանտարակոյսն միայն անհին զերեկոն առ հիւանդն՝ յառաջն մի կենդանի, որով կերակրէր առիւծն. եւն խոզն, որում աչքն միշտ ի վայր հայի. և ոչ կարէր մտանել. խոզ զանասունսն հարկանէին զնա. զի մնացէ առ առիւծն. և առէ ցնա, ով զաւք չարք. զի մրգ իշխեցից մտանել ի յայրս յայս. զի ահա ստեղծանեմ զհետս մտելոցն, որ այլ ոչ են ելեալ. և նոքա յայժ նեղէին զնա. և վարազն բարկացեալ ժանիս կատար արար զզանասունսն և ինքն զերծաւ։

Վա՛յ զեղջերն առնն ինձ՝ ով որդեակք. զի այրն զերեզմանն է և առիւծ մահ է. և մեք եղաք քան զխլուրդն կոյր և քան զօձմանէր խոզն զարշելի. զի ստեղծանեմք զընկերսն մեր միշտ մտեալ ի գերեզման և հող դարձեալ և այլ ոչ զատանան առ մեզ. և մեք ընդ ոչ խրատիմք և ոչ երկնչիմք յաստուածոյ՝ յիշելով զահաւորին աւր դատաստանին և ոչ զզատան տանջանս և ոչ զանծ ամօթն առաջնին ի մէջ ատանուլք, այլ իբրև զանասուն պերճանամք և միշտ որպէս զշուն զարշելի ի փոխանն զատանամք և լինիմք օրէնք դիւացն և աւելի հրեշտակացն. եւ սատանայ եւ քան զամենայն մարդ, որ են ի վերայ երկրի։

10 զզանասունսն.—11 առիւծն. — 15 անմիթ.

Գ. ԱՐՋ ԵՒ ԽՈՂԱՐ

[M, 195a = N]

Սմեռնայն երէքն ի մի վայր ժողովեցան և կամեցան ճաշակել և միայն տապերցան. զի բերիցեն կերակուր, զոր կարասցեն. և արջն ասէր. աղբերցարուք և մի որ յայլին աւարէք վասն խոզոյն։

Նոյնպէս արա՛ և դու, ո՛վ եղբայր. զի թէպէտ և ամենեքեան ի չար ճանապարհս աղքի աղքի՛ մեղաց երթան և կերակրեն զոգիս իւրեանց դիւացն կերակրով, զու փախիր ի նոցանէ և երթ և յաւրինաց նորա ճաշակեաց զանմահ ողիզն զՔրիստոս ապաշխարութեամբ և յետ այնորիկ մեծես յայլին Սազամոյ որ է զրախտն աստուածաստեղծ և ճաշակեաց յանմահ պտղոցն կենաց։

Разночтенія N: 1 ժողովեցան և] ժողովելով. — 6 երթ] прибав.: յայլին, որ է յոյն կեղեցին.—8 և] отс.

Դ. ՁՄԵՌՆԱՆՈՒՆԻՆՋ ԵՐԵ

[M, 195b—196a = N]

Սոխ բան, եթէ կայ երէ մի, որ ի ձմեռս ձմռանն երթայ լուանալ զփորն իւր ջրով և որբէ զկերակուրն և մտանէ յայր մի խորագոյն ի բաց և ննջէ զերիս ամիսս ձմռանն. և թէ ասկաւ մի կերակուր ճեա յորովայնն, սատակէ զնա, երբ ննջէ։

Разночтенія N: 3 ամիս. —

Նոյնպէս լինի և առ մեզ, ո՜վ մարդ աստուծոյ. զի թէպէտև սակաւ մի մեղք մնա 'ի հոգիս մեր, զոր ոչ խոստ[ով]անիմք և ոչ ապաշխարեմք և իջցէ ընդ մեզ 'ի գերեզմանն. և այն սատակէ զմեզ և տանի յանմահ մահն, որ է սոսկալի և դառն տանջանք դժոխոյն, որպէս վկայեն գիրք աստուածայինք։

6 խոստովանիմք։

Ե. ՍԱԿԱՒԱՋՈՒՐ ԳՈՐՏՈՒՆՔ

[M, 196a—196b = N]

Ի սակաւաջրոյն ջուրս գարնան ծնան գորտունք և մեծացան. և 'ի պակասել ջրոյն եկին առ Նոսա գորտքն, որ ի գետս կային, և աղաչեցին զնոսա, եթէ եկայք յանմահ ջուրս և ողորմեցարուք ձեզ. զի այդ ցամաքեցօ 'ի տապոյ արեգականն։ Եւ նոքա ասեն. չէ հնար թողուլ մեզ զհայրենիս մեր. և փութով սպառեցաւ ջուրն և գորտքն սատակեցան։

Նոյնպէս և մեք, եղբարք, սիրեմք զանցաւոր հայրենիս մեր և ոչ լսեմք Քրիստոսի և սրբոց Նորա, որ կոչեն զմեզ յանմահ կեանքն և 'ի հանգիստն. և մեք կամաւ մեռանիմք 'ի մեղս, և ցամաքի գործ և ինչք կենցաղոյս այսօրիկ փութով։

Զ. ՄՐՋՄՆԱՌԻՒԾ

[M, 196b—197b = N]

Յանբնակ և 'ի հեռուստ յանապատ է մրջիմն 'ի չափ ոչխարի միոյ. և առիւծ խառնի ընդ նմա և ծնանի զաւակ, որ կէս անձինն առիւծու է և կէս մրջիմն. և կոչեն մարդիկք զնա մրջմնառիւծ՝ Նա երթայ առ մայրն և ոչ կարէ ուտել 'ի կերակրոյ նորա. զի հունտ է և կէս անձինն առիւծու է. ապա երթայ առ հայրն և ոչ կարէ ուտել 'ի կերակրոյ նորա. զի միս է և կէս անձինն մրջըման է. և յերթալն և 'ի գալն՝ սովասատակ լինի, որպէս ասէ Գիրք՝ թէ մրջմնառիւծ սատակեցաւ։

Վա՜յ ինձ, ով որդեակք իմ, զի այսպէս է անզեղջ և անդարձ մեղաւորն. զի ծնեալ յաստուծոյ արարչութեանն աւրինակաւ առիւծուն և դարձեալ ծնաւ յաստուծոյ սուրբ աւազանաւն և մեղաւքն եղև ծնունդ սատանայի։ Իսկ միով ձեռամբն, որ է հաւատքն, ունի զդրաւշակէն սատանայի, որ է չար և անօրէն գործքն, զոր առնէ։ Վա՜յ ինձ զի ոչ կարէ յաստուած մերձենալ. զի մեղաւքն 'ի դևքն է կապեալ. և ոչ կարէ 'ի դևքն միանալ ամենևին. զի հաւատովն յաստուած է կապեալ. ոչ 'ի դևքն է և ոչ յաստուած. ոչ գիտէ. եթէ զինչ առնէ. ջանայ հրաժարել յաստուծոյ և ոչ կարէ. զի գիտէ, որ աստուած

Разночтенія N: 2 առիւծու] առիւծ. — եւ կէս] եւ կէմն. — 3 զնա մարդիկ. — 6 մրջըման] մրջման. — 7 մրջմնառիւծն. — 11 զդրաւշակէն] զդրաւշակէն այ, եւ ձախ ձեռամբն ունի զդրաւշակէն. —

ակր է և արարիչ ամենեցուն։ և յարութիւն նոյ և հաստատութիւն բարեաց և չարի. ընդ հրամայելն ի գիտացն. զի գիտէ, որ չարքն են և հանապազ առ նմայ. և ոչ կարէ. զի հեշտախտութեամբ կապեալ է ի մեզ։ Եւ ապաքէն երբեմ և գոյ և զգաստ ի վերջն ընկենու և ասէ, թէ աղքատ է աստուած և քաղցր. և յորժամ գանձամ, ընդունի զնա. և նման զորգի գոյ մահն յանկարծ ծանր՝ և առնի զնա անձամբն ի գեհենն։

Վասն այսորիկ գրեցաւ, թէ մրջիմն աստուածեցաւ. յորմէ փրկէ զմեզ Քրիստոս աստուած։

16 ակր ևւ արարիչ է. — 20 յորժամ ևւ գանձամ

Ե. ՍՆԱՐՃԱՀԱՅ ԲԱՐՈՆ ՊՈԼՈՆԻ ՈՐ 'Ի ՆԱՔ

(M, 197b—198b = N)

Էջ վայրենի մի ի ծովն և ինքն ակար է ի թևոցն և ոչ կարէ թռչել. երթայ ի խորշ մի ծովուն. ուր բազում են ձկունքն. և նստել ընդ վիմով զաղանի բանայ զբերանն իւր. և հոտ անոյշ բուրէ ի բերանոյ նորա և ընու զձկունքն. և զհետ հոտոյն գնան ամենայն ձկունքն և մտանեն ի փոր նորա. զի մեծ է բերանն. և նա փակէ զբերանն իւր. և այն լինի կերակուր նորա։

Նմանապէս և չար զազանն սատանայ բացեալ զաղանի զբերանն իւր առաջի մեր՝ անդադար և զամենայն զաղբալի մեզ ներբանեալ ի սիրտս մեր և ի հոգիս և հեշտացուցանէ զմեզ ի մեղս և անուշահոտացուցանէ ի քիմս հոգւոյ մերոյ. և մեք ցանկութեամբ գնամք զհետ չարահոտ մեղացն. գործեմք և ընկնեմք ի փոր նորա։ Օվ որ ի մեղս կայ. ի ժանիս և յորովայն վիշապին կայ. յորմէ փրկեսցէ զմեզ զամ[են]ետեան Քրիստոս աստուածն մեր։

Разночтенія N: 3 զրերան. — 5 զբերան:

Ը. ԲՈՒՏԱՅԻՐ ԵՒ ԻԲԶ

(M, 198b—200a = N)

Պատմեցին Թագաւորի միոյ, եթէ կայ խոզ մի բազմածին և սաստիկ ապականի. և Թագաւորն մեծ ցանկութեամբ առաքեաց իշխանս և զանձս, որ գնացին գտեցին զնա. և ուրախացեալ Թագաւորն ապականագոյն ընծայաբերեաց զնա և մարգարտաշար գինս մեծագինս կազմեաց և կախեաց ի քիթս նորա և մանեակ ոսկի ի պարանոց նորա և ականս անգինս ած յականջս նորա և նման արեգական պճնազարդեաց զնա և եդ նմա զարմանալս և պատուարս ասուրք պահել զնա։ Եւ նա բաց ընածին բարուց ի ւրոց շրջէր ընդ քաղաքամն և Թաւալէր ի ցեխս գարշելիս և զգինեան շրթէր անդադար ընդ զաղբակ

Разночтенія N: 8 ցեխս.— չթէր.—

ազգս և զարմանալիսն լուսնոյն և արեգին և նոյն միշտ զոյն ամենայն։ Այլ նաքա պատմեցին Թագաւորին զանմահութիւն և զկրթութիւն խոզին, թէ անզերծանելի է ի չարէն։ Այլ նա բարկացեալ հրամայեաց մերկացուցանել զնա ի զարդուցն և թողուլ ի կամս իւր։

Նմանէս ոմն մեր Յիսուս Քրիստոս տարաւ ազատեաց ուշակերտս իւր և զնոցա արեամբ զմեզ և լուսեղէն շնորհաւք ասէր ասացանին ծածկեաց զմեզ. զի մերկ էաք. և զանձնասէրն մանեակն էարկ ի պարանոցս հոգւոց մերոց և զանգին զինաւն կարգեաց ի քթս մտաց մերոց և զթուղն հրեղէն եած ի լսելիս մեր և զմիաւանին հաստատութեան էարկ ի յաջոյ ձեռին մեր և որպէս զկնեաց զարդարեաց զմեզ նման հրեշտակացն։ Մեք եղբարք, ահա այժմ լամ և վայ տամ անձին իմոյ. զի զայս անձառ և անեղծական փառքս և բարիքս և մեծ շնորհքս, որ ձրի պարգևեցաւ մեզ, մեք անզգաստ ամենայն ժամ շաղախեմք և աղտեղեմք զայս զազրալի մեղաւք և չարաչար քան զաղբատեր խոզն շփեմք ընդ զարշելի մեղան զգինուս. և զմանեակս փառաց Թագաւորին ի շարժմն անառակութեան և կարասանեմք զհաստատութեան մատանին և զանեղծական պարգեւն աստուծոյ, զոր ձրի շնորհեաց մեզ. եւ տաւսել եւ եղկելիս քան զամենայն մեղաւորսն։

12 թողեալ. — 13 զաղափերաս. — 14 արեամբ զմեզ] զմեզ արեամբն իւրով։

Թ. ԹԱԳԱՒՈՐ ԵՒ ՇԱՀԻՆ

(M, 200a—201b = N)

Թագաւոր ոմն բազում երիվարս և զուարակս և ոչխարս կոտորեաց. զի բազում զեսպանս եկին առ նա ի հեռաւոր թագաւորաց. և մատուցին առ ին զխաշինսն և զմսրթիսն. արկին ի յաղբն արտաքոյ և զնացին ի յարկս իւրեանց։ Այլ զայն տեսեալ շունք քաղաքին ժողովեցան առ աղբն խնդալով և ասեն ցմիմեանս. ով որդեակք. աստուած պատրաստեաց մեզ յոլով բարութիւնս. եկայք զիջուսցուք, որ արտաքոյ է, յառաջագոյն արբցուք. և ապա յետոյ կերիցուք զխաշիսն և զմսրթիսն և բազում աւուրս ուրախասցուք. և իջեալ ի ջուրն. յոլով աւուրս արբին և ուռուցեալ պատառեցան և զխաշինս ոչ ժամանեցին ուտել. զի ագահութեան սիրան նեղեաց զնոսա։

Վայ ինձ եղբարք իմ. զի պարտէս եղաք և մեք. քանզի Յիսուսի սիրոյն նեղէ և տանջէ զմեզ, որ է արծաթսիրութիւն և ագահութիւն. Վասն որոյ և սուտ քահանայքս և սուտ քրիստոնեայքս սիրանին և ջանան հանապազ զրկել, յափշտակել, նենգել, գողանալ, ի զուր տուգանել, խաբել, վաշխս առնուլ, ի չափս և ի կշիռս մեղանչել, սպասաւորս լինել, գոռոզս և ուրախանանս, զաղքատն և զորբոն զրկանեմք, զոչեմք և ասեմք. Զի՞մ է հայրենիքս, զաւսաւս։

Разночтенія N: 3 յաղբս. — 4 շունք քաղաքին ամենայն. — 13 'ի զուր] զուր. — 14 կշիռս. — 15 և զաղքատն. — իմ հայրենիք է. —

կապանօք և գերիս, տառապեալս, աղքատս և զրկեալս, չքաւորութեամբ նեղեալս. ի սիրոյ և յողորմութեանց քաղցրեսցուք. զգեցուք զմարմինս մեր և կերակրեսցուք զհոգիս մեր և ժողովեսցուք ամբարեսցուք. զոր կարեմք. և այն ածցեմք, թէ Տէրք. և զի ոչ հուր փայլատակ այրի և ոչ ծով ջրով և ոչ արքայութիւն արեամբ: Նոյնպէս և ոչ մեղօք և ոչ քո մեր բնաւ ոչ այրի և հերիք ամէ և զառաւոտ ոչ մեռնի և մինչ գեռ ի չարի կամք, զայս մահուն յանկարծակի և պատուական զմեզ, որպէս եղեն շատերն այն. և մեք աշխարհին իրքն յաշխարհս, զոր առնեալ այլք վայելեն և զմեզ ծիծաղին և զհետ մեր զայս մեղքն և կորուսան և ի յանձներին տանջանս արկանէ զմեզ վիշտութեամբ տառապանացն զրոյ:

20 յուլի:

Ժ. ԹԱԳԱՒՈՐ ԵՒ ՇԱՀԻՆ ԵՒ ՇԱՀԵՆ

(M, 201 b—208 a = N)

Թագաւոր մի նստեալ առ եզր ցանկալի գետոյ միոյ՝ և շահն մի նստեալ ի ռոլյ կայր առ գետովն. և Թագաւորն առեալ զնա արկ նմա հաց մի գեղեցիկ. և նա առեալ զհացն ի բերան իւր և դարձեալ առ գետովն ի վայր՝ և կանգնեալ առ եզր գետոյն հայեցեալ ետես զշուքն իւր ի ջուրն շահն մի և հաց ի բերան նորա. և խելքն գնաց յագահութենէն և զհացն մտացաւ, զոր ունէր, և վազեալ ի գետն. զի առցէ զհացն, որ ի բերան շքոյն երևէր. և ի զամբիւղն անկաւ հացն ի գետն, որ կայր ի բերան իւր. և գնաց. և նա ընկեալ յառաջս գետոյն և ոչ գտաւ զհացն. զի շուքն իւր էր. և եկեալ ի գետոյն ունայն լայր զառնապէս. զի ի յերկու հացէն զրկեցաւ և անկեալ տառապեցաւ ի ռոլյն:

Վա՜յ մեզ ամենայն բերանով, ո՜վ քահանայք և ժողովուրդք աստուածոյ մերոյ. զի այսպէս եղաք և մեք. քան զի ռոլեալ եղաք և տատանեցեալ յաստուածոյ: Իսկ աստուած եղև մարդ և հաշեաց զմեզ և եդ ի սիրտս մեր զգիտութիւն իւր և զխոստումն անձնառելի փառացն իւրոց և զլոյսն և ի բերանս մեր զմարմին իւր և զարիւնն և զխորհրդապետութիւնն և զարգարեալ Թագաւոր արար զմեզ անկարաւտ: Իսկ ստամոքս զայս զոտամն և զյաւնայսն և զաշխարհիս հարտութիւն և զզանձն, զփառս և զհեշտութիւն, զարբեցութիւն և զշնութիւն, զրկանս և զամենայն մեղս գնէ տառաշւուք առաջի մեր և թեթ[և]ացուցանէ իբրև զճշմարտութիւն առաջի մեր խաբելով զմեզ. որպէս զնախահայրն մեր զԱդամ. և կորուսանէ. և մեք Թողումք զճշմարիտ բարիսն, զոր ետ մեզ աստուած և ջանամք առնուլ զսուտ և զյանցաւոր բարիքս, որ է այս կեանքս. և ագահութեամբ և աշխարհհաւիրութեամբ կորուսանեմք զաստուծոյ բարիքն և զփառքն. և ահայ զայս մեծութիւնս մահն խափանէ փութով. և զրկեցաւք յայս կենացս և այն կամաւ մերով:

Разночтенія N: 6 տալէ. — 7 բերանն. — 9 ի յերկու] երկու. — 12 եղաք] կաք. — 13 զգիտութիւնն. — 14 զլոյսն] զլոյսն. — 16—17 հարստութիւնն. — 17 զհեշտութիւնն. — զարբեցութիւնն. — զշնութիւնն. — 23 զրկեցաք:

ԺԸ. ԱՐՋՈՅ ԲՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԵՐՊԸ

[M, 203a—204b = N]

Թագաւոր ամէն կենդանեաց մարդոյն կուռս և զգլուխ կացն երկնից մարգարտով և պատուական ականմբք, որպէս զի յետ մահուան խորհ բանից զկերիս որդոց խորոց. թէ ագլխաւորացին։ Սնաւ նա և երկու թագաւորութիւնն իւր յորդոց խորոց. և երեց որդին նորա էառ յինքն զհայրենի կուռսն և սպառնալ զնա անուշահոտ խնկաւք և ձէթով և ազնիւ իւղովք և ար քան զաւր առաւել ծառայէր և յաւելոյր ի պատիւ նորա և նա եւս քան զեւս աղքատանայր՝ և ողորմած լինէր։ Եւ յաւուր միում բարկացեալ և մեծամեծն տանամք փշրեաց զգլուխ կացն. և հանեաց ի նմանէ ի յերկիր ականսն և մարգարիտն. և փարթամացաւ աղքատն։

Նոյնպէս լինի և առ մեզ, ով մարդիկք. քանզի որչափ ջանամք, անուշահոտեմք և օծեմք պայծառացուցանելով [զմարմինս] մեր, նա թաքնէ երեսս մեր զարշահոտութիւնն և աղտեղութիւնն. զի ահա աղբանամք լցեալ աղտիւ. և որչափ բուժեմք զմարմինս մեր պարարեալ կերակրովք և ըմպելովք և հանգուցանեմք զնա փափկութեամբ, որպէս զկին մի պատնէին և զիրացեալ. կանգնեցուցանեմք զնա և փառաւորեմք. նա պէղծ ցանկութիւնն անձեցուցանէ. և զշարն բուռնացանէ ի հոգին մեր և զաղգայլ մեղաւք խոցոտէ զմիտս մեր և զրկէ զմեզ յաստուածային փառացն և ժառանգորդ առնէ հրոյ գեհենոյն։ Նոյն թէ բարկանամք ի վերայ մարմնոյս և ուսում[ր]ք պատուիրանացն յաստուծոյ և աղաւնակերպ գձոխացն հալեալ փշրեմք զնա և զգլուխ սորա և անձնեմք զնա խոնարհութեամբ և չարչարեմք ըզնա նեղութեամբ և աղաշխարութեամբ և բարեգործութեամբ. նա հանէ և տա՝ ի հոգին մեր զանգին մարգարիտն և զանձնատեղի հանգիստն աստուծոյ, զանեղծական փառս և զարքայութիւն յաւիտենից, որ ոչ ապական. որ և զմեզ արժանի արասցէ այնպիսի փառացն։

Разночтенія N: 4 իւր] отс. — 11 զմարմինս. — 12 յերեսս. — 13 բուժեմք. — 15 պէղծ ցանկութիւնն] զպէղծ և զզարշելի աղտեղութիւնն. — 17 ժառանգորդ. — 18 մարմնոյս. — 19 աստուծոյ. — 22 փառս. — 22—23 զարքայութիւնն։

ԺԹ. ԵՐԿՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԾԵՐ

[M, 204b—205a = N]

Երկու խնդրուածք յայտնեցան ի կատարածութեան ժամանակին, որ միւսն շրջէր յաշխարհի և լոյր զամենայն մարդ ի քաղաքի և յա՛ ատեղի. և միւսն շրջէր ընդ ամենայն տեղի և ծիծաղէր զամենայն մարդ և զչէն։

Եւ երկարեան ի գէտ և սոյզ է. զի լալոյ արժանի են մարդիկք և ծիծաղելոյ. այլ վայ ինձ. զի անձն[ս] բարոյն զիեեցաք զմեզ չար գործաք մերովք և զձոխացն մատնեցաք, որ և ստուածածն փրկեաց զմեզ։

Разночтенія N: 3 տեղի] երկիր. — 4 երկարեանս. — և] отс. — մարդիկ. — 5 անձնս — գործովք. — 6 որ և ... զմեզ] отс.

ԺԳ. ԿԱՏՈՒԻ ԵՒ ՄԿՆԵՆԻՑ

[M, 205a = N]

Կատուն եղև աղաշխարհութեան և առ զգեստով սպաս բաւ միայն իւր. գնաց առ նա մկունք և ասեն ի հեռաստանէ՝ եթէ զԱ՞ստուած և զԱ՞ստուածոց զանձ մեղ.. ասացն զկարգն ի յանձն առնես, ոչ հաւատամք քեզ և ոչ գամք ի առ հայեաց քո։

Նոյնպէս և զօրք, այլ որդեակք իմ, փախերուք ի շաղմաց և ի նենգաւոր մարդկանէ, որպէս ի գլխաց. և մի վստահանայք զանձինս ձեր ի նոսա։

Разночтенія N: 1 աղաշխարհութ.—ազեստով.—2 մկանցն։

ԺԴ. ՄՕՐ ԵՒ ՏՂԻ ԳՈՂՈՑՆ

[M, 205a—207a = N]

Տղայ ոմն գողանայր ասեղն ասեղն, զինչ պատահէր նմա. և բերէր առ մայրն իւր. և նա ոչ խրատէր զորդին իւր. և նա մեծացաւ և եղև աւազակ ի լերինս. զի ավերեցաւ ի չարն և անբաւ չարիս գործեաց. և կալեալ զնա բերին առ դատաւորն և տարան ի կախել զնա. և նա աղաչեաց զդատաւորն. զի բերցեն զմայր իւր. զի խրատեսցէ զնա յառաջ քան զմահն իւր։ Գնաց մայրն և լալով կիրդս եկաց և կամեցաւ համբուրել զորդին իւր։ Եւ նա այնպէս ատամամբքն եհատ զքիթ մօրն. և նորա զարմացեալ պատմեցին դատաւորին։ Եւ նա կոչեաց զմահապարտն և ասէ ցնա. զինչ է նոր չարիսդ, զոր արարեր. և նա ասէ. ով դատաւոր, արժանի էր մայրն իմ, զոր արարի ընդ նմա. զի սկսայ ի տղայութենէ գողանալ ասեղն ասեղն. և նա ոչ խրատէր զիս. և անձեաց չարն և կորոյս զիս։ Եւ ասէ դատաւորն. թողէք զդա՝ երթալ և առնել կախեցէք զմայրն զորա. և արարին այնպէս։

Նոյնպէս լինի և է աւրն դատաստանին. քանզի և ամենայն ծնաւղք, որ ոչ խրատեն և ոչ ուսուցանեն զորդիս իւրեանց ի մանկութենէ պահել զաւրէնս և զհրամանս աստուծոյ և լինել սուրբ և անարատ, անխոտորել և արդարամիտ, մարդասէր և աղաւթասէր. նա փրկութեան զմեղս որդոցն ի ծնողացն գլուխն կուտէ և ի հուրն տանջէ։ Զի առաջին ուսուցանող մայրն է աղջկան և խրատողն ի բարին. և այսպէս երբ զորդանց և հաստատելն, լսէ ի քահանայէն և ի վարդապետէն։ Վասն այսորիկ աղաչեմ ամենայն ծնաւղք անձանց ձերոց և բարեգործ ուսուցէք զորդիս ձեր ի կամս աստուծոյ. զի որ խնայէ ի գաւազանն, որ է բարի խրատն, ատէ զորդին իւր. և որդին, որ ոչ հնազանդի ծնաւղացն, ատեալ է անհնազանդ. և ծնաւղացն ուրհնութիւն հիմն զատուծոյ է ի վերայ որդոցն. և վայ զնա, որ զծնաւղսն իւր անարգէ և

Разночтенія N: 2 մայր.—6 փերկ.—18 խրատող.—

անփոփանէ. և երանի է նմա, զոր ծնաւղքն իւր աւրհնեն։ Ով ի որպէս աստուած արարչագործութեամբ իւրով հայր մեզ կոչի և ի խնամոցն և յաւրհնութենէ նորա մեք ամե[նե]քեան վայելեմք հանապազ։ Նոյնպէս և մարմնաւոր ծնաւղքն երկրորդ նմա աստուծոյ պատճառք են յաշխարհ գալոյ որդոցն։ Ամենայն աւրհ-նութիւնս իւրեանց ուրախութեամբ բաշխեն զաւակացն. նա՛ թէ այլս և անարժանք լինին ծնաւղքն, սակայն աստուած ի բարին կատարէ. զի հայրական անուն ընկալեալ է, որպէս արարիչն իւր աստուած։

30 աստուած] прибавляеть: Եւ ամէն ամէնայնի։

ԺԵ. ՀՈՂԱԳՈՐԾ ԻՇԽԱՆ ԵՒ ԱՐԾՈՒԻԼ

[M, 207a—208a = N]

Հողագործ ոմն իշխան ցանեաց յերկիր գետոյն յոլով բակլայ և ոսպն. իսկ ամպեր և կոչ ընկնին եկեալ ի խարձէն, որ [առ] գետովն, քաղեին զամենայնն և իշխան տարեալ ակներս էարկ յերկր գետոյն և ընկէց յորոգայթ նոցա. և թռչունք եկեալ ըմբռնեցան յորոգայթն. և ի մէւսում աւուրն ընդ ծագել արեւուն գնաց տեսանել զակնատան. և եկեալ գտաւ զնոսա ըմբռնեալ և գտանի մաճակաւ սկսաւ սպանանել զնոսա հարւածոր. և ահա արագիլ մի ըմբռնեցաւ զհետ նու-գոցն յորոգայթն. և հողագործն եկն առ նա. և նա ասէ. ողորմեա ինձ վասն աստուծոյ. զի դու գիտես, որ ես ոչ բակլայ ուտեմ և ոչ ոսպն. այլ զաւձն և զմուկն և զայլ ժժմանսն ի վնասակացն քաղեմ. և ասէ հողագործն ընդ թշնա-միան իմ գտար. վասն որոյ և ընդ նոսա մեռցիս. և սպանանէ զնա։

Վա՜յ ինձ ողորմելւոյ. զի այսպէս ասնէ աստուած յայս կեանքս և յայն. քան զի որ զկախարդն սիրէ և զհարցանն, ընդ նոսա գտանի և տանջի։ Նոյն-պէս և որ սիրէ զչարագործ[ս]ն և կամակից լինի նոցա և ոչ յանդիմանէ և ոչ փախչի ի նոցանէ, ընդ նոսա տանջի որպէս գողն և գողակիցն, կաւատն և շնացաւղն և որ նման են նոցա. յորմէ փրկէ զմեզ Քրիստոս աստուած։

Разночтенія N: 1 ոսպան. — 2 որ առ գետովն. — 3 իշխանն. — որոգայթն. — 4 'ի մէւս. — 5 գտեալ.— 9 զմանկն (sic).— 11 կեանք,— 15 աստուած] отс.

ԺԶ. ՄՐՋՄՈՒՆՔ ԵՒ ՓԱՅՏՔ

[M, 208a—208b = N]

Ամենայն մրջմունք ժողովեցան և գնացին յազգս ամենայն փայտից. աղա-չեցին զնոսա լալով և ասեն. ողորմեցարուք մեզ և տուք տեղի հանգստեան և բնակութեան մեզ ի փորուածս ձեր և ի կեղևս. զի սաստիկ նեղիմք ի ցրը-տոյ. և ասեն փայտքն. եթէ կարի ես ծանրագոյն բան խնդրեցիք ի մէնջ, եթէ երդնուք դուք. որ ընդ մեզ այրիք ի հուրն, մնաք տանք ձեզ տեղի. և նոքա երդուան՝ և մտեալ բնակեցան, որ և այրին ընդ նոսա։

Разночтенія N: 5 մնք.—

Վ՚ա՞յ զեղխելի անձն իմ, ով օրգեակք. քանզի պղծոյս և մեք երթամք կամաւ առ չար գեան. և ապա անփոյթն մեղ ՚ի չար գործոն և պահեն զմեզ մեր խորհեանց նշան սիրոյ և երգման. և եթէ ոչ ապաշխարեմք, ընդ նոսա ՚ի գեհենն պըրեմք վերջութեամբ անհատաբանին տառաձայ։

8 յաչողն.—9 ՚ի գեհեն։

ԾԷ. ԾԻԾԻ ԵՒ ՄԵՂՍԻ

[M, 208b—208b = N]

Ծիծեռն եղն առ մեղաւն և լալով աղաչէր զնա և ասէր. աղօթեա ինձ վասն Աստուածոյ. զի նեղեալ է և զմուարին ժամանակ. և ահա մեռանիմ ՚ի ամլոյ. և ասէ ցնա մեղուն. յամառնային ժամանակն զինչ գործէիր, ասայ ինձ. որ ոչ ժողովեցեր քեզ կերակուր. և ծիծեռն ասէ. ամ ինչ ասեմ, երբ կու անուշեմ. ամառն ինձ ամենայն հարանիք էր և ցնծութիւն. զի նստեալ կայի ՚ի բարձրաբերձ և ՚ի գեղեցիկ ծառոն և երգարանաւք յեղանակի զամենայն ճանապարհորդան և յայժ ուրախ առնէի զնոսա անձաւքս։ Եւ ասէ մեղուն. յիրաւի արդ մեռանիս ՚ի սովոյն, զի դու չար մշակ. և ՚ի բաց վարեաց զնա։

Նոյնպէս եղբարք՝ և որ զհետ հանգըստեան և հեշտութեան շրջին յաշխարհանաց և ՚ի բարեգործութեան կեանքս այս և սիրէ զմեզ և ոչ աշխատի առաքինութեամբ և ապաշխարութեամբ. նա ՚ի յայն ձմերային կեանքն աղքատ մնայ, որպէս զլխմոր կուսանքն, որ յանձնամն ՚ի վաճառ գնացին, երբ պայծառն վերցել էր. որ է յայս կենայս վճառն և ապաշխարութեան զուռն փակուիլն և հանդերձեալ կենայն առրաիլն. զոր չէ պարտ պժմ մեղ մնանալ. և փրկիչաստի փառք յաւիտեանս ամէն։

Разночтенія N: 1 ազորմեաց.—5—6 ՚ի բարձրաբերձ.—6—7 ճանապարհորդս.—9 եղբարք.— 13 վերացել։

ПРИЛОЖЕНИЕ III.

ВАРДАНОВСКІЙ СБОРНИКЪ ПРИТЧЪ.

Br = рукопись Королевской Библіотеки въ Берлинѣ (Ms. or. Minut. 278).

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ · ԱՍԱՑԵԱԼ · ԱՌԱԿ ԲԱՐԻԿՈՍ ·

Ա. Ասէր մի Թագաւորազն սատափէ նեղէր ի լըճն (sic) և կոչեալ զնոյ. և լցան ասէ. արգելեմ զքեզ. մի արձակեր զիս. զի փոքր է մնասն, զոր քեզ արարի. և նայ ասէ, զոր կարացեր, դու արարեր. և ամմ (sic) ի ձեռաց խօսց մեռանիս ։

Ցուցանէ, թէ մի ունիք չար անձեր ի կեանս քո։ Այլ զօրձեալ ցու[ց]անէ, թէ պարտ է Թագաւորաց և դատաւորաց զչարս չարագործս անզղջել, որ երկիցեն մեծամեծ չարագործն ։

Բ. Կապիկն նմանութիւնն ունի. որ զինչ տեսանէ ի մարդն, զոր առնէ. զնոյն և ինքն առնէ. եւեւս, զի ձկնորսն ձգեաց զուռկանն. նմանապէս և ինքն ձգեալ ի վեր ձկանցն. և ըմբռնեցաւ ի նոցանէ. և ասէ լալով. յիրաւի ըմբռնեցայ յայսր. զի յայն գործն ձեռս արկեալ, զոր չէի հմուտ ։

Ցուցանէ առակս, թէ՝ ով մարդ, ձեռն մի արկաներ և յանկար գործոյ, որ չես հմուտ և գիտակ. թէ մարմնաւոր, թէ հոգևոր աստիճանի. զի կորուստ լինի քեզ և ոչ շահ ։

Գ. Առագիլ մեծ բանութեամբ գոյ յամուսնութիւն վասն հրամանին իւր. որ ասեն. Այս տատրակն ոչ նստի ի կանանչ և ոչ ի կանաչ ծառ. յորժամ իւր ընկերն մեռանի։

Ցուցանէ առակս, թէ վասն որդեծնութեան մնաք յամուսնութիւն և ոչ վասն պոռ[ն]կութեան։

Դ. Առագիլն և յաղօսն և ձագերն զծերացեալ հայրն իւրեանց գարմանեն. մինչև մահկանաց կամ մեռանի։

Ցուցանէ առակս, թէ պարտ է մեծարել և գարմանել զծնօղսն, որպէս ած հրամայեաց. թէ պատուեա զհայր քո և զմայր. զի որ զծնօղսն անարգէ, զած անարգէ և հայհոյէ ։

ե. Ե՛գաւ մի ծաղկելոց գնացս խոր և խորանաց ստեղծ. մի լերին, այլ պատուական կոչիք ի մարդկանէ. և սասանել յաղթեմանն, յորժամ խոնարհի զոր առնել և արձակել ի ներք. և ասէ ձայն նորա. ո՜վ մարդիկ իմ՝ և զինչ արարացուք, թէ յաւաղակացն լինի առեւ զգարն։ Եւ ասէ մարդն. առմ զխնեմ, որ ապրեցելոց եմ.

Ցուցանէ, թէ խրատէ հայրն զորդին և ի պատասխանւոյն խնդրոյ զմտարարութիւն։

զ. Ե՛գաւ մի քաղցրեաւ և երեւ ի խոր մի բոլն քար և կարծեաց, թէ պանիր է. անգէտ ի ներս և սկսաւ յուտել. և ասէ ազդեալ, թէ վայ է ինձ. զի ոչ համ ունի պանիրս և ոչ հոտ։

Ցուցանէ, թէ՝ այլ մարդ, մի անկանիր ի զուր մեղաց. զի անշահ է մեղքն և անօգուտ. և յետոյ շատ ապաշխարես և եղուկ տաս անձին քում։

է. Ե՛գեան ի գետն անդաւ և լինէր գետաւոր. և խօսեցաւ ընդ մարդկան մի խունկ. զի հանցէ զնա ի գետոյն զերծ. և առ ժամուն (sic) զերծաւ։ Եւ սկսաւ ձեռել և փաղփաղել և մեռանցաւ զուխան։ Պարծենալ խաղոյր և խաղացոյր յերգ գետոյն և ասէր. ա՜ծ, ինչ կարիք ունիս ի ծովս խնկի. զի յոգս ցնդի. և ահա շարժեցաւ ափն գետոյն. և ընկեց զինքն ի գետն. և ապաղակելով գոչէ առ ա՜ծ. ո՜վ ա՜ծ, ոչ խմացար, զի և ես ի խնդիր եղայ մարդկանին. որ զքո խունկն բերէին. զոր խառնացոյ։

Ցուցանէ, թէ ոչ է նշարու մառանալ զուխան. զոր ուխտես ա՜յ կ որբոց, յորժամ ի ներգութիւն անգանիս. և յանձնեա՛ նա պարտ է փութով կատարել և յիշել զներգութիւն. նայ և զհանգերձեալ ներգութիւն (sic) մի մոռանայք։

ը. Ե՛գտես մի քաղցր խիստ և եգիտ ուսան պաղ և սկսաւ կաձնել և ուտել. և ասէ. վայ ինձ. զի ահագին է գալլըլանս և ապաղակս յատամունս. և փորս (sic) բնո իրք ոչ իջանէ։

Ցուցանէ առակս, թէ փառք և մեծութիւն աշխարհիս զերդ երազ է. և մեղքն զաղաղակին ունի և զրազուամն. և յետոյ ոչ երեւի ուրեք. զի սուտ է և անցաւոր և խաբող, որպէս զերազ քնոյ։

թ. Ե՛գտես մի եղիս զրեհ մի. և կարծեաց, թէ այս է պատմուճանն Ե՛գամայ, զոր կորոյս խաբմամբ բանսարկուին. զի զրեալ է «լուսաւորէր». և զգեցաւ զնա յամառնային. ջերմացեալ այրեաց զնա. և զգեցաւ ի ձմեռնային. սառուցեալ ամնջէր զնոյ և մեռր. և հանեալ կանխեաց զնոյ և սկսաւ ջուր արկանել ի նոյ. զի կարծեաց, թէ ջրոյ ամանն է. և նայ ոչ լցօ ջրով. և բարկացեալ ազդեան արկ զնա ի խորս ծովուն. և ասէ՝ երթ ի կորուստ. զի կարի անպիտան ես դու. և ասէ ազդեան. ոչ եղէր զգեստ ամառն և ոչ ձմեռան. և ոչ ջրի աման. կարծեմ, թէ փոր ես ու որովայն ագահ մարդոյ ու որբեցողաց, որ շատ ուտէն և չյագենան։

Ցուցանէ, թէ պարտէս անօգուտ է փառք աշխարհիս. զի ոչ սուտ է պիտանացն և ոչ անդ. զի սուտ մահն խափանէ. և անդ նոր արարած լինելոց[է]։

ծ. Զէշն մեծարեցին ի հարսանիս թագաւորին. և ասէ էշն. վայ է ինձ. զի ոչ փողահար եմ և ոչ խաղացող. ապա գիտեմ որ ծանր բեռն կայ պատրաստած ինձ։

Ցուցանէ, թէ յորժամ կոչեն զքեզ [ի] բան ինչ ի գործ, որ ի վեր է քան զկարողութիւն քո, մի յօժարիր։ 6

ծա. Իշոյն ուտէին եռոտն, թէ ուրախ լեր և ասա մեզ յօժարեա. զի թոռն եղեւ քեզ։ Եւ ասէ էշն. վայ է ինձ, ով բարեկամք իմ. զի թէ. Ճ. որդի ու թոռն յայտնի, զծանրութիւն բեռանցն ոչ թեթևացուցանեն ի թիկանցս։

Ցուցանէ, թէ ամ ոք ընդ անձին խորչ պատրաստ է հաճոյս առնել և զգետս մեղացն իւրոց բառնալ։ Եւ մի վստահանար զի հոգի քո ի յորդի և՛ ի թոռս քո. այլ դու ջանա և ապաշխարհէ արդարութեամբ։ 6

ծբ. Ոչխար մի եթող զմաքուր հացն և եկեր զաղբ. և եթող զկաթն և եարբ զշարոտն։

Ոչ այն է, որ թողու զպարբն և զոր ինչ հրամայեն. և սիրէ զգործ չար, զոր ատեանն յորդորէ. թողու զանարատ անհոգին և չնայ։

ծգ. Ոչխար մի խորհեցաւ անկել յայգի և արածանել զորթան. և կոխելով զգետին և անկեալ գծնիկ և արածանեալ ատամանն։ Եւ ի ժամ ամբարելոյն՝ մեծաց այդ քաղ և ողորմանչ։

Ցուցանէ, թէ որ զմեղս և զանօրէնութիւն անդէ, յորն ահեղին լինի ողորմելի։ 6

ծդ. Ճիպուռնքն մտան ի մայրին և սկսան կոտորել զծառս և զտունկս. և նոքա յառաջելով ասէին. զինչ է այս, զոր գործեն ընդ մեզ։ Եւ նոճին ասէ. վայ է մեզ, ով եղբարք իմ, զի ի մեզանէ [է], որ կտրէ զմեզ. զի կոթն ի մայրոյս է։

Ցուցանէ, թէ՝ ով մարդ մի ասեր դու ի քէն կամաւ զէն սատանայի, որ զայս և նոյնա սպանցէ զքեզ ծուլութեամբ կամ ագահութեամբ կամ հպարտութեամբ։ 6

ծե. Նետով հարին նետաւքրին ի թռչունն. նայ անեաց և ճանաչեց և ասէ, թէ զարմանալ ձեռացս կերիցէ թռչունս. արժանէ այսմ գործոյս։

Նոյնպէս և մենք մեր կամաւս զիւրացն ուղղամտութեան և նիւթ տամք զմեր կամաց և զյօժարութեանս՝ զհեշտութեան, զհեղգութեան, զպղծութեան, զարբեցութեան, խեղդամատութեան, զամբարտաւան և զայլ մեղաց ան- 6 տակս, զոր կամաւք մերով գործեմք և տամք ի ձեռն սատանայի. և նա սպանանել զմեզ և նովաւ զմեզ խոցէ և վիրաւորէ։

ծզ. Ճուճի մի ուրախարար և ծաղրած է։ Եւ ասէ հարսանիքն լեալ փառքթամ և մեծագղու մի. և կոչեն ամենատնտեսսն և քնքն զճուճին և ասեն. ասա[ք] քեզ. Ժ. մանգ ցորենոյ և զարի. ծաղրս ած ի ժողովս։ Եւ ասէ ճուճին. ձեր հրամանք է. իրրև ժողովեցան հանդէս բազում ժողովուրդ. և

Մուհթին կարեց փայքիկ մանկիկ մի առ ձգեաց ի վէմ չար մի և գայ յարաւան և ասէ. զենք ինչ ժողով այլ ևս կարեմ տեսանել. և արդ տուր պարգևանն, զոր խոստացար. և սա սուէլ ծիծաղեցաց զնայ։

Նոյն զառակին, յորժամ կարիք լսէին խօսից ի գիւղար ժամու։

ՁԷ. Ի բարձր վէմէ կաթէ ջուրն զամագամ ժամանակս ի վերայ ապառաժ վիմի և փոս առնէ զվիմն։

Ցուցանէ, թէ զպատուիրանքն Աստուծոյ պարտէ լսել մեղաւորաց յամ ժամ և ոչ ձանձրանալ և ոչ անյոյս լինել, թէ ոչ կարեմ առնել. զի յորժամ լսէ մեղաւորն, նա սակաւ սակաւ տեղի առնէ և կակղէ զսիրտն. զի բազումք ապրեցան ի լսելոյ. և շատք կորեան. զի լսեցին և ի միտ առին. զի որ լսէ և ոչ ի միտ առնէ, նա մեծ մեղք է. և որ ոչ կամի լսել, բազում մեղք է և կորուստ. զի ոչ կամի լսել զօրէնս և զպատուիրանս Այ. զի որ գիտէ զօրէնս և զպատուիրանս ոչ առնէ, մեծ մեղք է։

ՁԸ. Ճանապարհորդ մի հանգեաւ յաղբիւր մի և ել գնաց և անդ մոռացաւ Ճ. դահեկան։ Այս նոյն ժամայն գայ երիտասարդ մի ընդ այն անցանել. և առեալ զդահեկանն գնաց փախուստ ընդ լեառնակողմն. և նոյ դարձ յիշեաց զդահեկանն իւր և եկն ի տեղին. և ահայ գայր այլ ընդ ճանապարհն. նոյ կալաւ զնայ և ասէ. տուր, զոր առեր թողքն. և այլ մարդ ոչ է անցել ընդ այդմ ճանապարհի. և բանագնացէր զնայ. և նոյ երդնոյր գառնապէս. և նա չուստոյր. և տարեալ զնա՛ առ դատաւորն. և դատաւորն ետ չարչարել զնա. և սատակեցաւ։

Այս նոյն խորհուրդ։

ՁԹ. Մայծառական մի ի քաղաք մի և յարեաւ շրջել ի քաղաքին. և եկն մինչև ի մանգործ[ա]նոցն. և հասաւ նմա պէտս մարմնոյ արտաքին. և էր ջրատուն (sic) մի մերձ ի մանգործոցն. և նա եմուտ ի նմա վճարել զպէտս մարմնոյն. և զողն, որ զայր ծածկաբար զինի՝ գիտելոյ ինչ վասն զանձին, զոր առնէ՝ կապել ընդ միջոն. եմուտ փութով զինի. և եհատ զգլուխ վաճառականին և առեալ զգանձն փութանակի և փախեաւ և չիմացաւ ոք։ Այս նոյն ժամայն եմուտ մանգործն ի ջրատունն վճարել զպէտս մարմնոյն. և նա զայն տեսաւ. վայ և եհաւ (եղաւ) զաչէց ընդ անմեղութիւն իւր. և զայն լսեալ ժողովեցան ի վերայ մարդիկք և տեսին զայրն. զի դեռ ևս նոր էր զենեալ. զի խնկայր և թաւալէր յարիւն. և տեսին զդանակն արիւնաթաթախ ի ձեռն մանգործին և գնացին պատմեցին դատաւորին. և դատաւորն եհատ վճիռ մահու նորայ։

Ղ. Այր մի հողագործ շինեաց ակնատս բազումս և արկ ի վտառակս իւր վասն թռչնոց. զի զայգին կտուց (և ագռաւ) և առգ և քաղէին զբանջարն. և զոխտան նորայ. և սասուստուուն ել գնաց տեսանել զակնատն. նոյ ընկել էին բազումք ի սագոց և ի կաքաւոց ի յակնատն. և նոյ սկսաւ կոզնի զաւազանօն հարկանել զնոսա։ Այս արագիլ մի այլ կայր յակնատն. և ասէ լալով

ընդ հողագործն. վասն զի աղաչեմ զքեզ. մի սպանաներ զիս. զի ես ոչ կռունկ եմ, ոչ սագ. ոչ սխեռն ուտեմ և ոչ բակլայ. այլ բարեկամ եմ քեզ և քաղեմ զա̃մ ժժմունս յանդաստանաց քոց. և ասէ հողագործն. որով գտայ զքեզ ընդ թշնամիսն իմ, ընդ նոսայ մեռցիս. և եսպան զնա:

Ցուցանէ: Որ բարեկամ լինի և միաւորի ընդ չարագործսն. ընդ նոսին տանջելոց է 'ի հուր անշէջ. զի գողն և գողակիցն. բողն և կախարդն 'ի միասին տանջելոց են 'ի դժոխս:

ԻԱ. Գառն մի ցանկալի կայր 'ի փարախ մի. և ահայ եմուտ առ նա գայլ մի. զի կերիցէ զնայ. և նա ասէ լալով առ գայլն. ա̃ծ երետ զիս 'ի ձեռս քո. ապայ ողորմեա ինձ և հար զփողն քո. զի լսեմ, և լցի ցանկութիւնս իմ. քանզի լուայ 'ի հարցն իմոց, թէ սաստիկ փողահար են ազգն գայլոց. և նա հաւատէաց և մին մի կչկչալով գոչեաց. և ահայ զարթեան շունքն և հասեալ խայծատեցէն զնա, և նա փախաւ և ելեալ նստէր 'ի բլուր մի. և լալով կոծէր զանձն իւր և ասէր, թէ արժանի եմ ես այսմ վշտացս. և արդ ո արար զիս փողահար. զի ես ի սկզբանէ մսագործ էի հ̃ի:

Ցուցանէ: Որ գ անիմաստուն մարդիկ խաբուին և լսեն անդէմ (անդէպ) բանից. և ապայ յետոյ ապաշաւեն, որպէս զգայլն. և շատ ձեռն արկանեն 'ի գործ և 'ի բան, որ ոչ է իւրեանց նման և պատշաճ. և անկանին 'ի նեղութիւն:

ԻԲ. Աքլաւրք բ̃. կռուէին ընդ իրար 'ի մէջ փողոցին. և մին յաղթեաց ընկերին և ընկեաց զնա. և հպարտացեալ թռեալ և ել 'ի բարձրագոյն տանիան և սկսաւ ճեմել և կուկլուլել 'ի պարծանս անձին իւրոյ. և ահա գա 'ի վերուստ յանկարծակի արծիւ մի և առեալ վերացաւ յօդս:

Ցուցանէ, թէ որ խնդ. 'ի կորուստ թշնամեաց իւրոց կամ ուրախանայ, թէ յաղթեցի ընկերին. գայ 'ի վերայ նորայ նեղութիւն և չարչարանք, որ վայ տ̃ անձին իւրոյ [ե]ւ ահագին աւրն հուրն բաժին. որպէս ասէ Դաւիթ և սաղմոսն, որ փորէ խորխորատ ընկերին իւրոյ, անձամբ իւրով լցցէ զնա. և Քն հրամայէ, թէ որով չափով չափէք ընկերին, նոյնչափովն չափեսցի ձեզ:

ԻԳ. Մուկ մի հպարտացաւ և եմուտ 'ի սիրտ նորայ հպարտութիւն. և բարձաւ 'ի նմանէ իմաստութիւն: Գնայ առ ուղտն և ասէ. տուր ինձ հրաման, որ ի չետս ոտից քո գնեմ զբոյնս իմ և առնեմ ինձ դադարս. ասէ ուղտն. արիւն քո 'ի գլուխ քո. մի խորհիր զմահու գործդ զայդ. և նա ասէ. կակուղ է սմբակ քո և ոչ վնասէ զիս. Եւ եդ զբոյն իւր 'ի հետ ոտին: Եւ եկն ուղտն ծանր բեռամբն և կոխեաց զնա. և նա ճըխթեալ եղև. և վաղեաց ճրագուն ընդ յետոյն նորայ. և զայն տեսեալ բղտուն ասէ՝ եղբայր. դայ է, որ նեղէ զքեզ. մինչև ելաւ 'ի քէն:

Ցուցանէ, թէ շատք 'ի հարստութենէ հպարտանան և կորընչին և ոմք ի փառաց աշխհիս, որ զան նոցա. և ոմք ի ազխտութենէ և այլք 'ի սրբու-

թենէ. Իսկ որ խելք ունին՝ յորժամ փառք ՚Ըհկո գան, նայ պնդեալ առնուլ խոնարհին. որ գովին յետ և ի մարդկանէ։

ԻԴ. Մ՚ըլխան մնաւ ի ամենայն Թագաւորին և եկեր բազում բարութիւնս և հպարտացաւ ի զիրութենէն և գնաց առաւծին առ ուղտն. և ասէ. լեր ինձ խնամի. և ուղտն ասէ. գոմէշն յաղթէ ինձ. երթ առ նա. և գնաց առ գոմէշն. և ասէ գոմէշն. ես առաւել քան զմեզ շարժիմ. երթ առ ամպն. և գնաց առ ամպն. և ասէ ամպն. ես ի հողմոյ հալածիմ. և գնաց առ հողմն. և ասէ հողմն. կայ աշտարակ մի ի լերին յարևելս և չ զաւրաւոր քան զիս. և է անխախտելի. գնաց աղուէսն առ աշտարակն. և առ գ ասէ, որ խնամենանք. և նայ ասէ. ես անկար եմ. այլ կան ի հիմունքս իմ կենդանիք, որ ծակոտեն զիս և պատառեն զհիմունս իմ. և ես ոչ կարացի յաղթել նոցա. և դու երթ առ նոսա. իբրև եկն առ նոսա. նա աքիս մկունք էին իւր նմանիք։

Ցուցանէ. թէ ամ մարդ շրջի մինչև գտանի իւր նմանի. եթէ բարի և եթէ չար։ Իսկ յոր ահաւորին անզգեղ միջնավորքն երթան գտանին զնմանիս իւրեանց զգեան և զամ շարաքարակեմք։ Եւ արդարքն գտանին զհանգիստն և զզուարճութիւն հրեշտակացն և զարքայն առաջի իւր յաւիտենութիւն։

7 — գ ասէ, որ] въ рукописи ազգաւր.

ԻԵ. Ժողովեցան Թռչունքն ամ և ընդրեցին զարագիլն և ածին իւրեանց Թագաւոր. զի չէր գեղեցիկ և էր արթուն և ողորմած թագաւոր. և ամենայն խնամարարութիւն և կարգեալ իշխանս և զօրաւորս. և սկսան զնալ և գան ի գեղջէ միոյ ամենայն. և մանկունքն եղեալ էին որոգայթ վասն ձագուցն. և պատահեցաւ որոգայթն առաջի արագլին. և նա ցանկացեալ էառ զհաւ ցորենոյն ի կտուցն. և որոգայթն անկաւ ի պարանոցն. և նա անշնչացաւ. և եկեալ զօրքն հանին զթագաւորն ի պարանոցէն. և ասեն. ով բարի Թագաւոր և խնամածու կարգաւոր և ողորմած, զինչ է այս՝ որ պատահեցաւ քեզ։ Եւ նա ասէ. ով բարի զօրք իմ. զի ագահութեան և յօրովայնամոլութեան մեղքն առաւ զինեալս իմ. քանզի խորհեցայ ծածկաբար ուտել զհատ ցորենոյն. զի մի ոչ ոք տեսցէ։

Ցուցանէ. թէ բազում անգամ կարգաւոր և առաջնորդք կորչին ի գժոխս վասն ագահութեան. արծաթսիրութեան և որովայնամոլութեան և զայթակղեցուցանեն զժողովուրդ։

ԻԶ. Ժողովեցան Թռչունքն և ընդրեցին զսիրամարգն. զի յոյժ գեղեցիկ էր. և ածին իւրեանց Թագաւոր. զոր ագռաւնին և ասէ. ով բարի Թագաւոր, եթէ նենգէ զմեզ արծիւն. դու ինչ կարես առնել ազնութիւն մեզ։

Ցուցանէ, թէ Թագաւորին ոչ միայն գեղեցկութիւն պիտոյ է. այլ և քաջութիւն և բազմահնար իմաստութիւն։

ԻԷ. Ժողովեցան արամասեան զԹռչունս ամ ի յերք գետոյն. և լուացին զփետտուրս իւրեանց. զի գեղ[են] իւրեանց Թագաւոր զգեղեցիկն. և Ագռաւն էր

ծառոցն քան զմէն՝ քաղելոյ զպտուղս փայտաւբան, որ անդամնէքին ի նոցանէ. և շարժեալ ի փետուրս իւր և պղծեալ քան զամենեսեան. և այսն առնեալ արդարև եմ՝ զնա Թագաւոր. Իսկ յորժամ Թան, յայնժամ հաղձ ի բաց Թափելոյ ի նմանէ զփետուրսն. և նոյ սե ձեռոց, որպէս յառաջ էր։

Ցուցանէ, Թէ ամ մարդ, որ կերծաւորի և ձևանայ. զոր չէ արժան. և որ զատուրին ինչքն ժողովէ և առնէ. զատատաանի օրն ձեռոց, որպէս և էրն։ Այս ասար իբր Թափի ի նմանէ և երԹա առ մերս իւրոց։

ԻԸ. Վասն աղուեսն և խեցգետնին եղեն եղջերոյ և արարքն ցան. Հնձեցին և կառեցին և կուտեցին. և ասէ աղուեսն. եկայք ի բլուր մի. և ով որ ի շատ գնի, նա առնու զցորեանն. Իբրև եկին, ասէ խեցգետինն. արդ ինձ տէր, եղբայր. և յորժամ կամիս վազել, զու զարկ զանկիդ քո առաջի իմ, որ խառնամ զվազելոյդ քո. և նորա բացեալ զձիրանն. և յորժամ եղջերոյ զաղձն. նա փախեաւ յաղի աղուեսուն. և իբրև հասաւ աղուեսն ի կալն և զարձաւ յետս հայել, Թէ ուր իցէ խեցգետինն, անկաւ ի վերայ շեղջին. և ասէ բղաւելով, այս ինձ. Է. զարմացաւ աղուեսն։

ԻԹ. Իշխան ամէն աղնուական զնաց յեզր ծովու. ուր ժողովեալ էին բազմութիւնք ձկանց. սկսաւ ուրախանալ և ցնծալ և ձայնէր զձկունս առ երկ. Եկէք ի ծովէդ և եկայք առ իս ուրախութեամբ. զի այս է ժամանակ լսելոյ ինձ. և բնաւ ոչ լուան և ոչ ելին ի ծովէն և խաղացին։ Այս ասէ իշխանն որսորդաց, Թէ հանէք զգոււ. և նորա առեալ զուռկան ձգեցին ի ցամաքէ. և ձկունքն սկսան ի վեր վազել և Թռչել յայսկոյս և յայնկոյս. զի քաղցեին շունչ նոցա։ Այս ասէ իշխանն. ողորմելի ձկունքն, ընդ վայր և անշահ է խաղալդ ձեր. զի երեկուացաւ ուրս. և յայն ժամն, որ կոչեցի, ոչ եկիք զոք։

Որդեակ, ցուցանէ զՔնի քարոզութիւն. որ կոչէ զմարդ առ ինքն. եկայք առ իս և Թողէք զծանր բեռն մեղաց. և ելէք ի մեղաց ծովէդ. և այս ուր կոծեցայրուք և արտաշխարեցէք զմեղս ձեր։ Յետոյ հնչէ փող Գաբրիէլին և յարուցանէ զմեռեալս եղ զորութեամբն. և եկեալ առաջի Քնի լալ և կոծել և վա՛ ասել անձանց մեղաց. և ասէ Տրն. վայ է ձեզ. զի անաւգուտ է լալ և կոծ ի յանդէկ ժամու. զի յորժամ կոչեցի ողորմութեամբ, զոք ոչ լուեցիք. արդ տարայք ի հուրն անշէջ. զի ժամս իմս անց է։

Լ. Վասն որսորդի ամէ[1] յանապատի խորովէր միս. զի կերիցէ. և արծիւ մի առեալ յանկարծակի և տարեալ եդ առաջի ձագուց իւրոց. զի կերիցեն. և կայծ մի կայր կառուցեալ ի միսն. և արկաց (sic) զբոյն արծուին և զձագս նորա։

Ցուցանէ, Թէ ամ մարդ, որ զրկէ զայ ինչ կերիցէ. հուր լինի իրքն այն և զե հ[ե]ան և այրէ զնա՝ հրամանաւ ԱՅ։

1 ամէ] въ рукописи մի ամէ, но մի какъ будто вычеркнуто.

ԼԲ. Նայէր կին մի առնէր այրին մի և սիրոտ այլոյն զաղանալ միրգ և բանջարոց. և մայրն խնդութեամբ ճաշակէր և ոչ խրատէր զորդին ի կամս իւր. և փոքր փոքր աճեաց [ի] գողութիւն. և բերէր անասուն և այլ ինչ. և եղև աւազակապետ ի լերինս և բազում չարիս առնէր. և կալեալ զնա՝ տարան ի կախել. և նա՝ ասէր. բերէք զմայրն իմ՝ որ համբուրեմ. և բերին. և նա՝ խածեալ ատամամբքն զլիթ մօրն. և ասեն. ընդէր խածեր զմայր քո. և նա՝ ասէ. ոչ խրատեաց զիս ի տղայութեան. զի այս վտանգս չէի անկեալ. և թագաւորն խնայեալ արձակեաց զնա՝. և կախեց զմայրն։

Ցուցանէ, թէ ամ̃ ծնօղք, որ ոչ խրատեն զորդիս մնալ ի կամս իւր. մեղք որդւոցն ի գլուխ ծնողացն է։

ԼԳ. Իշխան ումն ազնուական. Ծ. խող ի բուս էր արկեալ և շինեալ ակեղի արձակ. և ջուր և կերակուր բազում բերէին ծառայքն. և էշքն, որ խողից զարին բերէին, քուռակ ունէին. և քաղցնուին և երթային. զի կերի-ցեն ի խողից գարոյն. և աղաստառըքն ի բաց վարէին զքուռակն. և նոքա քաղցեալ կային։ Այս երեկոյն ի զալ ծնողացն զանգատ առնէին. վա՜յ մեզ. զի աղխամահ լինիմք մինչ ի զալն ձեր. և խողիցն տան բանուեթեամբ ուտել։ Այս մայրքն ասէին. համբերեցէք մինչ ի ժամ զենման և տեսջիք. ինքն սպան բերել ի զենումն, սպան ծրչել և զոռալ. և զարհուրեալ քուռակն ասեն զմայրսն. զինչ է աղաղակն. ասեն մայրքն. ով որդեակ, զխորեակ և զզարին կու վճարէն. և քուռակն ի վեր շրջէր զփորսն իւր և ասէր. վա՜յ մեզ տեսէք, թէ մնացել է մեզ հատ զարոյ կամ կերակրի յանխու կամ ի բաշս կամ ի սմբակս մեր. զի մի և ի մինչ տացեն. ասեն մայրք. անհոգն գալ. բայց չարեաց մի երկնչիք։

Ցուցանէ, թէ արձակ ակեղին Տն է. և խողքն մեծատունքն են և այնո-քիկ, որ զամենայն բանեն և ի մեղս անզարձ մեռանին. և մեծ իշխանն Աստուած է և զենողքն հրեշտակք են. և խող՝ որ զատաստանին, որ խնդրեն ի մինչ զհա-մարն. և զղջելով և արտասուելով եղուկ և վայ կարդանք և անօգուտ է. զի ի դեհեննն առաջի։ Այլ յառաջ քան զմահ ապաշխարեցուք և մանր քննե-ցուք. ոչ մնա՝ մեղք ի միսս և մարմինս քան զհատ զարոյ. վայ ինձ զի ունիմ բեռներով կապած։

19 զհատ] въ рукописи զհան.

ԼԴ. Էշք բազումք երթային ի գործ արքունի. և էր ի նոցա էշ մի ծեր և իմաստուն քան զայլ էշքն. և ամենքն զնա՝ իբրև զհայր և զառաջ-նորդ պատուէին. և աչա եկն նա՝ ի սար մի և հասանէին և զառեաց սաստիկ և ահագին. և յետ կողմն ծայթումն մեծամեծս արձակէր։ Գիտ այլ էշքն և ասեն. ով պատուական հայր, առաջին ձայնդ հատուածակաց է. արդ այդ ահագին ծայթմունքդ, որ յետոյ կողմանէդ ելանէ, զինչ է. ասէ ատար էշն. ով որ-

զեռակ, առաւօտն ձեր երգեսցուք և ճշմարիտ ասեմ. զի յառաւօտն ձայնիս զօրութենէս բնաւ ոչ կարեմ իմանալ. թէ այլ ձայն երկանէ յետոյն կողմանէս։

Յուցանէ, թէ այնպիսի յիմարեցան մարդիկք ի ունը Տէր և ի մեղս և յապաշխարութիւն. որ զայն, որ յետոյ կենացս կայ մեզ պահած. առաջին առն ... ... և հուրն անշէջ և որդն անմահ, բնաւ ոչ յիշեմք և ոչ ամենք զմտաւ։

ԼԴ. Մարդկային մանուկ մի խնդրեր լոյս. ասէ մայրն, եթէ ոչ լաւս, զայլ լուսն ընկենում։ Լուս զայլն և եկաց մինչև ցերեկուն. և սպասանալոց յառաջ և ձեռաց զօրն ունայն յարոյն. ասէ. կեղծ հաւատալ խաբեցայ։

Մի՛ ապաւինիր ի բանս և անգամանշանծ յուսացելոց շնորհս։

1 լոյսը] въ рукописи լուսը.—3 հաւատալ] возможно вмѣсто յաւատալ = ի (հ)աւատալ.

ԼԵ. Առիւծ մի ծերացեալ ոչ կարէր ատանել յորս. և եղև սուտ հիւանդ. և անասունք ամ գային ի տես. և նա՛ ուտէր զնոսա. խոկ աղուէսն զխորացեալ զհնարսն առ դրանն կայր. և անդուստ լեալ զարովք (զարմ՛վէր) այցելութիւն. և առիւծն ասէ. հիմա՛ դու միայն արտաքս՛ մնաս։ Ասէ աղուէսն. հետն արդելու զիս. զի մտելոցդ առհա յայտ է. և ելելոցն ոչ ևս։

Խարդախաց խաբէութիւն առհա յայտ է իմաստնոց։

ԼԶ. Եղջերուն ասէ մայրն. մեծութեամբ յաղթող ես քան զշուն և երագութեամբ վեհ. և եղջերացդ բազումք ընկերկեն զնոսա. զի՞ ի քեզ ի շանց երկնչիս. ասէ եղն. թէ հաւատեմ լսեմ, ամ խորհուրդ իմ ուսուցանի։

Ոչ է ինչ բան զօրացուցանէ զբնութիւն երկչոտին։

ԼԷ. Նապաստակ ամ ի մի վայր ժողովեալ ասեն. մեր կեանք ոչ ինչ է. զի արծիւք և շունք զմեզ ուտեն և ամ ոք զմեզ յաղթէ. արդ լաւ է հասել ի լիճն և հեղձնուլ։ Երթե եկին ի լճակն, գորտք ընկղմեցան ի խորս լճին և մի նապաստակացն, որ ծերագոյն էր, ասէ. կացէք. զի են այլ տկարագոյն քան զմեզ։

Թշուառացելոցն մխիթար ի չար ընկերաց։

ԼԸ. Ագռաւն զխեր բնութիւն պարսաւէր, թէ առաւօտն թէքս թուխ է. և փորոյն երանի տայր, թէ սպիտակ է։ Խոհ փորն ասէ. անձինք մեղաւորք՛. քանզի ծխով մրոտեցեր զթեզ. խոկ զիս մարգարտովք սպիտակ պահես. և նա՛ սոխամանս գեղեցկէր ի մարդս և ի գետս՛ թևոցն յուսացեալ փոփոխել ի սպիտակութիւն մինչև սատակեցաւ ի սովոյ։

Ոչ է արժան նորոգ ձեռս ձեռնանալ, որ ոչ է առեալ ի վերուստ։

4 գեղեցկէր] въ рукописи -գերէր.

ԼԹ. Էշ մի առիւծ էր. և էր. քանզի արկեալ էր զխորեան առիւծենի. և ի հետատանէ զամ հօտս ի փախուստ դարձուցանէր. երրև շնչեաց հողմն, մերկացոյց զնա. զի էշ էր և առիւծ կեղծաւորէր։

Եւ դու մի՛ մարդ, կարօտ ես տանջանաց. և ի վարդապետաց ձեռ. կեր-ծանօրիս։

Ի. Գորտն մեծամեծս ամբարտաւանէր և ասէր առ այլ անասունս. բժշկեմ զձեզ. զի ուսեալ եմ զԱսկղեպիադեան. իսկ աղուէսն ասէ. և դու՝ այդպիսի հիւ-անդոտ և գերին, զքեզ էր ոչ բժշկես։

Սա է արժան յանդիմանել զաւան. զի անձանց իսկ մնան։

ԻԱ. Գայլքն առ ոչխարսն հրեշտակ առաքեցին և ասեն. մինչ պատե-րազմ ունել մեզ ընդ ձեզ և անհաշտութիւն՝ շունքդ են պատճառ. հաւանե-ցան ոչխարքն և զշանց պահպանութիւն մերժեցին. և գայլքն զանեալ զնո-ցա կոտորեցին։

Ուսուցանէ առակս ի թշնամեացն հանապազ զգուշանալ։

ԻԲ. Զուարակ. գ. ի միասին արածէին. և ի սէր միաբանութեան պար-փակեալ էին։ Իսկ առիւծ ոչ կարէր զօրութեամբ հերքել. այսպէս արուեստիւ ածանէր. քանզի բարեկամութիւն կեղծաւորէր և շարախօսութեամբ մեկնէր ի միմեանց։

Խրատէ առ բարեկամս հաստատուն պահել զսէր։

ԻԳ. Ագռաւ պանիր ունէր և նստէր ի բարձր ծառի. իսկ աղուէսն հնար առնէր հանել ի նմանէ զպանիրն։ Մատուցեալ ի մօտ երանի տայր նմա. զի՝ թռչնոցն և գեղեցիկ մանուկ. և վայել է քեզ, որ ծաղկիս ի գոյս. այլ և զօրութիւն յոյժ գոյ ի քեզ. և եթէ ձայն արձակես. արծիւս զանց առնես։ Պնդրդեցաւ ագռաւն ի գովութենէն. և մեծամեծութիւն կամէր ցուցանել. գոչեաց կաղ կաղ. և պանիրն անկեալ որս եղև աղուեսու. և կերեալ ասէ. ձայն ես գոյ ի քեզ. բայց ի միտս պակասես։

Սա արդ մի պատիր ի սուտակագովէսաց։

ԻԴ. Արագիլք մեծ իմն խորհեցան քան զբնութիւն. ընդ մարդկան նա-խանձեցան. և քաղաք շինել ընդ միոյ ածին պարսպով. և ծեր ումն ի նոցանէ ասէ. ոչ իմանայք, եթէ ի ներս բակի լինիմք. և շուրջ պատեալ զմեզ սա-տակեն։

Պիտոյ լսել ծերոց խրատի։

ԻԵ. Սիրամարգ իգանէր է. ասէր է, որ գեղեցկութիւն յոյժ առնէ այլոց. և խորհի թագաւոր լինել։ Ոմանք իմաստունք խրատ տային, թէ չէ պարտ ի սուտ բան հայել. զի ազգաւ է թագաւորելն. և ոչ լուաւ նոցա. և լուեալ բազմաց ելեալ եհար զմանկունսն նորա. և բազումք զփետուրս նորա քարշէին. թագաւորութեան չեհաս և ի թևոցն զրկեցաւ։

Բազումք ի մարդկանէ պատահ[ե]ալ եղեն հրապուրեալք ի բանս յորդորչաց. և այնմ ոչ հասեալք և յիւրեանց անկեալք։

ԻԶ. Ճայն եկեալ առ սագն ասէ. թէ գեղեցկագեղ եմ և դու սպիտակ ես. աղաչեմ, զի ուսուցես ինձ՝ զիս նման քեզ սպիտակ լինել. կամակից եղեալ և ասէ. ինձ նման լուացիր ջրով. և քանի լուանայր, սևանայր. և դարձեալ

առէ. զիմ ուտես լինքու. և սոքա կարեն ազխատի լինել. և նա յանձն ոչ առնոյր զնա ազգին մեռանել զնոյնն. և մնաց ի նոյն զեղջերուական։

Նմանեն սև հողք. որպէս ե[ս] զան առ քինեալն պաշտօնեային. և առէ քինեալն զեկրօնութիւն ամբողջ պահել. և նա լուացեալ փոխէր. և զեկրօնութեան խոստովանութիւն յանձն ոչ առնոյր և մնայր նոյն սև գունովն հոգին. զոր չէ արժան զայնպիսին մկրտել. որ զհաւատն ոչ պահեն։

ԽԶ. Հաւ ընտանի բանեալ լինի և աղաղակէ. և ամենք մեղադրեին. թէ զի է վայրապար կանչես. և նորա պատասխանէ, թէ զարհուրեալ եմ. զի ոչ բարւոք ըմբռնեք զիս. երբեմն զլխիվայր կախէք զիս և ի բազում ձանձապարհս տանիք. և երբեմն ի կայծակունս խորովեալ ուտէք։

Օրինակ առանց նշանակէ. զի ոչ յիմ ժամ բարի առնեն. թէպէտ և քաղցրացին. այլ վշտաւք նեղեն զուամիկս. և աղաղակեն նորայ։

ԽԸ.[1] Ոսկեծոց բեկեալ առքն արտաքէր զայլ զաղանաց. թէ հարկաւորք իմ էք և ես իշխան ձեզ. ընդէր ոչ զայս յերկան. և ասեն ցնա՛. ի քեն ոչ ինչ զառար աւգնութիւն. ոչ յարձէ. ոչ ի յայլէ. և զու խոհ ի մեզ ոչ խնայեցեր. մեզ էջ պատարագել արժանէ. որ զայդպիսի չարդ քեզ պատահեց։

Ոյսպ (sic) է մեծք առաւելս վասն առաքինութեան, թէ քաղ՛անաց է., թէ առանուաներ, որ չար լինի. և նեղեն զհնազանդեալսն. յորժամ ի չար անկանին, պարտ է էջ զոհութիւն մատուցանել։

1 ԽԸ] Только у этой притчи выставленъ въ рукописи номеръ, но не ԽԸ (48), а ԽԷ (47), красными чернилами.

ԽԹ. Խոզշունքն զնացին հոտ սատարակին և ասեին զնա աղքատ և զծուծ. զի կրօնաւոր էր. և ամենք ցուցանէին ամէրք կրօնաւորութեանն. և ամենք զանազան խորտիկս խնդրեին ի նմանէ. և նա ոչ ունէր։ Ասէ առէ ցնոսա. զերկաւթան հակառակ առաանեմ մինեանց։

Խորհուրդ զավորութիւն աշխարհականաց յայտնէ. զի զկրօնաւորս տեսանեն և առնեն քաղանձաւորացանեն. և զարդ պարարս կերակուրս խնդրեն. զի անծուխս բնակիցեն. զհարդ զանազան կերակուրս տայցեն։

Ծ. Նզուան կամեցաւ պատարագ մատուցանել. և զաղաւնի հրաւիրեաց. եկ[ի]ն յօժարեա[լ]ք. և զենում նորայ էր մաւի մի հնազեալ. և ասա՛ տեսաւ նախ ինքն հարկանել և ասա ուլքն. և եկն պատերազմ և զաղաւնեաց ալք փորեցին. և տեսան նզովել զպատարագս նորայ. և զմատուցանողն եւ. և առաց, թէ ի [Մ՛ահմետի] աշակերտաց ուսա՛ զայեղծ մատուցանելն և զորձ պատերազմել։

Ոյսպէս առաքս, զի զէմ պատարագին ունի զայեղծն [Մ՛ահմետ]։

5 Մահմետի и 7 Մահմետ] въ рукописи выскоблены ножемъ.

ԾԱ. Ոսւն առաքեաց առ արծիւ. և խնդրեաց զզաւակն հարսն։ Աս.

ասէ. զու որդւոյ[ե]ան քաղաքավարութիւն ես. և ես գիշերոյ. պատշաճ է իմաստութեանս. հաստատեցան. և ի լինել հարսանեաց. ես փեսայն ի տունէ լոյս [ոչ] կարէր տեսանել. և հարսն ի գիշերի։ Այլ ծագը աւետեաց զհոգւոյ բաղկէն. և լուծաւ հարսանիքն։

Ցուցանէ զհաստատեալ մարգին, որ զզգեստս տան պղնձեալ ի խօսքելոյն ի լուսոյ վիճի։

Տր. Զարծիւն ասպաշէլ սիսան Թագուհին. որ ընդ ձեռամբ նորա լինին. և ասեն. անպաշտպան զհարկս քո տացուք. և մի ապարանամբ զմեզ զարհուրեցուցանել. Այլ նա՝ զաշխա եզ ընդ նոսա։ Այլ արար խաղաղութիւն բազում ժամանակ։ Այլ սիսան ամբարտաւանել և պղծանել. և խորհէին էշխանութեանն ընկենուլ. և Ծնծղուկն պարծենայր, թէ յաշս նորա ծրարեալ կուրացուցից. և ոլք պարծէին ի զօրութիւնս իւրեանց. և սիսան մարտ եւ գնել. և նոյն ոչ ժամանակեալ. արձակեցաւ ի վերայ նոցա և զբազումս կոտորեաց ի նոցանէ։

Ցուցանէ սուտակ զհաստատեալ Թագաւորաց և անհաստատից. որ բարեպաշտութեամբ խաղաղութիւն առնեն. և զարծեալ սուեն և պղծանեն. և պատերազմ շարժեն. և յաղթանց լինի նոցա հարկանել անխնայ։

6 նոյն] въ рукописи նոն. — 9 սանձ] въ рукописи ս. ն։

Տր. Հրամանն եղև ի Թագաւորէն ամ կենդանեաց. որ ի ցամաքի են. գալ առ նա ամենեցուն. և եկին անպատաղ։ Իսկ քարթաթաշն և մողէշն և խլուրդն եկին և բերին պարգևս. և ամէն ծագը առնէին. և Թագաւորն մեծարեաց զամենեսեան բաց կարգի. եհարց զքարթաթաշն. զսա ինչ պատ ունիք, որ պատուեմ զձեզ. աս[ա]ցեն քիթօշն և մղղն, թէ քարմուս եմք. մտանեմք ի երկրորդոյ Թշնամեաց. թէ յաղթել ոչ կարեմք, զծիրաս անդր հանեմք։ Իսկ խլուրդն ասաց, թէ ի քաղաքս մտանեմք. և ծածուկ խարար·[ել]են[ք]. և հաւանեալ Թագաւորն պատուեաց զքաման[ե]ալն ի բազմաց։

Ցուցանէ պատակս՝ ոչ միայն իշխանաց առնել ընդունելութիւն, այլ և ամենայ բազմաց։ Նմանապէս յեկեղեցիս պէտս ունին մեծամեծաց և անարգաց։

8 և հաւանեալ] въ рукописи повторено два раза.

Տր. Աքաղաղն եւս զորդին յաւուր քահանայութեան. և շրջէր և մրմնջէր. և քշէն խորագ ասէր ձհնութիւն և ասզմս երգել։ Իսկ նա՝ ի պարս յանելլը և ասէր, թէ հօր իմոյ արուեստն այս է. և քահանայն մերժեաց զնա՝։ Այլ նա էջ ի տուն իւր ուրախութեամբ։

Ցուցանէ սուտակս. որ զհայրապետն խմանան. և կան յաւուր ուրախութեամբ։ Այլ չարամոլքն հրամարին ի ճշմարիտ գիտութենէն. և զցանկութիւն հօր իւրոյ կատարեն՝ սատանայի։

ԺԵ. Ի՞ր առնի զատկին եկին Թռչունք ՃՃ և խառնակեալ եղեն ըստ օրի-նաց. եկին ընդ նոսա աղաւաք և խառնակեալ եղեն քհնյքն. Թէ չեմք մեղու-ցեալ. բայց զի որսացաք մսին և զօրան. և կերաք. և նա մերժեաց զնոսա պիղծ զօշելով. և նոքա երթեալ որսացին ձագս. Ճ. և մեռուցին քահանայսն. և պատարագեալ այնու արգաւրացուցց զնոսա. ասելով՝ ոչ զխառնակէք խառնակեանել. զի այն ձեզ Թռչունք են. և հաղորդեցուց զնոսա։

Զագահ քհնց նշանակէ. զի զպտուղս և զայլն մերձին յեկեղեցւ. և զարձեալ ընդունելն կաշառաք. վա՜յ հաղար բերան։

ԺԶ. Աղուեսն զնայր ընդ ծանապարհ. և եղիս զիրք մի. զնաց առ ազէաս և կարդացա քահանայ. և յաւուր աւանից բարձրանայն աղաղակէր. և յայլ աւուրս ծանրանայր. և ի զինուլ մեռոտքն զարիանն լեղոյր. երբ մեղու-դրեին. ասէր. այս նուիրեալ՝ պաղէս պատաշանի. երբ յայտնեցաւ կեղծա-ւորութիւնն, գաղա փախեաւ։

Նմա[ն]են առաւօս զկեղծաւորսն, որ ընդ ... չեն քահանայ. և պատարէն զաղէտան. և Թէ մեռ զնէն զարծաթ նոցա և ծանաչէն. հալածին զաղա։

ԺԷ. Հարցին զձեռպատաւոքն, Թէ ընդէր այդպան պաշտես. և նա՛ ասէ. շունք և արծիւք և մարդիկ որսան զմեզ. յերաւի պաղա է երկնչել։

Ցուցանէ, Թէ բազում են Թշնամիք կենաց մերոց և զգուշանալ պարտէ։

ԺԸ. Զինաւորն ի մեծ պատերազմն ուսէր ձուկն. և առաւօտուն երբեք խո-նաւորեալ բանբասէր զնա՛. և նա՛ պատասխանէր. Թէ ի վերայ և ի հ[ա]տանց քահանայից ուսայ. տապա՛ պատու լաւ եմ. զի զինի ոչ ըմպեմ։

Զորովայնամոլն յանդիմանէ. զի բազում տան պատճառս զպղծագործու-Թեան, որպէս զնա։

ԺԹ. Կոչեց ծերացեալ զնոսա առ հօտս. և ասէ լալով. առաքէհարցող եմ այժմ. և շատ զձեզ սպանեցուցի. և վասն այն կամիմ զալ. և ձեր աւանն առել աներ. զի Թողութիւն լիցի ինձ. և զմանկունս ձեր պահեմ ես ի զալեաց. և հօտքն ուրախացան. ասել շանց չմերձենալ նմա՛. և կոյր և պղտաւեր մինչև եղեն զառիւքն մեծ. և սկսաւ մէկ մէկ ուտել. և պատառս գնել. մինչև ան-ներել բազմաց ստորակեցին։

Խրատ[է] չհաւատալ, որոց ասլորել են ի չարն. զի հնազեալ՝ ընտ-Թիւն լինի. և առ զարծս իւր քարշէ. լինի որդի ասի։

Ի. Աղիւս աղուեսն զգայլն կուրացեալ և ասէ. առաջնորդեմ քեզ վար-ձուց համար. և միամ աւուր ընկեց ի ջուր ակամբեաց. և նա ոչ հաւատայր. և կամէր վրէժ առնուլ. և երկուցեալ աղուեսն կամէր փախչիլ. և ոչ կարաց. զի ըմբռնեալ ունէր. Նա ասէ աղուեսն զգայլն. վասն զառնի լինի. եկ տարայց զքեզ յեկեղեցին և կերիցես մատաղ. և ուրախացեալ գայլն գնացին. և տա-րեալ զնա՛ առի շանց. և ասէ գայլն. այս է մատաղն, ո՛վ չար առաջնորդ. և նա՛ ասէ. պարզմիտ չարիս և ոչ այլ ինչ վայել է։

Ցուցանէ. զի զղջացեալք նենգութեամբ առաջնորդեն կուրաց ի յայլ

ինչ բարի գործ. դարձեալ չար խրատէ հրապուրին յառաջինն դառնալ ի չար. որպէս զայլոյն և աղուեսուն։

ԿԱ. Առիւծ և առջ և գայլ ի միասին ընկեր լինէին. զի մանկերք եմ[ք]. ընթանեցաւք զամն ի մարդկանէ. զի բաժ աւրինին զորս մեր՝ կերակուր մեզ պատրաստաւորէ. և կալեալ զամն որսորդին տարաւորաբ. և նեղացաւ այրն. հնարե-ցաւ աղուեսիլ. առեալ փայտ մի մեծ. և եդեալ նիս վերա մի. և առէ ցառիւծն և ցգայլն. աւգնեցէք և դիք զձեռս ձեր ի ներքոյ. և հաստատեալ եդին. առաջ զնիգն և ձեռացին ի ներքոյ. և առեալ զկացինն սպան զերկոսեան։

Ցուցանէ. թէ մշակին. որ չկամենա զքեզ. արձակէ. որ վնաս չբերէ քեզ։

3 պատրաստաւոր] въ рукописи պարտ։

ԿԲ. Հորովլն զոյն տատրակին զանեալ քաչկեաց և խորն շինեաց. և եղև նոցա երթեալ առ որդորն արտաքին ի դատաստան. և անդ զմիմեանս նախատեցին. և պարծէին՝ տատրակն աղջախոհութեամբ և կրճաւորութեամբ և հորովլն պահօք քառասնորդացք։ Խոչ․ը ցն առաէ. և հարցանէ զհորովլն. ընդէր առեր չինած։ Ոչ ինչ ասաց. վասն այն առի ինձ։ Ասաց հարցանէր դարձեալ. զի՞ն ընդ էիր եղեալ՝ զոր առեր. և ասէ ոչ. և ասէ. Կ. հեծան եղեալ էր. և ասէ. եղեալ էր. և հրաման ետ անդրէն դարձուցանել. և եթէ ոչ՝ եւ ա[ւ]գանս տաս։

Առակս հրամայէ դատաստան ուղիղ առնել. և ոչ յայտնի անծանաւթանել. Կ. Թշնամանել զմիմեանս զատախազաց։

ԿԳ. Ամբի հարսանիք էր. և առաքեաց զանեղ կոչել զագռաւն. և նա ասէր հրամայելով. կրճաւոր եմ և պասաւոր. չկարեմ գալ. և նա՝ ներքեր հանել զաւագն. և ագռաւն ոչ կամիր. ասէր՝ թէ պասաւոր հանեմ. վասն այլ զգենուլ սիպտի. բարի է ընդ չհանել։

Զկերպարանս արեգակի ունի առակս. զի միշտ սևազգեացք են. ի ընդութեան մարդկան հայելով զաւարճանան անասնաց է. և հանապազ աւգն շահ։

ԿԴ. Ագռաւն բազում անգամ աղաղակեաց և ասէ. ձեռ իմ զիտէ. զի մի. Կ. Բ. բարբառ զաւարթնոցն բաւական է։ Իսկ բազում ծուլիցն է. և ոչ այնու ծուլքն զարթնուն. բայց զզատմանն տանցին։

Ցուցանէ առակս. զի զըսց վարդապետութիւնն միանգամ. Կ. երկիցս բաւական է։

4 վարդապետութիւնն] въ рукописи վարդապետութիւն, безъ титла.

ԿԵ. Խոզ ուղեւ. որ ծառս առնէս. ա կարէ ի բեռնի իշոյ տեսանելեն ապաւրաւ մի մազ. վաշ ասրով զենքն պատարգ արա. և խոխիկովի ձիթով ի ծրագն վառէ. ա ձէկ մի անուն ի քո սիրելացն յիշէ. այ յինքն հայի՝ տեսանէ իշոյ թուլի։

Լռեալ անմիտթար հողոյս. որ ընծ ի կամս մարմնոյս։

ПРИЛОЖЕНІЕ IV.

ИЗБРАННЫЯ ПРИТЧИ ИЗЪ АРАБСКОЙ ЛИСЬЕЙ КНИГИ.

Арабская рк. сирійскими буквами (كرشونى), хранящаяся въ India Office (№ 1049), въ Лондонѣ.

من كتاب امثال الثعالب

. . . الخبزة التى فى فيهِ و ارما نفسه فى النهر لياخذ الخبزة من ذلك الكلب فما وجد شى لانه كان خيال. فخبزتهُ اخذها النهر و راح و غرق الكلب بدور جوعان ميت. فيبان لنا بهذا ان الملك الصالح هو المسيح و الكلب الجوعان هم بنى البشر و الخبز النقى الذى اعطى الملك للكلب هو الذى اعطانا المسيح نعمتهُ و وصاياة (sic) وجسده الطاهر فالشيطان يروى امامنا اولاً محبة العالم و كل الخطايا اى الطمع و محبة الفضة ونحن نجهد بنصب عظيم فى الكبريا و المجد و فى الاباطيل الزايلة الماضية نجهد حتى نربى و ياتى الموت يخرجنا من الوسط ونحن نبقا حزانة عراية لاننا نتلف الدنيا و الاخرة من طمعنا هاهنا.

1 الخبزة] Этимъ словомъ начинается сохранившаяся часть второй притчи Сборника; предшествующая часть второй притчи, равно вся первая отсутствуютъ за дефектностью рукописи.

المثل الثالث كان ملكًا من ملوك الغرب أمر بنصب كراسى كثيرة. فاتوا اليه الابلجيّة من جميع الملوك وجلسوا امامهُ: وها قصلتًا وقعت فى لحيته فقالوا له خدامهُ ايها الملك ها نبصر بازًا ذهب جالس على غصنًا ذهب. فالملك ما فهم المثل: فراح الخادم ليقيم القصلة من لحيته فامر بقتله: فقام الخادم فى وجهه قائلًا ها نحن نعرف انك ملكًا متعد بالله لكن تريد مثل الديب تقتلنى:
فيبان ان هكذا يجب ان نقاوم الملك و القضا و الضابطين اذا خرجوا و حادوا عن طريق الله و تجاوزوا نواميسهُ:

المثل الرابع ابن ملكًا واحد وصل آخرهُ الى الفقر و تعبد زمانًا كثير لاصنام ابوهُ بتقدمة البخور و الشمع لهم: وكان يطلب منهم اعطى المال وهو دائمًا كان يفقر اكثر م-

الاول. ففى بعض الايام غضب كثيرا فضرب رأس الصنم بمرزبة و كسره و وجد مالاً عظيم فى رأس هذا الصنم ما كان قد اخفاه ابوهُ هناك.

ثم الويل لى يا ابنى انا الخاطى الشقى لان هكذا بيان لنا من هذا المثل ان كم تتعبد الى جسدك بالانبساط و الراحة و التنعّم بالخطايا و انت يوم عن يوم تفتقر بالروح و تضعف لكن اذا عذبت جسدك بالالام و الجلد و كل الاعمال الروحانية فحينئذٍ تقدر ان تستغنى بالروح و تتخلص من الجحيم.

المثل السادس فكان ملكا و له خنزير محبوب فى بيته و فكر ان يشرفهُ و يمجدهُ فعمل لهُ حزمة ذهب بالف دينار و حلّة ديباج بيضا مثمّنة منسوجة بالذهب و وضعها عليه. و جعل حزمة الذهب فى انفه فلبسهم وخرج باكرًا يدور فى المدينة و يتمرمغ و يتلوث فى كل اماكن النجسة الردية كعادتهُ:

بيان من هذا ان حزمة الذهب هو الثوب النورانى الذى نلبسه فى ماء المعمودية. لان كل الخطاه يقصدون عمل الخطايا و فى كلحين يتلوثون فى اماكن الخطايا و يتمرمغون بها و يلوثون الثوب النورانى اى حلّة المعمودية المقدسة: و فى كل النجاسات و رذايل الخطايا يمسحون الحزمة الطاهرة و الثوب النورانى الذى فى العقل والروح.

المثل السادس عشر ذكروا عن اسكندر الملك الكبير انهُ كان يمضى الى جميع الاماكن بزى ابلجى فبعض الايام مضى الى عند بوبليوس الملك فى صورة ابلجى فاعطاه خمرًا فى كاس من الياقوت فشرب الخمر و حط الكاس فى عبهِ فقال لهُ بوبليوس الملك لماذا عملت هكذا: قال عادت سلطاننا هى هكذا فطلع الملك الى كلامهُ: و امت بوبليوس الملك كانت حكيمة عرفتهُ انهُ اسكندر: قالت له قوم اهرب من هاهنا الا فى هذه الساعة يمسكوك. و ركب فرسه و هرب من هناك

المثل السابع عشر وان اسكندر الملك لما مات اوصى ان يحملوهُ الى بيتهِ وحملوا الف نفرًا صافى من الذهب والجواهر مملوة امام جنازتى و عرو الف رجل و لبسوهم مسوح: و الف فرس قصوا شعرهم و اقطعوا اذنابهم. و رختوهم بالكشوت و النواقص و مائة الف نفرًا لبسوهم بالزرع و ارسلوهم امامى: فودوهُ و عملوا هكذا فنظروا امهُ و امراتهُ و ما حزنوا عليه فسالهم اكابر الدولة قايلين لماذا لم تحزنوا عليه فقالت امهُ ان ابنى كان قد اوصى هكذا متى يجد علاجًا يخلص به من الموت: فانا عملت هذا كله و ارسلتهُ امامهُ فما خلصوهُ والحزن ايضا ما يخلصه

المثل الثامن عشر وان اسكندر الملك قد وصل الى ساحل الدنيا اى اخرها: فابصر قوم من الحكما قد هربوا من العالم عرايا و اكلهم كان رز و حليب: فقال لهم اسكندر تعالوا معى و انا اعطيكم مالٍ كثير: فقالوا الحكما اين (sic) نحن لنا فرد طلبة انكان تقدر تعطينا اياها فنتبعك فقال الملك ما هى فقالوا الحكما انتقدر تجعلنا لا نموت. فغضب الملك و قال لهم ما انتم حكما: انا رجل و اريد اموت كيف اقدر اجعلكم ان لا تموتون فالرجل يجعو ما يمكنه فالذى ما يمكنه كيف يقدر يجعهُ فقالوا الحكما تعرف انك انسان و لازم تموت فلما ذا تخرب العالم: فقال الملك انا لم اخرب لكن الله تعالى ابصر ان كل الناس زاغوا عن الطريق و ما بقا بينهم الا الشر و الضلال. فالله اخذ بيدى ليوجع به العالم. حتى ياتون الى الطريق اى يتوبون: فرضيوا الحكما بكلامهِ و سكتوا

1 ساحل] рук. прибавляетъ البحر, но три точки надъ нимъ, красн. чернилами, указываютъ, что это слово слѣдуетъ выкинуть.

المثل التاسع عشر فاسكندر الملك ركب مع عسكرهْ و وصل الى ساحل البحر فجابوا له رمانة كسروها فملت صينا و لما كان يقطعوا الرمانة كان الما كثير حتى ملو من شرابها صحنًا. ففهم اسكندر و سال لمن هذا المكان: فقالوا لاسكندر الملك هو. ففكر ان يعمل شر فتلف ذلك الصلاح حتى اربعة و خمسة من الرمان ما ملو صحنا و لا عصيرهم ملا الحب. فقال جماعة ان ملكنا تكدر قلبهُ معنا

المثل التاسع عشر ٢ فقام من هناك و ركب المراكب و سار فى البحر مع عساكرهُ فوجدوا جزيرة و خرجوا اليها و شعلوا نارًا كثير جميعهم فكادت تقلبهم فى البحر ففهموا انها كانت زلحفة و ركبوا مراكبهم: لان الحكما قالوا ان فى العالم ثلاث حيوانات كل ما تعيش كثير تكبر كثير: اولًا هى الزلحفة ثانيًا هى الحية. ثالثا هى السمكة التى تسمى حوت

1 المثل التاسع عشر ٢] Заглавіе это выставлено мною: въ рукописи разсказъ приведенъ подъ однимъ номеромъ съ предыдущимъ.

المثل العشرون اسكندر الملك راح مع عساكرهُ و نزل فى مكان و كان هناك ثلج عظيم: و بدا عسكرهُ يتلف من الجوع فقال الملك اليوم يجب ان نفكر الى غد و لما نخلص من هذه المحنة نفكر فى بعد غد. و قال للعسكر اذبحوا افراسكم (sic) و كلوهم. و لهذا جرت العادة ان المحمديين ياكلون لحم الفراس

المثل الرابع و العشرون كان ملكًا و فى خزنتهُ (sic) الف حجر من الحجار الكريمة: و كان فيهم واحدة افضل و ارفع من الجميع و كان له خازن بسيط و فى بعض الايام دخل الخازن

الى الخزانة فابصر هذه الجوهرة الفايقة هشمها و بدلها: فجاز الملك للمخزن ليبصر الجار الكريمة فابصر ان الجوهرة مبدولة فعذب الخازن زمانًا كثير فما قرّ: و الملك ما كان يريد قتله و لا كان يعبر من الجوهرة: فاتى رجل حكيم الى عند الملك قايلًا انا اخرج لك الجوهرة فاخذه و حبسه عند رجل غشيم مثله: اما الرجل الغشيم سال الخازن عن سبب حبسه: فاحكاه: فقال الرجل له لاجل حجر تدخل للحبس و تتعذب هكذا: فتابى الخازن و اعطى الحجر الى الملك.

المثل الخامس و العشرون كان رجلا تاجر و راحت حولة و وقع فى فقر عظيم حتى بقا يشحث من باب الى باب و قد تعلم بها: فيوم قعد فى غرفة ليستريح و ان جاموسًا ذو حرس عابرًا فبرش خبز هذا الفقير و اكله: فضرب الجاموس كثيرا حتى جرحه: فابصره اصحابه: و مسكوا الناس قايلين من عمل هذا: فجا الفقير قال انا عملتُ و احكاهم بسبب فقره و قال: ان جاموسكم بعد ما عبر فى بطنه خبز الشحثة ما يجب ان تحوزه فى البيت ليكسب بالحلال مثلما انا ما رحتُ لبيتى.

1 عظيم] ms. pyz. عظيم.

المثل الثامن و العشرون كان ملكًا قد اقام عامود عاليًا لمنا. و جعل فوقه جوهره ثمينة: و قال ان كلمن يصعد الى فوق العامود و ياخذ الجوهرة اوهبها له: فاجتمع خلق كثير و ما قدر آحد ليصعد فى العامود: فاتى رجل و قرع لحم رجليه. اى اقدامه. و مفاصلة و يديه و اكتافه قطع حولا. جيعا حتى صاروا كالحفرات جوم جوم كالدرج و راح منه دم كثير و تعذّب عذابًا شديدًا: فوضع يديه و التف على العامود و صعد الى فوق العامود و اخذ الجوهرة فوصفه الملك و اوهبه الجوهرة

يريبنا هذا المثل ان الملك هو الله تعالى. و العامود الذى اقاموه الرجال المامورين من الملك هو وصايا الله تعالى. لان قليل اناس يحفظون وصايا الله تعالى كالرجال الذين ما قدروا ان يصعدوا للعامود. و الجوهرة هى الملكوت التى اوعدها الله لحافظين وصاياه. لان كثيرين من الناس اشتهوا الصعود لياخذوا الجوهره فما قدروا لكن الذين يعذبون اجسادهم لاجل ملكوت الله ينالوه فالشهداء و الابرار الذين سفكوا دماهم فى حب الرب كالرجل الذى افدا جسده و صعد للعامود بالالام كثير و اخذ الجوهرة و اشكال الخيرات

التاسع و العشرون كان ملكا و له غرس جبل حوله خندق غميق. فعمل عليه جسرًا من خشب فى الليل يقيمه. و بالنهار ينصبه: فالذى كان يجى بالليل كان يسقط فى الخندق: و الذى يجى بالنهار كان يعبر الى الغرس:

فالفردوس هو الملكوت. و الخندق هو الجحيم: و الجسر المنصوب اعمال الصالحة و النهار هو هذه الحياة: و الليل هو الموت: فالذى له اعمال صالحة يدخل للملكوت. و الذى ما له يسقط فى الجحيم.

المثل الثلاثون قد ذكروا المؤرّخين انه كان رجل اعمى وكان خايف من الله جدًا: وكان زايدًا فيه الحب الالهى فسمع ان اكثر الناس يلتجون بالقديسين و ينالون مقصودهم ففكر ذات يوم قايلًا اروح الى القديس الفلانى صاحب المعجزات و هو قادر ان يفتح لى عينيى. فاخذ معهُ رجلين من خدامهُ و مضى الى كنيسة ذلك القديس الذى قصد: فتمرمغ امام صورة القديس على الارض و صلى بايمان ثابت و قلب متوجع مقدار: و هو يطلب منه ان يهبهُ النظر لانه صفى الله و قديسهُ فجا القديس و لمس عينيهِ فابصر: فشكر الله الذى يهب الشفا على يدى مختاريهِ: فبعد ما صلى عاد راجعًا الى بيته: ففكر فى الطريق قايلًا انى ما عرفت ما طلبت من القديس: فربما هذا النظر ما يكون لى فيه خلاص لنفسى: فرجع الى القديس ووقف امام صورتهُ قايلًا لشكر احسانك و فضلك يا قديس الله فان كان هذا النظر الذى وهبتنى اياه اجد فيهِ خلاص نفسى فيكون اسم الرب مباركًا الذى وهب على يدك المباركة الشفا لعبدهِ و ان كان نفسى تهلك بسبب هذا النظر فرجع عيناى مثل الاول: لان خير لى ان اعدم الضو فى هذا العالم الفانى واقتنى بالنور الابدى فى السما: فعاودوا عينيه عميان مثل الاول: و عاد الى بيته حامد شاكرا لله: و اما الناس الذين قد راوه قد انفتحت عيناه و عمى فعادت الكلم تتفرج و يقولون كيف صار حتى رجعوا عينيك عميان: فقال الناس يبصرون عجوبة واحدة. وانا ابصرت ثنتين: فخير لى ان اكون هاهنا اعمى وارث حيات الابد من ان يكون لى عينتان واذهب للجحيم:

فعلى هذه الصفة المحبون لله طالبون خلاص نفوسهم يحتملون فى هذا العالم كل المحن و العذابات كرامة لله و خلاصًا لنفوسهم

المثل الواحد و الثلاثون. كان ملكا و ما كان له اولاد ولا من يجلس على كرسيهِ بعدهُ لا ابن ولا بنت: بل كان له ابن اخت وكان يريد يجعله بعدهُ ملكًا عوضهُ و وارثًا لملكه: وكان يحبهُ الملك كثير لانهُ ذو حكمة و معرفة غزيرة: وكان محبا للصلاة فى الغاية: وقد حسدهُ نايب الديوان لما سمع يريد يجلس ملكًا: فاراد ان يحتال على قتلهِ: فبعض الايام قال له النايب اريد انصحك انت فمك فيه رايحة ردية: و انت ما تعرف تروح دايمًا تجلس جانب الملك فيشتم رايحة فمك العاطلة فيرذلك. ام يغضب عليك. فقال الصبى لكن ماذا اعمل قال له النايب لما تجلس بجانب الملك حوّل وجهك منهُ الى جانب الآخر فقال سمعًا و طاعة: و راح النايب الى الملك و قال له ان ابن اختك

يفكر عليك بالشر: فقال الملك انت من اين عرفت قال النايب لما ياتى اليك يحول وجهة منك. لانة يريد ياخذ كرسيك و يضبط الملك و انت بالحيات. فدعا الملك ابن اختة كعادت محبتة لة فجا و جلس عند الملك و حول وجهة منة: فتحقق الملك و هم بقتلهِ: لكن ضاهر(sic) ما كان يحسن لانه ابن اختة فكتب الملك كتاب الى الريس الواقف على كرخانة الحديد و ارسلها وكان فيه مكتوب ان اولا الذى ياتى اليكم خذوهُ و ارموهُ فى اتون النار حتى يحترق و ان قال انا ابن اخت السلطان او نايب الديوان فلا تسمعو ارموهُ عاجلا ليحترق: و الملك ارسل ابن اختة الى كرخانة الحديد قايلاً امضى ابصر ماذا يعملون فبينما هو سايرٌ بين الجبال الغير مسكونة امسا عليهِ المسا فسمع صوت خادم الكنيسة يدعى ناس القرية للصلاة: فقال فى قلبه ان الله هو ملك الملوك يجب ان اكون اولاً فى خدمة الله و بعدهُ فى خدمة خالى. فمضى تلك الليلة صلى الى الله و بات هناك: فاما النايب الشقى فكر قايلاً امضى الى الاتون و ابصر ليلاء يخفوه و ارميهِ فى الاتون و ارجع: فركب فرسهُ وحدهُ و راح الى باب الاتون قايلاً رميتم ابن اخت الملك كالامر السلطانى فحينيذ اخذوا النايب و ارموهُ فى الاتون. و لما اصبح الصباح اتى ابن اخت الملك ليسالهم عن عملهم و ابصر النايب قد احترق فى الفرن فتعجب من شغل الله العظيم:

يرينا هذا المثل ان بالصلاة يخلص الانسان من كل الشرور: مثل الثلاثة فتيان الذين خلصوا من الآتون بالصلاة. و دانيال من جب السباع: و ارميا من جب السبان و مار [illegible] المتوّر من جب الافاعى والحيات وكل صلاة الذى صلى هناك قبلت و جعلتهُ مستاهل لله: و ربنا ينجينا من جميع التجارب امين.

18 فمضى] въ рук. فمصى. — 19 امضى] въ рук. امصى. — 23 العظيم] въ рук. العطيم.

المثل التاسع و الثلاثون ثعلبا و سلاطان تعاونوا زرعوا زريعة جلة و دقوا وبذروا: فقال الثعلب للسلاطان يا اخى نصعد الى هذه النلة جيعًا و كل من ينزل اولاً ياخذ كل البذر. فقال السلاطان سمعًا و طاعة لكن قبل ما نهدى اضرب ذنبك امامى حتى اعلم و نمضى جيعًا. و لما نظر الثعلب للنزول ضرب ذنبة امام السلاطان فمضى السلاطان ذنبةُ و بقى متعلقًا فيه و لما وصل الثعلب راكدًا للبذر التفت الى خلف ليبصر فى اين بقى السلاطان اما السلاطان طلع على البذر قايلاً بسم الله فلما نظرهُ الثعلب على البذر قال له يا ايها الشقى متى جيت الى هاهنا.

يرى ان القول و الفعل الذى يفعلون المرايين هو لهلاك انفسهم. و الضعفا يغلبونهم

و ايضًا كثير خطاه يفكرون فى الحكمة ما داموا فى هذا الجسد الضعيف فالدموع تغفر الخطايا و تجعلهم وارثين الخير السماوى

المثل الثانى و الاربعون فكان حيوان ساكنًا فى ارض غير مسكونة و كانت قرونهُ كالمنشار: وكان يدخل فى وسط الطبق ويلعب بقرونهِ من شجرة الى شجرة فانفسخ غصنا والتف بقرونهِ و اراد الخلاص منهُ فما قدر فبدا يزعق باعلا صوتهُ فسمعوا الصيادين واتوا قتلوهُ:

بيان لنا نحن مربوطين فى محبة العالم و مجدهُ: و نرتاح فى الخطايا و الشهوات النجسة. فيجدنا الشيطان عالقين ويأتى يهلكنا

المثل الخامس و الاربعون كان حيوان فى البحر و لما كان يجوع كان يفتح فمهُ و تفوح منه رايحة طيبة فيأتون السمك و يدخلون فى فمهِ و يطبق فمه عليهم وهذا كان ماكولهُ.

يرينا هكذا الشيطان فاتح فمهُ كاسد و تنين: و رايحة الخطية تجى من فمه و تسبى و تملا فى انفنا و مشمّ ارواحنا: و نحن بارادتنا نمضى نتبع رايحة جميع الخطايا بفعلنا الخطية ندخل فى فمهِ و بطنهِ. فيطبق فمه علينا و نحن مغموسين فى الخطايا و ما يبقا لنا رجا للخروج من هناك و نحن بغير توبة.

المثل التاسع و الاربعون قد ذكر فى اخبار الآبا القديسين ان لصًا بعد ما فعل شرور عظيمة. ندم على خطاياه و راح لعند راهبًا يعترف. بعد ما اعترف اراد الراهب ان يقطع عليه قانون فقال اللص يا ابونا ما اقدر اوفى القانون ابدًا. لانى ما اقدر اصوم. ولا انقطع من الزَفر. ولا احسن اصلى. فقال الراهب لكن افعل ما اوصيك بهِ فقال سمعًا: قال الراهب كلما تبصر صليب قايم فى الدروب فاسجد لهُ سجدةً: فرضى اللص و راح وبعد ايام بينما هو ساير فى الطريق فصادف جوقًا من الاعدا الذين يريدون قتلهُ فرجع هاربًا امامهم: و بينما هو هاربًا ابصر صليبًا قايم على الطريق: فذكر قانونهُ وجثى ساجدًا امام الصليب و فيما هو ساجدًا لحقوهُ اعداه و قتلوهُ: و اخذت الملايكة روحهُ صاعدين بها الى الملكوت: وانهُ ترايا للراهب اب اعترافهُ و لما نظر الراهب ان روحهُ صاعدة الى الملكوت حزن حزنًا عظيم. و قال ان هذ اللص الذى فعل طول عمرهُ

الاثم و الخطايا و بسجدةٍ واحدة رايح الى الملكوت لكن انا لماذا اتعب هكذا: ان كانت الملكوت تقدر بمثل هذا شيا جزويًا سهلًا فامضى للعالم و اعيش عيشة لذيذة طول عمرى و خرج من قلايتهٔ و مضى و بينما هو رايح استقبلهٔ الشيطان و لسرعة و اخرجهٔ الى راس جبل عالى و وضع امامهٔ فخة و ارماهٔ من راس الجبل الى اسفل و قتلهٔ. واخذ روحهٔ و انطلق بها للجحيم لاجل فكرهٔ الردى و قلّة صبرهٔ: لانهٔ ما تم عَزمهٔ و قصدهٔ الذى ابتدا فيهِ: فلهذا قال ربنا فى الانجيل المقدس الذى يصبر الى المنتهى يخلص.

المثل الخمسون يذكر فى اخبار الرومانيين عن اسكندر الملك انه يومًا ركب مع ارسطاطاليس الحكيم و جاز فى ازقة بلد مقدونيا و الجواويش تصرخ امامه قائلة سهلوا طريق للملك اسكندر و نظر هناك احمقًا واحد و اتى جلس على حجرًا بغير تحرك من هناك فتعجبوا خدام الملك من جهله و حماقته و ارادوا ان يرموه سحبًا من الحجر فنظر اليهم ارسطاطاليس الحكيم فنا تركهم قائلًا اتركوا الحجر يجلس على الحجر ولا تقيموهُ لانهٔ تحقيق ان الاحمق ليس هو انسان

المثل الخمسون ٢ خبروا عن القطة انها لبست ثياب سود و دخلت فى طقس الرهبنة و ترهبت و قالت للفار انى ما بقيتُ اسفك دم لانى لبستُ ثوب الرهبنة قالوا لها الفار ما نصدقكى لو ابصرنا عليكى حله مار انطونيس فراحت للرهبة و سقطت مطرح مكنسة الطبن قائلة عملتُ جلدى هنا مكنسة اتوا الفار قائلين ما نصدقكى يا شقية انكى صرتى مكنسة و بعده راحت الى مسلك الفار و ماتت بالحيلة. اتو الفار قائلين ما نصدقكى يا ذو الغش لو صار جلدكى جراب لانكى ما تتركى عادتكى الردية يرى ان انسان الشقى ما يترك عادتهٔ الردية.

المثل الخمسون ٢ 1] Этотъ номеръ, какъ и номеръ слѣдующей притчи выставлены мною: въ рукописи три притчи 50, 50 2 и 50 3 соединены въ одну и снабжены однимъ номеромъ (50).

المثل الخمسون ٣ ايضا عملوا القطة واقفة الشمع فى سراج الذهب عند راس الملك و اطعموها من ماكول الملك و قالوا ان تقطعين عنكى عادتكى الردية فقالت لو طلستمونى بالذهب و اللولو ما اعبر من عادتى لان فم القطة لما يبصر الفار يرتعد و لم يقدر ان يترك نفسهٔ للخروج

يرى ان كم تجرب الكذاب الذى ليس عندهٔ كلام صدق كامل بل غش و حيلة و لو اروا صلاحًا هو بالمرايبة لا تصدقهٔ لانهٔ لم يقدر يترك كلامهٔ المتعود فيه. لان كثير رجلًا صلح يكون حتى يقدر يواضع ارادتهٔ و قلبهٔ. لان قالت كتب الله فم الكاذب و المتعود يقوا.

المثل الثانى و الخمسون ثلاثة جمال و ثلاثة ثعالب تعاوروا جيعًا فوجدوا فى الطريق ثلاثة من الخبز النقى: فالجمال اخذوا الخبز و بدوا ياكلوه بالتذمر و رفعوا روسهم الى العلو: اما الثعالب وقعوا على ارجلهم باكيين فداسوهم الجمال و اهلكوهم: يريتنا ان لا نعاشر اكبر مننا: لان الاكابر ياكلون قوت الرعية و كثير يفترون من كثر حكمهم الزايد ملوك وروسا و قضا هكذا الذين يظلمون (sic) على المحتاجين و يموتون.

المثل التاسع و الخمسون[1] رجلًا قتل قتيل و هرب و عبر فى الما ليقطع النهر: فابصر بجانب النهر اسدًا فهرب و صعد فى شجرة كبيرة: فابصر فى الشجرة حية كبيرة كالتنين موهومة: فمن خوفه سقط من الشجرة لتحت: فخرج من الارض شيًا مثل التنين و ابتلعه: يريتنا ان الخاطى ما يقدر يهرب من امام الله تعالى ان لم يندم و يرجع عن خطاياه ان فى الدنيا و ان فى الاخرة يجد انتقام خطاياه و ضلة كقول ايوب الصديق ان الذى ما يتكل على الشقاوة يكون غير منهوم خصوصا القاتلين.

1 التمسون] въ рукописи по ошибкѣ стоитъ الاربعون.

المثل ٧٠ كان رجلًا جاهلًا غشيم وله دينار. فاخذ الدينار و راح للمدينة ليبتاع به حمار. فدار البلد و لم يجد حمار بدينار. فعبر فى السوق و ابصر زبشة كبيرة فنظر بها كثيرًا. و سال ما تكون هذه فعرفوا انه غشيم جاهل. فقالوا له هذه بيضة حمار هندى التى تفرخ حمار هندى غالى الثمن فاعطا الدينار واخذ الزبشة فرحًا. فوصوه قايلين انظر لاجل الله ليلا تنكسر و يهرب الحمار و بينما هو سايرًا فى البدية عثرت رجلة بحجر و فلتة (sic) الزبشة من بين يديه و تكندرت و عبرت فى دحلة فكان هناك ارنب فهرب. فركض خلفه زاعقًا قايلًا ويلى يا مهر حمار الهند لا تهرب تعال لعند صاحبك زد و اشفق علىّ. بيان ان هكذا جهلت الكهنة و الشعب و عبروا فى الافكار الباطلة الكاذبة لان حياة هذا العالم كالغبار تغيب عنهم وكالنام تذهب. نهتم اننا نجد الراحة فى خطايا العالم فاغفيل بعده و نندم.

المثل ٧٣ كان امراة ارملة و لها بقرة وكان لها ابن من زوجها و له حمار. فذابيًا كان يسرق ماكول البقرة و يطعمة لحماره. و الامراة كانت تطلب من الله ليموت الحمار. فماتت بقرتها فجلست تبكى قايلة الويل لى ان صلاتى قد رجعت بالمقلوب فربها الله ما فرق الحمار من البقرة.

يبان ان لا نطلب لقريبنا شر لبلاى باسقك و ايضًا يرى اننا نصلى الى الله فترجع بالمقلوب بسبب ان الله ما هو راضى لانهُ يعلم فايدة انفسنا.

المثل الثمانون الثعلب جاع و راح الى جب ابصر فيه حجر بيضة مطوخة لينة. فظن انها قالب جبن فنزل الى الجب و بدا ياكل. فقال ويلى لا ريحة لها و لا طعم.
يرى ان لا نسقط فى الخطايا المطوخين لان ما لهم طعم و هم اشيا زائلة. و بعدهُ نتندم كثير

المثل ٨١ ثعلب وقع فى النهر و وداه الما و كاد ان يختنق فانذر لله كيل من بخور البسة حتى يخرجهُ و يخلصهُ من الغريق. فخلص و خرج يتنفض و بدا يلعب و يفرح فى جانب النهر قايلاً. يا الله ما ذا تفعل فى كيل البخور الذى يودبهِ الهوا. فتحرك النهر و ازدادت لجية وكاد ان يقلب لجيةُ على الثعلب فصرخ باكيًا قايلاً يا الله ما عرفتُ انى قد خالفتُ عهدك فها كيل البخور الذى نذرتُ لك اجيبهُ عاجلاً.
يرى ان ما يجب لاحد ان ينسى العهد و النذر الذى ينذروهُ لله فى الظيقات (sic) فهو ما ينساهم فى ظيقة اخرى.

المثل ٨٨ رجل عابر الطريق وصل الى عين ما ليستريح فنسى هناك كيس و فيه مائة دينار و راح. و اتى آخر عابر طريق ابصر الكيس فاخذهُ و راح صاعدًا فى جبل. اما صاحب الكيس فاق انهُ ترك الكيس عند الماء فرجع عاجلاً. فلقى اخر جا ليشرب ماء فقال لهُ اعطينى الكيس لانى الان تركتهُ هاهنا و غير احد ما جا فبدا يحلف و يتدمر انى ما ابصرتهُ شيًا. فانطلق به الى قاضى الحكم الكبير فعذبوهُ كثيرًا و قتلوهُ فى هذا السبب.

المثل ٨٩ كان رجلاً تاجرًا راح الى مدينة و استراح من تعب الطريق. و قام ليدور فى اسواقها و ياخذ ما يحتاج للقوت. فاخذ وكان قريب السوق بيت خالى و فيه ماء فدخل للمستخرج و قضى الحاجة. وكان لصًا يتبعهُ قاصدًا الدراهم المربوطة فى وسطهِ. فدخل عاجلاً و قطع راسهُ و اخذ الدراهم و هرب. و ما علم به احد لان السوق كان غلبه. فاتى قصاب ليجوز للمستخرج فابصر الرجل مقتول هناك فزعق و نحف على هذا المظلوم. فاجتمعوا الناس عليهِ و ابصروا الرجل يتقلب فى دمه و يشخر. لانهُ جديد كان ذبحهُ و ابصروا السكين ملوثه بالدم مرميه. فقالوا ان القصاب ذبحهُ واتت كل العوام و شهدت هكذا على القصاب.

فهذه المثلين فى هذه الغلطة لهم فكرًا واحدًا و نية واحدة. لانهم حسبوا البار منهم و اخر عوض آخر قتلوهُ لان هذا هو كمال الفكر. لان كثيرين من الناس باريين حكم عليهم و يموتوا عبثًا. و القاضى و الشهود و الحضار يقولون فى فكرهم بالحق حكمنا بما يرضى الله. و ما هو عجب من هذا لان القاضى ما هو ملاك ولا نبى حتى يعرف المخفى و يفهم ما فى القلب. لكن يجب للقاضى ان يمتحن الكلام و الضرر و يصبر اياما كثيرة حتى قليلا قليلا يبان و يظهر الحق. لانه ما يجب ان يحكموا على واحد ان لم يكن غريمهُ قباله حتى لا يصدر ضررًا كثيرو بالغشى و بالباطل ما يجب ان يختم الحق. لان هذه الخطية ما تغفر عند الله.

المثل ٩٣ كان جبلاً غير مسكون و موجودًا فيه نملة اكبر من غنم

1 غنم] этимъ словомъ начиналася, какъ видно изъ скрѣпы рукописи, слѣдовавшій утерянный листъ, который сверхъ остальной части данной — девяносто третьей — притчи заключалъ всю девяносто четвертую и начало девяносто пятой.

فانغرست فى بطنه و بقا ملظوم فى السكة اما الثور تم هاربًا والسكة مربوطة فيه و الرجل فيها مسفود الى ما وصل لباب دار اصحابهُ فخرجوا امامهُ ناسًا كثير قايلين ها الثور وجاب الزارع معهُ

يبان ان الله يعمل عدلاً كثيرًا وياخذ الانتقام قبل القيامة حتى يفهموا الناس ان فى انتقام لجميع فاعلى الظلم

فانغرست] такъ начинается сохранившаяся часть девяносто пятой притчи.

المثل ٩٦ كان رجلًا شحاث قد علق لهُ شقفة لحم فجلس يشويها فى بيتهِ فاتى غفلةً نسرًا فخطفها و راح. و الرجل كان ناقص العقل و مضى فى وسط الطريقة. و صرخ قايلًا ان كان ولد فاجلس و كل. فقالوا لهُ الناس ان النسر اخذها و وداها الى فراخهِ. فراح و وجد النسر قد اطعم اللحم لفراخهِ. و تبقا منهُ شقفةً فاحرق العش و فراخ النسر جميعًا.

يرى ان الله يعمل عدلاً كثير لان الذى يقتل الناس بغير ذنبًا فهو يحمل خطاياهم مثلما قال سليمان الحكيم هذا هو الذى يحرق بالنار التى لا تطفى الى حين ما يحكم الله على جميع القاتلين.

المثل ١٠٦ كان رجل قسيس سريانى جيّد حكيم. فتقاتل مع رجل ارمنى لاجل شى جزوى. فقال له الرجل ان تلك الجر تكون فى وجهك و فى اسنانك الاثنين و الثلاثين فتعجب القسيس و سعى راكضً للبيت و قال لامرانهُ (sic) القسيسة عجلى لاجل الله و

لشعلى ضو و ابصرى عدد اسنانى كم هم. فعدتهم قايلة اثنين و ثلاثين. فانى لعند ذلك الرجل قايلاً من اين عرفت عدد اسنانى و من قال لك كم هم: فقال انا اعرف عدد اسنانى و اسنانك ايضا كم هم.

بيان انك اذا اردت ان تتشاطر على انسان. قُل له انّى اعرف كلما فى جسدى و فى جسدك ايا اولادى حرب الشيطان هو عاملا بالحسد يهلك جيعا و يسوقنا الى جهنم و يجعلنا بنين الجحيم.

المثل ١٠٨ فانى حكيمًا الى مدينة و خرج يطوف فى شوارعها قائلا للناس يا سامعين الصوت انا حكيم و عندى ادوية لجميع الامراض و اشفى المرضا فاتاه رجل ليتهزى عليه واخذ معهُ ذنب حمار و اخفاه تحت ثيابهُ و قال للحكيم ايها الطبيب الماهر ان ذيب قد عضّ حمارى أتقدر تعمل له دوا حتّى يطيب. فقال نعم اتينى بدينار حتّى اخذ دوا لاعمل مرهمًا ابيض و اسود و اجعل عليه فيطيب فالرجل اخرج ذنب الحمار و ارواه قائلا هذا هو الحمار أتقدر تعمل له دوا حتى يطيب. فقال الحكيم ايها الرجل الله يقدر يجعل هذا ان يطيب لانهُ هو الخالق. اما انا كيف اقدر اعمل الذنب حمار الذى نيشان بقى منهُ.

فالويل لنا لان اسم المسيحة بقا علينا نيشان كذنب هذا الحمار لاننا بالاسم فقط نحن مسيحيين و ليس بالفعل. قد قالوا ان الامان بغير فعل فهو ميت و خالى كالجسد بغير روح فهو ميت. هكذا الامان بغير افعال.

4 [عنّا] auctore عضّ.

المثل ١١٠ الاسد دخل فى مغارة صغر و اوصى ان ياتون جيع الحيوانات لافتقادهِ و جعل الدبة حارسة لباب المغارة. فجميع الحيوانات الذين كانوا يدخلون حتّى يبصرون الاسد فكان ياكلهم و ما يخرج منهم احد. لانه قد مرض بالحيلة ليجون الحيوانات ليبصروهُ و هو ياكلهم جيعًا فانى الخنزير و وقف فى الباب كعادتهُ ساجدًا فى الارض و ما جاز لداخل المغارة. فقالت له البوابة التى هى الدبة جوز لجوا. فقال ما اجوز لان الداخلون ما يخرجون و بيان اثر اقدامهم. فضربت البوّابة للخنزير قايلة ما تفعل مرسوم الملك. فغضب الخنزير و اقام شعر رقبتهُ كالسكاكين و ضرب للدبة و قسمها بالنصف فماتت و رفضها و اخزاها.

يرينا ان مغارة الصغر هى الجحيم. و الاسد هو الشيطان و الدبة جنوده و الحيوانات الذين دخلوا المغارة و ما خرجوا هم الخطاة الذين ما يرجعون عن خطاياهم. فيسقطون

مطرودين فى الجحيم بغير خروج. و الخنزير الذى ما جاز للمغارة هو الخاطى الذى يرجع من خطاياه و ما يجوز للجحيم كالخنزير الذى ما جاز لداخل المغارة. فندم الخاطى و بكى و تاب عن فعل خطاياه واخزا الشيطان كما اخزا الخنزير للدبة.

المثل ١١٣ كان رجل غنيًا و كان له مالًا كثير ذهبًا و فضة. فمضى و دفنه فى الارض و ابصروه عبيده و عرفوا المكان. و مضوا بالليل و اخرجوه و هربوا. بدا يبكى و ينتف شعره و يعطى الويل لنفسه. و تضايق كثيرًا فى الغبن و اخذ حبلًا و راح ليشنق نفسه فابصره رجل حكيم قال له لما ذا تشنق نفسك. فقال ان عبيدى قد سرقوا فضتى و ذهبى و هربوا. فقال له الحكيم ايش قدر كانت فضتك و ذهبك. وكان هناك صخرة كبيرة فاروأهُ قايلةً كان هكذا قدر. اما الحكيم اخذ الصخرة و مضى دفنها موضع المال. و قال للغنى هذا مالك موضعه. لان ما كان لك فيه حاجة كمثل هذه الحجر فتسلى الغنى بكلام الحكيم و ترك شنق نفسه.

يرى ان كل انسان الذى يحب الفضة و الذهب فيكون كمثل هذا الرجل الذى ما نفع لا لروحه و لا لجسده. وعوض الفائدة اراد ان يشتنق و يصير قاتل نفسهُ. لان محبة الفضة هى اصل كل الشرور.

المثل ١١٤ كان شجرةٌ فى بلاد الهند وكان لها ثمرة حلوة لطيفة و كانت مملوة من الورق و لها فيا لطيف وكان بالقرب منها حيات و عقارب كثيرة و اذا ابصروا الحيات انسان جالس تحت ظل شجرة ما يقربون اليه ولا يلدغوهُ:

بيان ان الشجرة هى الله و الثمرة و الفى هم وصايا الله. و الحيات الشيطان. فاذا ابصر آحد بعيدٌ عن نواميس الله فيلدغهُ كالحية

المثل ١١٥ فاجتمعوا عشرة انفار من التجار و سافروا جميعا فى طريق واحد. فوصلوا الى بلاد بعيدة. و تلك البلاد مغلبة و كثيرة الحيّات و العقارب و فيها ضيقات على اهلها و تجارها معبسين مغتمّين و سقط خلفهم بريًّا من النار حتى ما قدروا يرجعون. فخرجوا و مسكوا طريق ظليق و مضوا به قائلين ربما نجد بلدًا حتى نبيع و نشترى فيه. فراحوا سنة فى الطريق بضيقة و تعب عظيم و ما وجدوا عمارة ولا ارض مسكونة فبقوا فى بكى و نواح و يضربون نفوسهم و عافقهم (?) نفسهم جدًّا و ترايا لهم جامع فضة فتاملوا به و عملوا اخر مثلة. فالخمسة منهم هلكوا والخمسة الاخرين طاروا و ارتفعوا و راحوا الى ارض مضية منورة و ملك الارض ارسل عبيده امامه قائلًا اهلا بمجوكم ها بلادنا كلها بين يديكم فى اى مكان تريدون اسكنوا و قبلهم الملك قائل فسمعنا بمجوكم فى طريق ظليق.

4 = 9 ظليق] ms. ضيق.

لكن هنا تتسلون. و دخلوا للاسواق و ابصروا تجار الذين كانوا قد اشتهوا ان يبصروهم من زمانًا و ابصروا متاع كثيرة و بضائع و خزاين مزيلة ما كانوا مشتهيين ان يشتروا منهم و فرحوا الفرح العظيم.

فيفسر هذا المثل ان العشرة تجار هو ادم و خليقته. و تلك البلاد البعيدة الغالية ذو الحيات و العقارب فهو خروج ادم من فردوس النعيم الى هذه الارض التى فيها الحيات و العقارب اى شيطان و جنوده و ضيقة الارادية بالروح و الجسد و ذلك جنح الفضة الذى ترابا لهم هو الاثمان اى يزول ابن الله من السما الى الارض و اعطى الاثمان للناس. و اما الذين افتكروا و عملوا جنح اخر مثله. هم الذين فكروا و عملوا الخير والصلاح. جنح الواحد هو الاثمان و الاخر عمل الصلاحات و الخمسة الذين هلكوا هم الذين فعلوا الاثم و هلكوا فى يد الشيطان يسموا الخمس عذارى الجاهلات و الخمسة الذين طاروا هم الذين بكيوا و حزنوا نفوسهم و تعذبوا لاجل ملكوت الله اى الواقفين عن جانب اليمين المدعوات خمس عذارى الحكيمات. و هذه الارض المضية المنورة هى ملكوت السماوات المدينة العظيمة اى اورشليم العالية السماية و الملك هو الله و خدامه و عبيده هم الملايك فلما يموت احد من الصالحين فيرسل الله عبيده الملايكة لتوقيرة (sic) هم الذين كانوا طول الايام مرذولين فى هذه الحياة فيتقبلهم الله قايلا قد اتيتم فى طريقا ضيقا (sic). مثلما هو تعالى قد قال صعبة هى الطريق و ضيق هو الباب المودى الى الحياة وقليل هم العابرين فيه. الطريق الضيق هو العذاب و الذين يصبرون على الشدايد. اما الذين يجدون الحلل الارجوانية الملوكية. هم اعمال الصالحة اى الصوم و الصلاة و الصدقة و المحبة و الصبر وما يشبه ذلك. و اوليك الذين ابصروهم التجار و كانوا مشتاقين ان ينظروهم من زمان. هم الصالحين فى العالم الذين هم مشتاقين ان يبصروا الانبيا والرسل و الآبا و الشهدا الذين ابصروهم فى الملكوت فكانوا مشتاقين ان ينظروهم. و العشرة تجار هم العشرة عذارى. والخمسة الذين هلكوا هم الجاهلات والخمسة الذين طاروا هم الحكيمات

15 الاثم] الانم ms.

المثل المابة و العشرون لص سرق زبشة من بستان و اراد يكسرها وتكلمت الزبشة قايلة لا تكسرنى لان فى وسطى حار كشن اصبر حتى ارميه و بعده اكسرنى فصدق الرجل فاخذها للبيت و جعلها فى طاقة و تمت هناك الى ما عفنت و خربت و نشمت وخرج قلبها لبرًا و تخلصت من العبودية.

فيرينا ان الانسان اذا وقع فى محنة او يسر يجب ان يقول انا ابن امير او ابن

دولتلى. فيخنقوهُ وما يقتلوهُ حتى يرسلون يشترونهُ. ام يستعبدوهُ لم يموت ام يهرب وهكذا يتخلص من القتل

المثل ١٢١ كان شجرة عالية وكانت اوراقها تنضح اى تفيض عسلاً ورجلاً قد صعد بها يلحس اوراقها وفى الاسفل فارتين يقرضون فى عقر الشجرة. وتحت الشجرة حفرة عميقة وفيها تنين مرعوب مفزع والرجل ما كان يخاف وما يبطل من لحس الورق.
بيان ان الشجرة هو العالم والعسل الذى بها هو الخطية وراحة الجسد التى نستعملها باللحس. والفارتين هم الليل والنهار الذان يقرضون حياة الانسان والحفرة هو القبر والتنين هو الموت الويل لنا لاننا نحسب ارواحنا فى راحة وهولاى العثرات امامنا.

المثل ١٣٥ ان الحمار لهُ طبيعة ان يقع دايمًا فى الاماكن العسرة وفى الوحل وما يمشى فى الطريق. وبين الدواب والبهايم كلهم ما يوجد مثل الحمار جاهل وغشيم. والعرب يدعون الحمار جاهل والناس يقولون لبعضهم بعض انت جاهل كالحمار.
يرينا المثل ان انسان الذى جربتهُ مرة فهو دايمًا هكذا ويجب للانسان ان يكون على عملهِ متقيد والشى الذى جربتهُ فرد مره وما رضيتهُ فلا تجربهُ مرة اخرى لانهُ لجهل من الحمار وعديم المعرفة.

المثل ١٣٨ قالت شجرة الرمان الى شجرة الزيتون انا فىّ رمان حمر وانا احسن منكى.
قالت الزيتونة انا هى المثمرة ومفيضة الزيت لضو الناس.
يرينا ان شجرة الرمان هو الملك. والزيتونة هو الكاهن لان الكاهن هو افضل من الملك لان الكاهن هو مبدد الظلام من نفوس الناس

المثل ١٥٢ كان رجل مديون كثيرًا فكان يتضايق جدًا بسبب انهُ ما كان يقدر على الوفى. وكان يضيقوهُ اصحاب الدراهم فاتى اليه صاحب الدين الواحد وقال لهُ تعال لاعلمك حيلة لتخلص بها من دينك. فلكن دينى تعطيهِ. وقال المديون اِن خلصت من الآخرين دينك يكون الله شاهد بان اعطيهِ. فعلمهُ ان كل من ياتى ليطلب حقهُ منك قول لهُ خام ولا تقول غير كلام ابدًا. فحينيذٍ ياخذوك لعند القاضى فكلما يسالك القاضى قول خام فيقول ان هذا الرجل هو مجنون من تاخذون دينكم اتركوهُ ليمضى بحالهِ. و هكذا عمل وخلص من الدين. فاتى الذى علمهُ يطلب حقهُ قايلًا قد خلصت من دينك بكلام الذى علمتك. الان اعطينى دينى فقال لهُ ايضا خام. فاخذهُ لعند القاضى فسالهُ القاضى ان هذا الرجل يقول انهُ لهُ عندك خمسين ترب مقصور فانت ما ذا تقول لهُ

عندك لم لا. فقال كلامة الاول عام. فقال صاحب الدين ان مقصورما عندك فليكن عام كقولك. فهكذا اخذ دينة منة بالعرف و المعرفة.
يرينا المثل ان عاملى الاباطيل ليس فى يوم القيامة وحدة يهزلون و يخزون و بيعا انكارهم حكم على انفسهم. بل العار الذى يحتملون عاهنا امام الناس.

المثل ١٥٧ يقول فى الامثال ان رجل مضى الى عند القاضى و قرله سندانة سمن قايلاً. غدا اجيب خصمى اندعى معة اعمل الحق بيدى و اعطينى خط الشرع و ثانى يوم اتوا للشرع فعمل الحق بيد الرجل الذى قرلة السمن و عطاه حجه. فراح الرجل و ملا سندانة تبن الى الحلق. و حطّ فوق التبن مغرفتين او ثلاثة سمن و سد فمها و جابها الى القاضى و راح فبعد كم يوم قال القاضى لخادمهِ الليلة اطبخ لنا رز بسمن الذى جاب لنا الرجل. فشعل نار و طبخ وجاب السندانة ليخرج سمن فضرب المعلقة و الثانية طلع تبن. فصرخ الخادم و قال ان سندانة السمن رجعت تبن. فعلم القاضى ان الرجل خانة فيومًا اتى عابرًا امام بيت القاضى فدعاه القاضى و قال لهُ ان حجة التى عطيتك فيها نقصان جيبها حتى اكملها لانك رجل فقير ليلا يصير لك غير زمان دعوة فيكذبوك. فقال الرجل ايها القاضى ان كان فى نقص ففى سندانة هو و اما حجتى فهى تمام وما فيها نقصان.
فهكذا اختزى بشريعة الغاشة
يرينا المثل ان الذى يعمل الشرع بالغش ام هنا ام هناك يتهزى بهِ

1 ١٥٧] въ рук. ٢٥٧.

المثل ١٥٨ كان رجلًا سايرًا فى طريق صادف ناس قد ربطوا حبالهم و سيرهم فى صخرة ليحركوها. و كل واحد يجر اليه ليحركها الى جانبهِ. اما الصخرة ابدًا ما تتحرك من موضعها. فقال لهم الرجل ايها الرجال جيعكم جروها الى جانب واحد فربما تحركوها و لكن غير ممكن ان تتحرك و تتزعزع اذا كل واحد يجر لجانبه. فما سمعوا منة بل عادوا يجرون كعادتهم فلهذا دامت الصخرة غير متحركة:
يرينا المثل ان الصخرة هو السيّد المسيح كقول دانيال النبى و بولس الرسول. و الساحبين كل واحد اليهِ هم المسيحين. لان كل طايفة من المسيحين يريدون يسبّون اليهم بالضد و العناد. و اما المسيح غير متحرك لعند آحد لان المسيح ما يريد الضد و العناد من المومنين بل يريد محبتهم و اتفاقهم حتى يتحرك المسيح اليهم.

ПРИЛОЖЕНІЕ V.

ФИЗІОЛОГЪ.

B = рукопись № 453 библіотеки Эчміадзинскаго монастыря.
C = » № 1684 » » »
C² = » № 1711 » » »
R = » № 28 » » »
S = » № 78 библіотеки Севанскаго монастыря.
P = » № DCXL Императорск. Публичн. Библ., см. Dorn, Catalogue etc., p. 571.
PA = Physiologus Armenius (J. B. Pitra, Spicileg. Solesmense, III, Parisiis 1855, pp. 374—390).

ԲԱՐՈՅԱԽՕՍ

[1 B]

Զբարս իւրաքանչիւր անասնոց քննեալ և արտահանեալ առնի յիմ-աստն սրբոց։ Եւ զանազան կերպարանօք նշանակէ զանազան զգերբազմացելոյ վերնոյն կերպարանսն. և զանազան ստորանկեալ ստորգարդաւորականաց. և է մի այսոցիկ՝

Ա. ՎԱՍՆ ՄԱՂՂԻ ԵՒ ՈՐ ԿՈՉԻ ԱՐԾՈՒԻ ՆՈՅՆ

Արծուէս ասէ բարուախօսն. եւ. յորժամ ծերանայ և վատթարի յերկուց աչաց. և չկարիցէ տեսանել զլոյս արեգականն. զինչ հնար հնարիցի իւր զեղեցիկ բնութեան. երթայ խնդրէ յորմ ինչ ընդ յարեւելս. և ի ծագել արե-գականն բանայ աչքն. և տեսանէ և մանկանայ։

Նմանապէս և դու, ով մարդ. եթէ զհին մարդդ ունիցիս հանդերձն. զգեցեալ էր. զուցէ կուրացին աչք քո. և թէ կուրացեալ իցես. է առեղ ինչ զարմանալի. ուստի ծագեսցի քեզ փրկութիւն՝ Յն Քն. որ և նոյն յարեւելքն կոչի և արեգակն արդարութեան. բանայցէ զաչս քո. և փոխանակ հնոյն նոր հանդերձ զգեցցիս։ Նոյն ուրեմն բարուոք խօսեցաւ բարուախօսն մի այսու և մի ամ ազգաց նոցա։

1—4 Զբարս . . . այսոցիկ] ср. PA, p. 374. — 5 վասն մաղղի (մաղղի = մաղեղի) եւ որ կոչի արծուի նոյն] это единственное заглавіе, взятое изъ рукописи; къ нему въ рукописи B прибавлено обычное восклицаніе переписчиковъ Օրհնեա Տր։

Բ. ՎԱՍՆ ԱՌԻՒԾՈՒ

[2 B = 1 P]

Սկսցուք ասել և վասն առիւծուն, որ Թագաւոր է ամ՟ գազանաց կամ թէ անասնոց. զանզի յորժամ Յակոբ աւրհնէր զորդի զՅուդայ և ասէր. կորիւն առիւծոյ Յուդայ։

Գ. բարք են առիւծոյ. մին բարքն՝ յորժամ գնայ կամ ճեմեսցի. հոտ առկանի նմա յորսորդացն. յագուլն զհետան խաղալէ. զի մի զհետան երթիցեն որսորդքն և գտանել ի մօրոջն կալցեն զնա։

Նոյնպէս և զքեզ պահէր իմանալի և աներևոյթ առիւծն. որ յաղթեաց Դի և մեղաց՝ ծածկելով յազգէ Յուդայ և յարմատոյն Յեսսեայ. որ առաքեցաւ ի մշտնջենաւոր Հօրէ. և խաղաղեաց զիմանալի և զանիմանալի զհետս իւր։

Բ. բարք առիւծոյ. զի յորժամ ննջէ, բաց մնան աչք նորա. այս ա՟ծնութիւն ա՟ծնութեան ասէ. թէ ես ննջեմ և սիրտ իմ արթուն է. թէպէտ մարմնով ննջէր, այլ աստուածութեամբն միշտ և հանապազ արթուն էր և անքուն բառ նմա. թէ ոչ ննջէ և ոչ ի քուն երթայ պահապանն Իլի։

Գ. բարք առիւծուն. յորժամ ծնանի մատակն առիւծ. կորիւնն մեռեալ ծնանի. և նստի պահէ զնա. զայ հայրն աւուր երրորդի. և փչէալ ի ճակատն յարուցանէ։

Նոյնպէս ամենակալն Ած և հայրն ամենեցուն յարոյց զորդին իւր զան-դրանիկ. զՏր մեր զՔն Յս. այսպէս ուրեմն բարիոք ասաց Յակոբ։

Ср. РА, I, pp. 374—375.—Разночтенія P: 1 до начала заглавіе Բարսուրեան Փիլոնոս [illegible] [illegible].—Սկսցուք ասել և] Բարսուրեան Փիլոնոս [illegible].—առիւծոյ.— 1—2 կամ թէ անասնոց] отс. — 2 Յակոբ յորժամ աւրհնեաց զորդի իւր. — և ասէր] ասաց. — 4 գ. բարք] [illegible]. գ. բարք. — առիւծու. — մին ... ճեմեսցի] [illegible]. — 5 [illegible]. — յորսորդաց. — [illegible]. — երթիցեն] [illegible]. — 6 գտանել ... զնա] [illegible]. — 7—8 Նոյնպէս և զքեզ ... ծածկելով] [illegible]. — 8 [illegible]. — 9 մշտնջենաւոր. — Հօրէն. [illegible]. — և զանիմանալի] отс.— զհետս — իւր] прибавл.: [illegible]. — 10 բ.] [illegible]. — բարք առիւծոյ] [illegible]. — զի] отс. — ննջէ առիւծն. — բաց մնան] [illegible]. — 10—11 այս ա՟ծնութիւն ա՟ծնութեան] [illegible]. — 11 թէ] отс.— իմ] прибавл.: [illegible]. — 12 ննջէր [illegible] — միշտ և հանապազ] отс. — էր] [illegible].—13 բառ նմա] [illegible].— [illegible]. — 14 [illegible] գ. բարքն առիւծոյն [illegible]. — [illegible].—15 [illegible] զնա] [illegible]. — [illegible]. — 16 յարուցանէ զնա. — 17 Նոյնպէս և. — և] отс.— [illegible]. — [illegible].—17—18 զանդրանիկ ... Քս] [illegible]. — 18 [illegible]. — Յակոբ] прибавл.: [illegible].

Առ. 1 C² Կան յաղագս առիւծու մերձաւորաց և արգասաց, որք կան ի համհմանին այս։

Բարեբանական ասէ զառիւծէ, որ ասէ՝ Թագաւոր է ի վերայ ամենայն գազանաց. խմաստուն. հզաւր և կորովամիտ։ Գ. բնութիւն է առիւծուն։ Նախ է, յորժամ յայս երթայ և ձեռն, յանկարծակի ամպս զհոտ որսորդաց. և երկա-ցեալ փախչի. և ապա խմանա զգայն և զհետսն ագոյն խաղաղէ. զի մի եկեալ զատանիցեն զնա և երթեալ ամբարձա յորջն։ Նա երկու բարք. յորժամ ննջէ, արթուն լինին աչքն՝ ի բաց և ի քուն։ Նա է. բնութիւն. յորժամ ծնանի մա-տակ առիւծն զկորիւն մեռեալ՝ նստի և մնա զաւուրս է. և յաւուրն երրորդի գա հայրն և փչէ ի վերայ մեռելին կորիւնացն և զատ մինչև յարուցանէ զմեռեալ կորիւնն։

Առաջինն յաղագս մեղաւորացն, որ խաղաղէն և հաւատարին զնա մեղաց խառնակութեամբ, յառաջ մեռանին. զի մի եկեալ որսորդն ատանին և զատանիցէ և սպանանիցէ։ Նա մինն այլ. զի մի եկեալ զատանիցէ բնակ զան-գաղել և կորուսանել, այլ արթուն կալ հոգա սպառիլ և պատերազմ յարաջ զէն ի ատանակ։ Նաև մեք մեղաւորքս մեռեալ յաղագս նախահաւրն մեղաց և մեր, զոր ծնաք ի հոգը. ապա յաւուր երրորդի յարեաւ վէն ի մեռելոց կե-նաւ հաւր և զմեզ յարուց ընդ իւր. և ապրեցուցէ արեամբն իւրովն ի ատանակ և զիս։

1 C² = 42 C = 1 R = 1 S. Рук. C² началу предпосылаетъ еще заглавіе: [illegible]; это же заглавіе въ R сокращено: [illegible]. — 1 — 2 [illegible]] R отс., S [illegible]. — 3 C [illegible], R [illegible], S [illegible]. — C [illegible]. — [illegible]] R, S отс. — [illegible]] C [illegible], R отс. — C [illegible]. — 3—4 R [illegible]. — 4 S [illegible]. — [illegible]] S отс. — C [illegible]. — [illegible]] C [illegible], R [illegible], S [illegible]. — 5 S [illegible]. — S [illegible]. — C [illegible]. — R, S [illegible]. — 5—6 [illegible]] S отс. — 6 C, S [illegible]. — C [illegible], S [illegible]. — [illegible]] C, R [illegible], S отс. — [illegible]] S [illegible]. — R [[illegible]]. — 7 R [illegible]. — C [illegible]. — [illegible] (C [illegible]) [illegible]] S отс. — [illegible]] R, S [illegible]. — R [illegible], S отс. — C [illegible]. — 8 [illegible]] S отс. — [illegible]] R [illegible], S отс. — [illegible]] R [illegible], S [illegible]. — 8—9 [illegible]] S отс. — 9 [illegible]] C [illegible], S отс. — [illegible]] R отс., S [illegible]. — R [illegible]. — [illegible]] C, S [illegible], R [illegible]] S [illegible]. — [illegible]] R [illegible], S [illegible]. — 10 C, S [illegible]. — R [illegible]. — C, S [illegible]. — R, S [illegible]. — [illegible]] C [illegible], R [illegible], S [illegible]. — [illegible]] C, S [illegible], R отс. — [illegible]] R отс. — 11 [illegible]] S [illegible].

12 [illegible] (R [illegible])] S [illegible]. — R [illegible]. — [illegible]] S [illegible]. — R [illegible]. — [illegible]] R отс., S [illegible]. — 12—13 R [illegible]. — 13 [illegible]] R, S отс. — S [illegible]. — [illegible]] R, S [illegible]. — 13—14 [illegible] (C [illegible]) [illegible] (R отс.) [illegible]] S [illegible]. — 14 C [illegible], S [illegible]. — [illegible]] R [illegible], S [illegible]. — [illegible]] S отс. — 14—15 [illegible] (R [illegible])] S [illegible]. — 15 [illegible]] R, S [illegible] (S [illegible]) [illegible]. — [illegible]] R, S отс. — [illegible]] C [illegible], S [illegible]. — [illegible] (R [illegible]) [illegible]] S отс. — 15 — 16 [illegible]] S [illegible]. — 16 C, S [illegible], R [illegible]. — [illegible]] R, S [illegible]. — R, S [illegible]. — S [illegible]. — [illegible]] S [illegible]. — 16—17 [illegible] (C [illegible]) [illegible] (C, R [illegible])] S отс. — 17 C, S [illegible]. — R [illegible]. — 18 [illegible]] C [illegible], R, S [illegible]. — [illegible]] R, S [illegible]. — C, R, S [illegible]. — 19 C, R, S [illegible]. — [illegible]] R, S отс.

Դ. ՎԱՍՆ ԹՌՉՆՈՅ

[3 B = 2 P]

Է, գազան ինչ փոքր կէր եԹողու ասառիկ յերկ․ որսորդաց չէ հնար զնա ի բուռն արկանել․ եղջիւրք ունի երկայն և աղեղաձև․ մինչև զծառս մեծամեծս աղոցել․ և յորժամ ծարաւեսցի, գնա յԵփրատ գետ և ըմպէ ջուր․ և են անդ պրակք ինչ մանրունք․ որ կոչին յերկինք․ և սկսանի ողորել երկեն ընդ երկին պրակսն․ և խառնեալ ծայրք ստացն ընդ եղջիւրսն․ կապին ընդ ստոս պրակին․ և ի գոչելն հարկանի․ քանզի զերծանիլ կամի․ և չէ ձեռն հասա իւր․ քանզի պատեալ շաղեալ կայ․ լսէ զգոչելն յորսորդն․ և գա սպանանէ զնա ։

Այս զու՛ հաւհատարկեալ կրօնաւոր, մինչ զեռ վառահ կեր երկուսին եղջիւրք քո, աղօթս զշտախութեան․ զարծարթութեան․ զցանկութեան հակառակորդին․ և զպարս ստատանայի․ զի ուրախ լինին ընդ քեզ հրեշտակք․ և բերկրին զուարթունք․ և ի եղջիւրք քո են ի կտակարանք ։

Ա՛յլ զգոյշ լեր․ զուցէ խաղասցես և ողորկեսցես զերկիրային պրակովսն՝ ընդ ստկա ինչ վաճառս․ ընդ հանդերձս կամ ընդ այլ ինչ բարուց․ և շաղկապեալ պատեսցիս յորոգայթս նոյ․ որով զիւրաւ ըմբռնիս ի մահ անհնարին․ և զի մի զուցէ զքեզ որսորդն սատանայ ի գինի կամ այլ ինչ վաստակ գործս․ և չ յանմ սատակեսցէ, ով այր իմաստուն ։

Ср. PA, II, p. 375. — Разночтенія P: 1 գազան . . յերկ] ինչ երէ, որ կոչի [illegible]. [illegible] է գազանն. մինչ զի. — ոչ է. — 2 ունի եղջիւրս երկայնս և աղեղաձևս. — 3 աղոցել] прибавл.: և կորել. — ծերանայ] ծարաւի. — գա ի գետն Եփրատի. — 3—4 և ըմպէ ջուր] отс. — 4—5 ինչ մանրունք. որ կոչին . . . ողորմել] [illegible]. — 5—8 խառնեալ . . . սպանանէ զնա] [illegible] եղջիւրս նորա և կապին եղջիւրն ընդ ստոյն և լսեն զգոչելն նորա որսորդքն և գան սպանանեն զնա ։

9 Ես] [illegible]. — [illegible].] [illegible]. — կեր] [illegible]. — երկուսին] отс. — 9—10 եղջիւր[ս քո]. — 10 աղօթել և կորել ի քէն զշտախութիւն, զարծաթսիրութիւն. — 10 — 11 զցանկութիւն . . . սատանայի] [illegible]. — 11 զի] [illegible]. — լինին ընդ] լինին ի. — 12 զուարթունք] [illegible]. — քո] отс. — են ի. կտ.] [illegible]. — 13—14 խաղասցես . . . վաճառս] [illegible]. — 14 կամ . . . բարուց] отс. — 14—15 շաղկապեալ պատիս. — 15 յորոգայթս նորա] յորոգայթ [illegible]. — 15—16 որով . . . անհնարին] отс. — 16 զի մի] отс. — զուցէ. — զքեզ որսորդն. — 16—17 ի գինի . . . իմաստուն] [illegible] ։

Գլ. 2 C³ Է, կէր մի մեծ յոյժ և ահագին և անուն կոչի Թէոփալոս. ... եղջիւր ունի իբրև սղոց. և ահագին յոյժ են. ոչ ինչ հնարաւոր կարեն

2 C³ = 43 C = 2 R = 2 S. 1 Է] C Էր. — R Երէ. — C մին. — յոյժ] C յոյժ, R отс. — R ահագին յոյժ. — Թէոփալոս] въ самой рукописи C³ впослѣдствіи измѣнено въ Թէոփիլոս, C Թէոփելոս և, S Թէոփալոս. — 2 C, S եղջեւր, R եղջիւր. — 3 զսղոց. — և ահագին] R յահագին, S отс. — յոյժ են] C յոյժէն, R ամեն, S отс. — C հնարաց, R հնարիւր, S հնարք.

որսալ զնա. այլա մրգաւէք և ծաղկաւքն նա. իսկ որսորդացն գնացեալ ի վտակս ջուրց և գտեն ակումբս ի ջուրն և ի մրգոց խմնոյց ի ծայրն. և ընդ վիճնա ամբոցաւցանեն զպարանն. և այլա երթեալ զաղան ի ջուրն ծարաւեալ և անեալ զմնոքն ի վերս գալով ջրոյն երթեալ մտանէ ի նա և ըմպէ ջուր և խաղայ ընդ մրգին և ուրախանայ և ոչ կարէ զորոգայթն ի ջուրն թաղուցեալ. իսկ ի թուչելն ընթանէ և փակչի ի ներքս. և գան և վաճէ մինչ գալ որսորդացն ասպանանել զնա։

Նոյնպէս և սատանա որսայ զմեզ և գնէ որոգայթ և խաղալիկ. մինչև խաբէ կամ արբեցութեամբ կամ այլ ինչ մեղաւք՝ մինչ ընթանել ասպանանէ յաւիտեանս։

3 զնա] C զնայ, S отс.—այլա] C այլայ, S отс.—C, R մրգաւէք է, S մրգայաւէք.—S ծաղկաւքն է.—նա] C, S նայ, R отс.—իսկ որսորդացն գնացեալ] S և որսորդքն գնան.—4 վտակս ջուրց] S իսկս վտակաց ջրոց.—ակումբս] R [illegible].—ի ջուրն] C ի ջուր, R отс.—ի մրգոց] R մի (մրգ-) ցոց.—R խմնոյց, S խմնոյց.—R ի ծայրն, S ծայրս.—4—5 և ընդ վիճնա (R վիճնայ [illegible]) ամբոցաւցանեն (C [illegible]) զպարանն (R [illegible])] S отс.—5 և] R отс.—C, S այլայ.—S երթալ.—C, R, S զաղանն.—5—6 S ծարաւեալ ի ջուրն.—6 անեալ] C [illegible], S [illegible].—զմնոքն] R [illegible].—ի վերս] C ի վերայ, R 'ի ջուրն 'ի վերս.—գալով] R գալ.—ջրոյն] R отс., S ջրոյն և.—C, S ի նայ.—7 R ըմպէ.—և խաղայ ընդ մրգին (R մրգոյն)] S отс.—և ուրախանայ (R ուրախանա)] S отс.—կարէ] S գիտէ.—զորոգայթն] C զհնարագայթն.—7—8 ի ջուրն թաղուցեալ] R отс., S որ ի ջուրն թաղուցեալ է.—8 ի թուչելն] R, S ի թռուչելն.—և փակչի (C փակչէ, R փակի) ի ներքս] S отс.—և գան] C, S և գնայ, R գնա.—8—9 և վաճէ] C և վայէ, R և վ[այէ], S отс.—9 C, S մինչև.—գալ] C գայլ.—C որսորդն.—R [illegible].—C, S զնայ։

10 C, S սատանայ.—R որսա.—R զմեզ հանապազ, S հանապազ զմեզ.—C յորոգայթ.—խաղալիկ] R խաղալիկ ի նմա ինչ, S խաղալ ինչ ի նմայ.—R մինչ.—11 C արբեցութեամբ, R, S արբեցութեամբ կամ շնութեամբ կամ գողութեամբ.—կամ այլ ինչ] S отс.—մեղաւք] C մեղաւք; R հնարս, S отс.—C, R, S մինչև ընթանել.—ասպանանէ] R [illegible]։

Գյ. ՎԱՍՆ ՀԻՒՍՀՈՆ ՔԱՐԻՆՑ

[3, B = 8 P]

Այն քարինք ինչ հրահանդ՝ արու և էգ. մինչ ի մի միանան՝ ի բացեա են. ընհարկանի ուրէք հրդեհս։

Նոյնպէս երթէ մտա իցեն այր կին. հուր բորբոքի և այրէ զվարս բարուսն. ով գու՝ աստղիկնի, որ ի նահատակութեան իցես. ունիր զՅիսուս և ի Գրանիկէլէ. թէ ոչ կանանց ոչ յաղթեցան։

Ср. PA, III, p. 376.—Разночтенія P: 1 въ началѣ прибавляетъ [illegible].—ինչ] отс.—1—2 ի մի միանան ի բացեա են] ի [illegible] ի [illegible].—2 ընհարկանի] ոչ [illegible].—ուրէք] отс.—հրդեհս] прибавл.: [illegible].

3—4 Նոյնպէս . . . բարուսն] [illegible].—4 ով գու] [illegible].—ի նահատակութեան [illegible].—4—5 ունիր . . . յաղթեցան] [illegible].

Դ₂ ա. 3 C³] ; և ի քարինս ինչ, որ կոչի հրաքար ի լերինս. որ ոչ զոք վնասէ մինչև տանել զնա, անեն, շփեն զնա ընդ միմեանս. մինչև հուր ելեալ անշէջ զերկիր հրդեհեալ։

Նոյնպէս և սատանայ ոչ ինչ կարէ տանել, եթէ ոչ ընկեր և համաշունչ լինին. շփին ընդ սատանայի. և հուր յաւիտենական հանէ և այրէ զոգիս և զանզգաստս մարմնոյ մինչև յաւիտեան։

3 C³ = 44 C = 3 R. 1 ի քարինս] R քարինս. — R ինչ ի լերինս.—C հրացայտ.—ի լերինս] R отс.—2 զնա] C զնայ, R отс.—անեն] R отс.—C զնայ, R отс.—R ընդ միմեանս զնա.—2—3 հուր ելեալ] R ելանէ հուր.—3 անշէջ . . . հրդեհեալ] եւ այրէ զերկիր։
4 եւ] C отс.—C սատանայ.—ինչ] R отс.—R տանել ինչ.—ոչ] R отс.—C համաշնչանչ.—5 R չլինին.—շփին (C շփեն) ընդ սատանայի (C սատանայիւ)] R отс.—եւ հուր (C հուրն)] R յարմէ ելանէ հուր.—C, R զհոգիս.—6 R զանզգամ զմարմին.—մինչեւ յաւիտեան] R մին[չ]եւ անդ հրոյն յաւիտենից։

Դ₃. ԵՂՋԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՅՐՆ

[4 P]

Ասէ մայրն ցեղջերուան. թէ դու մեծ ես և յաղթող քան զշուշան և արագութեամբ վէհ ես. պարտէր քեզ ընկրկել զնասս յեղջերօ[ւդ] բաւականք. զի՞ եղև. զի այդ չափ բերես ի քեզ զերկիւղ շանցն։ Իսկ եղջերուն պատասխանի տուեալ [մօրն] ասէ. այո՛ ստամեմ զմեծութիւն հասակիս և յեղջիւրս պանծանամ. այլ եթէ զձայնիւնն միայն լսեմ. վաղվաղակի ամենայն խորհուրդքս ուղղին. և յերկիւղէն ի փախուստ դառնամ։

Խրատէ առասպելս. թէ և ոչ մի ինչ բան զօրէ մխիթարութեամբ զախացուցանել զքնութեամբ երկչոտան։

Դ₄. ՍԻՐԱՄԱՐԳԱՓԵՏՈՒՐ ՃԱՅ

[5 P]

Ճ[այ]ն քարոզ ի հաւս հասանէր ի յարմնեայ որ առհմանին զալ առ նա. երևել առ գեղեցկութեան ընտրութեան. զի ամենայն հաւուց լիցի թագաւոր, որ գեղեցիկն իցէ. էին այնու հետև ազգիւրք և զետք. և հաւք ի նոսա զինքեանս ածնէին. թաղելով ի նոսա միանգամ՝ի զարդ մատչէր։ Իսկ ճայն քանզի ոչ ունէր ի բնութենէ խորան գեղեցկութեան, արդ ի զարդ մատչէր. այլ արուեստիւ հնարէր. քանզի զայլ հաւուցն թևս առեալ զիւրև՝ արկեալ զարդարէր. կարէ՛ յայժ գեղեցիկ երևէր իբրև բազմատեսակ գանազան պայծառութեամբ թևոցն խորախոցեալ. և զարմանալի երևէր ամենայն հաւուցն։ Եւ ամենայն հաւք կամէին տալ նմա յաղթութեան. Իսկ գիշերահաւն իբրև այլոցն ամէն խնամութեան էր. յայնժամ զիւր թևն ծանեաւ և մառուցեալ ի բաց էառ. և ցոյց ամենայն հաւուցն արար զդէն. մինչև խորամանելով բանելուքն մատուցեալ զիւրն ի բաց եհան. և ճայն մերկմերկ և ծիծաղելի ամենայն հաւուցն երևէր։

Արդ՝ խրատէ առասպելս, ոչք մի անգամ՛ ոչ անէի ի բնութեանն խորամ՝ բաւական համարել և մի արտաքուստ պիտոյանալ զարդուց։

Դզ. ՆՈՂՈՍԹԵԱՔ

[6 P]

Նպաստաւորք ի մի վայր եկեալ ասեն. այս կերակուր մեզ չէ կերակուր են. և զի արծիւք և շունք ի վերայ մեր հարեալ են [և բազմօրինակ ի]րք ամենայն զմեզ. արդ՝ լաւ է մեզ հաւել անկանել ի ծովս յայս և կորընչել։ Իսկ և այս կամեցեալ ամենեցուն և եկին մտաքան ի լճակին և սկսան զետեղ հատուցաք. իսկ զօրայքն, որ կային լճեզքն. զընթացս նոցա խմացեալ՝ երկիւղիւ ահաբե- կեալ ընկղմեցան ի խորութիւն լճին։ Իսկ միոյն ի նապաստակացն, որ ծերա- գոյնն էր. խմացեալ, որ ինչ եղև. կացէք, ասէ. ով սիրելիք. և դադարեցէք զանձինս ի պարսաւելոյ. քանզի են և այլ երկչոտք քան զմեզ. և մնասցա- նէք թշուառացելոցն մխիթարութիւն զեւ տեսեալ երկչոտն։

Խրատէ առասպելս մի լինել յանձն ազատան. այլ լսել ծերոցն խրատու։

Դէ. ՍԵԽՕՐԵՑՐ ՕԴՈՒՈՒ

[7 P]

Ագռաւն զիւր բնութիւնն պարսաւէր. եթէ սև եմ թխագոյն. և փորա- հաւուն սպիտակութեանն երանի տայր. իսկ փորահաւն ասէ ցագռաւն. ոչ է արժան քեզ զարմանալ ընդ սպիտակութիւնս իմ. այլ անձին քում համարել զայդ մեզս. քանզի դու համապող ի քարայս շրջիս և ի բազինս և մրձո- ւեցեր զթևս քո. իսկ ես ի գետս և ի մարգս և ի գետա[ձորս։ Ա]ռ թուէր ինձ ա]զգաւուն. թէ ճշմարիտ ասաց. և երթեալ գեղերէր ի մարգս և ի գետս զթևոցն փոփոխումն ընդունել յուսայր. և զնա ապա ի սովոյ և ի պար- զոյ հարեալ՝ սատակէր ագռաւն. և սևն ոչ փոխէր։

Դը. ԵՀՕԹԻԻՆ

[8 P]

Իշխան չէր և ամենայն թուէր՝ զի ասեալ էր զիւրև ամենեսին. և ի հե- ռաստանէ ի տեսլեանէն մնացուանէր երկիւղ բազմաց հաւուց. և զհաւս և զգայլս և զարջս ի փախուստ դարձուցանէր. և իբրև եկ հողմ սաստիկ և շրջեաց զամենեսին. և մերկացաւ յամենեցուն և յայտնեցաւ պատրանք նորա. ապա ամէքն զինեցին ի նա և սաստիկ հարկանէին զնա. վասն զի էշ էր և ամենայն կերպարանէր։

Խրատէ առասպելս. թէ բազում խրատաց կարօտես, ով մարդ. և զե- ճօրդ զխրատելոց և զիմաստից կերպարանս ձևս։

Գ$_{8}$. ԲԺԻՇԿ ԳՈՐՏՆ

[9 P]

Գորտն մեծ նստէր աղաղակէր եւ ասէր ամբարտաւանութեամբ առ այլ անասունսն. թէ ես եմ բժիշկ կարեմ լինել եւ զամենայն ախտս բժշկել. զի ուսեալ եմ զԳալիանոսն. զարդ հաշակելով թռչէր եւ հպարտութեամբ ասէր. իսկ աղուէսն իբրեւ այլոցն տեսեալ խոստացաւ էր եւ զգորտոյն հպարտութիւնն յանդիմանէր. յայտնի ասէր. զի՞ այդպէս գեղջն եռ եւ հիւանդոտ մարմին ունիս. որդ՝ գեղ[ք] քո զայլս բժշկել կարես եւ զքեզ ողջացուցանել ձեռն ոչ ես։

Խրատէ առակս. թէ ոչ է պարտ յանդիմանել զայլս. զի բազում անգամ յինքեանց յանդիմանին։

Գ$_{9}$. ԳԱՅԼՔ ԵՒ ՈՉԽԱՐՔ

[10 P]

Գայլք առ ոչխարս հրեշտակս առաքին՝ ասելով. թէ հանապազ պատերազմ ունել ընդ մեզ եւ ընդ ձեզ եւ յար անհաշտութիւն շունքդ են պատճառ. բանզի զայրացուցանեն զմեզ. եւ յախտանաց թշնամութիւն յուզեն. արդ թէ նոքա ի միջոյ բարձցին. խաղաղութիւն պնդահեա լինի. եւ չար ի միջի մեզ ոչ լինի. հաւանեցան ոչխարքն. զի չէին միացեալ. եւ շանցն պահապանութիւն ապաստեցին. իսկ գայլքն ի շանցն ի վաս գտեալ կոտորեցին զնոսա։

Խրատէ առակս ի թշնամեացն խրատուէն զգուշանալ։

Գ$_{10}$. ԶՈՒԱՐԱԿՔ ԵՒ ԱՌԻՒԾ

[11 P]

Զուարակք Դ. ի միասին արածէին. եւ անդ էր առիւծ մի բնակեալ. եւ յահէ առիւծոյն սիրէին զերեարս. միաբան ասնէին զեղ եւ զմա. եւ յաւրանիլն միաբան պահէին զանձինս իւրեանց. իսկ առիւծն զօրութեամբ ոչ կարող յաղթել նոցա՝ բարեկամութեամբ կեղծաւորէր. մատուցեալ առ մի մի չարախօսէր եւ թշնամի առնէր իրերաց. որոշէր ի միմեանց եւ ըմբռնեալ ապականէր։

Խրատէ առակս առ բարեկամն զսէրն հաստատուն ունել։

Գ$_{11}$. ԱԳՌԱՒ ՊԱՆԻՐ Ի ԲԵՐԱՆ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

[12 P]

Ագռաւն պանիր ունէր եւ նստէր ի բարձր տեղւոջ. իսկ աղուէսն ջանայր հանել զպանիրն. մատուցեալ անդ եւ գտեալ ի նա հարեալ երանի տայր նմա

և ասէր. տեսք քո կարի լաւ է և գեղեցիկ մանկանց ես. և վայելէ քո ծաղկել զանցոյց. այլ և զօրաւոր ես և իմաստութեամբ առաւել. ի վերայ այսորիկ պարտէր քեզ թագաւորել հաւաց. և զինչ ասեմ. ասէր. քան զարծիւն լաւ ես. այլ թէ ձայն կայր քեզ, չէիր յիրաց պակաս։ Իսկ ագռաւն զրգռեալ ի գովութիւն աղուեսուն երաց զբերանն և գոչեաց մեծաձայն. և պանիրն ի վայր անկեալ որս լինէր աղուեսուն. և կերեալ ասէր ցագռաւն. ձայն զայ քեզ միտ ոչ, ագռաւ՝ այլ ի մտաց պակաս ես։

Խրատէ առասպելս ոչ խաբել ի ստախօսապատրողացն գովութեան. առաւ բարերար առաց բարոյախօսն վասն կրծանաւորացն. զի այրեսցին։

Գ. ՎԱՍՆ ՍՂՈՑԻ

[4 B = 18 P]

Է գազան ինչ ծովու, որ կոչի սղոց. թեւս երկայն ունի. յորժամ տեսանէ զնաւս առագաստեալս. նմանի նաւորդացն և հակառակի ընդ նաւսն վաստակեալ. լ. կամ խ. բայց վաստակի, խոնարհեցուցանէ զթեւսն և ինքն անձկանի. և ալիքն առնուն զնա և տանին առաջին տեղին։

Նոյնպէս Տէր օրինակ է. և նաւն որպէս երկինք. որ ընդ ծով անցին Տէր և ընդ հակառակ դէպ զօրութիւնս. և սղոցն, որ ոչ անկաւ ընդ նաւն. այնք են, որ առ ժամանակ մի առաքինանան և չկարեն ի գլուխ հանել զառաքինութիւն վասն արծաթսիրութեան և ամբարհաւաճութեան կամ վասն շնութեան և պոռնկութեան և զօշաքաղութեան կամ վասն այլ իրի. և ալիք, որ են գեհ, տանին ընկղմեն ի ծովն. այս ինքն զհոգին սպանանեն։

Ср. PA, IV, 376.—Разночтенія P: 1 գազան ինչ] այլ ինչ գազան է.—երկայն.—ունի] прибавл.: և ըլլանն.—յորժամ] իբրև.—2 զնաւս.—նաւորդացն և] նաւս յաղթահարել զնեւսն ՚ի բարձրութիւն առագաստացն.—3 վաստակեալ. զ.] և երթա ասպարէզս. զ. — բայց] և իբրև. —զթեւսն.— 4 անձկանի] прибавл.: յուլխատութիւնն.—առնուն զնա և.] отс. — զնա յառաջին տեղին իւր.

5 յՏէր.—որպէս երկինք] առաքք մարգարէիցն.—որք.—5—6 ընդ ծով անցին Տէր] նաւեցին ընդ ալիսարհս.—6—10 ընդ հակառակորդ . . . զհոգին սպանանեն] հակառակորդն առաւ ոչ կարացին յաղթել նմ՚: Իսկ որք ոչ կարեն համբերել մինչև իսպառ սրբութեամբ կեալ ի գործս բարութեան և ոչ հանեն ի գլուխ զառաքինութիւնն կամ պոռնկութեամբ կամ զօշաքաղութեամբ կամ արբեցութեամբ. իբրև ալիւքն ընկղմին ի խորս ծովուն։

Գրս. 4 C[3] Է գազան ինչ ի ծովու, որ կոչի սղոց. զի հանապազ թշնամի է նաւաց։

Նման օրինակ է աշխարհի. և գազանն սատանայ։

Յորժամ խմանս և տեսանէ զզաւլ նաւին, ոչ մեկնի մինչև կառուցէ ի

4 C[3] = 45 C = 4 R = 3 S. 1 S ի ծովուն.—2 S է նաւց.—C նաւց, R նաւի. — 3 R, S աշխարհի.—S գազան.—C, R, S սատանայի.—4 S զի յորժամ.—խմանս] C խմանայ, S отс.—և.] R, S отс.—տեսանէ] R отс.—զզաւլ] S отс.—R նաւի, S զնաւն.—ոչ] C որ, R отс.—մեկնի] R թողլի, S մեկնի ի նաւէն.—R մինչ.—կառուցէ] R նաւն զաղարի, S զայ նաւն.—

համբարտաւան ամբոխ. և յարձակման խնձոր աղոյն, թէ խաղաղ է. երթա հե. աղաղջն իւրև վառաւանդ մի և անդի արձակեալ՝ զա անցանէ ընդ մէջ նաւին և պատառէ ընդ երկուս և կորուսա զարձէ այնոցիկ, որ ի նաւին իցեն. և ի խորս ծովուն ընկղմէ. իսկ նաւն թէ թեթև է ի բեռանց, ոչ կարէ կորուսանել. մի՛ վասն պահապանացն, որ կոչին զլփինք, որ պահեն զնաւն. և մի՛ վասն թեթևութեան. իսկ եթէ պահապանքն հեռացեալ են. այս ինքն հոգին որ. և նաւն ծանրաբեռնեալ բաղում բեռամբ, զի.... կորուսանել. վասն զի թշնամին եգիտ իւր գիպող ժամանակ.

Նայեցէս և ատամնս թէպէտ և զգացաւն որսա. այլ գլխոց ժամանակին խիստ ընդրէ. զի զիւր կամաց զարձն կատարեսցէ ի նաւս.

5 C [illegible], R [illegible], S [illegible]. — [illegible] (C [illegible]) . . . [illegible]] S [illegible]. — C, S [illegible]. — 5—6 C [illegible], S [illegible]. — 6 [illegible]] S отс. — C, R, S [illegible]. — R [illegible]. — S [illegible]. — [illegible]] S отс. — [illegible]] S [illegible]. — 7 [illegible] (R [illegible])] S [illegible]. — [illegible]] R отс. — [illegible]] S [illegible]. — C [illegible], S [illegible]. — [illegible]] R, S [illegible]. — 7—8 [illegible] (C отс., R [illegible])] S отс. — 8 C [illegible], R, S [illegible]. — [illegible]] S [illegible]. — [illegible]] S отс. — 9 [illegible]] R, S [illegible]. — R [illegible], S [illegible]. — [illegible] (R [illegible]) [illegible] (C [illegible], R [illegible])] S отс. — [illegible] (C [illegible])] R отс. — 9—10 [illegible] (R [illegible]) [illegible]] S отс. — 10 R [illegible], S [illegible]. — [illegible]] R, S [illegible]. — R, S [illegible]. — 11 R [illegible]. — [illegible]] C [illegible]. — C [illegible]. — C, S [illegible], R [illegible]. — [illegible]] S [illegible]. — C [illegible], R, S [illegible]. — 12 [illegible] . . . [illegible]] S отс. — 13 S [illegible]. — C, S [illegible]. — S [illegible]] [illegible] (sic) [illegible]. — C [illegible]. — [illegible]] C [illegible], S [illegible]. — C [illegible]. — 14 [illegible]] R отс. — [illegible]] C [illegible], R, S [illegible]. — [illegible]] C отс., S [illegible]. — R [illegible]. — R [illegible], S [illegible]. — S [illegible]. — [illegible] C [illegible], S отс.

Ե. ՎԱՍՆ ԽԱՐԱԴՐԻ

[5 B = 14 P]

Է թռչուն ինչ, որ կոչի խարադրիոս. զոր և Մովսէս յիշէ Երկրորդ օրէնս.

Բնաբանութիւն ասէ. համակ սպիտակ է. և ամենեքին սևութիւն ոչ գոյ ի նմա. այլ փորոյ նորա ըմպէլ զաչս շլացեալս. և ի Թագաւորաց ուրէք յարքունիս գտանի. Եւ թէ հիւանդ որ իցէ և ի հիւանդութեան մահու իցէ. երբ առնին զնա, տեսանէ և զարձուցանէ զերեսն. և ամենեքեան ճանաչեն, թէ մեռանելոց է. ապա թէ կենաց է հիւանդն. աչքն ընդ երեսն. և զհիւանդութիւն յինքն կլանէ զախտաւորացն. և փարատեալ ցաւն առողջ հիւանդն.

Ср. PA, V, p. 376. — Разночтенія P: 1 въ началѣ прибавляетъ [illegible]. — [illegible]. — [illegible]] [illegible]. — [illegible] Մովսէս] отс. — [illegible]. — 2 [illegible]. — 3 [illegible]] отс. — 3—4 [illegible] — [illegible] . . . [illegible]] отс. — 4 [illegible]] отс. — 4—5 ի Թագաւորաց . . . [illegible]] [illegible] Թագաւորս [illegible] (sic). — 5 [illegible]. — [illegible]. — [illegible]] отс. — 5—6 [illegible] ի հիւանդութեան . . . [illegible]] отс. — 6 [illegible]] [illegible]. — [illegible]] [illegible], [illegible]. — [illegible]. — 6—7 [illegible]. — 7 հիւանդն] отс. — ընդ երեսն] ընդ հիւանդն и прибавл.: [illegible]. — 8 [illegible] [[illegible]]. — [illegible]] отс. — փարատեալ ցաւն] отс.

Քարադրն մա[ն]կանն օրինակ է գեղեցիկ կերպարանին Քրի. որ ամենեքին սպիտակ էր. և սևութիւն ոչ գտաւ ի նմա. Նոյ և ինքն ասէր. գայ իշխան Տիս աշխարհի և յիս ինչ ոչ գտանէ. քանզի եկն երկնից առ Հրեայս. և մերժեցին ազգաց զմիածինն. եկն առ հեթանոսս և եբարձ զհիւանդութիւնս և զցաւս մեր ի խաչին. ուստի և մարգարէն ասէ. ել ի բարձունս և գերեաց զգերութիւն. յիւրսն եկն. և իւրքն զնա ոչ ընկալան։ Այլ թէ ասիցես. քարադրն պիղծ թռչուն է. և զիարդ օրինակ բերես Քրի. վիշապքն ևս պիղծ են. և զիարդ վկայէ աւետարանիչն Յովհաննէս և ասէ. որպէս Մովսէս բարձրացոյց զօձն յանապատի. նոյնպէս բարձրանալ պարտ է Որդւոյ մարդոյ։ Այլ դու և օձին բարի. զի իմաստուն է. և առիւծն. զի հզօր է. և ոչխարն. զի հանդարտ է։ Վասնզի կարծեն իմ արարածք յոռութիւն ինչ իցէ. այլ բարի է։

10 քարադրն] համակ սպիտակն.— գեղեցիկ կ. Քի] կենդանարարին մերոյ գեղեցկութեանն.— որ] զի.— 11 էր] է սէրն.— ոչ գտաւ ի նմա] ի նմա չէր. — գա.— 12 աշխարհի] отс.— քանզի] վասն զի.— երկնից] отс. — Հրեայսն. — 13 աղաց զմեծիշխն] [illegible]. — և առաջ եկն. — զհի...թիւնս մեր.— 13—14 և զցաւս] отс.— 14 ի խաչին] և վերացաւ ի խաչն.— և մարգ. ասէ] отс.— 15 զգերութիւնս.— յիւրսն . . . ընկալան] և եա պարգևս, որք ընկալան զնա.— այլ թէ] արդ՝ եթէ ոք.— ասիցէ, եթէ. — 16 քարադրն.— և] отс.— զիարդ է. — բերես] отс. — Քի] Քրիստոսի.— վիշապքն.— ևս] ոչ աղտեղին. — 17 են] է. — վկայէ աւետ. Յովհ. և] отс. — թէ որպէս. — 18 յանապատի. — 19 այլ] արդ. — դու և] է. — օձին] օձ.— առիւծն] է օձ բարի. — և ոչխարն] է և ոչխար բարի.— 20—21 վասնզի . . . բարի է] отс.

Առ. 5C² Ի՞նչ հաւ մի մեծ, որ քարադրան կոչի. ամենեքին սպիտակ է և ի տունս թագաւորաց հաւքս գտանի. զի յորժամ մտանէ առ հիւանդն, պշուցեալ հայի ընդ նա և իմանայ. թէ մահու է, դարձուցանէ զերեսն և այլ ոչ ևս նայի. և եթէ կենաց է, նայելով քաշէ զցաւն. և ապրի։

Նոյնպէս և Քն տալոց. զա իշխան աշխարհիս պատուիրէ և այլն. զի հրեայքն հիւանդացեալ էին մեղաւք. եկն Յս և ետես զնոսա և դարձոյց զերեսս իւր ի նոցանէ. և մեռան յանհաւատութեան։ Իսկ մեք հիւանդացեալ մեղաւք. յորժամ եկեալ Յս՝ ոչ դարձոյց զերեսս իւր ի մէնջ. այլ զհիւանդութիւնս մեր եբարձ և զցաւս մեր բժշկեաց և զարիւն իւր եհեղ վս մեր. և մի որ առնիցէ ինչ անիմաստական և անփոր մնասցէ. զի աւրինակս այդ իմանի.

5 C² = 46 C = 5 R = 4 S. 1 մեծ] R, S отс.—R, S որ կոչի.—C քարադրան, R քաղադրան.— R, S որ ամենեքին. — սպիտակ է] R прибавл.: և ոչ այլ ինչ ամփ 'ի գոյն.—2 և] R отс., S որ.— զի] R рук. деф., S отс.—յորժամ] R рук. деф.— մտանէ] R [ա]ռանին զնա, S առնին.—3 պշուցեալ] R по дефектности рукописи сохранилась лишь часть слова նեալ. — C, S հայի, R տեսանէ.— ընդ նա (C, S նայ) և իմանա (C իմանայ, S յիմանայ)] R отс.—S զերեսս.—3—4 և այլ ոչ ևս (C, S отс.) նայի (C, S նայի)] R отс —4 և] R отс. — C, S թէ.—է] R отс. — C, S նայելով, R նայի և.
5 C, R, S զայն. — աշխարհիս և այլն] R, S отс. — զի] R отс.—6 C հրեայք. — էին] R են.— մեղաւք] S отс.—և (C отс.) եետես զնոսա (C զնոսայ)] R, S отс.—C դարձոյց.—7 իւր] R отс.—S նոքա մեռան.—R, S յանհաւատութեան.—R, S հիւանդացեալ էաք.—8 եկեալ] прибавляют R զմեզ մեղաւք, a S զմեզ. — Յիսուս] C զերեսս, R, S զերեսս.—8—9 S զհիւանդութիւնն.—9 C եբարձ. — և զցաւս] R զցաւս.—զարիւն] C զարեանն, S զար (sic)—վասն մեր] тутъ конецъ притчи по R, S; слѣдуютъ разночтенія C: 10 զի] զիարդ.—

այլ նոյն մարգարէն ասէ. այլ ես որդն եմ և ոչ եմ մարդ. և այն Յովհաննէս ասէ. այլ այն բարձրացոյց Մովսէս զաւձն յանապատին. և զաւ. ասէ զաւձն. զի զաւ-գէր է և խորամանկ. և առիւծն. զի զաւրաւոր է և գիշատիչ. և ոչխարն. զի հանդարտ է և ոչ. և խոնարհանցիւր ի սահման են. իսկ մարդն սահման ոչ ունի։

11 որդն] որդին.—նոյ] отс.—Յովհաննէս.—12 զաւձ.— զաւձ.—13 խորամանկ.— առաւծն.— զաւրաւոր.—գիշատիչ։

Զ. ՎԱՍՆ ՀԱՒԱԼՈՒՍՆ

[6 B = 15 P]

Դաւիթ ասէ. նմանեցայ ես հաւալուսն յանապատի։

Բնաւորեալն ասէ զհաւալուսոյ թռչնոյ. թէ կարի սիրելի է. և յորժամ ծնանի զձագսն. և սակաւ իմն աճեն, ապտակեն զանձանս հօրն և զմօրն. և նոքա կոտորեն և սպանանեն զնոսա. և յետոյ ի գութ և ի գորով դարձեալ սուգ առնեն երիս աւուրս, եթէ ընդ էր սպանեցաք զորդեակսն. և երրորդ աւուրն գայ հայրն, հերձու զկողն իւր՝ և յարիւն իջանէ ի մեռեալ մարմին ձագուցն. և յարուցանէ զնոսա։

Նոյնպէս և տէր մեր ասաց ի բերանոյ Եսայեայ մարգարէի. թէ որդիս ծնայ և բարձրացուցի. և նոքա զիս անարգեցին. արարիչն ծնաւ զմեզ. և մեք զան հարաք զնա՝ զարարածս պաշտեցաք և ոչ զարարիչն. եկն ի խաչ. երաց զկողս և կաթեցոյց զարիւն իւր ի ճաշակումն կենաց. և զջուրն ի լուսաւոր մկրտութեան և ի թողութիւն ապաշխարութեան։

Ср. PA, VI, p. 377.—Разночтенія P: 1 Դաւիթ] отс. — որպէս ասէ մարգարէն. — հաւալուսն.—2 բնաւորեալն.—զհաւ հաւալուսն. — որդեսէր.—2—3 և յորժամ] իբրև.—3 զձագն.—սակաւ իմն աճեն] աճեն. — ապտակեն ... զմօրն] այլ թևովն հարկանեն զերեսս հօրն և մօրն.— 4 կոտորեն զնոսա.—սպանեն.—զնոսա] отс.—և յետոյ] այլ. — ի գութ] ի սուգ.—գորովս] գառ-նան.—5 առնեն զերիս.—թէ.—սպանաք.—զորդեակսն մեր.—և] այլ.—յերրորդ.—6 գայ.—հերձու] և նստի ի վերայ և ծակէ.—զկողս.—արիւն որ.—ի] ի վերայ. — մարմին] отс.—7 և յարուց. զնոսա] կենդանացուցանէ զնոսա, և յառնեն ի մեռելոց։

8 Եսայեա.—և տէր մեր ասաց] ասաց տէրն.—բերանով.—մարգարէին Եսայեայ.—9 վասն զի արարիչն.—10 զնա զան հարաք.—զարարածս պաշտեցաք] զի պաշտեցին զարարածս. — եկն ի խաչն] այլ եկն եւ ի բարձրութիւն խաչին. և.—11 զկողսն իւր.—զարիւն իւր] արիւն և ջուր.— ՝ի ճաշակումն կենաց] ի փրկութիւն յաւիտենից արիւնն բառ նմա, թէ առ բաժակ, զգեցուցն և եա ի փրկութիւն Ադ.—11—12 և զջուրն ... ապաշխարութեան] իսկ ջուրն, որով լուսաւորեալ կենդանացուցանէ կենդանարար աւազանին։

Օրա. 6 C² Այդ մարգարէն ասէ նմանեցա ես այդ հաւալուսն յանապատի։

Օրի հաւ է մեծ հաւալուսն և յոյժ որդեսէր. և յորժամ ընծին ձագն, ոչ մեկնին ի նոցանէ ծնաւղքն. այլ կուտք առնուն իւրեն և ձագն և

6 C² = 47 C = 6 R. 1 այդ մարգարէն ...յանապատի] R отс. — C նմանեցայ.— C հաւալուսն, также и ниже C о вм. ու.—2 R հաւալուսն հաւ է մեծ. — և] R отс. — C որդեսէր.—C լինի.—3 C ձագն, R ձագքն. — C, R մեկնին.— C ծնողքն, R ծնողն. — C այլ, R [ա]յդ[ա].—R [կուտք առ]նու.—3—4 R ձագք[ն և ա]կնածին ձագքն (sic).—

սկսանին մաղձլլաւք ցանել զերբեռ ծնաւցին. և նա առ. քաղցր և առ [զու]թն աղաճանէ զնոգն. և հեռանան ի վեճուց. և յետ է. ասաց զա մեղցն և առ զութն ցան զնոգն և հանէ արիւն ի կողիցն իւր. և կաթեցուցանէ ի վերայ նոցացն. և կենդանանան նոցն և թռուցեալ կերակրին:

Նշանակէ և վէն բացեալ զնոյն իւր ի վէր խաչին եհեղ զարիւն իւր վասն մեր. փրկանաւ աղատ անծեղց զարիւնն ոչ խնաեաց. կերակրեաց զմեզ ի մարմնն իւր. և զարիւն ոճ վասն զծոցիս:

4 մաղձլլաւք ցանել] C մաղձոց (sic) ցանել, R մաղձեր [дефект.]. — R ծնաւցին.—C նա.— առ քաղցր և առ [զու]թն] C առ քաղցրն և առ զութն, R առ [деф.] ծ [деф.] և առ քաղցրն.— 5 R աղաճան[ն]է.—R [զ]նոգն.—հեռանան ի վեճուց] R զն[ա].—R ա[սաց].—C զա.—5—6 R [ա]ռ զթոյն.—6 R զ[նո]ցն.—C արիւն.—R ի կողից իւրոց.—իւ.] R отс.—R ի վերա.—7 կենդանանա (C կենդանանայ) . . . կերակրին] R կենդանանան, ապա թռուցեալ կերակրին:

8 Նշանակէ] R պարակէ.—C, R զնոյն.—ի վէր] C ի վեր, R 'ի.—9 աղատ անծեղց] рукопись R дефектна, но сохранившаяся часть прибавляет ընդ մեր.—զարիւնն] C զարիւնն, R деф.— C, R խնայեաց.—կերակրեաց] R деф.—9—10 R ի մա[ր]մին [իւր և].—10 զարիւն] C զարիւնն, R [զարիւն] իւր.—վասն զծոցիս] C վասն զծոցիս, R отс.

Ե. ՎԱՍՆ ԲԱՆԻՑ

[7 B = 16 P]

Օրհնաց ասէն, թէ զգեշերն քաղ սիրէ քան զախ:

Այս ասէր մէր մեր Ան վէն սիրեաց զմեզ. որ նստէաք ի խաւարի և ի ստուե֊րս մահու՝ զմոլորեալքս հեթանոսաց առաւել քան զհրեշտ. որոց որդեգ֊րութիւն և աւետիք հարցն. և անսի իսկ ասէ կենարարն. մի երկնչիր հօտ փոքրիկ. զի հաճեաց. այլ Թերես ասիցես, թէ բան պիտի է բառ պատուիրա֊նացն և զկարգ բերբեցես օրինակ վէր. ասեմ, թէ զկենարարին ասէր առա֊քելոյն, թէ այն, որ ոչ զիտէր զմեզս. վան մեր մեղս արար. և խոնարհեցոյց զանձն. զի ընդ մեզ մեղ մեռաւ. զի կեցուցէ զամենայն:

Ср. РА, VII, р. 378.—Разночтенія P: 1 въ началѣ прибавляетъ ասէ մարգարէն, եթէ ես սրբեմ բաւ յան երախի. — Օրհնաց ասէն, թէ] բարբառոյ ասէ վասն բանից, եթէ. — զգեշեր. — զախ] զգիշեր:

2 Եւ] այսպէս. — 2—4 զմեզ . . . հարցն] զՀեթանոսս, որպէս Եսայի ասէ. ժողովուրդ, որ նստէր ի խաւարի, տեսին լոյս մեծ, որ է Քրիստոս մն.—4 և անսի իսկ] որպէս.—ասէ կենարարն] փոքրիկ հօտս.—[մի երկն]չիր. — 5 հաճեց] հաճեցաւ հայր ձեր տալ ձեզ զար[քայու]թիւն.—այլ] ապա.—Թերես ասիցես] թէ ասիցէ ոք.—բան] բա. — Թ․ բան է.—5—6 բառ պատուիրանացն և.] отс.—6 բերբեցես] отс.—օրինակ է.—6—7 ասէր առաքելոյն զկենարարն ասէ (sic).—7—8 խոնարհեցոյց զանձն] եթէ խոնարհեցաւ.—8 զի] զի զմեզ բարձրացուսցէ.—զամենայն] զմեզ:

Այս. 7 C² Այս զարմեալ ասէ զբանէ. որ զգիշերն առաւել սիրէ քան զտիւն. և գիշական է և հայրս և նա խաւարաւ կերակրի. զի ասաանօք

7 C² = 48 C = 7 R = 5 S. 1 զարմեալ] R զար и на этомъ полусловѣ прерывается притча за дефектностью рукописи R.—1—2 զգիշերն . . . գիշական է] S գիշական է. Նայ առաւել զգիշերն սիրէ քան զցերեկն (sic).—2 S է հայրս.—և նա (C նայ) խաւարաւ կերակրի] S отс.—2—3 ասաանօք . . . է] C ասաանօք . . . է, S նայ աւրինակ ասաանօք է.—

ուրբենոյ է. զի նա զնաւորդին գործն տիրէ և ոչ զլուաս, զի ոչ կարէ այս ինքն զհետ գնալ։

Ծ)ի առիւծն ուրբենոյ է Քս. յորժամ ի յարս ելանէ և ոչ խնամէ յորջն. զա՛ բան մտանէ բայց առիւծն. զոր ինչ զտանէ, յափշտակէ և կորուսանէ։

3 զի] S пр.—[illegible]] C [illegible], S отс. — C [illegible], S [illegible].—[illegible]] S отс.—C [illegible], S [illegible].—զի ոչ կարէ] S отс.—4 զհետ [illegible]] S [illegible]։

5 C [illegible], S [illegible].—S [illegible].—ի յարս] S յարս.—5—6 և ոչ խնամէ (C [illegible]) յորջն] S отс.—6 C [illegible], S [illegible].—բան] բայց և.—S ի բայց.—C [illegible], S [illegible] և.—յափշտակէ և] S [illegible] (sic) [illegible] և զոր ինչ զտանէ։

Ը. ԳԼՈՒԽ ԱՐԾՈՒՈՅ

[8 B = 17 P]

Դարձեալ ասէ Դաւիթ. Թէ նորոգեսցի, որպէս արծուոյ, մանկութիւն քո։

Բնաբանն ասէ վասն արծուոյ. Թէ յորժամ ծերանայ, նա ծանրանան թևքն. և շլանան աչքն. և խնդրէ աղբիւր ջրոյ. և շրջի դէպ աղբեր ջրոյ. յեթերն ի բարձրաւանդակ արեգականն. և խառնակի թևքն ի ջերմութենէ արեգականն. և աչացն շլութիւն լուսաւորէ. իջանէ աղբերն, մխրճի երիցս անգամ և նորոգի։

Եւ դու եթէ ունիս հին հին մարդոյն. և վասն հեծն աչք քո. և խնդրես զիմանալի աղբիւրն Տն. որ ասէ. Թէ զիս Թողին աղբեր ջրոյ կենդանութեան. և մխրճիցիս Գ անգամ մշտնջենաւոր աղբիւրն յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ. և մերկանցիս զհին մարդն գործովք իւրովք և զգեցցիր զնորն զՔն քո։

Ср. PA, VIII, p. 378.—Разночтения P: 1—2 Դարձեալ ...քո] отс. — 3 բնբ. ասէ] сокращенно: [illegible].—[illegible].—[illegible].—[illegible]] [illegible].—4 [illegible].—[illegible]] [illegible].—4—5 [illegible] ...[illegible]] [illegible].—5 [illegible]] [illegible].—5—6 [illegible]] отс. — 6 [illegible].—[illegible]] отс.—[illegible].—6—7 [illegible]] отс.—7 [illegible]։

8 [illegible] ...քո, և] [illegible].—9 [illegible].—9—10 որ ասէ ... կենդանութեան] [illegible].—10 մխրճի.—Գ անգամ] отс.—մշտնջենաւոր] ի [illegible].—11 մերկանցիս.—12 զՔն քն] отс. и прибавл.: զոր Դաւիթ ասէ, նորոգեսցի որպէս արծուոյ մանկութիւն քո։

Նա. 8C² Դարձեալ ասէ. արծուին յորժամ ծերանա, [ծանրանա]ն թևքն. շլանա աչքն և վառի. ոչ կարէ որս առնել. Բայց և ջանայ և ոչ

8 C² = 49 C = 6 S. 1 ասէ] S отс.—C, S [illegible].—C [illegible], S [illegible].—2 C [illegible], S և [illegible].—[illegible]] S отс.—S [illegible]. — 2—3 Բայց... ոչ կարէ] S отс. —

կայրէ. ապա խնդրէ ակունս աղբերաց քաղցրահոսս և անուշահոտս և նշանակէ զանուն և զերասխս յանդս և հասանէ միջև յարեգակնն այնչափ. որ զխաւնա՝ թէ թևքն և անդամքն մարմնոյն խանձեցան. իբրև զխանձող. ապա իջեալ լուանայ յաղբիւրն բազում անգամ և զարձեալ մտանէ ի քարանձաւ զխնձոց ի ներք ... ի գէմ արևելից. և յորժամ ելանէ արեգակնն. գոհանայ զնմա և խնդրէ նորոգումն մարմնոյ իւրոյ. և առ նմա ածէ. զոր խնդրեաց ըստ մարգարէին. որ ասէ. նորոգեսցի ... արծուի զքո:

Եւ դու՝ որդեակ. յորժամ ծերասցիս, այսպէս արա ըստ արծուին թռացեալ. ի բաց մերկացուցանել զհին աղտեղութիւն մեղաց և լուանալ զհին աղտեղութիւն ժանգութեան և խնդրել յՅիսուսէ զհին նորոգումն հոգւոյ և մարմնոյ և ընդ դէմ արևելից հայել և խնդրել յԱյնմ զԹողութիւն և ձեռն արեգականն արդարութեան անխնայաբար զերանցն նորոգմանն և մանկանալ և զօրանալ զաւրութեամբ նորա:

3 C, S [illegible]] S [illegible]] C [illegible]. S отс.—C [illegible], S [illegible].— C [illegible] (sic), S [illegible].—3—4 S [illegible].—4 C, S [illegible]] S [illegible].—S [illegible]] C [illegible], S отс. — C [illegible]] S [illegible].—5 C, S [illegible]... [illegible]] S [illegible] (sic) [illegible].—C, S [illegible]. — 6 S [illegible]. — C, S [illegible]] C [illegible], S отс. — [illegible] (C [illegible])] S отс.—[illegible]] S отс.—[illegible]] S [illegible]. —7 [illegible]] S [illegible]. — [illegible]] C [illegible].—C [illegible], S [illegible].—C, S [illegible].—8 S [illegible]. — [illegible]] S [illegible]. — C, S [illegible].—C [illegible], S [illegible]. — C [illegible]. — [illegible]] S [illegible]. — 9 C, S [illegible].— [illegible]] C [illegible], S [illegible].
10 S [illegible].—S [illegible].—C [illegible], S [illegible].—S [illegible].—10—11 [illegible]] S отс.— 11 S [illegible].—S [illegible].—11—12 [illegible] (C [illegible]) [illegible]] S отс.— 12 [illegible]] S [illegible]. — [illegible]] S [illegible]. — C, S [illegible]. — 13 [illegible] (C [illegible]) [illegible] (C [illegible]) [illegible] (C [illegible])] S отс. — S [illegible]. — [illegible]] C [illegible].—14—15 [illegible] ... [illegible] (C [illegible]) [illegible]] S [illegible] [illegible]

Բ. ՎԱՍՆ ԹՌՉՆՈՅ ՈՐ ԿՈՉԻ ՓԻՒՆԻԿՍ

[9 B = 18 P]

Է թռչուն մի, որ կոչի փիւնիկս. յերկ. Է. ամի գայ նա ի ծառն Լիբանանու. և լնու զերկուսին թևսն իւր խնկօք. և երթայ առ ... քաղաքի յանկանեն փառաւոր կամ ի պարզմաքի, այսինքն արեգ կամ ի քաղաք. և քուրմն իբրև իմանայ, մտանէ լնու զմաքիլն որթատիղօք և

Ср. PA, IX, pp. 378 — 379. — Разночтенія P: 1 въ началѣ прибавляетъ [illegible] [illegible].—[illegible]] [illegible].—[illegible]] [illegible].—[illegible]] [illegible].—[illegible]] [illegible].— 2 [illegible]... [illegible]] [illegible]. — [illegible]. — [illegible].—3 [illegible]] отс.—[illegible]] [illegible] — [illegible]] [illegible]. — [illegible]] [illegible].—3—4 [illegible]] отс. — 4 [illegible]. — [illegible]. — [illegible]] [illegible]. — [illegible]] [illegible] [illegible].—[illegible]] отс.—

եղանէ ՚ի քաղաքին ՚ի բաղձանս խաւարի լուսանէ զիշխանն և անձամբ զանձն իւր այրէ. և վառեալ մեռանի քաղաքն և որոնէ զքաղաքնն և գտանէ որդն ՚ի մոխիրն. և երկրորդ աւուրն թևս զգենու. և գտանի նոյն թռչուն և յերրորդ աւուր հրաժարէ իբրև զառաջինն ՚ի քրմէն. և թռչի երթայ բնակէ ՚ի հին տեղին։

Իսկ եթէ թռչունն իշխանութիւն ունի սպանանել զանձն. անմիտք ընդէր ամբաստանէք զբանէն Տեառն, որ ասէր. իշխանութիւն ունիմ դնել զնա և իշխանութիւն ունիմ առնուլ. փիւնիկս օրինակ զՓրկչին բերէ. քանզի նա յերկնից եկն և եբեր զերկոսին թևսն լի խնկօք. անուշահոտութեամբ և երկնաւոր պարգևօք լցոյց զմեզ։

5 եղանէ . . . զիշխանն] [illegible] — 5—6 անձամբ զանձն իւր. — 6 ՚ի վառեալ. — քաղաքն ՚ի քաղաքնն. — ՚ի մոխիրն] [illegible] — 7 թևս զգենու [illegible]. — 7—8 գտանի նոյն . . . ՚ի քրմէն] om. — 8 թռչի] om. — [illegible] om. — ՚ի հին տեղին] ՚ի [illegible]։

9—13 [illegible]

Իսկ. 9 C² Գրաբնեալ ասէ վասն հաւուն. որ կոչի արմաւ. ՚ի փիւնիկե-ցոց յաշխարհին է. զսա ասա մեղրին | իբրանանա՛ մաւս ՚ի խունկս անուշս և տարածանէ զթևս իւր և առնու ՚ի խնկոցն և ՚ի փայտիցն և շինէ իւրն բոյն. և ՚ի սպասաւորացն մինչև ՚ի վերջին լինին աւուրք. Ղ. և իբրև կատարէ մեռանէ ՚ի ներքոյ և ուրախանայ. և գայ զկեր անձն և հուր վառէ յիւր անձնէն. և անկանի ՚ի տուն և այրէ զտունն հանդերձ իւրմովն զատուրս է. և յաւուր երրորդի գտանի անդ որդն մի ՚ի նեխեալ մոխն. և զարգացեալ առր բաց աւուրէ լինի զաղան իբրև զառաջինն։

Ով ոչ է սա իբրև զախտատրեն. այլ որ և միածնին աւրինակ որդոյն Այ. զի ոչ ասաց իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն իմ և միւս անգամ առնուլ զնա. որ լսոյ ես աստուել զու, որ բաց պատկերի Այ եղեալ ես. զի թէ զու, որ հաստատեալ ես զքեզ և վերանաս յաւաս, բաղում անկամ զտանես ՚ի զիրս

9 C² = 50 C = 7 S. 1 S և զարձեալ. — 1—2 C ՚ի Փիւնիկեցոց, S և է ՚ի Փիւնիկեցւոց (sic). — 2 S աշխարհին. — է] S om. — C, S զսյ. — C [illegible]. — մաւս ՚ի խունկս անուշս (C անուշս)] S om. — 3 առնու] C առնէ. — ՚ի խնկոցն և ՚ի փայտիցն] S [illegible]. — իւրն] S om. — 4 և ՚ի սպասաւորացն մինչև ՚ի վերջին լինին աւուր. Ղ. (C, [illegible])] S [illegible]. — և իբրև կատարէ] S om. — 4—5 մեռանէ ՚ի ներքոյ] S [illegible]. — 5 C, S ուրախանայ. — [illegible] S [illegible]. — վառէ] S եղանէ. — S [illegible]. — 5—6 և անկանի ՚ի տուն (C տունն)] S om. — 6 հանդերձ իւրմովն] S և [illegible]. — զատուրս. է.] S om. — յաւուր] C յաւուրս, S [illegible]. — 7 երրորդի] S om. — [illegible]] S om. — S նեխեալ (sic). — S [illegible]. — և զարգացեալ] S [illegible]. — առր բաց (C առ) աւուրէ] S om. — 8 S զառաջինն։

9 է] S էր. — [illegible]] C [illegible], S [illegible] (sic), S [illegible]. — S [illegible]. — 10 առնուլ] S [illegible], թէ. — S և իշխանութիւն ունիմ միւս անգամ. — 11 C, S [illegible]. — C և զու. — S [illegible]. — 11

վասն մարգարէին. զոր հաստատեաց ՏՐ. և վասն մարգարէն. զի եկեալ յաջողութիւն. այսպէս մարդկային փախստեան լուսոյն զկատարմանս ուսանին զզարմս անմարմնութեան։

—13 զի թէ զա ... ամխարժ (C ամրաժ) ... վասն մարգարէ] S отс. — 13—14 S ենթարեւ յաղթութիւն и на этомъ конецъ. — 14 C այսպէս մարգարէ. — C լուսոյ զկատարմա։

Բշ. ՕՂՈՐՄԵՑ ԻՆ ՍՐԲԻՆ

[8 Տ]

Տեսանեմ այլ նաւս և մեծ խորախէր ի յանապատին. զի կերիցէ։ Նա արծիւ մի սաւառ զնոյն յանկարծակի. և տարաւ զնոյն ատամն նորայ իւրոյ. զի կերիցեն. և կայծ մի էր կապուցեալ ի միսն. և այրեաց զայնն արծուին և զնոյ նի։

Ցուցանէ տեսիլս, թէ ամէն մարդ, որ զոհէ զոր. զինչ և իցէ զտեսանէն. հուր լինի իւրքն այն. և ի գեհեան այրէ զնոյն հրամանաւ նը. և բրաւանք. վայ ինձ. վայ ձ։

Բշ. ԽԹՋԻՑ ԻՆ ԽՇԻՑ ԻՆ ՏԻՐՈՋԻՆ

[9 Տ]

Իշխան մի տղմուտական. Տ. խոզ ի բերա էր կախէր. և կարգեալ առեղ արծաթ և ջուր ի ձեռն ծառայից իւրոց։ Նա էշքն որ զզարի խոզիցն բերէին. քուռակք նոցա քաղցեալքն և երթային. զի կերիցեն ի գարոյ խոզիցն։ Նա ոտքատարքն ի բաց վարէին զքուռակքն. և նոքա քաղցեալ մեռեալն մինչև յերեկոյեան. և ի գալ ծնաւղացն զանգատ առնէին եւ ասէին. վայ մեզ. զի առելմանց կորնչիմք մինչև ի գալդ ձեր. և մայրք ասէին. համբերեցէք որդեակ։ Նա ի ժամանակի զենման խոզիցն սկսան ճչել. և գոչայր և խանչել (sic) և որոտայր։ Նա զարհուրեալ հաւատիներն ասեն. զինչ է աղաղակ այն։ Նա ասեն մայրքն. ով որդեակ, զերրինն և զգարոյ համարն կուտէին ի խոզիցն. և քուռակքն զատս իւրեանց բարձ[ր]ացուցանէին և ասէին. վայ մեզ. ասէաք, թէ կայ համ գարոյ յառա մեր։ Մի լինի, թէ մեզանէ էլ խնդր[են] զհամարն. և ասեն մայրքն. որդեակ, անէաք զուք յառա չարէգ։

Ցուցանէ տեսիլս, թէ արծաթ առեղին աշխարհս է. և խոզքն մեծատունքն են և որ զմարմինս բանեն և ի մեզս անզգամ մեռանին։ Նա մեծ իշխան մին է։ Խոզ զէնքն ուր գատաստանին է և զենողքն. հրեշտակ են, որ խնդրեն ի մէնջ զհամարն։ Նա գոչելով և որոտալով. եղուկ և վայ կարգալով տարքին ի գեհեանն. յառաջ քան զմահն քննեցէք մանր զմեզս ձեր և ապաշխարեցէք, որ ոչ ձեր մեղք ի միտս և ի մարմինս, որ է համ գարոյ։ Վայ ինձ. ձ. վայ։

Ժ. ՄԱՅՐ ԵՒ ԳՈՂ ՈՐԴԻՆ

[10 Տ]

Լ՛ալէի կէն մի ասենք ապայ. և ասեն աղէն գողանայ մէրգ և բանջար. և մայրն խնդաւթեամբ ձաշակէր. և ոչ խրատ[էր] զորդին ի կամս իւր։ Այլ փոքր փոքր ամենայ գողութիւն, և բերէր անասուն և այլ ինչ և եղև աւազակապետ ի լերինս. և բազում չարիս առնէր։ Այլ կալան զնա և տարան ի կախել. և նա ասաց. բերէք զմայրն իմ՝ համբուրեմ. և խածեաւ զատամն ի լեզու մօրն. և յիմացաւ թագաւորն և ասէ. ընդէր խնդրեցեր զմայրդ քո։ Այլ նա ասաց. մի զի ոչ խրատեաց զիս ի կամս իմ ի տղայութենէ. զի յայս վտանգս չէի անկ-եալ։ Այլ թագաւոր հրամայեաց արձակել զնա և կախել զմայրն։

Ցուցանէ առակս, թէ ամ ծնաւղք որ ոչ խրատեն զորդիս իւրեանց ձեռն ի կամս իւր. մեղք որդոցն ի գլուխ ծնաւղացն եղիցի ի յաւուրն դա-տաստանին։

ԺԱ. ԻՄԱՍՏՈՒՆ ՍԻՍԳԵՀ

[11 Տ]

Ասէ՛ք բազումք երթային ի գործ արքունի. և էր ի նոցա էշ մի առաջ և մեծայգցն քան զայլ էշքն. և այլ էշքն իբրև զմայր և առաջնորդ պատուէին զնա։ Այլ ահայ եւ նա ի սար մի և խառնեցաւ և զառաց սատակի և ահագին և ի վերջոյ կաղման ձաթմունք արձակէր. զան այլ էշքն և ասեն. ով պատուա-կան հայր մեր. առաջին նորին հաւատարմագոյն էր. ասայց այդ ահագին ձաթմունք, որ յետոյ կաղմանէս ելանէ, զինչ է. ասաց մեզ. և ասէ առաւ էշն. ով որդեակ իմ: առաջի ձեր երգնում և առեմ զձշմարիտն. զի առաջին նորին զաւրութենէս բնաւ ոչ կարեմ յիմանալ, թէ այլ նայն ելանէ յետոյ կողմանէս։

Ցուցանէ առակս այս, թէ այնպէս յիմացաւորք (յիմարեցաք) ամ ազգ մարդկան ի սիրոյ Տէր և ի մեղաց և ի փառասիրութենէ և յագահութենէ և այլ ազգի ազգի մեղացն. զոր առաջի աչաց մերոց կուտեալ եմք. զայն որ յետ այս կենացս կայ մեզ պահած՝ ահագին տանջանքն և զմտաւ ոչ ածեմք։

«Առակ, զոր ասացին իմաստնայկերքն»։

ԺԲ. ԻՇԽԱՆ ԵՒ ՁԿՆԻՆՔ

[12 Տ]

Իշխան ամն աղնուական զնայ յերբ ձուկան. ուր ձողակեալ կէին բազում ձկունս. և ասաց խնդալ և ուրախ լինել և խաղալ. և ձկնկեր առ ձկունս և ասէր. եկէք ի ծովէն և եկայք ուրախացէք ընդ իս, զի այս է ժամ. որ լսէք ինձ.

և ընտ. ոչ երևան ձկունքն և լսեցին նմ[ա]։ Այս ասաց իշխան արարածոցն. հանդեր զգաստ. և նորայ ուռկանաւ հանեալ ձգեցին ի ցամաքն. և ձկունքն ասէին վեր վազել և թռչել յայտնեալ և յայտնեալ։ Այլ զի մեռանէին և քարշէին շունչք նոյ։ Այս ասէ բարեխօսք իշխանն. ով ողորմելի ձկունք. զի ընդվզեալ է և անշահ է խաղալդ ձեր. զի երեկոյացաւ աւուրս. զի ես յորժամ կոչեցի՝ ոչ եկիք առ իս։

Ով որդեակ՝ ցուցանէ այս զՔ[րիստոսի] քարոզութիւն, որ կոչէ զմեղաւորս ասելով. եկայք առ իս ծանրաբեռն մեղաւք և ելէք ի մեղաց ծովէս. և այս ուր լուցէք և կամեցարուք զձեզ ձեր. իսկ մեք յամփշեալ ոչ լսեմք նմ և որոց նմ և ոչ ելանեմք ի մեղաց ծովէս ի յայս բարի ժամանակս։ Այս ի կատարման ժամանակին հնչէ փողն Գաբրիէլի, որ է ուռկան. և յարուցանէ զմեռեալս նմ զաւրութեամբն և եկեալ առաջի Քրիստոսի լուռ և ողբալ և կոծել և ապաշխարել և վայ տալ անձանց մերոց։ Այս ասէ առ մեզ ողորմ մեր և ահեղն. վայ ձեզ. անաւգուտ է լալդ ձեր. զի ես յորժամ կոչեցի զձեզ ողորմութեամբ. դուք ոչ եկիք առ իս. արդ գնացէք ի հուրն անշէջ. զի ժամանակս իրաւանց է։

Ժ. ՎԱՍՆ ԱՊՈՊԱՅ

[10 B]

Ի Թռչուն ինչ, որ կոչի ապապ. յորժամ տեսանիցէ զհայր կամ զմայր ծերացեալ կամ աչացն պակասեալ, որդիքն նոցա փետեն զԹևս ծնողացն և լիզեն զաչս նոցա և ջեռուցանեն զնոսա ընդ Թևովք իւրեանց և ձագուցանեն զնոսա. և մանկանան։

Ո՛վ խորդ մարդիք բանական գոլով՝ ոչ սիրէք զծնողսն։

Ср. PA, X, p. 379.

Վար. 19 P Բարոյ՞ս վս ձագին. Թէ իբրև տեսանեն զհայրն և զմայրն իւրեանց ծերացեալ և յաչաց վատեալ. փետեն զհին Թևս ծնողացն. և լեզուաւքն զաչսն ջեռուցանեն. և անդէն մանկանան. և բառնան ի վերայ ուսոցն և բառ կամաց ծնողացն զնան. համարեց եԹէ այնպէս առնեն. եԹէ դուք զմեզ [սն]ուցիք՝ սս և մեք զձեզ։

Այս որդ՝ զի որդ մարդիկ ատունք և խրատունք ոչ սիրեն զերբարաբան-չեւր զհայր [և զմայր], որպէս զերբ առնեն. որ բամբասէ զհայր և զմ[այր՝ մահու] վախճանեսցի. ապա՛ պատուոր է սիրել [զծն]ողս. զի այն է հաճոյ Այ և մարդկան։

Վար. 10 C² Ի հաւ. որ կոչի յոպոպի. երկրպագաւող է և խոնարհ. յորժամ ծերանան ծնաւղքն, առնուն ձագքն զծնաւղս և սփածին փետել զՀին

10 C² = 51 C. — Разночтенія C: 1 երկրպագող. —

փետուրսն. մինչև լինին նոքա լերկացեալ. և առեալ զնէն ի բարձր բունս և սփռեանին թևս զծնողսն ծնանիցն. մինչև մերկանան զնոյրթն ամ. և նորոգի այր բառ ասէ ամ մարմինն. և իբրև զձագս նորա փետուր. և լուսաւորի լոյս աչացն և կրեն կերակուր զաւուրս բազումս մինչև թռուցեալ յերկինս իջանեն և զհովանեաւն զարդարեն. ապա առեալ ձագացն զծնողսն հանեն ի բարձրաւանդակ տեղի և երկիր պագանեն ասելով. Թէ փոխարէնս ըստ ձեր. և ապա հրաման առնուն ի ծնողացն և [օ]կնեան ամուսնանալ։

Սոյն առհմամ է հաւացն ոչ վասն իւրեանց. այլ մեզ ուսուցանելով. զի հատուցումն ծնողացն արասցուք ծնընդեանն և ամ բարեաց. զի Թագաւոր և երեխայք ասացեալ ի հրամանաց և յաւրէնս հաստատեալ է. որ չար են առնել մարդոյ որ ի վեր է քան զամ մնացոր և զրանսոր։

3 նորայ.—լրբբոր.—՝ի բարց բունս.—3—4 ըփռամբն.—4 զծնողսն. — 4—5 եւ նորոգի այր բառ ասէ ամ] om. — 5 զձագս. — նորայ. —6 լոյս. — կերակուր. — 7 զհովանեանն. — ապայ. — ձագացն զծնողսն.—9 ապայ.—ի ծնողացն։
10 ուսուցանելով.—11 ծնողացն.—12 երեխայք.—ի հրամանաց. — աւրէնս. — 13 զմնացոր եւ զրանսոր։

Թգ. 13 Տ Սր Հաւ մի. զի յորժամ ծերանան ծնողքն. առնուն ձագերն զծնողքն և փետեն զամ փետուրսն. որ լինի մերկ. և առեալ զնէն ի բոյն իւրեանց և կերակրեն. մինչև փետուրն բուսանի. և թռուցանեն զծնողսն իւրեանց ի բարձր տեղի և իջեալք իջանեն յերկիր և երկիր պագանեն ասելով. Թէ առհայ զփոխարէնն ծննդեան և սնընդեան ձերոյ հատուցաք։ Եւ ապայ առնուն հրաման ի ծնողացն ամուսնանալ։

Եւ արագիլն արդար է և ծնողասէր և գթասէր և ոչինչ անիրաւութիւն ոչ առնեն. և խած առն և կերակրեն զծնողսն. և երբ ծերանան. զինքեանս անցանեն և ի շուրջ ածեն. (վայ ինձ. վայ)։

ԽԶ. ՎԱՍՆ ՕՁԻՆ

[11 B]

Ցոյց ասէ. ո եթող ցիս աղաւաղելոյ։

Բարոյախօսն ասէ, թէ իշխանն երամակ աղաւնեաց. յորժամ ծնանիցին մատակքն արու մարտի. հայրն ծածկէ զխաբեալսն և մաշէ զնոսա. զի մի ի սերմն ի զարմ բազմանայցէ.

Սաղմոսն նահապետացն զմարմնաւոր սերմն աւելորդին յաճեցուցանել. իսկ առաքելոցն զկենդանի սերմն. և զմանկունս ի ժամկալութիւն կրթէին և երկնաւոր կեանսն հանէին. որպէս ասէ գիրք. ուրախ լեր ամուլ, որ ոչ ծնանէիր. գոչեա, որ ոչ երկնէիր։

Cp. PA, XI, p. 879.

ԺԹ. ՎԱՍՆ ԻԺԻ

[12 B = 20 P]

[illegible] Յովհաննէս առ փարիսեցիս. ծնունդք իժից.

[illegible] 5

[illegible] ի 10 [illegible]

Ср. PA, XII, pp. 379—380. — Разночтения P: 1 [illegible] . . . [illegible]] отс. — 2 [illegible] — 3 [illegible] — 4 [illegible]] отс. — [illegible] — 4—5 [illegible] — 5 [illegible] — 6 [illegible]] отс. — [illegible] — 7 [illegible]] прибавл.: [illegible]

8 [illegible] — 8—9 [illegible] — 9 [illegible] — 9—10 [illegible]] отс. — 10 [illegible] . . . [illegible]] [illegible] (sic) [illegible] — 10—11 [illegible] . . . ի [illegible]] отс.

[illegible]. 11 C[2] [illegible] 5

[illegible]

11 C[2] = 52 C. = 16 S. 1 [illegible]] S [illegible] — S [illegible] — 1—2 [illegible]] C, S отс. — 2 [illegible]] S [illegible] — [illegible]] C [illegible], S отс. — C [illegible], S [illegible] — [illegible] (C [illegible])] S [illegible] — 3 [illegible]] C [illegible], S отс. — C [illegible], S [illegible] — [illegible]] S [illegible] — [illegible]] S отс. — [illegible]] C [illegible] — [illegible]] C [illegible], S [illegible] — 4 [illegible]] S [illegible] — S [illegible] — C [illegible], S [illegible] — 5 [illegible]] S [illegible] — [illegible]] C [illegible], S [illegible] — S [illegible] — [illegible]] S [illegible] — 6 C [illegible] — C [illegible]

7 [illegible] (C [illegible]) [illegible] (C [illegible]) [illegible] (C [illegible]) [illegible]] S [illegible] — 7—8 [illegible] . . . [illegible] (C отс.) ի [illegible]] S [illegible]

ԾԴ. ՎԱՍՆ ՕՁԻ

[13 B = 21 P]

Տէր մեր Յս Քս ասէ աւետարանին. Թէ եղերուք խորագէտք իբրեւ զօձ. և միամիտք".

Բնաւորութիւն ասէ. Դ բարք են օձին.

Մ՛ի բարք. յորժամ ծերանայցէ. և աչքն վատանիցեն. և կամի մանկանալ, ի պահս մտանէ և նաւհասանի և ձգէ զխ օր. և զխ գիշեր. մինչև մորթն թուլանայցէ. և գնանէ քարածերպս ինչ և մտանիցէ ոգնով. և ընկենու զխորխն ըստ նմին. եւ թէ նեղ է դուռն և անձուկ ճանապարհն, որ տանի ի կեանս.

Բ. բարք օձին. զի յորժամ երթա ի գետ ջուր ըմպել. չտանի զթոյնն իւր ընդ իւր. այլ անդէն է այրի ուրեք ի ծակի թաղէ.

Նայեցէք և մեք պարտիմք, յորժամ մաղթիցեմք ըմպել ջուր ի կենդանի և ածային յերդն եկեղեցին. չպարտիմք բերել ընդ մեզ զթոյնն. այս ինքն զերկրաւոր և զաղիճ ցանկութիւն և զայլս մի ըստ միոջէ.

Գ. բարք օձին. զի յորժամ տեսանէ զմարդն մերկ. ցանկա և երկնչի [ի] նմանէ. և թէ զզգեստաւորն տեսանէ ի վերայ ընթանայ.

Լու մեք զանմերկոյթն իմացուք. հայրն մեր զԱ՟դամ՝ մինչ ի դրախտն էր՝ չկարաց մերձենալ. և երբ մերկացաւ ի լուսոյ շնորհաց. ապա ամ մերձաց գտաւ եղև.

Ср. PA, XIII, p. 380.— Разночтенія P: 1—2 [illegible] ... [illegible]] отс.—3 բնաւորութիւն ասէ] բար՞.—օձի.—4 մի բարք] ա.—իբրեւ ծերանայ.—և աչքն վատանիցեն] վատնի աչք իւր. — 4—5 և կամի մանկանալ] отс.—5 մտանէ զ. խ. օր.—և նաւհասանի] отс.—ձգէ ...գիշեր] [illegible]. [illegible] և զիշերս.—մինչև] իբրեւ.—6 թուլանայ մորթն.—և] отс.—քարածերպս.—[illegible].—[illegible].—7 ընկենու զխորխն] ձգէ զխորխն և մանկանայ.—[illegible]. — [illegible]. — 7—8 որ ... կեանս] отс.—9 բարք օձին. զի] բարքն. — ի գետ [illegible]. — ոչ տանի. — 9—10 զթոյնն իւր] զթոյնն.—10 անդէն] отс.—ի [illegible].—[illegible].—ծակի] ի [illegible].—11 [illegible]. — պարտիմք] отс.—իբրեւ [illegible].—11—12 ջուր [illegible] և [illegible].—12 չպարտիմք բերել] ոչ է պարտ տանել.—12—13 զթոյնն ... զաղիճ ցանկութիւնն] զերկրաւոր զթոյնս [illegible] և [illegible] ցանկութիւնս.—14 [illegible].—զի] отс.—14—15 ցանկա և երկնչի ի նմանէ] [illegible] և [illegible].—15 թէ զզգեստաւորն] [illegible].—ի վերայ ընթանայ] [illegible].—16 և մեք] [illegible].—Ըգամ.—16—17 ի դրախտն էր] [illegible] էր ի դրախտին.—17 ոչ կարաց.—մերձենալ] [illegible]. [illegible] եղերուք խորագէտ իբրեւ զօձ и на семъ конецъ по P.

ՔԻԳա. 12C³ Օձ ի ասեն. Է. բարս բնութեան ունի. մին այն է, որ կարծ անց է ամբինակ մերձաւորի. զի նուաղ ի պահս մտանէ, ոչ կերակրի՝ ոչ ի տուէ, ոչ ի գիշերի և յետ պահոցն խնդրէ ծերպս քարանձաւ և ապրքեալ ի ներքս մտանէ և բաղում աղաւթս մատուցանէ [illegible] և խնդ[ր]է զանգնալ ի նոյն մոր.

12 C³ = 53 C.—Разночтенія C: 1 բնութեան.—մի.—2 մերձաւորի.—[illegible] ի պահս.—ի [illegible].—3 քարանձաւ.—4 [illegible].—[illegible].—

մին. ապա մերկանա զհին մարմին և զծերութիւն նդէ մինչև ի սաւան զամ հնա-ցեալն և նորոգի [ի] նոր լոյս և ի աղջատութիւն։

Թէ այնպիսի անարգ գազանն սողուն նորոգի պայպային ապաշխարու-թեամբ. որ չարի են մարդն։

Երկրորդ բնութիւն. յորժամ կամին ըմպել ջուր, գնա զթյունան ի ներ-քինս նդէ և դնէ. զսա սա ջուրն ազդէլ զգեղանն արտաքս հեղլով. զի մի չարութիւն ի ջուրն վայթէլ միա զործիցէ ըմբողացն։

Երրորդ բնութիւն. յորժամ տեսանէ զմարդն, սարսափանա. զի անզգաս-բասա եղեա և կոծմաաօր ի վերայ վազէ. եթէ համերան լինիցի. չեշեւէ փախ-չել. զի ոչ ունի հրաման. զի յորժամ ի դրախտին էին. ոչ կարաց կատա-րել զչարութիւն. զի Ս՝ատան [զզեցեալ էր] զմարմին զիտաւան. զի յորժամ սեսաւ զՍ՝ատան մերկ։

Ս՝ոյնպէս և սատանա բազում անգամ հնարի կորուսանել զմեզ. զի յոր-ժամ մերկ զտանէ զմեզ յմարմին պատուիրանէն, զիւրաս ըմեղլ. բազում ուրինակ կա ի գիրս նրա, զի սատանա շատ հեթեթանաւք սրաս զմարդն ի կորուստ։

5 ապաց մերկանայ.—6 ի նոր.—աղջատութիւն.—7 այնպիսի.—սողունն.—8 են ի մարդս.— 9 ըմպանել.—գնայ.—զթոյնն.—10 զայ.—11 վաթեալ զնայ.—ըմպողացն.—12 սարսափանայ.— 12—13 անզգայաբար.—13 յանկարծ լինի.—15 զզեցեալ էր.—17 սատանայ.—անգամ.—18 յարու-անելոյն.—19 էա.—յեթեթանոր.—որայ։

ԺԳ. բ. 17 Տ Եւ ասեն զաւձէ, թէ գ. բարս ունի։ Մ՝ին այն, որ զինք ազդացանալ, ուրինակ մեղաւորացն։ Օ՝ի քառասուն աւր ի պահս կենայ և ոչ կերակրի. և յետ պահոցն մտանէ ի քարայծերս և բազում աղաւթս առնէ առ ած։ Եւ ապա մերկանայ զհին խորին մինչև ի սաւան. սէս զի այնպիսի անարգ սողուն նորոգի և մարդն ոչ նորոգի ապաշխարութեամբն։ Եւ Բ բարք. յորժամ կամի ըմպել ջուր, երթայ և զթյունս իջուցանէ ի ներքս քարի և թաղուցանէ. և գնայ ի ջուր և ըմպէ զջուրան. և արտաքս նդէ զչարութիւնն. զի մի վնաս գործէ ըմբողացն. և ապա ըմպէ զջուրն։ Եւ Գ. բարք. յորժամ տեսանէ զմարդն մերկ, սարսափանայ և ջանայ ի վերայ վազել։ Եւ թէ զգր լինի-ոչ կարէ. զի ոչ ունի հրաման. և յորժամ ի դրախտին էին. ոչ կարացին կատա-րել զչարութիւն. զի Ադամայ զզեցեալ էր զմարմին զիտաւան։ Իսկ յորժամ եհան սատանայ զԱդամ մերկ ի փառացն այ և ապա սերմեաց ի մէջ նր ատելութիւն և զմեզ բազում հնարիւք կամի կորուսանել. յորժամ մերկ զտանէ զմեզ զմարմ-մնոյն պատուիրանացն, յայնժամ հեշտ կորուսանէ։ Վ՝այ ինձ։

ԺԴ. ՎԱՍՆ ՄՐՋՄԱՆ

[14] B

Մ՝որջիւնն ասէ. երթ ով վատ և [ուսիր] ի նմանէ՝ Սողոմոն։

Բ՝արոյախօսն ասէ. Գ բարք են մրջման. Ա. զի յորժամ ասդէսել միմեանց

զհետ երթան, խուռանչիւրք զիւր հատն տանի ի բերանն. և որ յանցնէք են, չասեն ինչ ցբեռնաւորսն, թէ տուր և մեզ. և ոչ բանի հանեն և ոչ նախանձին. եթէ մրայեալն ժողովեսցեմք։

Նոյն իմաստուն կուսանաց օրինակ է. բայց վէճ յիմար կուսանաց. որ ոչ երբէք մրջման։

Բ. բարք մրջման. յորժամ բերիցէ զհատն յորջն, ընդ մէջ կտրիցէ. թէ զուցէ նմեան գայ և անձրև լինի. և բուսանիցի հատն. և ապականս լինիմ։

Եւ դու զհացն պատուական ընկալեալ ի հոգևորէն. զուցէ յերբէք գիրն սպանանիցէ. այլ գիրն կեցուցանէ բան ատարելոյ. և զարմեալ թէ օրէնք հոգոյն աղաւեցին զիս. և թէ օրէնքն հոգևորք են. լոկ [յ]օրէնսն առանց հոգոյ էին հրէայքն. և ապականիչք եղեն. և սպանին զոխս և զհայրն խորեանց զնան։

Գ. բարք մրջմանն. յորժամ ի յանդն երթա և ելանէ ի հասկն և կեղեւէ զհատն. յառաջ քան զելանելն հոտոյ. թէ ցորենոյ իցէ. թէ գարոյ իցէ, փախչի անտի. և ի ցորեն երթայ. քանզի գարին [ա]նասնոց կերակուր է. որպէս ասէ. փոխանակ ցորենոյ բուսցի ինձ գարի։ Այս դուք փախերուք յայնցանէ, որ անասնացուցանեն զանձինս ձեր յիմ՛ աստուածոյ ուսմանց։

Cp. PA, XIV, pp. 380—381.

Ժ.Գ.Իա. 22 P Լար". վս մրջման. Գ. բարք ունի մրջիւն. ա. բարքն՝ յորժամ տաղին զկնի միմեանց. և խուռանչիւրք երթեալ հատս բերիցեն. և կէսքն զառաքն զկնի շրջիցին. ոչ ասեն. ընդէր մեք ունիմք և դուք ոչ. ոչ նախանձին ընդ միմեանս. մինչև երթան ի տեղին, ուստի նորա բարձին։

Նոյն իմաստուն և յիմար կուսանացն օրինակ է, ոյք ոչ եռան. այլ ի վաճառականաց առաքեցին։

Բ. բարքն՝ յորժամ երթա յանդաստանն ժողովել հատ և բերել յորջս խոր ընդ մէջն կտ[րէ]. ասէ զուցէ նմեան գայցէ. և անձրևք լինին. և բուսանին հատքն. և ես ապականս մեռանիցիմ։

Գ. բարքն այս է. իբրև ելանէ յանդաստանն ժողովել զհատսն. հոտոտի, եթէ գարոյ իցէ եթէ ցորենոյ. ի գարոյն փախչի և ի ցորենն երթայ. քանզի ասէ, թէ գարին անասնոց է կերակուր. որպէս և Յոբ ասէ՝ փոխանակ ցորենոյ բուսցին ինձ գարի։

Ապա և դու, ով մարդ, փախիր ի փարիսեցոցն չար վարդապետութենէն. զի գիրն սպանանէ՝ և հոգին կեցուցանէ։

ԺԵ. ՎԱՍՆ ՅՈՒՇԿԱՊԱՐԿԻՆ

[15 B]

Եսայի ասէ. անդ յուշկապարիկք բնակեսցեն։

Բնաբանօսն ասէ վասն յուշկապարկաց. թէ մահաբերք են և ձայնս

են. և երգեն երգս քաղցրանոյշս. և նաւորդք որ ընդ ծովն անցանեն. երթէ լսեն զձայնս երգոց. այնչափ հեշտանան. մինչ զի և զանձինս իւր ի ծովն ընկենուն և կորնչին։ Եւ է կերպարանք նոցա մինչև ի պորտն կնոջ մարդոյ և միւսն՝ թռչնոյ է. Նոյնպէս և այլոցն՝ կէսն իշոյ և կէսն ցլոյ։

Նոյնպէս և ամ մարդ երկդիմեանգող և չ միտ զադփաղփան է [յ]ամ ճանապարհս իւր. զոր և այժմ գտանին մարդիք. ժողովեալ յեկեղեցիս և ի մէջոց ոչ զադարեալ. ունին զկերպարանս ճշմարտութեան և ի զօրութենէ անտի հեռացեալ են. յորժամ յեկեղեցին մտանեն, զգաստանս կերպարանս ունին. և յորժամ ելանեն՝ զանառնոյն. այնպիսիքն զյուշկապարիկսն և զխշացլուց ունին զօրինակ. և ապահովութեամբ պատրեն զանձինս անմեղաց. որպէս ասէ Եսայի. թէ ապականեն զանձինս բանք չարք։

Ср. PA, XV, p. 381.

ՃԱ. ա. 23 P Ցարու". զուշկապար[կ]էն. երթէ մահաբեր զազանքն են և ի ծովու երգեն զերգս քաղցրանոյշս. և նաւորդքն որ անցանեն, այնպէս հեշտալի թուի ձայնք նոցա. մինչև ի հեշտութենէ ձայնին անկանին ի ծովն և կորընչին. և կերպարանք նոցա մինչև ի պորտն՝ կնոջ մարդոյ է և կէսն ի նմանութիւն թռչնոյ. նոյնպէս և իշացուլն կէսն ցլոյ է և կէսն իշու։

Այնպէս ա̃ մարդ երկմիտ անհաստատ է յա̃ ճանապարհս իւր. որպէս այժմ կան յեկեղեցի, որ ունին զկերպարանս ա̃ծպաշտութեան. և քաղցր բանիւք և ա̃հութեամբ խաբեն զմարդիկ. և ի զօրութենէ անտի ուրացեալք գտանին. իբրև յեկեղեցին մտանեն, զգաստանց կերպարան ցուցանեն. և ի ներքոյ են գայլք յափշտակողք. այսպիսիք են, որ զյուշկապարիկացն օրինակն յանձինս ցուցանեն՝ զխաբէութիւն և զհերձուած. ապականեն զբարս քաղցունս բանք չարք, որպէս ասեն բազումք. վասն այնորիկ ասէ Եսայի. յուշկապարիկք բնակեսցեն։

ԺԶ. ՎԱՍՆ ՈԶՆԻՈՅ

[16 B]

Ի՞ զեռուն ինչ ոզնի զնմանէ կերպարանօք. և ող նորա վառեալ է ա̃ փշովք. և փուշն նման է ծովու զեռնոյ. և յորժամ գնայ, որպէս մոխն երկին

Ցարուախոսն ասէ զոզնոյ. թէ յորժամ ելանէ [յ]ողկոյզն որթոյ. արկանէ ի խոնարհ զպտուղն և սփռէ ի գետին. և ինքն թաւալի ի վերայ. և փակին պտուղքն ի փուշն. և տանել տանի ձագուցն. և թողու լոկ զշուանգն։

Եւ արդ դու ով նահատակեալքդ, պահպան լեր ճշմարիտ և իմանալի յորթոյն. որոյ եկեալ հասեալ իցէ պտուղն. այս ինքն բանք պատուիրանացն են ի քեզ. մի տացես թողուլ ոզնոյ, այս ինքն սատանայի ելանել ի պտուղն քո և կորուսանել զաստուածպաշտութիւնդ։

Ср. PA, XVI, p. 382.—5 զշուանգն] въ моемъ спискѣ собственно զշուանգան.

ԺՕա. 32 P Նոր". վասն ոզնոյ. եթէ գնդաձեւ է և գնդաձև կերպարանս ունի. և այն իւր վառեալ և լցեալ է փշոք. և իբրև ելանէ նա յորթոյ որթոյ. կորզէ և արկանէ ի խոնարհ զպտուղն և շրջի ի գետինն. և իջանէ թռչոյն ի վերայ և կառուի պտուղն ի խոցէ փուշն. և առեալ տանի ձագուց իւրոց և թող[ու] լոյ զշրատանգն.

Նոյնպէս և դու, ով կրօնաւոր նահատակելոյդ. որ կաս պահապան մի՛շա (sic) այգոյն. որ եկեալ համբալ իցէ պտուղն յիմանալի և ի մշակորիս հնձանն ձագովքս և չարեմարտնս ի չարեմարտս թագաւորին. հարեալ ի այդ անգէն վքի. և ժամանեալ ի կեանս յաւիտենից. Ընդէր ասացեր թոյլ ազնոյն ելա. նել ի բարութեանս քո և ապականել զառաքինութիւն քո. և խոյթոց մահու ծախսեալ վատթարանգի առնեն զառաքինութիւն քո. որպէս ասէ. ազնիք ձագս հանցեն անգ.

ԺԵ. ՎԱՍՆ ՕՁԱՐԻՆԵԱՑ

[17B = 24 P]

Օձ ասացեալ ասէ բարոյախօսն. թէ ամենեցուն նենգաւոր է և զգօն է անասնոց. յորժամ ծերանայ և չքանայ կերպարանք. յապաղէ ի ճշդին ասեղի. կամ ատ յարդ կայ. և կամ ի մեծիր թռչոյ. և երթայ անկանի որպէս ի գաշտի աւրէք. և ի վայր եէթ շհայ և զշունչն յինքն ամփոփէ. և ռառուցանէ զինքն ամենեցին. և համարին թաշունքն, թէ մեռեալ իցէ. և իջանեն յասել զնա. և յայնպէս խորէութեամբ ըմբռնէ զնոսա. և թափէ զփոր թաշնոցն. և չարաման ապանանէ և ուտէ զնոսա.

Նոյնպէս նենգաւորին սատանայի բաղումեն որոգայթք. որ անկանին ի ձեռս նորա, մեռանին. այսինքն պոռնկութեամբ. արծաթսիրութեամբ. մինչ զի զմերովկէս ապաւէնայ նմանեցայց. և զայլսն լսաւ ի կենարարէն. թէ ապաւենայ որչ զան և թաշնոց. և [յ]Եսայեա երգոցն, թէ՝ կալարակք զաղվե. ռանն զապականիչս. և Պաւլոս ասէ. բամբեն ապաւէն".

Ср. PA. XVII, p. 382. — Разночтения P: 1 Նոր". վասն ազնեաց. — գրմոյ է] խորոց. — 2 յորժամ] երբեւ. — չքանայ. — յաանէ] երթա զաանէ. — ի ճշդին] ցիոա. — 3 ատ] отс. — կայ] отс. — ու կամ] կամ. — ի մեծիր] մեծիր. — երթայ] отс. — որպէս] յորպէս ի վերեւ. — 3—4 ի գաշտի ... չհայի եւ] отс. — 4 ինքն. — 4—5 ռառուցանէ զինքն] զանձն ռառուցանէ. — 5 ամենեցին] отс. — 6 այնպիսի խորամանկ յարուցեալ. — ըմբռնէ զնոսա եւ] отс. — զփոր. — 7 թաշնոցն] նոցա. — չարաման] չարաչար մահուամբ. — ապանանէ] սատակէ. — եւ ուտէ] отс.

8 նենգաւորին] отс. — եւ սատանայ փորձ է. — բաղում են որոգայթք] եւ մեքենայք նորա մեծամեծք. — 8—9 որ ... ի ձեռս] եւ որք կամին նահանգել ի մարմնոյ. — 9 մեռանին] սատակին. — այսինքն] եւ մարմինն սատանայի. — 9—10 պոռնկութեամբ. արծաթսիրութեամբ մինչ զի] պոռնկութիւնք են եւ ապահաութիւնք եւ արծաթսիրութիւնք եւ այլ ամենայն չարիք, որ են. — 10 զմերովկէս ապաւէնայ. — ի կենարարէն] ի տեառնէ. — ԵԹէ. — 11 ապաւէնայ որչ. — թաշնոց] прибавл.: երկինք բոյնս. — յԵսայեա երգոցն] յՄարգարէութիւնն ասէ. — թէ] отс. — 11—12 մեղ ապաւէնանս. — 12 զապականիչս] զապականիչս այգեաց մերոց. — Պաւլոս ասէ] Պաւ". — բամբեն. — ապաւէնաց են".

Ֆիզ. 18 C² Մրջիւնն յորժամ ժողովէնայ, հնարս խնդրէ. թէ որպէս կերակրիմ. երթայ ի լճակ մի և թռչունք ի ցեխն և յարուցեալ զաւանէ յար. զափուռ և անդ թռչունք և զկերպարանս այլայլէ և զնա անկանի ի անդր. ուր զաղարքն է հաւաց. և կանխէ ընդ յերկինս ի վեր և զշունչն առ ինքն ամփոփէ և զինի իբրև զառաւօտեալ. որ ոչ որ կարծէ զնա կենդանի և ոտ. տեսեալ հաւացն կարծեն մեռեալ. խոր ծածկեալ ի վէր գիտացն. զի մի հաւ. ցեալ յայս նա խնդրեն. և յորժամ բազմանան և սպառնին ուտել. ամբարշտ և ըմբռնէ զմի կամ զերկու. և սպանի ուտել սակաւ. մեռեալս յարուցեալ ուտեմ զկենդանիսս։

Նոյնպէս և սատանայ քննէ կերպարանաց զդաղտնի կորուսանէ։

13 C² = 54 C = 18 S. 1 ...] C ..., S ... — 1—2 ...] S om. — 2 C ..., S ... — ...] C om. — 2—3 ... (C ...) ...] S om. — 3 S ... — 3—4 ... (C ...) ...] S om. — 4 ...] S ... — 5 ...] S ... — 5—7 ... (C ...) ... (...) ... (C ...) ... (C ...)] S om. — 7 ...] S ... — S ... — 8 C ..., S ... — 8 ...] S ... — 8—9 ... (C ...)] S ...

10 C ... — S ... ։

ԺԸ. ՎԱՍՆ ՕՁԻՆ

[18 B]

Մարգարէն ասէ ՚ի աւետարանէ. եղիջիք դուք իմաստուն որպէս Յակոբ և միամիտ որպէս [Թ]եր ... Լսէրեմի. ասէ յաղագս։

Բնաբանն ասէ զօձոյ, թէ այնպէս բարս ունի. որ թէ ամենայն ... է, բայց միայն օձին թշնամի է. ամենայն ... է, բայց զխոյզ ... ... զերեսցեան նշանակէ։ Օձն ... հնազանդ է և ... յորժամ ... կեր ինչ և յաղիցի, քան մնանէ ՚ի մարմն. և ... երից աւուրց ... յաւէ։

Նոյնպէս և մեք ... երից աւուր յարեաւ։

Եւ զարմեալ զի յորժամ յառնէ յաղագն, զօրէ մեծամեծն բարբառով. և ՚ի բերանոյ նորա բուրէ հոտ անուշ ամենեցուն։ Եւ զաղանք որ հեռի և որ մերձ են, զհետ երթան բարբառոյ. ... հոտն բուրէ։

Նոյնպէս և կենարար մեր յարեաւ, ... բուրեաց հոտ անուշ հեռաւորաց և մերձաւորաց և արար խաղաղութիւն [յ]երկինս և երկրի. որպէս ասէ յառաքեալն։

Ֆիզ. 33 P Բնաբանն ասէ զօձոյ. թէ ... թշնամի է և օձին թշնամի. ամենայն է որպէս ... զերեւ. ցին և զարդարան իբրև զշինոյն. յորմէ ... Իրաւէ. կոչցէ զշինոյ ընդ

ողջէ"։ Իբրև ասացեալ ինչ կերպարանօք և յայտ. ի քուն մտանէ ի մեռելոցն. և յետ Գ. իջ աւուրց ապա յառնէ ի քնոյ իւրմէ. և իբրև յառնէ, գոչէ մեծաձայն. և որ ի մօտ գազանքն են և որ ի հեռի լսեն նորա զձայն. վասն զի հոտ անուշ բուրէ ի բերանոյն։

Սա և տէր մեր Յիսուս Քրիստոս յերրորդ աւուր յարեաւ ի մեռելոց. և հոտ անուշ բուրեաց հեռաւորաց և մերձաւորաց. որպէս ասացն բազմածաղիկ է. սա պարտ է իմանալ զիմաստութ[իւն] անուան մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. յորում է զօրութիւն և կուսութիւն. համառօտ. վասն այնորիկ մարգարէն ասէ վասն դը. թէ պատուհեցայց իբրև զառիւծ ի ճանապարհի. քանզի ոչ ասաց զիտութեան զանազան և զՔաշնոց խօսեցան զիրք մարգարէիցն յամենայն բանսն. աւրհնեալ է ա͞ծ։

Cp. PA, XVIII, pp. 382—383.

ԺԹ. ՎԱՍՆ ՎԱՀԱՆԱԿՐԻ

[19 B]

Եւ Դաւիթ ասէ. եկաց նա յամ ճանապարհ, որ ոչ է բարի։

Բարոյախօսն ասէ՝ է գազան ինչ ի ծովու, որ կոչի վա[հա]նակիրս՝ վիշապաձկան նման է. յաւագին ատեղին է կղզի. և ձայնն նման չար գազանի. և չի գիտելով նաւորդացն՝ երթան իբրև ի կղզի. անդր հասանեն, ցիցս հարկանեն և զխարիսխն ընկենուն. և յորժամ կրակ զնեն ի վերայ, ջեռնու ատեղին. և իջանէ ընդ յատակս ծովու. և զբազում նաւս ընդ ինքն տանի յանդունդս և ընկղմէ։

Եւ դու թէ կապեսցես զյոյսն քո ընդ սատանայի. ընկղմէ զքեզ ի գեհեն հրոյն։

Եւ այլ ինչ բարս բնական ունի. յորժամ քաղցեալ լինի, հոտ անուշ բուրէ ի բերանէն. և սանուն զհոտն ձկունք և երթան մտանեն ի բերանն և ածէ յերար զյանդուգունս և կլանէ մանր ձկունս. մանրս ՚իմանակք զանհասատսն. բայց մեծամեծ ձկունս զհեռանալոցս և զհրեշտս նշանակէ. որք երթան կործանին մտանեն ի բերան սատանայի ըստ նմա. թէ եկաց նա ամ ճանապարհ, որ ոչ է բարի. զոր պարտ է կատարելոցն փախչել ի այն ձկնէն. որպէս Յովսէփ ի կնոջէն և Շուշան ի ծերոցն. Թեկղի յԱղեքսանդրէ և Յուդիթ ի Հողոփեռնեսայ. Յունան ի վիշապաձուկ կիտէն. Սեւերեկ զաւառն ի քանանացոց և երանելին Յովբ ի մեծ հակառակորդէն. այս" բարիոք խօսեցաւ բարոյախօսն վասն վա[հա]նակիրս գազանի։

Cp. PA, XIX, p. 383.

Վիթա. 25 P Բարոյ". է գազան ինչ ի ծովու. որ կոչի վահանակիր. յոյժ սաստիկ գազան, և սա ի շքատեղւոյ նաւորդացն հանգիստ՝ անդ երթան

իբրև ի նկուղ ինչ աղաւթիցն. համառաւտեն զգիգան վարակել ի նմա. և զկարգին նաւթին ընծենաւն ի ծովն. և իբրև կրակ լուցանեն. առնու զնաւն և յառաջ ծովուն իջանէ. որք ի նա ապաւինեցան։

Այս և այլ ինչ ընտրեան բարք զազանին. իբրև քաղցնու. բանայ զբերան իւր և ի բերանոյն բուրէ հոտ անոյշ. և երթան մանր ձկունքն ամենայն և ի բերան նորա կուտին. և իբրև լնուն բերան նորա ձկամբքն՝ անէ առ մեծամեծ զգուշութ և կլանէ զձկունսն. բայց մեծամեծքն ոչ ընթանին ի նմանէ։

Այդ՝ պարապէ խմանալ ծովքզն և վիշապն՝ սատանայ. և մանր ձկունքն հրէականքն են. հոտ անուշ ցանկութիւն Տիս. իբրև զմեծ մարգիկք ի նա. կլանէ և կորուսանէ։ Կոսմէսալ վիշապն սատանայ է. զոր մարգարէն ասէ. վիշապն. որ նստի ի ջուրս և ասէ, թէ ջուրքս իմ են. բարձրացեալ Տ. իբրև նկղի. իսկ որ զմեծն առ նա և ապաւինին ի նա, առնու և իջանէ ի խորս գժո-խոց. վասնզի ոչ պատառէ սատանայ զպատարագս իւր. և մեծամեծ ձկունք զերծանին ի նմանէ՝ այսինքն որք կատարութեամբ և որբութեամբ պարեցան ի նմանէ և ի չար ժանեաց նորա։

Ի. ՎԱՍՆ ԿԱՔԱՒՈՅ

[20 B]

Երեմիա ասէ. ձայն արար կաքաւն և ժողովեաց զձագն, զոր ոչ էր իւր ծնեալ։

Բնութաբանն ասէ զկաքաւէ. թէ զայլոց ձուս թխէ և ձագս հանէ. քանզի առաքին ձուն զազանց. և [յ]իւր բունն ածէ. և չկարէ հանդարտել թխոյն վասն բազում ձագուց. երթա կոչէ խոխ ինչ և թոյլ առ ցամաքել. և յանապատի խաղէ հանգերձ թխէ։ Իսկ յորժամ աճեն ձագքն և թռչին. [յ]նախարարանչիւր ազգս երթան՝ առ իւրեանց ծնողս. և զնա միայն որպէս զանմիտ լքանեն։

Նոյնպէս և սատանայ յափշտակէ զազգս մարդկան խորամանկութեամբն ի աղայութենէ. և ի չար հաւակի ուսանիցին իւրեանց ծնողս չմոռանել. այս ինքն զՔս և զեկեղեցի. և զսատանայ որպէս զանմիտ թողուլ. եթէ պատ-նիկ և չնացող իցէ, երթ առ տէր խոնարհութեամբ և ապաստանաւք. և ար-գարանաւ։

Cp. PA, XXI, p. 384.

Խա. 29 Բ Նար." վասն կաքաւոյ. եթէ զազանց զայլոց ձուս և թխէ. և իբրև ելանէ ձագն, ճանաչէն զմայրն ձայնիւն և զհետ նորա շրջին։

Այսպէս գողացաւ սատանայ զմարդն. և իբրև առաքեաց զանէր մեր Յի-սուս Քս, ճանաչեցաք զ. բարիշն մեր ի ձայնէ հօր, որ ասաց. դա է որդի իմ

տիրեսցէ. և շրջեսցի զհետ նորա ի տան և ի գիշերի և աւրհնեսցէ զնա ի տան և ի գիշերի։

Իբ. 158 Ասաց ծեր. թէ ի ծառոց մի շինեն բոյն և կերակրեն զձագս իւրեանց կորստեան. և առեալ իւրեանց շինեն բոյն և ոչ կերակրեն զձագն. և յետ կորստեան որ զայլ կորստի ձու զաղաւնեաց և ածէ յիւր բոյն. և յորժամ հանէ զձագն և յորժամ լսէ զձայն մաւրն որ զձուն է ածեր. երթայ առ նոյն և զօղն ձեայ զատարկէ։

Նի այս աստուածային է աւրինակ. որ զմ՞զամ և զնմ մարդ խորհեալ. մեծ խորհրդոյն և ի մի խորհին ձայնեալ. և ամ հաւատացեալքս ի նոյն փառս խնդան. և նո՛ են ամենեցուն. և աստուծոյ զատարկ ձեալ. չեայր նո՛ և ոչինչ։

ԻԸ. ՎԱՍՆ ՍՆՈՏԻՍ

[21 B]

Բարուք ասաց կենարարն յամենայնսին. վա՜յ յղեացն և որ ունիցին մանկունս առնանիսայ. և Պաւղոս ասէ. անօրէնութեամբ յ և խեղ ծ զ մ խմ։

Բարութեան ասէ զանկը. թէ դի բարձրաւանդակի և ի կախայս և դի քարանցս բնակէ և դի կատարս լերանց. և յորժամ կամեցի երթալ դի մնզիկս և առնու զաւն գիւրածին. և ակն այն ընկաւզողայք է բոլորակ. երթէ կամեցիս շարժել, այլ ակ[ն] ի ներս խաղայ, իբրև զանկակ և ձայն տա. և երթէ երկն հատանիցէ նմա, երթա նստի ի վերայ ձկան և ծնանի։

Այս զու՛ ով մարդ. եթէ յղանաս ի չարէն սատանայէ. ընկալ յանձն զփամանալի և զիւրածին ակն. որ է մարմին և յարեան Յի։ Այս զարմնալ երևելի ակն ամածին կայան է. որ ունէր յարովայնի զակէր մեր զՅն վէր, որպէս ողնան ասէ. թէ՛ զկէմն զոր անարգեցին շինողք, նա եղև գլուխ։

Cp. PA, XX, p. 384.

ԻԹ. ՎԱՍՆ ՄՐՋՄՆՋԵՒՆՈՅ

[22 B]

Նմանեաց թեծնացի ասէ. մրջիմնաբեծն առաքեցաւ առ ի չքցէ կերակրոյ։

Բարութեան ասէ զմրջիմնաբեծոյ. թէ հօր նորա զէմք առիւծ է և մօրն մրջիման. հայրն գիշակեր է և մայրն յընդակեր. յորժամ ծնանի մրջիմնաբեծն. զատանի դի նմա. բ. բնութիւն. կէսն առիւծոյ և կէսն մրջիման. ոչ զէշ կարէ ուտել վասն մօրն բնութեան և ոչ հունդ վասն հօրն. և սատակի. զի չէց ինչ. որ ուտիցէ։

Նոյնպէս ամ մարդ երկմիտ զայրագայթեան [յ]ամ ճանապարհս իւր. այլ չէ պարտ զնոյն ընդ երկուս և ոչ լինել երկմիտ և ոչ երկլեզու. այլ այոն՝ այո և ոչն՝ ոչ։

Ср. PA, XXII, p. 385.

ԻԳ. ՎԱՍՆ ԱՔՍԻ

[23 B]

[Օ]ւրէնքն հրամայեն մեզ չուտել զաքիս և որ ինչ նման է նմա։

[Բ]նաբանօսն ասէ զաքիսս. թէ այնպիսի ինչ բարք են, որ զսերմն արուին առնու ի բերանն՝ յղանայ և ընդ ականջսն ծնանի։

Ср. PA, XXIII, p. 385.

ԻԴ. ՎԱՍՆ ՄԻԵՂՋԵՐ

[24 B]

[Մ]արգարէն ասէ. որպէս փափագէ"։

[Բ]նաբանօսն ասէ զմիեղջերուէ, թէ այնպիսի ինչ բնութիւն ունի. փոքր է նման ուլոյ և սաստիկ է զաղան յոյժ. և մի եղջիւր ի գլուխ նորա. և չկարէ որսորդն ունել զնա. և թէ զկարգ ընթանելոյն, ասացից. կոյս մի առնին ընդէ-նաւն առաջի նորա. և նա դիմէ ի ծոց կուսին. և ընտանանայ և ածէ ի պա-լատ թագաւորին զմիեղջիւրն։

[Ա]յս ցուցանէ զմարմին որդին. որ եկն ի ծոցոյ հօր և ծագեաց մեզ եղջիւր փրկութեան։

Ср. PA, XXV, p. 386.

ԻԵ. ՎԱՍՆ ԿՂԲՈՅ

[25 B]

[Ա]յ էրէ ինչ, որ կոչի կաստորոս թէ որ է կուղբ ի ցամաք. հանդարտ և յոյժ զգօն է էրէն. և կարեւորքն բժշկութիւն է. և է ի տունս թագաւորաց. և որսորդն յորժամ զհետ ընթանայ, կիղքն կարէ զփարեւորսն և ընկէ-նու [յ]որսորդն. և թէ այլ որսորդ լինիցի, ցուցանէ զանդամն, թէ ոչ ունի, թող տան. և ի բաց գնան ի նմանէ։

[Ա]յս դու՛ ով նահատակեալդ, ընկեա ի քէն զամ հոգս և զպատրանս մի և զամ մեղսութեան պատարագականս, որ ոչ կարէ մերձենալ առ քեզ չարն սատանայ։

Ср. PA, XXVI, p. 386. 1 կաստորոս] надъ симъ словомъ въ рукописи выставлена въ качествѣ глоссы կուղբ է значитъ قندز (бобръ). — 3 զփարեւորսն] въ рукописи объяснено выставленнымъ сверху словомъ կոկուղն.

Իմյա. 28 P Մաք". Է՛ զազան ինչ ի ծովու, որում կո[ւ]ղբ անուն. և կարևորքն բժշկութի է աչաց. որպէս գնան բժիշկք. խոյս տա ի փախչելն կտրէ զկարևորսն ատամամբքն. իբրև թէ զնէր խնդրէր կատարեցի. և նոքա առեալ ի բաց գնան ի նմանէ։

Այս և դու, ո՜վ մարդ, տուր զինչս քո և պարտուց. զի փրկեսցիս առն ինչք իւր են։

ԻԶ. ՎԱՍՆ ԲՈՐԵՆՈՅ

[26 B]

Օրէնքն ասէ, թէ մի ուտիցես զօրոյն և որ ինչ նման է նորա։

Բարոյա[ւ]ախօսն ասէ զբորենոյ, թէ արու և էգ է. երբեմն արու լինի և երբեմն էգ. պիղծ է զազանն. վասն զի բնութիւնն փոփոխի. աստի Երեմիա ասէ. թէ մի որջ բորենոյ իցէ ժառանգութիւն իմ։

Նոյնպէս ամ̃ մարդ երկմիտ զազրապղծեալ է [յ]ամ̃ ճանապարհս իւր և բորենոյ նմանի։

ԻԷ. ՎԱՍՆ ԵՆՈՒԴՐԻՍԻ

[27 B]

Այ և այլ ինչ կէրէ ի Նեղոս գետ ի շան կերպարան. և է թշնամի կոկորդիլոս գազանին. որ ասխոն անուանի. որ թարգմանի քարաթաթուշ. զի յորժամ ննջէ կոկորդիլոսն, զբերանն ի բաց թողու. և իբրև ի գետն շրջին (sic) և թաւալին ի տղմին աւազի. գիմէ ի բերան կոկորդիլոսին և զնամ փորն և զաղիսն ուտէ։

Նոյնպէս և անէրևոյթն սատանայ զամենեսեան յափշտակէ ի դժոխս. այլս բարիոք ասաց բարուախօսն վասն շնչոյ գետոյ։

Cp. PA, XXIV, pp. 385—386.

ԻԸ. ՎԱՍՆ ԻՔՆԵՒՄՈՆԻ

[28 B]

Այ էրէ մի ինչ, որ կոչի իքնեւմոն. որ թարգմանի հետահան. սա թշնամի է վիշապի. թէպէտ և սաստիկ է վիշապն։

Որպէս բարուախօսն ասէ. երթա ծեփէ զանձն կաւով և զտ կալլի մառ-մառ ընդ վիշապն և ագուցի զբերանն ծեփէ և այնու սպանանէ։

Այս փրկիչն մեր ի հողոյ եառ զերկրածին բնութիւնս և եմուտ զանէրեւոյթ վիշապն զխաբողն. որ նստէր ի վերայ գետոյն յԵգիպտոսի։

Cp. PA, XXVII, pp. 386—387.

ԻԹ. ՎԱՍՆ ՊԵՐԻԴԵՔՍԻՈՆԻ

[28 B]

Ի ծառ մի, որ կոչի պերիդեքսիոն. որ Թարգմանի եզերապատական. և է ի Հնդիկս. և պտուղ ծառոյն քաղցր է քան զամ քաղցրութիւն. և աղաւնիք իջանեն ի ծառն և ուտեն զպտուղն. և Թշնամի ծառն օձի. զի ի հովանոյն նա փախչի. և ոչ կարէ մերձենալ ի աղաւնիսն. և ոչ ի հովանիս ծառոյն նստիլ կամ հանգչել. և թէ յարևմուտս լինի շուքն, յարևելս փախչի. և թէ յարևելս, նա յարևմուտս. և թէ աղաւնին մեկնեսցի ի ծառոյն. գտանէ զնա օձն և սպանանէ։

Նշանակ որդւոյն է հօր մեր. հովանին որդւոյն մարմինն. աղաւնին հոգւոյն սրբոյ. մի հեռանար ի ուղիղ հաւատութենէ որ ի նր երրորդութիւն. զի մի գտցէ զքեզ արտաքոյ այս հաւատութեանս և սպանցէ զքեզ սատանայ։

Cp. PA, XXVIII, p. 387.

Այլա. 27 P Ծառ". Է՛ ծառ ի Հնդիկս, որոյ անուն պերիդեքսիոն կոչի. գեղեցիկ և վայելուչ և բազմապտուղ յոյժ. և ձէԹ իջանէ ի նմանէ. և այնու օծանեն զհիւանդս. և ողջանայ. և քաղցր է պտուղ նորա քան զմեղր. և ի հովանի նորա աղաւնիք բնակին և ճաշակեն ի պտղոյն։ Իսկ օձք բազում լինին ի անդր. գիտեն առ ի հարկանել զաղաւնիսն. և ընդ հովանեաւ ծառոյն Թաքչին աղաւնիքն. և որչափ ի հովանի ծառոյն լինին աղաւնիքն, ոչ կարեն հարկանել օձքն. զի իբրև ի հովանի ծառոյն հասանեն օձքն, սատակին. իսկ եԹէ արտաքոյ ծառոյն գտանեն, սպանանեն զաղաւնիսն արտաքոյ հովանոյն։

Արդ՝ ծառն հօրն ունի զօրինակ և ճիւղքն զորդոյ և հովանին զամենայն հոգոյն։ Իսկ աղաւնիքն զմարդկան հոգոց. յորժամ քրիստոնէաւ պինդ հաւատով և զաւանութեամբ մնա առ հօր և որդւոյ և նր հոգւոյն. ոչ կարէ օձն՝ սատանայ ի նոսա մերձենալ. ապա թէ ծուլանա ի հաւատոյն և ելանէ արտաքոյ եկեղեցւոյն և ատանց խոստովանութեան մնա. յայնժամ մերձենայ ի նա սատանայ և կորուսանէ զհոգի նորա։

Լ. ՎԱՍՆ ՕՏՈՒԿԻԱՅ

[30 B]

Ծարիրք ասաց Եսայեա՝ թէ նստցիս զու իբրև զագռաւ միայնացեալ յանապատի։

Ծարուախտն ասէ զագռաւէ միաւորութենէն. և թէ ըմբռնեսցի վարուժանն. էգն [յ]այլ վարուժան չհայի։

Այս հրէից ժողովուրդն է, որ զտէրն փառաց ի խաչին սպանին։

Cp. PA, XXIX, pp. 387—388.

ԼԱ. ՎԱՍՆ ՏԱՏՐԱԿԻ

[31 B]

Երգս երգոյն ասէ. ձայն տատրակի լսելի եղև երկրի մերում։ Բարուախօս ասէ զտատրակէ. թէ միայն գնայ առանձինն անդի անապատս և ուրոյն կեալ սիրէ. և ոչ մէջ բազմամբ վարուժանաց չկամի լինել։

Այս կենարարն մեր առանձինն գնաց ի Թափոր լեառն. և երևեցաւ նմա Մովսէս և Եղիայ. և Հայր վկայեաց։

Cp. PA, XXX, p. 380.

Լ Մա. 30 P Բար". վասն տատրակի. թէ յորժամ ամուսինն նորա մեռանի. ամենևին ոչ մխիթարի և ի վերայ դալարոյ ոչ նստի։

Այլ և բուն պանդխտութեան ունի օրինակ միայնակեցելոց։ Խոկ․ անգ այլում ոչ զուգի. նշանակէ մարդկան չամուսնանալ ընդ բազում ի Ղ բոյ կնոջն. վասն զի յարարչութեան Եւայ միայն տուաւ Ադամայ։

ԼԲ. ՎԱՍՆ ԾԻԾԱՌՆ

[32 B]

Իբր ծիծառն այնպէս ճչեցի. և որպէս աղաւնի այնպէս մռնչեցի։ Այս զարմանալ թէ տատրակ և ծիծառն ծանեան զժամանակս իւրեանց. ծնանի ծիծառն միանգամ և այլ ոչ ևս։

Այս կենարարն միանգամ ծնաւ և խաչեցաւ. և թաղեցաւ և յարեաւ. մի ած. մի հաւատ և մի մկրտութիւն։

Cp. PA, XXXI, p. 388.

Լ Բա. 31 P Բար". վասն ծիծառան. թէ իբրև գայ յԱռ մեր յետ ձմերայն. մի անգամ ձագս հանէ և այլ ոչ։

Այն ասէր մեր Յս Քս ի հօրէ միածին. ի մօրէ երևեցաւ յԱյս մի անգամ և վերացաւ առ Հայր։

ԼԲ₂. ՎԱՍՆ ԻՔՆԵՂՄՈՆԻ

[32₂ B]

Պատմեալ բարուախօսն ասէ զիքնեղմոնոյ. թէ սաստիկ թշնամի է օձի. զի յորժամ փախչի օձն և մտանէ ի ծակն. և իքնեղմոնն երթա լնու զեր-բանն ջրով և գայ ի ծակն. ուր օձն մտաւ. և թէ ելանէ. կոխէ զնա և սպա-նանէ. և թէ ոչ՝ զջուրն հեղու ի ծակն. և այնու սատակի։

Cp. PA, XXXII, p. 389.

ԼԴ. ՎԱՍՆ ՕՐՁԻՆ

[33 B = 14 C³ = 55 C = 19 S]

Բարոյախօսն ասէ վասն արջոյ. թէ զազան է և գիշերատող. զգուշ և ծերգամակր. մեղուաբոյց յանդիմանիչ է իւր զազանաբնութեանն. յաղագս հնարանաց բարուցն. զինչ ատուցանէն. հնարանօքն և առնէ ատիսութեանն. և զիւր առհամանն ոչ ուրանայ. զի յորժամ ծնէ հաղճ ցրտացին. և յիմանայ զգալ ձմեռնայնին եղանակին. գնայ ի վտակս ջուրց և զգեռանն բանայ անդ և զձագն ի փորն առնու և ողողէ զնմ ալիս և յորդոյն. մինչև զնանէն. թէ ոչ մնայ ապաւէնութիւն և ոչ ինչ. և զնա մատնէ ի բոյնն և անկանի որպէս մեռեալ ի քուն. իբրև զամիսս երիս. ոչ շարժի ամենևին. և եթէ ծնցեալ իցէ աղա ի աղիսն. ոչ կենդանանայ. այլ նեխեալ ատառակի. իսկ եթէ նր լուացեալ իցէ. կենդանի մնայ. մինչև զարուն լինի. յայնժամ ի շնչել հարաւին հողմոյն յառնէ և զոհանայ զնա և կերակրիլ բառ առհամանի սիրանի:

Նոյնպէս որչափ սատանայ է մարդն այս. զի թէ մեռեալ որ առ քահանայն և խոստովանի. այնպէս պարտէ սրբել զնմ մեղաց ամենայն և ոչ թողուլ ամենևին աղա ինչ. զի մի կորուստ հոգւոյն գործեսցէ. և այժմ են բազումք. որ

1 բարոյախօսն] C², C, S отс. — C², C ասէ և, S և ասէ. — C² վասն արջին, C վասն արջին. — թէ] S отс. — գիշերատող] C² գիշատիչ, C, S գիշատիչ. — զգուշ] C² և զգուշն, C և զգուշն, S отс. — 2 C, S ծերգամակր. — S և մեղուաբոյց. — է] C², C, S отс. — զազանաբնութեանն] C² զազանաբնութեանն, C զազանացն բնութեանն, S զազանացն բնութեանն. — յաղագս] C², C զի յաղագս, S և վասն. — 3 C ատուցանէն. — հնարանօքն (C հնարագիտօքն) և (C², C отс.)] S отс — առնէ ատիսութեանն] S [illegible] առնէ. — 4 ուրանայ] C² ուրանա, S [illegible]. — զի յորժամ ծնէ հաղճ (C², C [illegible]) ցրտացին (C² [illegible], C [illegible])] S отс. — և] S [illegible]. — C² [illegible], S [illegible]. — 5 զգալ ձմեռնայնին (C² [illegible], C [illegible]) եղանակին] S [illegible] [illegible]. — C, S գնայ. — ի վտակս ջուրց] S ի ջուրս. — զգեռանն (C գեռանն) բանայ (C² բանա)] S բանայ զգեռանն. — անդ] C², C, S отс. — 6 զձագն ի փորն առնու] C² առնու զձագն, C առնու զձագն. — ողողէ] S [illegible]. — S [illegible] [illegible] և. — C² [illegible] և [illegible], C [illegible] և [illegible], S [illegible] և [illegible]. — մինչև] C², C մինչ, S և. — C, S [illegible]. — 7 թէ] C², C, S որ. — C² [illegible], C [illegible] — և ոչ ինչ] S [illegible]. — և] C, S отс — զնա] C² [illegible], C [illegible], S [illegible] և. — S ի [illegible] [illegible]. — C, S [illegible]. — 8 ի քուն] C², C և [illegible] ի քուն. — իբրև] C², C, S отс. — C², C [illegible], S [illegible]. — C², C որ ոչ, S և ոչ. — և] C², C отс. — S թէ. — 9 իցէ] C², C, S է. — C², C [illegible]. — ի աղիսն] C² [illegible], C [illegible], S ի [illegible]. — C² կենդանանա. — այլ նեխեալ ատառակի] C², C մինչև նեխեալ [illegible], S отс. — իսկ] C², C և. — S թէ. — 10 C², C [illegible], S [illegible] [illegible]. — կենդանի մնայ. մինչև զարուն լինի] C², C [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] (C [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] (C [illegible]) մինչև [illegible] զարուն, S [illegible] [illegible] զարունն. — 10—11 յայնժամ ի շնչել հարաւին հողմոյն] C² իսկ ի շնչել հարաւոյն լինի զարուն, S отс. — յառնէ] C², C և յառնէ, S отс. — 11 C² զոհանա. — C², C սիրանի կերակրիլ, S կերակրի. — C², C բառ առհամանին, S отс. — 12 սիրանի] C², C, S отс.

13 C, S [illegible]. — C², C, S որչափ [illegible]. — C [illegible]. — է] C², C отс. — զի] S отс. — C², C [illegible]. — [illegible]] S [illegible]. — որ] C², C, S отс. — C², S առ քահանայ и прибавляют C², C և [illegible], S [illegible] [illegible]. — 14 և խոստովանի] C², C և [illegible] [illegible], S ի [illegible]. — C², C [illegible]. — C², C [illegible], S [illegible]. — 14—15 և ոչ թողուլ ամենևին] C², C ոչ [illegible], S և ոչ թողուլ. — 15 հոգւոյն գործեսցէ] C², C մի գործիցէ հոգւոյն, S գործեսցէ հոգւոյն. — 15

երթան ի խաւարայնութիւն. և զօր բան ամօթ է, թագաւորեսցեն և պահեն խոյ յաւիտենից. որ ձեռն և պահի և յայտնի յաւուր մեծի ատենին։

—16 այժմ (C [illegible]) [illegible] (C², C [illegible]), որ երթան ի խաւարայնութիւն (C², C ի խաւարայնութիւն երթան) և զօր բան ամօթ (C² [illegible], C [illegible]) է (C², C [illegible])] S отс.— 16 S և թէ [illegible].— և պահեն] C², C որ պահեն, S отс.—17 S [illegible].— C² [illegible].— և յայտնի] C², C, S отс.—յաւուր մեծի ատենին] C², C [illegible], S [illegible]։

ԼԴ. ՎԱՍՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

[34 B = 15 C² = 56 C = 14 S]

Եւ հաս ժամ, որ կոչի ժողովումն. ի ծագել բնակէ և բանսարկու ծնունդս աւանէ և բազում աշխատութեամբ նոքա հանէ մեծագունս և առնէ բանէ յառաջա յօրհնաւորի. հողեւ երկանէ և ընկանէ վասն ծագման և թշնամեացն. և երեւել ի վեր հողի ի խորս վերաւաս ի վայր՝ թէ զնան մինչև ի ժամանակ նոցա. և ապա առնա ընդ խոր յոգնակաւն. և ընկնել հանէ ի վեր ի գաւառ և ի լոյս. և ի լոյս երկրաւոր ունեցանէ։

Իսկ ամ նայեցեալ ի ծնունդս երկրայինն. և քաղցր կամաց հողի և թէ և նախախնամէ զմեզ. մինչ ի ժամանակ որ երանեսցեն ի գաղտ և ժամանակաւ բնակութեանց. այս ինքն ի լոյս անբաւականի ի վերին յԱստուածային. ի մեղսն ամ նոցա. և անսեցեալ կերակրէ ամենայն կերակրովն։

. Cp. PA, XXXIII, p. 380. — 1 մի] C², C отс. — C² [illegible], C [illegible], S [illegible].— 1—2 'ի ծագել . . . առնէ] C², C, S отс.— 2 և] S և [illegible]. — նոքա հանէ] C², C [illegible], S հանէ [illegible].—C² [illegible], C, S [illegible].—C², C [illegible].—բանէ] C², C [illegible], S отс. — 3 C², C ի [illegible].—յօրհնաւորի] C², C, S [illegible] (S [illegible]).— հողեւ] S [illegible].—երկանէ և 'ընկանէ] C², C [illegible] և երկանէ, S երկանէ.—վասն ...թշնամեացն] C², C ի ծագման, որ թշնամիք [illegible], S ի թշնամեաց ծագման.—4 երեւել (C², C [illegible] երեւել) 'ի վերայ (C², C прибавл. ծագման և) հողի (C² հողի) ի խորս (C², C прибавл. ի) վերաւաս (C [illegible]) ի վայր] S отс.—զնան] S прибавл. ի [illegible] [illegible] ի վայր [illegible].—5 C, S [illegible].— առնա] C², C [illegible]. — ընդ] C отс. — C², C [illegible]. — C² [illegible]. C [illegible], S [illegible].—ընկնել] C², C [illegible] և, S [illegible] ի վայր.—'ի վեր] C², C, S [illegible]. — 5—6 C² ի [illegible], S ի [illegible]. — 6 և 'ի լոյս] C², C և ի լոյս երկրի, S отс.—'ի լոյս երկրաւոր] C², C, S отс.—8 [illegible] և կերակրէ [illegible]։

7 Իսկ] S [illegible] և.—C² [illegible], C [illegible].—'ի ծնունդս երկրայինն] C², C ի ծնունդս երկրայինն (C [illegible]), S ի [illegible]. — և քաղցր կամաց] C², C [illegible] և քաղցր [illegible] (C² [illegible]), S [illegible].—C² [illegible].—թէ] C² [illegible], C [illegible].—8 և նախախնամէ] S отс.—C², C, S [illegible].—ի ժամանակ որ] C², C ի [illegible], S ի [illegible]. — երանեսցեն] C և [illegible].—8—9 'ի գաղտ և ժամանակաւ (C² [illegible]) [illegible] (C² [illegible]).—այս ինքն] C [illegible], S отс.—9 ի լոյս [illegible]] C², C [illegible] (C [illegible]) ի լոյս [illegible] (C [illegible]), S отс.—C և ի [illegible].—10 անսեցեալ] S отс. — S [illegible]. — [illegible] (C² [illegible]) կերակրովն] C², C прибавляютъ զի [illegible] (C [illegible]) [illegible] և [illegible] (C² [illegible]. [illegible] և [illegible]) [illegible] ի [illegible], [illegible] ի [illegible] և ի [illegible] (C [illegible]), S отс. и прибавл. զի [illegible], որ [illegible]։

ԼԵ. ՎԱՍՆ ԹՌՉՆՈՑ ԵՒ ՃԱՆՃԱՑ

[35 B]

Տէրն ասաց. անուէք զթռչունս. զի ոչ սերմանեն և ոչ հնձեն. և ի. ՃԽԶ. սաղմոսն ասէ. ո՞ տայր զնոցա. ո՞ սա կերակուր ձագուց ագռաւուց. և Յոբ ասէ. ո՞ պատրաստեաց կերակուր ագռաւուց։

Յորժամ հանէ ագռաւն զձագսն ի ձուոյն. երթայ հայրն և մայրն և մոռանան զնոսա. թող ի մոռանալ ծնողաց և ոչ կերակրեն. յայնժամ յոյժ խնամոյն գիջութիւն անկանի ի բերանոյն. և որդն ծնանի ի նեխոյ գիջութեան. ժողովին ճանճք և մժղուկք. և ի ճանճացն կերակրին. մինչև կարող լինին թռչել և որսալ իւրեանց կերակուր։

Իսկ առ մարդիկ լինի ագռաւն և ձագ նորա ի մեղսաւորս. բայց որով որոնք գոչեն առ Տէր. և տա նոցա հոգւոյն կերակուր։

ԼԶ. ՎԱՍՆ ՄԵՂՈՒԻ

[36 B]

Ի՞ թռչուն ինչ փանաքի և վտիտ. անախտ և անհոտ. և անգոյն. և ամ բ կարծէ զնա ի բուն. որ ոչ է բուն. այլ խաղաղի. և խորհէ. թէ զինչ գործեսցէ զգործ. զոր ընծիչ օրինէ. նման մեղց անկիւն Տր առնէ. և զմարգարանն իւրև զերկինս ի վերայ նորէ. ի ասէ և ի զինչերի անխոտական կատարէ և լինի շտեմարանս իւր ամ բազդրութեամբ ամ ծաղկանց. և զհանէ ինքն. թէ ոչ միայն իւրոցն. այլ ամ արդարաւորացն Տիս բաւական լինի գործն. այլ ունի զբոլոր տիեզերս հրահանգացն իւրեանն։

Նաև պարտ է մեզ բանաւորացս նմանել ընդ թռչնոյն ընդ այնմէկ. և զամ անաշահաւորութիւն ժողովել ամ ամպաշտութեամբ և հաւատրութեամբ ի շտեմարանս ամենայն։

Cp. PA, XXXIV, p. 390.

Ի Օ՛ա. 26 P Ն՛ար". վասն մեղուի. թէ իբրև ծերանայ և վատեն աչք նորա և չանեն զլոյս արեգակնն. ապա խորով գեղեցիկ ընութեամբն երթա խնդրէ որմ. ՚Հ. որ ընդ արևելս հայի. և անդ բնակէ. Խ. օր և այգոյն այգոյն աշուացեալ հայի ընդ արեգակնն. և ընդ ծագել արեգականն բանին աչք նորա և լուսաւորին։

Նմանապէս և դու. ով մարդ. եթէ կուրանայցեն աչք սրտից՝ խնդրեա զա քեզ անդր ... և աղօթից և անդ բնակեա .Խ. օրեա ժամանակ. և ապա ծագէ քեզ փրկիչն լոյս հոգոյ և մարմնոյ և լուսաւորեացէ զաչս սրտի քո. և փոխանակ հնոյն եղիցիս ն[որ] ի նեան հոգոյն որոյ նորոգեալ ի զկառութիւն որդոյն այ։

Ա. Օր. 16 C² Ի. Բազում ինչ փանաքի և վաստ. անխոս. անհաս և անկման. եԹէ որ կարծէ զնա ի քուն, ոչ է. այլ խաղաղի և խորհի, եԹէ զինչ գործիցէ. նման վեցանկիւնն աշխարհին տանէ և զգաստութեան իւր և զերկինս իվեր Թէ և ի տուէ և ի գիշերի անխափան կատարէ և լցեալ զշտեմարանս իւր ։

16 C² = 57 C.—Разночтенія C: 2 ։ —3 զգաստութ.—4 ի տէն.—։,—5 զշտեմարանս։

Ա. Օր. 20 S Ս. Կայ Բազում մի փանաքի, վարսու, անդաղ. և այլք անուանեալ ոչ կարէ գնալ. և Թէ զինչ գործեսցէ. ի վեցանկիւն աշխարհին և յաւանէ և զհանգարանն իւրև զերկինս ի վերայ իսկէ. ի տուէ և ի գիշերի անխափան կատարէ և լնու զամ շտեմարանս իւր քաղցրութեամբ յամ ծաղկանց. մինչև զխանձաց ինքն, Թէ ոչ մնայն իւրոցն. այլ ամ աղքատաւորաց նիս բաժանեալ է ի համարն իւր ։

Ս.ղուանին (աղուանիկն) զոմեր անէղերաց Հրայհանգս յինքն ընդունէր (-եւ) մեղ պարս է մեղուցելոյս ի տւէ և ի գիշերի. գործէր (-եւ) զգործն ամ յամենն մէջ և քաղցրացնաշակ և անուշահոտ բերելով զխաչաանին. զի ամ և նր համազգ առ զուրս զեղերեալ նոյն տալ իրերաց յարգարին զմիմեանս. ի խնդիր եղանեն անուշահոտ ծաղկանց. նոյնպէս և մեք յարգաբեացուք զմիմեանս ի սէրն ամ և ի պատուիրանս նր. զի ամենայն փառացն արժանաւ[որ] լիցուք ի վերն (Ա)ն ի տր մեր, որ է ամհ[ն]եալ յաւիտեանս ։

ԼԴ. ՎԱՍՆ ՄԱՐԳԱՐՏԻ

[21 S]

Ս. Կայ այլ կենդանի մի ի ծովն իբրև զկուրայ մեծ և աՀագին. ի յերկու ծովուն նստի. և քամակն ձեղքած լինի. երբ նստի, բաց կայ. զինչ գնայ, հուպ գայ. նստի յերկու ծովուն և ի բաց լինի ձեղքը քամակին. գայ անձրև և կաԹէ ի փորն. և լինի մեծ կաԹն փայլ մարգարիտ։ Կայ կենդանի մի, որ չար խորհի նմա. առնու քար մի և ձգէ ի ձեղքը քամակին. որ ի հուպ չգայ. և զնայլ ոչ կարէ. և նա ուտէ զմիս նր. և առնուի և ցրուի մարգարիտն ի ծովն. և գնան լեղնորդ և առնու զփուշքն երախային, որ նոր ծնեալ լինի ի մօրէն. և ի գլուխն քաշէ և իջանէ ի ծովն և ածէ ձէԹ իվեր ծովին ընդ արեւն. և ձէԹն ի յարեւէն լոյս տայ ի վայր ի ծովն. և նա քաղէ զմարգարիտն.

Ս.այս աւրինակ է նրն կուսին. էր և մարգարիտն Քս. որ անարատ ծնաւ ի սբ կուսէն Ս.արիամայ ։

ԼԵ. ՎԱՍՆ ՍԱԼԱՄԱՆԴՐԻ

[87 B]

Ի գաղան ինչ վարագանման յԾին յԱԹովպացոց. որ հուր հնչէ ի յբանիցն. որում անուն է սալամանդրոս. և անցանելով ընդ ջուր ցրտացուցանէ և շիջուցանէ զնա. և բնակէ յինքն ի ջուր ։

ԼԸ. ՎԱՍՆ [illegible]

[38 B]

Է՛ գազան ինչ, որպէս եղն բանուոր. և ցեցն նմէ օրաորդացն և այծէ։

ԼԹ. ՎԱՍՆ [illegible]

[39 B]

Է՛ գազան ինչ մարդակերպ կնոջ. որոյ երեսն մարդոյն նման է և անձն գազանի և ագին սիրամարգի և անուն կորկոգիս է։

Խ. ՎԱՍՆ [illegible]

[40 B]

Է՛ և այլ կենդանի որպէս գաղխար. և խարտեաշ. և անունն փեկարքեա. զուրաս. և յայժ սիրէ զի ձկանց. երկրակենցաղ գոլով լուղի [ի] ջուրսն և ասեն զծովագլխեալ ձկանն շուրջ զնու. և որսացեալ լինի և ինքն ի ձկնորսաց։

ԽԱ. ՎԱՍՆ [illegible]

[41 B]

Է՛ գազան ինչ՝ կանանցի ունելով գլխուին և ձեռս և ոտս. ասա անձն շարժմանեաց։

ԽԲ. ՎԱՍՆ [illegible]

[42 B]

Ո՛նոկենտաւրքը զգագաթերն մարդոյ ունին. բայց են թուու իբրև զա[յ]ծ. եղջիւր[աւոր] և կճղակաւոր։

ԽԳ. ՎԱՍՆ [illegible]

[43 B]

Էն և այլազգէմ կենդանիք մարդագլխիք. կիսաձիւնք. երկգլխիք. կ ձեռ-նաւք. փոխ ոտիւք. կիսաշունք. կիսագազանք. կիսամարդք. անդղուխք և որ ինչ սոցա նման են։

ԽԴ. ՎԱՍՆ ՄԵՐԿ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱՑ

[44 B]

Միանգիմօն ասպետակք և որ են մերկ իմաստակքը ամենեքին հան-դերձ ոչ զգենուն և անկրաւ ոչ գործեն և մարմին կենդանեաց ոչ ուտեն.

բայց միայն կաթն և բրինձ և այլ ներքնածո խոտոց և բանջար և պտուղ ծառոց. գինի և շաքար. և ասեն, թէ ի պարսից զհապանիկն առ նոսա առաքեալ. զոր ընդ խորհրդոց ամուսնութեանց այնպէս մերկացուցեալ՝ տարան առաջի թագաւորին. որոյ տեսեալ կանայս մերկս ի աղաստաւորութեան գրգռեցաւ ի ցանկութիւն. և հրամայեաց ի թագաւորէն գալ նմա կանայս ի խառնակութիւն՝ գալ նմա երկից անգամ. և դարձեալ տեսեալ զնոյն ձև սատանայց նմա արքայն, թէ Տէրն ձերում ամօթ է. պատասխանի ետ ցթագաւորն, թէ անգ ամօթն ծածուկք են. և հրամայեաց ծածկել զնոս և ածել յառաջ։ Էր կոչեալ գեղապանին զարքայից արքայ. ծիծաղեցաւ և ասէ. Այդ ոչ է մեղսկանացու. բայց արքայից արքայ։ Էր ասէ, թէ մեծամի ճաշ տուէ արքայն ձեր. արդ կարգեաց իւրն հանդերձ նմին. և նա զինեալ բազում կենդանիս. զարշեցաւ արքայն. մերժեաց և ասէ. այս չէ ճաշ, այլ պատերազմ և արեան հեղմանք։ Էր այս պաշտօն է նոցա. զի տատասեան եղեալ երկրպագեն որթգալ՝ և ասեն. մեք զքեզ կարծեմք ած. թէ այլ ոք կայ արարիչ քո. նմա լիցի երկրպագութիւն մեր։

ԻԵ. ՎԱՍՆ ՎԱԳԵՐ

[45 B]

Է գազան ինչ նման առիւծու նրբանկատիթ և երկայն. ի Հնդկաց կողմն է, որ կոչի վագր. զոր օրսան [յ]ապակեղէն շիշ անելով զվանկեցու կորեանն. քանզի յարագընթաց ասեն զվագրն իբրև զհողմ. և յորժամ խմանայ զկորեանցն ստանիլն, թէ և յայժ հեռացեալ իցէ, փութով հասանի. և տարագլն զմի կորիւն ամանովն ի վայր դնեն. առ յայժ կորովյն ոչ մանրել իշխէ զշիշն և ոչ առնուլ. թէ չմնալ կորիւնն և հալածելով առնի. ասեն, թէ զթագաւորն արուեստիւ զզօնացուցանեն իբրև զառիւծն։

Cp. PA, XXXV, p. 390.

ԻԶ. ՎԱՍՆ ՇԱՒԱՓՇԱՆԻ

[46 B]

Է գազան ինչ մեծ քան զփիղ նման ագռաւի և առիւծն. բայց ի պարանոցէն և ի գլխոյն ջորոյ նման ասեն. թէպէտ մեծ է յոյժ. և անուն շաւարշան. ի ոտս ունելով. ի վերայ ոտանն ճան[կ]ք են իբրև զարծւոյ և ընդ գնալն ընդ միմեանս խառնէ. և զփիղ լեզուաւն հարկանէ և սպանանէ և առնէ ճանկերն. որ ի վերայն ոտան, և գնայ. և յորժամ ջուր ըմպէ, ցրուէն ի ջուրն հասանի. բայց շնչովն զջուրն ի վեր քաշէ. և յորժամ լսեն զձայն նորա չորքոտանիք, արիւն միզեն։ Էր վասն միսազգիւրին ասեն, թէ որձն նմին նման է. բայց միայն եղջիւրէն. զի լի գլխովն է մին և մեծ։

ԽԷ. ՎԱՍՆ ՊՈՍՏԱԿԻՆ

[47 B]

Զպտուկուտի հանոյ ասեն, թէ որպէս զնա բերանն այլի. ի բերան այլին թաղչին արմատքն. և յորժամ զա պտուկուտին՝ առնու զերդն, արդ չկարէ կենդ[ան]ի. ելեալ արմատքն առանձինն զնա։

ԽԸ. ՎԱՍՆ ՎԱՐԴԻ ԵՒ ՊՈՍՏԱԿԻՆ

[48 B]

Զվարդի ասեն, թէ վառէ ի պտուկուտն. և նա չկարէ համբերել ցաւոցն. երթա անկանի ի ծով. և երկայնեան մեռանին։

ԽԹ. ՎԱՍՆ ՎԱՅՐԵՆԱՄԱՐԴ ՄԱՐԴԿԱՆ

[49 B]

Եւ ի Հնդկաց կողմն մարդիկ վայրենիք՝ ի փոփոքոս բնակեն. և մարթք նոցա որպէս ... որ ի Նեղոս գետն լինին. և ի գետոյ (կտ. Նեալից) ոչ խոցին։

Ծ. ՎԱՍՆ ԵՂՋԵՐՈՒԱՄԱՐԴԿԱՆ

[50 B]

Եւ և եղջերուամարդիք ազգօրք որպէս զաւակ ծառայութեան։

ԾԱ. ՎԱՍՆ ՄԱՐԴԱԿԵՐԱՑ

[51 B]

Ի՛ն ի Հնդիկս, ասեն, կղզի մի. թէ նաւ անդ լինի երթալոց և բերեալ ունիցի երկաթի, ընկղմի. և բնակեալ են անդ մարդակերք։

ԾԲ. ՎԱՍՆ ԾԱՂԿԻ, ՈՐ Ի ԿԱՊԱԴՈՎԿԻԱՅ

[52 B]

Ի Կապադովկիոյ է ծաղիկ մի. որ զաւազան կամ եղէգ կոխեն մինչև ցանկն և զերծերի մի թաղուն ի ներս, քար լինի՝ կալեալ ի ջուրն. և այն որ արտաքոյ մնայ, [յ]իւրում բնութեան մնայ։

ԾԳ. ՎԱՍՆ ԾԱՂԿԻ, ՈՐ Ի ԹՐԱԿԷ

[53 B]

Ի Թիրակէ է ծաղիկ մի. յորժամ թէ ըմպէ որ կամ լուանա, մեռանի։

ԾԴ. ՎԱՍՆ ՍԻՐԷՆ, ՈՐ Ի ՊԱՏԱՆԴԱՆԻՍ

[54 B]

Ի փեղկապատնից է աղբեւր մի. [Ա]սացեալ թէ ընկէ ազբ, արքենայ։

ԾԵ. ՎԱՍՆ ՃԱՐՄԱՆԻՍ Ի ՓՈՍՈՍԱՆՈՐՈՒՆ

[55 B]

Կա թռչուն մի ի փայտատակարան քաղաքը ընտանի ձկնորսակ. զի զգոյթ և զգաստակ է և որ զխորհուրդ. ի նմա այլ չէ լինի. ի մանկաց և կամ այլ խաղալէ զգուշացող. և զանգատավիշտ և զայլ հիւանդս բժշկէ. զորդէ ամեն, թէ պատուանի ամն էր և քոյր ունէր. և երթայքն ի շարաւքին կայ. և յանկարծակի փոթորիկ եհաս և շփոյթ մանկան վերացուց մինչև ժամ մի ընդ յօդս և տանէր վերամբարձ. իսկ եղբայրն կշիռ երթայր ի նեղութ և ոչ ինչ էր ձեռնհաս յօգնել. այլ միայն ասէր. վայ ինձ, քոյր իմ. և արտասուէր. և թուլացաւ փոթորիկն. և աղջկան երկիր անկեալ բոլորովին անդամոքն ջախջախեալ. իսկ եղբայրն բերեալ զնա ի շտեմարանս և իմաց զնա ի ջուրն ձկնորսակին. և էրգ ատորն ողջացաւ։

ԾԶ. ՕՂԱՌԻՆՍ

[58 C]

Ընդ աղուեսն ասացին, թէ զգոյ քաղաքութեանց և զգոյ ներհնարութեանց մատուցիր և հանապազ մտա և ել ի գարպասն մեծ հարկաւք։ Ա՛սէ աղուեսն. թէ զանկանելը ամով կաղձեր և ձեռքս ու ատքս ասին խալխալանաւք լցայք. զիմ ամբարտութիւնս ոչ թողում։

Այս առակս ցուցանէ այն ազգազգի մարդոյն, որ հանապազ ջանան և զօրինաց կամքն կատարեն յիմ իրք։

ԾԷ. ՈՐՁ ԵՒ ՄԱՐԻ ՕՂԱՌԻՆԻ

[59 C]

Նա այլ ասեն իմաստունքն, թէ յիմար և անմիտ մարդն շուտ ելանէ ի տիրոջ և այնպէս կորուսանէ զորդէ իր անձինն, իր ընկերոջն. բայց որ իմաստուն է. թէպէտ և անարգեն և հայհոյեն զինքն, նոյ ամենին համբերէ և տանէ զհամբերութեան վարձքն յոյժ և զփառս և զոսկի առնէ ի մարդկանէ. բայց որ անմիտն է, շուտ ելնէ ի տիրոջ և կորէ զգլուխն. բայց երբ նստի տիրան, չգտանէ այլ զգլուխն և յետոյ ափշուն մահոյ չափ է և չէ՛ օգուտ։

Որպէս ասէն իմաստունքն առակ, թէ՝

Կայծն ի պատահման մի .Բ. ասաց՝ որձ և մայրի. ժողովեցին ցորեան

ի յարգանդն ի յառաջագոյն և լքին ի պատառահանն. առն որձն ընդ մարգին. մի՛ առնէր ի ցորենոյն. թող ի կուռս և յորսորդութեան առնէր. և զայս որ ժողովեցոյց, նմանակ պահեսցէ. արդ մարգին. հրամանս քո է. առնան ի մի երեկ. նոյ շարագաւ ցորենն և յիրար երեկ և թերագաւ պատառահան. արդ որձ աղուեսին ընդ մարգին, թէ էր կերպար զցորենն. երգուաւ մարգինն, թէ ընդ կերեր. շատաստաց որձն, կառոյց ի մեղքան, գլխին կարեաց և սատակեց ծեծեաց. նոյ մնաւ մեղքի աղուեսին. յետ եղաւ և անձրև երեկ, հայթ եկաւ ցորեանն և լցաւ պատառահանն. իմացաւ որձ աղուեսին, որ զուր մնաց մեղքին աղուեսին, և չգիտէր ի խոցոյն, թէ զինչ առնէր. և հանց ափշուէր, որ ինքն զինքն լափէր. և չկայր ճարակ և չէր օգուտ վերջի ափշանն. և զայն զատու ճարակ, որ եդիր զիւր պճղունքն յիւր փոխկեն և ինքն զինքն խեղդեաց։

Նմանակս է որսոյնեղ և անմիտ մարդն, որ շատ եղեւ ի միրտ և առն պիղծ բան և բերէ իր անձինն կորուստ և իւր ընկերոյն. և չէ օգուտ յետոյ ափշոյն։

ԻԸ. ՅՈՂԱՅ, ՎԱՐԳԱՑ, ԴԱՐԱՆԻ ԵՒ ԱՐՄԱՐԴ

[60 C]

Կա այլ ասեն իմաստունքն, թէ որ այս ծառայեն, յայս կենացս իւրք չունին, այլ զօր աշխարհին, ամենն իւրեանց անձին և տան իւրեանց հոգուն. և իւրք բնաւ չպահեն. զի գիտեն հաստատուն, որ ամեն իւրեանց անձին և տան իւրեանց հոգուն, այն մեաց իւրեանցն. զի այս կենացս իւրքն, որ պահեն, յաշխարհս մնայ. և չլինի իր հալածանքն հոգոյն կամ մարմնոյն. զի այն, որ ամեն իմաստունքն իւրեանց կենացն և տան իւրեանց նմանակն իւրեանց հոգոյն. բայց որ շլաղքն են և անգութք և յափշտակողք և [ա]գահքս որ կոչեն կոպպաշտք. զոր հալածին և զոր այլ և ընդ իրեանց պահեն և կենաց իւրեանց անձանքն տուաք և գնուծ, չտան աղքատի և այլ. որ լինի իւրեանց հոգուն. այլ պահեն և ասեն. վատենք կամ ծերանամք. զայս ասեն ստակս առնենք մեզ և զայլս պահենք և ոչ ամեն իրանց կենացն և ոչ իրանց հոգոյն։

Վասն նոցա իմաստունքն ասեն առակս զայս, թէ՝

Կայր մի խիստ բազցեալ էր և գնաց զատու որսորդ մի, որ առանձնաւ էր պլատան մի և շալակէր և երթայր. նոյ հանդիպեցաւ իւրն վարազ մի. նոյ եդիր ի վայր զպլատանն և եզարկ վարազուն. նոյ վարազն եզարկ և սպան զորսորդն. և մնաւ վարազն և որսորդն. գնաց այն գայլն զատու զերեքն ի մէկ է տեղ մնացած՝ զորսորդն և զվարազն և զպլատանն և շատ ուրախացաւ գայլն. ի վէր վազէր և խնդայր և ասէր. շատ ուտուց կերակուր ունիմ ինձ և ուտեմ և կշտանամ. բայց թող նստեմ և թասպիրեմ զխս. և ասաց ինքն ընդ իւր միտքն, թէ շատ մախաղն խիստ անխելք է. արդ պահելն լաւ է. նմա կայ (=գայ) և կամ վաստեմ կամ ծերանամ. արդ թող պահեմ զամենս. և առ ժամս

հերկեք է ինձ ասերգան լուրս. ձգեաց զերգանն և եառ զլար ասերգանն և հարկեաց. նա փքթեաւ և զուշակ ասերգանն և զպղլան ծծառակին և եապան զգայլն. և մեռան չորան ի մէջ աւազ։

Նոյն շլանս մարդն է, որ ինչ զորան (= զոր ունի)՝ նայ պարհէ և ինքն ազգայէ և յայլոցն յափ[շ]տակէ. և ոչ պնէ իւր կենացն և ոչ այլ իւր անձինն օգտ և ոչ վն ոչ այլ ազգայն և յետև մեռանի և թողու զամենն. ոչ լինի իւր հոգան և ոչ իւր անձինն։

ԾԲ. ԱՂՈՒԵՍ ԵՒ ԹՄԲՈՒԿ

[61 C]

Ասէ այլ առակն խմաստունքն. լօ է բարի անուանն քան զմարդոյն գեղեցկութիւն և պայծառ տեսակն. չէթէ մարդն գեղեցիկ լինի և աղւոր տեսակ և պայծառ երես և ինքն զժուար բարք լինի և զժուար խուսի և ամէն մարդոյ վատ առէ և քշփէ զմարդն, այնպիսին վատ և պիղծ թուի ամէն մարդոյ և ոչ թէ միայն մարդոյ, այլ և Այ թուի վատ. և այնպիսին չէ, թէ աղէտ լինի և քաղցրախօս և բարի առող. այնպիսին թէ և տեսաղէն և անձամբն վատ լինի. բայց այն բարի բնութեամբն և բարի խօսւածն առ մարդ և առ Ած սիրած լինի և ընդունած. բայց թէ զամենայն զխուութիւն զխոէնայ և լինի գեղեցիկ և բարձրբարբառ և մեծանայն և ամենայն տեսով պայծառ և բարքն և խուսքն զժար և վատ, այնպիսին կոչի աներկո[ւ]դ. և չէ ոչինչ ինչ մարդոյն աւգուտ, բայց միայն Այ երկուղն և բարի բարքն և բարի անուանն. զի լօ է առէօ մի Այ երկիւղ ի մարդոյն քան զմեծութիւնս և զզանձս բազմաց. և թէ երկիւղ ոչ ունի՝ իբրև զմեռեալ առնէ և իբրև զլոր փայտ։

Ասէ զի անասնոց առակին խմաստնախօսքն առաքս, թէ՝

Մոյր ի ծառ մի և ի ծղերէն կախած թմբուկ և ծնծղայք մի. իբրև զայր հողմն շարժէր զծղերն, զխաղէր թմբուկն և ծընծղայն և սաստիկ ձայն հանէր. լսեց աղուէս մի ի զայն ձայնն և ասաց. ահա ոսր այս ձայնս կայ, հաւն կենաց շատ Ծրագու. երթամ զտանեմ զինքն. նայ կշտացնէ զիս և լնու զիմ քաղցս. գ. (երեք = երեկ) հետ ձայնին և հասեցաւ և տեսաւ զայն թմբուկն և զծնծղայքն. ի վերայ վազէր և սաստիկ խնդայր և ասէր. ի հաւս զտանեմ շատ Ծրագու, որ ուտեմ և կշտանամ. և վէր ելաւ և ձգեաց զայն զաւսպատապան և պատառեաց զնոյն և ոչինչ գտաւ ի նայ, բայց միայն զխայտն և զայն չոր կաշին. զարմացաւ աղուէսն և սաստիկ յուշանէրք ասէր, թէ ամէն ձայնք ինչ էր, որ կայր ի քէզ. լաւ էր, թէ կայր ի քէզ. ա. պատառ Ծրագու քան զայս ամէն առակ և ունայն ձայնք։

Նոյն այն մարդն է, որ զամենն զխուութիւն և զխմաստութիւն և զգեղեցկութիւն ունենայ և զերկուղն Այ ոչ ունենայ. ոչինչ է ամենայն գեղեցկ-

կուսութեան նորայ. լաւ է ասելս մի երկեղ, որ է Ծրագուն, քան զամենայն գի-տութեան և զգեղեցկութեանս։

Գ. ՕՂԱՒԻՆ ԳՆԵՍՕՐ

[62 C]

Եւ այլ ասեն իմաստունքն, թէ որ ոչ ուխտ գնէ, պարտէ զնոյ կատա-րել. զերկրորդ այլ ի կարիք լինի և աղաչէ զնոր. նոյ լաւ իր աղաչանացն. այսպէս թէ խոստանայ ոչ կամ եկեղեցոյ կամ խաչի կամ սրբոց կամ քահա-նայի և չկատարէ զխոստումն. երբ այլ լինի ի կարիք և խոստանայ, ոչ լսէ աղաչանաց նորա, թէպէտ և սաստիկ աղաչէ և պաղատի։

Եւ վա այնպիսեաց ասացին իմաստունքն առակս, թէ՝

Աղուէս մի ընդ գետն անցանէր և ընկաւ ի պտուտն և կանչէր և ասէր. եր Գէորգ, հաս ինձ և ազատէ զիս յայս տառապանացս. ես բերեմ քեզ կէս մարգ[ա]ան խունկ. հասաւ եր Գէորգն և եհան զինքն ի գետէն և ազատ-վեցաւ ի նան չարէն և երթայր և նստաւ գարպայլոյ մի և արտասուէր և ասէր. զզեշս և զառակս ասեմ, որ քանի յաշխարհս մարմնով կային սուրբքն, նոյ ի վի՞ր կառաց և ի վի՞ր ձիոց կային և յաշխարհս լուցուցեալ էին և մին սուր մարտիրոսացան և ոչ սիրելիք եղան. ամայ հիմայ կաշառք կու առնուն և այսպէս կուփրկեն զմարդն ի նեղութենէ. ուսափ աղուէսն զայս ասէր, յանկար-ծակի շարժեցօ փուլ գարն և ի վերայն կուրլշէր. կանչէր աղուէսն և ասէր. հասի՛ր եր Գէորգ. ես բերեմ մարգպան, աղօրձեաց. հասաւ եր Գէորգն և ազատեաց զինքն. չհեցաւ աղուէսն ի լոյր. երթայր անհօզ և արտասուէր և ասէր. ահայ առակս. ուսափ է իմ մարգպան խունկս, որ բերեմ քեզ եր Գէորգ. ով եմ ես. փորձեն եմ ես խանութպան եմ ես. ուսափ է իմ խունկս. ոչ ես ունիմ ոչ քեզ բերեմ. յերբ զայս ասէր և արտասուէր, յանկարծակի հանդիպեցան նմայ որսորդք, թողին ի վի՞ր նի՞ շներն. նոյ փախչէր և կանչէր, թէ վայ զըլը-բոց պարտականս. է եր Գէորգ, հասիր. մարգպանին խնդիր կատրթայ, որ տանէի զխունկն. զառն մի այլ բերեմ քեզ. հասիր. նոյ չհասս ազնութեան. կալան զնոյ շներն և քարշ քար տային. նոյ զոթէր և ասէր. կանչէր և ասէր. թէ վայ զըլըրոց պարտականս. կալաւ զնոյ որսորդքն և կենդանի քեր-թեցին զնոյ և թողին. այսպէս երևեցօ նմա եր Գէորգն և ասէ. թէ՝ է շատ խաբուսիկ, արեամբդ ես ներկեալ. բայց մարտիրոս չլինիս. այլ պարտուք մեռանի[ս] դու։

Նայս այն մարդն է, որ ոչ խոստանայ կամ խաչի կամ եկեղեցւոյ կամ սրբոց կամ մարդոց և յետոյ խաբէ և չ՛տայ. նոյ ինքն ասասնի, թէ ինչ ի վերայ այն (sic) Ղհեսուս Քրիստոս, որ է աւրհնեալ զամենայն (sic) արարածոց իւրոց յաւիտեանս ամէն։

ПРИЛОЖЕНІЕ VI.

ЛИСА И ВОЛКЪ ВЪ ЗАПАДѢ.

V = рукопись Національной Библіотеки въ Парижѣ (anc. fonds № 125).

Po = Բազմավէպ (Polyhistory), Венеція, 1881, XXXIX, pp. 193—196.

ԽՕՍՔ

ՎԱՍՆ ԽԱՐԴԱԽ ԱՂՈՒԷՍՈՒՆ ԵՒ ՉԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱ·

Կայր տանուտէր մարդ մի բարի
Ի քաղաքն մեծ և գովելի.
Որ Բասրայ անուն նորա կոչի.
Եւ ունէր նայ մեծ և վայելուչ այգի մի
Նման դրախտի և զանազան պտղով լի.
Ծաղկունք ցեղուցեղ գունով
Վարդ ռեհան մանուշակով
Եւ պտուղն քաղցր համ հոտով.
Ծառք սօսի, սալւի չինարով.
Ջուրն ի նոյ գնայր խաղալով.
Նոյ և Թռչունք բազմամանեան կային,
Որ Թռչոյն համար չունէին,
Յամժամու անդ էին,
Քաղցր ձայնիւ երգանէին:

Եւ այլ անթիւ և օրով վայելչու-
թիւն կայր ի նմայ, որ մարդ լեզուով
չէ կարէ զնոյ պատմել և կամ աւել
զայն այգոյն գեղեցկութիւն:
Կայր աղուէս մի խիստ յայար,
Օտարն ի լերունքն ի շուրջ կը գար.
Աղօթս անէր նայ անդադար
Ինք յայ ուզէր բարիք հազար.

СКАЗКА СО СТИХАМИ

О ПРОДУВНОЙ ЛИСѢ И ЕЯ ПРОКАЗАХЪ.

(въ стихахъ)

«Въ великомъ и славномъ городѣ, называемомъ Басрою, жилъ хорошій домохозяинъ; у него былъ обширный великолѣпный садъ, полный разновидныхъ и разнородныхъ плодовъ; въ саду цвѣли цвѣты разнообразныхъ красокъ, роза и душистый базиликъ съ фіалкою, урождались плоды съ пріятнымъ вкусомъ и ароматомъ, росли деревья — сосна и кипарисъ съ чинаромъ; воды въ немъ текли рѣзвясь; птицы жили тамъ въ такомъ множествѣ, что имъ не было числа: онѣ не переводились никогда и услаждали слухъ пѣніемъ».

Другихъ прелестей также въ саду было безчисленное множество, такъ что человѣку языкомъ не разсказать всего и не описать красоты того сада. *(въ стихахъ:)*

«Въ то же время жила одна чрезвычайно хитрая Лиса: она скиталась въ горахъ, неустанно творила молитву и просила у Бога тысячи благъ;

Նա էր նոյ վնասակար չար
Նա հնարագէտ և իմաստուն մտաւք
Զէտ զԽիկար։

Նա նոյ էր յան աղուեսուն թոռներցն, որ հետ Նոյին ի տապան մտան. և ասէին զնա անուն Աղլէղ Հասան աղուէսս. և գիտէր ան աղուէսն շատ իմաստութիւներ. և զգիրքն յայժ կարդացեր էր. ապա մոռացեր. կարդացեր էր շատ գրքերն և ուսեր ի Հնդկաստան զհաշուաբարութիւնն, զնարընջաթերն, զթլըսմերն և զհարքմութեներն և զփիլիսոփայութիւներն. զամէն ուսեր էր. ապա մոռացեր էր. բայց զհնարագիտութիւնն միայն գիտէր և զխաբելն. և ի լեռներն ի շուրջ կայ գար. ծուլած և քաղցած կայր. և յաւուր միում մտաւքն խորհուրդ արար. և ինքն ընդ յինքն իմաստասիրեց և ասաց, Թէ քանի կենամ ի յայս անշահ և անպտուղ լեռներս, որ ոչ կերակուր կայ և ոչ մխիթարանք. ելանեմ գնամ ի մէջ շինու և տեսանեմ զաշխարհի վայելչութիւն և գտանեմ զիմ ապրանաց ճարն։ և եկեալ իջաւ ի դաշտն և հանդիպեցաւ ան փառաւոր մարդոյն այգոյն. և տեսաւ զայն սիրուն այգին լի մրգաւք և ցեղ ու ցեղ պտղով. և յայն ժամ վազեց ի պատն ի վեր և անկաւ ի յայգին ի վերայ փորոյն և շուտ մի կանգնեցաւ. և զաչերն ածր և անգր ածեաց խուլա խուլա. և ոչ զոք ետես անդ բայց յինքն. և ուրախացեալ գոհութիւն ետ Այ. և աւրհնեաց զաւրն զայն, որ այնպէս բարու հանդիպեցաւ. յայն ժամ զմազն գզգզաց

была она коварна, злокозненна, изобрѣтательна умомъ и мудра, какъ Акиръ.

Она приходилась внучкой той лисѣ, которая вошла въ ковчегъ вмѣстѣ съ Ноемъ, а называли ее по имени Лисою Алла-hАсаномъ. Наша Лиса знала нѣкогда много мудрости и была весьма начитана, затѣмъ (все) забыла. Одно время она много перечитала книгъ: она училась въ Индіи ариѳметикѣ, фокусамъ, талисманамъ, медицинскимъ наукамъ и философіямъ, все выучила, потомъ забыла и умѣла только изворачиваться и обманывать. Такъ скиталась она въ горахъ, жила, поживала, алкала, голодала. Въ одинъ прекрасный день Лиса стала мысленно соображать и философствовать сама съ собою: «Доколѣ буду я, говорила она, жить въ этихъ безплодныхъ горахъ, покрытыхъ льдомъ, гдѣ нѣтъ ни пищи, ни утѣшенія? Выйду—пойду въ селенія, посмотрю на прелести міра и найду для себя средство къ жизни». Лиса спустилась въ равнину и набрела на садъ славнаго мужа; увидѣла она пріятный садъ, полный фруктовъ и разнообразныхъ плодовъ, вскочила тотчасъ же на ограду, упала въ садъ на брюхо, поднялась быстро и повела глазами изподлобія[1]) изъ стороны въ сторону, но кромѣ себя никого не увидѣла. Обрадованная она воздала благодареніе Богу и благословила тотъ день за то, что набрела на такое добро; въ тоже время, взъерошивъ шерсть

---

[1]) խուլա խուլա говорятъ собственно про суровый взглядъ человѣка въ гнѣвѣ.

և զագին արար որպէս ըմհրայ և շուրջ գայր ի յայգոյն մէջն. և առաւել ուրախութեանն չէր գիտեր, թէ զինչ առնէր. և սրտին բերկրութեանն չէր գիտեր, թէ զինչ առնէր. քանզի ընկէր էր ի վերայ կանանչ խոտերուն և թաւալէր և զերեսն ի վերայ խոտերուն քսէր։ Եւ ապա ելաւ ի վեր և ասաց, թէ իմաստուններն ասացեր են, թէ խիստ ուրախութիւն՝ տրտմութեան նշանակէ. չէ լինի, թէ իմ ուրախութիւնն ինձ տրտմութեան բերէ. զգուշութեամբ կենամ, որ չէ որոգայթիմ. և գնաց ի շուրջ գալ ի մէջ մրգերուն. և սկսաւ և կերաւ շատ միրգ և շատ խաղող, ուսկից որ իր պիտաց. և ասաց, թէ չէ պարտ, որ ի մրգէս միայն վայելեմ. երթամ զամէն զինչ, որ կայ, տեսանեմ աչաւքս. և տեսանեմ և ուրախանամ. զի այս ալ մէկ ժամանակ մի է. ամէն մարդոյ պատահէս բարի չէ հանդիպէր։ Եւ գնաց ի ժում գալ. և ի մէջ այգոյն տեսաւ արձակ տեղ մի, որ չամանն էր ցանած և ի չամնին մէջ դմակ մի էր դրած և ի ներքևն ապանակ էր լարած. բայց զապանակն չէ տեսաւ աղուէսն։ Եւ ասէ աղուէսն. ահայ գտայ զիմ առողջութեան դեղն և զիմ կենաց ճարն առաւել հիմայ. որ շատ խաղող եմ կերեր և զմարմինս զիջացեր է. նայ այս դմակս ինձի խիստ աղէկ է. որ հանէ զդիջութիւնս յինէնէ։

Ծափ էզարկ. սիրտն ձորաց և զիմ ուրախութիւնն, զոր տեսեալ էր, մոռացաւ ի դմակին սիրոյն և կամէր քարշել զդմակն և

---

33 ձորաց] Po ձորաեց.

и скрутивъ хвостъ колесомъ, прошлась по саду; отъ чрезмѣрнаго веселья она не знала, что ѣсть, и отъ сердечной радости не знала, что дѣлать; такъ что бросилась на зеленую траву, валялась и мордой терлась о траву. Затѣмъ она поднялась и сказала: «Мудрецами сказано, что чрезмѣрное веселье предвѣщаетъ печаль. Не дай Богъ, чтобы мое веселье принесло мнѣ печаль; буду настороже, чтобы не попасться въ западню». Пошла она гулять среди плодовъ, принялась ѣсть и поѣла много плодовъ и много винограда, гдѣ только ей хотѣлось. «Не подобаетъ», — сказала Лиса, — «услаждать себя одними фруктами; пойду и осмотрю своими глазами все, что есть въ саду, увижу и порадуюсь, потому что это тоже единственный (въ своемъ родѣ) случай: не всякому человѣку выпадаетъ такое благо». Лиса пошла гулять и увидѣла въ саду открытое мѣсто, засѣянное тминомъ: среди тмина былъ разложенъ курдюкъ, а подъ нимъ разставленъ капканъ, но капкана Лисица не замѣтила. Она сказала: «Вотъ я нашла себѣ укрѣпляющее лѣкарство и живительное средство; особенно теперь, когда я поѣла много винограда, и тѣло пропиталось влажностью, этотъ курдюкъ будетъ мнѣ очень полезенъ: онъ извлечетъ изъ меня влажность».

Всплеснула Лиса лапами, сердце у нея затрепетало, и отъ влеченія къ курдюку она забыла всю испытанную радость, хотѣла оттащить курдюкъ и

տանել, և ապա միտս արար և ինքն զինքն ի յետ քաշեց. և ասաց. Թէ իմաստնոցն ասացեր են, Թէ յագահ աղուէսն երկու ոտովքն ի յանկա- նորդն կայ անփախչի. չէ աղէկ, զինչ ես կանեմ. զգուշաւոր կենամ. որ չէ լինիմ առակ. զինչ Ադամ ի մէկ ուտելոյն զրկուեցաւ ի շատ բարութէն. Նա ասէ աղուէսն. Թէ իրքս որոգայթ չէր, նայ դմակն ի չամանին մէջն ինչ կայցէր. չա- մանն ի չարչնոցն կայ լինայ և դմակն ի խասապնոցն. չամանն ու դմակն ինչ ազգա- կան են եղերաց. չամանին ազգն քարաւսն է. զդմակն և զչամանն ի մէկ տեղ ով է տեսեր. զի մէկն ի չարչնոցն է և մէկն ի մսագործոցն. յայս դմակէս վախել պիտի. շահու բան չէ կայ ի հոս և խե- լաց. և ասաց զայս բանս, Թէ

Ոմ տաւուէլ ձայնոյ

Ով քան զիւր չափն ի վեր գայ,
Հանց փորձանաց դիպեսցի.
Որ ամ աշխարհիս առակ լինենայ,
Ի ձեռս հզաւրաց մատնի նայ
Յամենն տեղ ամաւթով լինենայ.
Խաւսք ու ծաղր ընկերաց լինի նայ
Ու գլուխ ի վար շուրջ կայ գայ նայ։

Ու ապա դարձեալ եմուտ ի ծառոցն ի միջն և ուտէր զպտուղն. զորն ուտէր և զորն ոտիւքն արորէր և ցրուէր. և ելեալ երթայր ի լեառն ի վեր և յիշէր զվայելչութիւն այգոյն և զպարար- տութիւն դմակին և խելքն ցնորէր։ Նոյնց եկեալ յանկարծակի տէր այգոյն և տեսաւ

13 եղերաց] Pb իրերաց. — քարաւսն] Pb քարաւզն։

взять, но потомъ поразмыслила и сама попятилась назадъ со словами: «Мудрецами сказано, что прожорливая Лиса попадается въ западню обѣими ногами. Не хорошо то, что я дѣлаю. Буду осторожною, чтобы не стать притчею, какъ Адамъ, который лишился многихъ благъ за то, что поѣлъ одну (вещь)». Затѣмъ Лиса сказала: «Если бы тутъ не было козней, то для чего курдюку быть въ тминѣ? Тминъ бываетъ въ зеленной лавкѣ, а курдюкъ — въ мясной. Какое родство между тминомъ и курдюкомъ? Родственникъ тмина — сельдерей. Кто видѣлъ въ одномъ мѣстѣ и курдюкъ, и тминъ? Одному мѣсто въ зеленной лавкѣ, а другому — въ мясной. Надо опасаться этого курдюка. Здѣсь нѣтъ ничего, чѣмъ бы разжиться или нажить ума». При этомъ Лиса произнесла слѣдующее въ стихахъ:

«Кто домогается слишкомъ многаго, гонится за тѣмъ, что выше его силъ, тотъ подвергнется такимъ испытаніямъ, что сдѣлается притчею въ мірѣ, будетъ преданъ сильнымъ и повсюду пристыженный, оплеванный и осмѣянный товарищами станетъ ходить съ поникшей головой».

Затѣмъ Лиса вошла подъ деревья и ѣла фрукты. Часть плодовъ она ѣла, а часть попирала ногами и разбрасывала. Вышедши (оттуда), Лиса отправилась на гору, предалась воспоминаніямъ о прелестяхъ сада и о тучности курдюка и унеслась мыслями въ (міръ) грёзъ. Тогда пришелъ неожиданно хозяинъ сада, увидѣлъ,

զմիրգն վաթած և զխաղողդ ծառոցըն. առոյց գնաց և այլ բեր մեծ զմակ մի եբեր և եդ ի յայն զմակին տեղն և լարեց զծուղականն ի ներքըն. և ասաց. կարեմ ափել զվնասակարն իմ. և ինքն գնաց։ Իսկ աղուէսն ոչ կարաց համբերել ի զմակին սիրոյն և մնալ ի մէկ տեղ կենար. վասն որոյ եկն դարձեալ ի յայգին ու տեսաւ զայն մեծ զմակն և կոյ թաւլկանար ի գետնն, ախ ասէր և հառաչէր, մըրնձկար և առնուն զգետին փորէր։ Ասաց. Թող ուտեմ ես յիւրմէն. ինձ խիստ օգտկ է. զի մեր հարիմներն ասացեր են, թէ այնպիսի զմակն ամ ցաւ, որ ի փորն և յաղիքն լինի, ի սիրտն և ի լերդն, ի գլուխն և յականջն՝ նզլայի, սաֆրայի, պլղամի և սաֆտայի, կուլընջի և նիգրիսի և այլ ինչ ցաւ, որ կայ, դեղն այս է. լեղի մրդերուն ուտելուն և ի խաղողէն. որ սիրտն պղտոր լինել այս, դեղն այս է. և ասաց, թէ ամէն անձս ծանդրացեալ է և խորս կոյ խոսէ ի գինաց զմակին։ Ու կամէր վազել ի զմակն և առնուլ զնայ. և այլ վայ ինքն զինքն ի յետ քաշեց. և ասաց, թէ սիրտս կզզէ ի յայս զմակիս. ապաց ինչ պատեհ է. որ հետ իմ սրտիս երթամ, որ կորուսանէ զիս. զի ան մարդն, որ զիր սիրտն յիւր հրամանքն պահէ, նայ շահի զայս կեանքս և զան կեանքն.

5 ափել] Ro ափշել. — 21 պղտոր] Ro պղտորած. — 22 խորս] Ro փորս.

что плоды истоптаны и виноградъ разбросанъ, ушелъ и принесъ другой курдюкъ — пожирнѣе и побольше, положилъ на мѣсто прежняго курдюка, а подъ нимъ разставилъ капканъ. «Съумѣю словить (*по списку* Ro: одурачить) причиняющаго мнѣ вредъ», сказалъ онъ, и самъ ушелъ.

Лиса отъ влеченія къ курдюку не могла высидѣть на одномъ мѣстѣ и одного часа, почему она опять пришла въ садъ и, при видѣ большого курдюка, обмирала, ахала, охала, рычала и рыла ногами землю. «Что-же? поѣмъ этого курдюка», сказала она: «мнѣ будетъ очень полезно, ибо нашими врачами сказано, что такой курдюкъ исцѣляетъ всякую болѣзнь, бываетъ ли она въ желудкѣ или въ кишкахъ, въ сердцѣ или въ печени, въ головѣ или ушахъ, — онъ лѣкарство отъ [всего]: пасморка, желчи, гноя, меланхоліи, колики, подагры и всякой другой болѣзни, какая только существуетъ; противъ желчи, знобящей сердце, которая возникаетъ отъ объяденія плодами и виноградомъ, лѣкарство — этотъ же курдюкъ». «Все мое существо», продолжала Лиса, «истомилось, и внутренности трепещутъ при видѣ курдюка». Лиса уже собралась броситься на курдюкъ и взять его, но опять попятилась назадъ. «Хотя мое сердце и желаетъ курдюка», сказала она, «однако надо ли идти мнѣ за сердцемъ, чтобы оно погубило меня, когда тотъ только обрѣтаетъ настоящую жизнь и будущую, кто держитъ свое сердце во власти. Нѣтъ!

և չէ պատշաճ, որ ես հետ իմ սրտիս երթամ. այլ զգուշաւոր կենալն աղէկ է. քանզի որ զգուշաւոր կենայ, բարե-բաստութիւն գտանէ. Եւ ապա զայս բանս թէ

Զգուշաւոր կաց, որ յանկարծակի չես
փոթորակիս.
Ի շահուն տեղն զեն բերես աշխարհի
առակ լինիս.
Նման առաջին մարդոյն, որ միոյն փո-
խան յամենէն դու զրկիս
Առակ նշաւակի լինիս
Խանդերձ որոգայթ մտանիս.

Եւ այլ վայ գնաց ի խաղողին և ի մրգին ուտել. ուտէր և վաթէր ափսքն. կոխէր և ցրուէր. հետ ուտէր և հետ յիշէր զդմակին զիրութիւն և ի սրտանէ ի վեր հառաչէր. և միւս օրն գնաց մօտ ի դմակն և ասաց. թէ իմ սիրտս դադար չի առր և հոգիս կայ ելնէ. ինչ անեմ. ճար չէ կայ. թէ մօտենամ, կայ վախեմ, թէ առակ լինիմ. եղն ի յիւր-մէն կայ կաթէ և զշունչս կայ քաղէ, թող ուտեմ. զի թէ մարդն զգլուխն ի կիշուրքք չէ դնէ, նայ գանձ չի գտնէր. և վաճառականքն զիւրեանց գլուխն մահու կայ դնեն և ապայ ի ծովն կայ մանեն. ով զահմաթ չէ քաշէ, նայ շահ չի գտնար. և թէ ի փշէն վախենայ վարդն չեն քաղէր. զի փուշն ի յամբրաւն ալ կայ լինայ. մարգարիտն ի ծով կայ լինի և մեծագին ակունքն ի հեռու աշխարհ ու դժար տեղ կայ լինի. և այլ այսպիսի բանիւ բաղ-պնդեր զինքն. և

не слѣдуетъ мнѣ идти за сердцемъ, а лучше быть насторожѣ, такъ какъ кто остороженъ въ жизни, обрѣтаетъ благополучіе». При этомъ Лиса произнесла въ стихахъ:

«Будь остороженъ, чтобы нежданно ты не попалъ въ бѣду — вмѣсто выгоды понесешь ущербъ, станешь притчею въ мірѣ подобно первому человѣку, изъ-за одной вещи лишишься всего, станешь притчею въ примѣръ (другимъ) и будешь преданъ западнѣ, изъ которой нѣтъ спасенія».

Лиса опять пошла поѣсть винограда и плодовъ, ѣла она и мяла ногами, попирала и разбрасывала; ѣла она, вспоминала тучность курдюка и вздыхала изъ глубины сердца.

На другой день Лиса отправилась къ курдюку и сказала: «Мое сердце не успокаивается, и душа съ тѣломъ разстается. Что дѣлать? Нѣтъ (разумнаго) исхода. Если приближусь къ курдюку, боюсь, что стану притчею, нѣтъ,— такъ жиръ сочится съ него, и у меня дыханіе спираетъ; давай поѣмъ, ибо, если человѣкъ не рискуетъ своею жизнію, то онъ сокровищъ не находитъ, и потому купцы обрекаютъ себя на смерть, когда пускаются въ море: кто не испытаетъ лишенія, тотъ не обрѣтетъ прибыли. Если шиповъ бояться, то и розы не рвать: шипъ бываетъ и на финикѣ. Жемчугъ обрѣтается на (днѣ) моря, и драгоцѣнные камни находятся въ отдаленныхъ недоступныхъ странахъ», такими и подобными словами Лиса ободряла себя. Наконецъ она

ասէր. Թող ուտեմ ես յիւրմէն. անուշ լինի.,

Գիշերն քուն չունիմ յիւր սիրուն
Եւ հանգստութիւն հասեր է վերջն
ի բուն.
Կենամ տագնամ եւ երերամ.
Վախեմ. թէ մեռնիմ ի զմակին կա-
րօտուն.
Ո՛վ գիշեր ու ցորեկ յաչքես է անուն
նորուն։

Եւ այլ վայ մտայվարժեցաւ ինքն ընդ յինքն և ասէ. Թէ չէ իրք. զինչ ես կամեմ. որ չէ ընկնիմ ի յորոգայթ և յետև ափսոսալն ինչ օգուտ է. պիտէր ինձ հանց մարդ մի. որ գար զան զմակն ժամցնէր. որ ես տեսանէի թէ ինչ կար ի ներքեւն. ամ ինչ անեմ. ինչ է իմ ճարս. չեմ իշխեր ուտեր ու չեմ կարեր կենար յիւր սիրուն ի մէկ տեղ։

Բազում աւուրս մտայվարժեցաւ, Թադորիր և ճնար գտաւ և ասաց, թէ ուր գտնամ մարդ մի, որ գայ զայս զմակս շարժէ. որ ես յիմանամ. թէ ի ներքեւն ինչ կայ. և յասաց. թէ զո՞վ գըտնում։ Եւ զարձեալ ինքն ասաց, թէ այս բանիս ապուշ մարդ պիտի. և ապայ մտայվարժեցաւ, Թադորիր և ճնար գտաւ և ասաց, թէ ի կարճ մարդիկն ապուշ մարդ չէ կայ. և յերկայն մարդիկն ապուշ մարդ շատ կայ. և ապայ ասաց աղուէսն. ամ Թող երթամ ի շուրջ զամ ի յաշխարհս. մաղեմ և

---

5 Ու. Հա... ... է, ես ... եւ երերամ։

сказала: «Давай поемъ его. На здоровье [1])!

Ночью нѣтъ у меня сна отъ страсти къ нему, и покой мой нарушенъ цѣлый день; все время я въ тревогѣ и трепетѣ; боюсь умереть отъ разлуки съ курдюкомъ, ибо образъ его носится передо мною и днемъ, и ночью».

Но тутъ Лиса снова занялась размышленіемъ: «Не дѣло то, что я собираюсь сдѣлать, говорила она; какъ бы я не попалась въ западню, а что пользы раскаиваться потомъ? Мнѣ бы пригодился такой человѣкъ, который бы подошелъ и стрясъ этотъ курдюкъ, чтобы я увидѣла, что находится подъ нимъ. Что дѣлать? Къ чему прибѣгнуть? Я не могу ѣсть курдюка и, томясь за немъ, не нахожу себѣ мѣста».

Лиса размышляла долгіе дни, нашла средство и составила планъ. «Гдѣ мнѣ найти человѣка», разсуждала она, «который подошелъ бы и стрясъ этотъ курдюкъ, чтобы я узнала, что находится подъ нимъ?» «Кого мнѣ подыскать?» прибавила она, и сама же рѣшила: «Для этого дѣла мнѣ нуженъ глупый человѣкъ». Затѣмъ она подумала, нашла средство и составила планъ: «Среди коротышекъ», сказала она, «глупыхъ нѣтъ, а среди долговязыхъ — глупыхъ людей много». «Такъ давай пойду», сказала Лиса, «обрыщу міръ, просѣю (его) черезъ сито,

---

1) Покушаете ли чего либо, напьетесь ли воды, искупаетесь ли въ банѣ и т. п., армянинъ неизмѣнно привѣтствуетъ васъ возгласомъ անուշ, пріятно въ смыслѣ на здоровье. За отсутствіемъ другого лица, Лиса сама спѣшить пожеланіемъ себѣ здоровья.

ծըռեմ և ի վեր ձգեմ. մի թէ գտանեմ յերկայն մօրդ մի. և գնաց թաղում ատուրս ի շուրջ եկաւ. և յանկարծակի գտաւ ի լերան յերկայն կապուտ գայլ մի սոված և քաղցած. և տեսաց ասաւէ՛ն.
բարև քեզ, գայլ Ապու շախտայ, գայլե-րուն գլխաւոր: Ապոյ շախտայ գայլե-րուն գլխաւոր,

Ձ`եռ գործեղի երեսդ թուխ.
Շ`ունչդ ապակոյ գետ գծուխ.
Կեանքդ լինի ամկար և սուղ.
Մ`որթիդ լորվլի քան զհուղ.
Մ`արմինդ չորանայ քան զապուխտ.
Ն`ղանց մեծաց փառաւոր
Լ`ինի մուշտակ աղվոր.
Զ`աւրն կենաս հէք վշտոր.
Քու չարն տանի զքեզ զանդունդք (sic) ի խոր,
Ն`որս բարով.
Ն`ջուխդ կառով:
Ն`ստուած քե խռով
Ն`աւրբս ոլով.
Ծ`ըրծ֊իս բըով.
Մ`եռնիս սրով.
Խեղդիս ի ծով.
Շ`ունք տանին զքեզ քարշելով.
Պատառ պատառ անելով.
Զ`քեզ ծիծաղին անող անելով.
Ն`փառ և վըայ քեզ տալով.
Զ`մորթիդ առնեն շուսով.
Զ`քեզ այրեն հրով:

Ինչ աղեկ ես: Ն`ակ անմիտ գայլն. ահլահ ու սահլահ(sic) ու մարհաբա. Ը Ն`զլայհասան ադուէս փոքրիկ. Ուստի կոյ գաս գու յենեելով շան լակոտիկ.
Փորդ լորալի քանց զգինու տիկ.
Ն`մաւր մեզ քանի մի բարով խապրիկ.

16 Po հոգ եւ ի գժոր. — 34 Po յենեկու վ:

вытряхаю и переверну вверхъ дномъ, можетъ быть, найду долговязаго». (Лиса) пошла, рыскала долгіе дни и вдругъ встрѣтила на горѣ долговязаго сѣраго Волка, голоднаго преголоднаго. Лиса сказала (въ стихахъ):

«Привѣтъ тебѣ, Волкъ Аиу-Чахтай, вождь волковъ, чтобы лице твое почернѣло, какъ уголь; дыханіе твое исчезло, какъ дымъ; жизнь укоротилась и стѣснилась; кожа твоя стянулась бы какъ сушеные плоды; изсохло бы твое тѣло какъ копченое мясо, и сдѣлали бы изъ шкуры прекрасную шубу на славу великихъ родовъ; дни твои жить тебѣ въ заботахъ; твое злодѣйство да низведетъ тебя въ глубину бездны. День сей здравствуй, съ гноемъ въ глазахъ, Богъ да будетъ въ гнѣвѣ на тебя долгіе дни, чтобы тебя били палкою, и ты умеръ отъ меча, утонулъ въ морѣ; пусть собаки тащатъ и влачатъ тебя, разрывая на куски, издѣваясь надъ тобой, дѣлая тебя посмѣшищемъ, шкуру снимутъ съ тебя живо, а самого сожгутъ въ огнѣ! Какъ ты прекрасенъ!»

Глупый Волкъ сказалъ: «Ahла, саhла, марhаба[1]), т. е. добро пожаловать! (въ стихахъ:) О Лиса — коротышка Анла-hАсанъ, откуда идешь ты ласкаясь, щенокъ собаки! Да раздуется брюхо у тебя, какъ бурдюкъ (полный) вина, дай же мнѣ немного добрыхъ вѣсточекъ. Откуда идешь

1) ahлах ва саhлан и марhабан суть арабскія реченія, употребляемыя и у прочихъ мусульманъ.

ուստի գաս, ինչ խապար։ Աղւէս ասացեալ. է՝ Ապու-Չախտայ գայլ գայլե-րուն գլխաւոր. քոյ բարի արեգ. որ մեծ մարդու զաւակ եմ ես. Ապու Չախ-մախին որդին եմ ես. իմ հայրն ի յու-ղիւթն գրեր էր, յեր վախճանեցաւ-ան ողորմած հոգին. և ասաց, թէ ի խոլերքնուն (խելաւորքնուն) հետ ի շուրջ գ/լ պիտիս. և շատ ի մօտ եկի և ու հրամանքդ գտայ խելուք. և ձեզ բարի անուն եմ լսեր և ի քեզ եկեր և ձեզ պէս զքեզ խելուք և իմաս-տուն չեմ տեսեր. և պիտի որ ի քու խելացդ և ի շնորհացդ ի յիս հասնի։ Այս ասաց գայլն շփացաւ ինքն ընդ յինքն և ասաց. Ո՛վ Ապլայ հասան աղու՛էս խելուք պտռեցիր և ի շուրջ գտար. ամ եկիր գտար. ինչ աղեկ գտար. հա-զար բարի եկիր։ Այս աղու՛էսն երկիր եպագ գայլուն և ասաց. ասացեր են իմաստունքն, թէ. Գ. իրք հայիֆ է. ի կուրին եաջև ճրագն հայիֆ է. խելուք մարդն մաւտ յանդէտն հայիֆ է. թէ զճրագն ի յարեգական վառեն, հայիֆ է։ Ասէ գայլն առ Ապլայ հասան աղու՛էսն. Թէ զան սուտ են ասացեր, թէ զՅովսէփ գեղեցիկն գայլն կերաւ. զի եղբարքն հիլաթեցին զնա և ոչ թէ գայլքն կե-րան։ Այս իմ մեծ հայրն աղէտ Ահմատն էր. խիստ յուժով մանուկ էր՝ հանց որ ի մէկ զարկն զերկու պախրէն կոյ առնուր. և խիստ բարի էր ան ողորմած հոգին. ամ ես ի նորա Թոռներուն եմ։

6 յեր] Բս յերբ·

ты? Какія новости? Лиса сказала: «Волкъ Апу-Чахтай, глава волковъ, клянусь твоею прекрасною жизнью, я дитя знатнаго рода, я дитя Апу-Чахмаха. Отецъ мой написалъ въ завѣщаніи, когда онъ умиралъ, да смилуется надъ его душею (Господь), и (такъ онъ въ завѣщаніи) сказалъ, что я должна вращаться съ умными, и долго рыскала я (по бѣлому свѣту), пока не нашла твоего степенства: я слышала о твоемъ хорошемъ имени и пришла къ тебѣ, и (признаюсь) я не видывала подобно тебѣ умнаго и мудраго; надо полагать, извѣстная часть отъ ума твоего и твоихъ талантовъ пристанетъ и ко мнѣ». Тогда Волкъ возгордился въ душѣ и сказалъ: «О Лиса Апла-hАсанъ, умно ты искала — рыскала, такъ ты явилась и нашла и какое добро нашла ты! Тысячу (разъ) тебѣ добро пожаловать!» Лиса била челомъ Волку и сказала: «По мнѣнію мудрецовъ, три вещи достойны сожалѣнія — жаль свѣчку передъ слѣпымъ, жаль умнаго человѣка при невѣждѣ и жаль зажигать свѣчку при солнцѣ». Волкъ сказалъ Лисѣ Апла-hАсану: «Лгутъ тѣ, которые утверждаютъ, будто волкъ съѣлъ Іосифа Прекраснаго, ибо братья устроили ему западню, а не то, чтобы волки его съѣли. Мой дѣдъ вождь Аhматъ былъ чрезвычайно сильный молодецъ, такъ что однимъ ударомъ разилъ и хваталъ двухъ воловъ[1]), и хорошъ онъ былъ, да смилуется (Господь) надъ

1) պախրէ въ діалектахъ, такъ напр. въ Ахалцихскомъ говорѣ значитъ дикая коза. Въ во-

Ասէ աղուէսն, լսեր եմ՝ պարոն, և գիտեմ. ամ ասէ զմեր Թորայն, Թէ ինչ պէս Թորայ ունիք. ասէ գայլն. մեր Թորայն որ ունինք, այս է. վաղվնեն յերբ որ ի քնոյն ի վեր կոյ ելնենք. նոյ մեք ի դռան կու նայինք, որ զհետ կոյ առնունենք. ի հետ հետին կոյ եր-Թանք. գառն կամ ոչխար, զինչ որ կոյ հանդիպի, նոյ կոյ առնունք։ Ասէ աղուէսն. աւրհնեալ ի քոյ վերայ և ի քոյ Թորային վէր.

Քո Թորայն քեզ շնորհաւոր.
Եւ քոյ առողջութիւն կորի
Եւ զքեզ կայթէ ի կոր.
Քոյ ճամբայդ մոլոր
Եւ ձեռքդ չոր.
Թորայ ունիս զու աղվոր։

Ասէ գայլն. Ասլայ հասան աղուէս. ամ զու ալ ասէ զմեր Թորայն, Թէ ինչ-պէս Թորայ ունիք։ Ասէ աղուէսն. մեք խոսիմ եմք. որպէս յառաջին ասացի, իմ հայրն Ապու չախմախն է և իմ մեծ հայրն Դիմնին ու Կալիլն են. գրած էր, Թէ խարդութեամբ զառիւծն և զուծն յիրար ձգեցին կռիւ. մեք հի-լաթով եմք զխօսքն ի նոցանէ ուսեր և զխաբելն։ Ասէ՝ գայլն պատասխանէ, Թէ զու մեծ ես Թէ քու հայրն։ Ասէ՝ աղուէսն. այդ հով զրոյց է. քոյ խաւսքն

его душою, а я ему прихожусь внучкой».

—«Слышала я, господинъ мой», сказала Лиса; «и знаю, но скажи про вашу религію, какое у васъ Св. Писаніе»? «Наше Св. Писаніе, которое мы чтимъ», сказалъ Волкъ, «таково: рано утромъ, только что встанемъ отъ сна, мы глядимъ въ двери, чтобы замѣтить слѣдъ, идемъ по слѣдамъ ягненка или овцы, что случится, и хватаемъ». «Да снизуется Богъ надъ Тобою и надъ твоимъ Писаніемъ! (в стихах:)

Съ твоимъ Св. Писаніемъ поздравляю тебя. Да сокрушится твое здоровье, да ужалитъ тебя скорпіонъ [1]), съ пути да собьешься, да отсохнетъ у тебя лапа! Что за прелесть твое Св. Писаніе!»

Волкъ сказалъ: «Такъ скажи и ты, Лиса Апла-hАсанъ, про вашу Библію, какое у васъ Св. Писаніе?» — Лиса сказала: «Мы — (родъ) древній, какъ раньше я доложила; отецъ мой — Апу-Чахмахъ, а мой дѣдъ — Димна, также Калила(?), и (о моихъ предкахъ Димнѣ и Калилѣ) написано, что они коварствомъ поссорили Льва и Быка; мы (же потомки) очень изобрѣтательны и краснобайству и надувательству выучились у нихъ (по тому Писанію)». Волкъ сказалъ: «Ты старше или твой отецъ»? Лиса сказала: «Это чистая сказка [2])! Твоя рѣчь

слѣдомъ значенія приходилось мнѣ слышать это слово и изъ устъ Ворнакцевъ, въ Борчалинскомъ уѣздѣ.

1) Необъясненнымъ остается ի, тѣмъ не менѣе предлагаемый переводъ ближе къ истинѣ, чѣмъ прежній (Живая старина, 1891 г., Вып. IV, стр. 154), гдѣ ի կոր понято какъ нарѣчіе; կոր въ смыслѣ կորիճ употребляется въ діалектахъ.

2) Дословно *холодная сказка*; въ Эчміадзинѣ говорятъ սառն սուտ *холодная ложь* въ смыслѣ *сущая ложь*.

ի յամն մարդուն կայ նմանի, որ մէկ մի ի շուկայն նստեր էր ու շորթէ կայ ուտէր. նայ մարդ մի ալ եկաւ ու ասաց. Թէ չէ ամաչես որ ի մէջ շամբիդ շուկայ կուտես. յայ չես վախենաս որ ի խելաւք մարդկանց ի քով խօսաք կասես. Նաև գայլն. Թէ իմ զրոյցն ու քուկդ զիրար չէ առնին. ես զգլխուն զրոյց կայ ասամ և դու զագին պատասխանին կուտաս. զեռ զան որ կասեն, Թէ մին ի սանդուխքն ի վար անկաւ, նայ էշն զպռօշան ձգեց. և մէկ մի հերիսայ կուտէր, նայ մարդ մի եկաւ ու ասաց, Թէ հերիքը ուտես փորս կայ ցաւի. Թէ չէ ապայ իմ գլուխս կայ ցաւի ի քու շատ զուրուցելէն. Նա ասելն նորա փորն կայ ցաւի Թէ չէ, ասէ՞ աղուէսն գալուն. Թէ հրամայէ հետ ծառայիդ եկոյ. որ աղուհաց ուտենք ի մեր տուն. ասէ գայլն ընդ աղուէսն. Ո՞ւմից հասար, զայդ կարգաւ խօսիլդ ուսիր եւ ուսեր. ասէ աղուէսն. յամ իմ ողորմած հօրի հաւրէն. ասէ գայլն, Թէ, ափալայ յիւր վերայ. Թէ ինչ աղուոր

напоминаетъ [тотъ случай], какъ кто-то стоялъ среди улицы и ѣлъ [illegible]. Подошелъ другой и сказалъ: «Не стыдно тебѣ, что среди [illegible] ѣшь улицу? [Или] Бога не боишься, [почтенный Волкъ], что при умныхъ людяхъ говоришь такія несообразныя слова?» — Волкъ сказалъ: «Рѣчь моя и твоя не пришлись другъ къ другу. Я говорю про гриву, а ты даешь отвѣтъ про хвостъ, [совершенно такъ], какъ говорятъ, что кто-то свалился съ лѣстницы, а ослица выкинула, [или еще—] кто-то ѣлъ hарису[1]), подошелъ нѣкто и сказалъ: «Довольно ѣсть hарисы, у меня желудокъ заболѣваетъ». Нѣтъ-нѣтъ, а у меня голова разболѣлась отъ твоей чрезмѣрной болтливости».

Едва Волкъ успѣлъ сказать фразу «у меня желудокъ заболѣваетъ», какъ Лиса сказала ему: «Изволь пойти съ твоею рабою — откушаешь у меня дома хлѣба - соли!» Волкъ сказалъ Лисѣ Апла-hАсану: «У кого ты выучилась говорить такъ впопадъ?» — «У моего отца, да смилуется [Господь] надъ его душею», сказала Лиса. Волкъ сказалъ: «Молодецъ же онъ, какъ хорошо

---

1) Арабское слово; оно означаетъ кушанье, приготовляемое изъ толченой пшеницы, смѣшанной съ рубленымъ мясомъ. Въ Арменіи приготовляютъ ее изъ курицы, говядины и вообще всякаго мяса, но по преимуществу изъ козьяго (այծի միս). Мясо не рубятъ, а рѣжутъ на куски. Сваривъ, подсыпаютъ [illegible] *особымъ образомъ толченую пшеницу*, продолжая все время мѣшать, пока получится кашица. Когда такимъ образомъ кушанье готово, его приправляютъ масломъ, или, смотря по вкусу, ѣдятъ съ корицею и сахаромъ. Такъ стряпаютъ hарису въ Эчміадзинѣ, но среди армянъ болѣе славится Борчалинская hариса.

է տուացէր զկեզ. ասէ աղուէսն. ան- տառն կեցցես, իմ պարոն. ամհրամայէ և ի յառն յարի. արդ կէս օր է ու հացի ժամ է. լուսին ի յախիրն է, թարեխն ի մարեխն. համեցէք արդ հաց ուտելն աղէկ է. ամ պարոն է զարդ- րմանութիւնք ի պատիւ տանիլ. հրա- մայէ ի հետ ծառայիս եկոյ: Յայն ժամ ուրախացաւ անմիտ գայլն և ասէ. Աղլայ Հասան աղուէս, ամ պարոնէ գալ ի պա- տիւ քո. և բարձրացուց զբաշն և շփա- ցաւ ընդ միտս իւր և կանգնեցաւ ի վե րայ ոտիցն: Եւ ասէ՝ աղուէսն.

Աբու չախտայ գայլերուն գլխաւոր
Զքեզ տանիմ շուլոր մոլոր.
Ի՞երբեմ քեզի շատ բրտաւոր.
Մարդիք քերթեն զքեզ բոլոր.
Զմորթիդ անեն մուշտակ աղուոր:

Ասէ գայլ[ու]ն, թէ շէն կեցցես, իմ պարոն. և անկեալ աղուէսն ի գայլուն առջևն և երթար ձեռնելով և գայլն զհետ նորա երթար. և աղուէսն վազէր այր և անդր և զմաղն գիրգացնէր և զագին անէր զեռ զշահրայ և շատ ուրախու- թիւն անէր յառջև գայլուն. և խնդա- լով տանէր զանմիտ գայլն. և հասան ի յայն փառաւոր այգին. և աղուէսն վազեց ի պատն ի վեր և անկաւ ի յայ- գին և գայլն ի հետ աղուէսուն անկաւ ի յայգին: Եւ տեսեալ զայն փառա- ւոր այգին ուրախացաւ յոյժ: Եւ ասէ գայլն աղուէսուն.

Աբու չախմախի որդի,
Ունիս զու փառաւոր այգի.
Զաւրն կենաս յերկրմանի,
Որ զիս բերիր ի մէջ շինի.

тебя выучилъ». Лиса сказала: «Живи безмятежно, господинъ мой! Такъ изволь слѣдовать немедленно: теперь полдень и часъ обѣденный. Луна находится въ послѣдней своей четверти, и время пребываетъ въ [созвѣздіи] Марса, слѣдовательно, сегодня кушать хорошо — такъ слѣдуетъ оказать почтеніе твоему благородію: изволь — иди [со мною], съ рабою твоею».

Тогда глупый Волкъ обрадовался и сказалъ: «Лиса Аила-hАсанъ, такъ слѣдуетъ мнѣ идти на твое приглашеніе». При этомъ онъ взъерошилъ щетину, возгордился въ душѣ и всталъ на ноги. Лиса сказала *(въ стихахъ)*:

«Апу-Чахтай, глава волковъ, тебя я поведу окольными путями, приведу къ тебѣ многихъ палочниковъ; люди сдерутъ съ тебя [шкуру] догола, изъ твоей шкуры сдѣлаютъ прекрасную шубу!» И сказавъ волку: «Живи въ довольствѣ, господинъ мой!» Лиса пустилась въ путь передъ нимъ; она шла — прискакивала, а Волкъ слѣдовалъ за нею. Лиса прыгала то въ одну, то въ другую сторону, щетинилась, сгибала хвостъ колесомъ, выказывала много веселья передъ Волкомъ и въ радости вела она глупаго Волка, и они достигли славнаго сада. Лиса прыгнула черезъ ограду и вскочила въ садъ, и Волкъ за Лисою вскочилъ въ садъ и очень обрадовался при видѣ великолѣпнаго сада. Волкъ сказалъ Лисѣ *(въ стихахъ)*:

«О дитя Апу-Чахмаха, у тебя славный садъ! Живи дни свои вѣчно въ трепетѣ за то, что ты меня привела

Վա՜յն պատահեց զիս խիստ ոլով.
Ճանբայս չաճիմ յետ դառնալով.
Վախեմ մեռանիմ ի հուր սրով.
Այլ չէ տեսանեմ ոչխար բարով:
Եւ աղուէսն հայեցաւ խուլ ու խուլ,

որ մարդ չէ կար ի յայգին. եւ փախեց մօտ ի չամանոցն եւ տեսաւ զդմակն եւ շուտով ի յետ դարձաւ եւ եկաւ առ գայլն. Եւ ասէ գայլուն. Հրամմեցէ, իմ պարոն, ի սեղանն իմ. եւ առեալ զգայլն տարաւ մօտ ի դմակն. եւ տեսաւ գայլն զդմակն եւ խելքն գնաց եւ կամէր փաղել եւ առնուլ զդմակն: Ասէ աղուէսն գայլուն. պարտ չէ, իմ պարոն, հապարտութեամբ փաղել եւ առնուլ զդմակն. քիչ մի ի վար նստա եւ հանգիր. եւ գայլն նստաւ ի դմակին եզերն. եւ գնաց աղուէսն գտաւ ի չամանին մէջն փարչ մի ջուր եւ առեալ կանգնեցաւ ի դիմաց գայլուն եւ ասաց. յորժամ ուտես զդմակն, նոյ յետոյ ի ձեռաց ջուր լնեմ, որ լուացվիս. եւ աղուէսն նայէր ի դմակն եւ խելքն ցնորէր եւ ոչ կարէր ի մէկ տեղ կենալ ի դմակին սիրոյն: Ասէ աղուէսն գայլուն.

Պարոն հանցեղ պիտի,
Որ նստի ի դէմ դմակին
Չէ գիտէ ընաւ խելի,
Թէ ինչ ոփ գայ ի գլուխ գայլին.
Անգերծ որոգայթ անկանիս,
Որ ընաւ խելի չէ ազատիս.
Աւաղ զաւուրերդ ատեմ, որ մեռանիս
Դու ի յայս այգիս:

Եւ ապա ասաց գայլուն. Աբու Չախտայ գայլերուն գլխաւոր, յառաջ մատիր եւ կեր ի դմակէդ. եւ փախեց գայլն ի դմակն. նոյ շարժեցաւ ապրանոյն եւ անկաւ ի պարանոց գայլուն.

въ населенное мѣсто: великій ужасъ объялъ меня — не имѣю пути возвращенія, боюсь, что здѣсь погибну отъ меча, не останусь здравъ, не увижу болѣе овецъ».

Лиса, разглядѣла исподтишка, что въ саду никого не было и бросилась къ мѣсту, поросшему тминомъ, взглянула на курдюкъ и живо возвратилась; она пришла къ Волку и сказала: «Пожалуйте, господинъ мой, къ моему столу!» и, взявъ Волка, повела къ курдюку. Волкъ увидѣлъ курдюкъ, потерялъ разсудокъ и хотѣлъ прыгнуть и взять его. Лиса сказала Волку: «Не подобаетъ, господинъ мой, бросаться опрометчиво и хватать курдюкъ; присядь чуточку и отдохни!» Волкъ присѣлъ у края курдюка. Лиса удалилась, нашла въ тминѣ кувшинъ воды и, взявъ его, встала на виду Волка. «Когда поѣшь курдюкъ», сказала она, «то потомъ я налью воды тебѣ на руки, чтобы ты омылся». Лиса смотрѣла на курдюкъ; разсудокъ ея терялся въ мечтахъ, и отъ влеченія къ курдюку ей не сидѣлось на одномъ мѣстѣ. Лиса сказала Волку (мысленно): «Такъ-то долженъ сидѣть баринъ передъ курдюкомъ; онъ не чуетъ, что постигнетъ сего волка: попадешь ты въ роковую западню, откуда не выпутаешься никогда. Горе днямъ твоей жизни, ты умрешь въ этомъ саду». Затѣмъ она сказала Волку (вслухъ): «О Аву-Чахтай, глава волковъ, придвинься и ѣшь курдюкъ». Волкъ бросился на курдюкъ; капканъ соскочилъ и палъ на шею Волку;

և թըռաւ դմակն և անկաւ յափշտակեալն ի զատ։ Եւ աղուէսն զիղղացաւ և ասէ. մի թէ յորոգայթ իցէ այս. և ոչ կարաց համբերել ի զմակին սիրուն. և վազեաց և առաւ զդմակն և նստաւ և կերաւ ի գիմաց գայլուն. հետ ուտէր և հետ կոյ մղրնձկտայր. և ափանարգն նեղէր զգայլն և յայս կոյս և յան կոյս ցանցէր զափանարգն. և կերաւ աղուէսն զդմակն և ելեալ երթայր ի լեառն ի վեր։ Ասէ՛ գայլն. Ասպլայ հասան աղուէս, զիս անտէր թողեր և ի յուր կերթաս. ասէ աղուէսն. անտէր ես եմ որ ի լեառն ի վեր մէն կոյ երթամ. հիմայ քեզի տէր շատ կոյ գայ։ Եւ եկաւ այգեն տէրն և ետես զգայլն ի յափանարգն. և ժողովեցան բազում մարդիկ և քարիւ և փայտիւ և սրով սպանեցին զգայլն և քերթեցին և զմորթին առին. և զլաշն շունքն տարին քարշելով և դէշ դէշ պատառելով և զմորթին արին մուշտակ։

Ցուցանէ առակս, թէ կան շատ նենգաւոր մարդիկ, և առաւել սատանայ, որ բազում հնարիւք խաբեն և գայթաղեն խաբէութեամբ որսայն զմարդիկ և ձգեն ի յորոգայթ մեղաց և ինքեանք ծիծաղին ի կորուստ մեղաւորացն. և յետոյ մատնին ի հուր գեհենին ի յանշիջանելի տանջանս ինքեանք և սպասաւորքն իւրեանց։ Եւ զմեզ ազատեսցէ Քն ած մեր ի յաներևոյթ աղուէսուն, այս ինքն ի սատանայէ և ի պատրանաց նորա. ամէն։

23—34 Ցուցանէ . . . ամէն] Po отс.

курдюкъ взлетѣлъ и упалъ поодаль. Лиса взъерошилась: «Не сонъ ли это»? сказала она, и не могла выдержать [болѣе] отъ страсти къ курдюку; она бросилась, взяла курдюкъ, присѣла и ѣла навиду Волка; она ѣла и въ тоже время рычала (отъ удовольствія). Между тѣмъ петля давила Волка, и онъ трясъ капканъ изъ стороны въ сторону; Лиса съѣла курдюкъ и, вышедъ, стала уходить вверхъ въ горы. Волкъ крикнулъ [ей вслѣдъ]: «О Лиса Апла-hАсанъ, ты меня оставляешь безъ хозяина [т. е. безъ призрѣнія]. Куда ты идешь»?—«Это я—безъ хозяина», сказала Лиса: «я, которая ухожу въ горы, къ тебѣ же теперь хозяевъ явится много». Пришелъ хозяинъ сада и увидѣлъ Волка въ капканѣ; собрался народъ, и кто камнемъ, кто палкою и мечемъ избили Волка, содрали съ него шкуру и взяли ее, а тѣло поволокли собаки, таща и раздирая на куски; изъ шкуры [волчьей] сдѣлали шубу.

Сказка эта показываетъ, что есть немало коварныхъ, и преимущественно діаволъ, которые всякими средствами и различнаго рода обманомъ стараются взловить людей и ввергнуть въ западню грѣховъ, сами же смѣются надъ гибелью грѣшниковъ, но потомъ и они предаются огню геены на неуимаемыя муки, какъ сами, такъ служители ихъ. Христосъ Богъ нашъ да избавитъ насъ отъ невидимой лисы, т. е. діавола, и обмановъ его. Аминь.

УКАЗАТЕЛЬ

ИМЕННОЙ И ПРЕДМЕТНЫЙ КЪ I ПРИЛОЖЕНІЮ.

Буква h, транскрипція армянскаго հ, не принята въ расчетъ при составленіи алфавитнаго порядка; буквы a и b при цифрахъ страницъ указываютъ на первый (a) или второй (b) столбецъ. Въ нижеслѣдующій списокъ не включены имена изъ отрывка, писаннаго сокращеніями, на стр. 19, приписки къ рук., на стр. 54 b, и перечня нахарарскихъ фамилій, на стр. 58 a—60 a.

Абдулъ-Азизъ (Аствайатуръ), эмиръ 60 a, 60 b, 61 a.
абхазы 62 b.
Авгаръ 63 b.
Авгерянъ, Լիակատար վարք և վկայաբանութիւն սրբոց IV т. Вен., 61 a.
Аветикъ [illegible] 19 b.
Аветисъ, отецъ Вардана 63 b.
Авраамъ, діаконъ 40 a, 41 a, 41 b, 42 b.
Авраамъ, патріархъ 61 a.
Аггафаръ (Кристосатуръ), слуга Абдулъ-Азиза 60 a—61 a.
Агулійскій см. Акопъ.
Адамъ: Исторія Адама и Евы 24 b;— Книга объ Адамѣ и Евѣ 1 a—4 b; 7 a, 8 a, 9 b.
Адріанъ 50 b.
Айгекскій см. Вардапъ Айг.
hАйказнъ см. Варданъ hАйк.
Айрапетъ, свящ. 19 b.
Акобъ-джанъ 31 b.
Акопъ Агулисскій, сынъ Аракела 30 b.
Александрійскій см. Гигіонъ.
Алексій см. Житіе.
Амазаспъ, великій князь (տէր) Мамиконянъ 59 a.
Амазаспъ Мамиконянъ см. собственники рукописей.
мазаспянъ 59 a.
айкъ, область въ Месопотаміи 11 b.
Анбердъ, область Анберда 14 a.
hАнгой см. писцы.
Андзеваційскій см. Варѳоломей.
Андрей, племянникъ писца Мкртича 54 a.
Андрей, священникъ, отецъ писца Мкртича 53 a, 54 a, 54 b.
Анна 19 b.
Антіохія 12 a, см. Михаилъ.
Апагнуникъ, область 50 b.
Аполлоній, святой отецъ 32 b.
Апу-Сайлъ см. Варѳоломей.
арабы: О христіанскомъ ученіи у арабовъ 48 a, 52 a, 52 b; см. Макаръ.
Аракелъ, отецъ Акопа 30 b.
Аракелъ Сюнійскій: 1 a, 8 b, 9 a, 10 a, 10 b, см. стихотворенія.
hАрапетъ (вм. hАйрапетъ), епископъ, дядя (? [illegible]) попа Іоанна 41 b, 42 b.
Ардзанъ см. Езникъ.
Арегъ, городъ 62 a.
Аристагэсъ, архіеп. 47 a.
Аркадій, сынъ Ѳеодосія Вел. 32 b.
армяне: армянскіе католикосы 11 a, 11 b, 59 a, 59 b et pass; — фрагментъ армянскій перган. рукописи 42 a; — армяне-григоряне 13 b, 43 b — 44 b.
Арсеній [illegible] 31 a, 31 b.
Арусъ-Хатунъ 53 a, 54 a.

Аруѳюнъ, дьячекъ 31 a.
Аршакъ, царь 57 b.
Аршакиды 59 b.
Арюцъ, князь Телкурана 12 a.
Аѳанеса см. Исторія, Молитвы.
Асатуръ, отецъ Гурджи-бэка 40 a.
аспарапетъ (полководецъ) армянъ и грузинъ 59 a.
Аствацатуръ 41 a.
Аствацатуръ, отецъ Паронъ-Луйса 43 b, 44 a.
Аствацатуръ, отецъ попа Іоанна 39b—42 a.
Аствацатуръ (Ѳеодоръ) см. Абдулъ-Азизъ.
Ашорникъ, ущелье 13 b.
Ашотъ Багратидъ 59 a.
Ашотъ см. Езникъ.

Багдасаръ=Пагтасаръ см. собств. рук.
Багратидъ см. Ашотъ, Шапуhъ.
Бардугимэосъ см. Варѳоломей.
Барсамъ см. Парсамъ.
Барсеѓъ, священникъ, братъ Аракела Сюн. 7 a, 8 b, 9 b, 10 a; см. Парсеѓъ.
Баязетъ, гор. 30 b, 31 a.
Бджнійскій см. Мануэлъ еписк. Б., Іоаннъ монахъ Б.
Бидлисъ (Բաղէշ) см. Варданъ Бидлисскій.
Берія (Амидъ), гор. 19 b.
Бесѣда съ ангеломъ см. Видѣніе Богоматери, Григ. Просвѣтителя.
Благодатный см. Нерсэсъ Б.
Богданъ см. Погданъ.
Богоматерь: церковь Богоматери въ Ѓоніи 36 b;—Успенія Богоматери во Львовѣ 17 a;—св. Богородицы и св. Стефана Первомученика въ Тайшогѣ 57 a, 63 a.
Броссэ Voyage archéol. en Transcaucasie, III rapp. 57 b, 61 a.
Бусикъ, сынъ Мелкэсэта 52 b, 53 b—54 b.
Бустскій (Բուստեցի) см. Аветикъ.
Бэки-Хатунъ, жена Карапета 63 a.
Бюрѓелъ, братъ великаго князя Сибата 7 b, 9 a.
Бўрайри-гомъ или Гомъ Бўрайри, село 50 b.

Ваhанъ Камсараканъ 51 b.
Ваhанъ, католикосъ 59 a.
Ваhанъ, князь 51 b.
Ваhанъ Мамиконянъ 60 a.
Вавилонъ 61 a.
Ванандскій см. Гевондъ.
Ванаканъ, вардапетъ 11 a;—Сказанія вард. Ванакана 14 a.
Ванаканъ, свящ. см. собственники рукописей.
Варагъ 52 a.
Варданъ Айгекскій: 25 b, 26 a, 28 a, 30 a;—О десяти купцахъ 20 b;—Отвѣтъ Антіохійскому епископу Михаилу на вопросъ, какъ созданъ человѣкъ по образу Божьему 20 b;—О шести ступеняхъ добрыхъ дѣлъ, ведущихъ къ Богу 20 b;—О страшныхъ неусыпныхъ червяхъ 21 a, см. Исповѣданіе вѣры; ср. Варданъ вардапетъ.
Варданъ hАйказнъ: Элегія Вардана hАйказна на смерть Григорія Мучениколюбца 11 a, 12 b—13 a, 15 a.
Варданъ Бидлисскій, вард. 56 b, 57 b.
Варданъ, вардапетъ: 11 a;—Вопросы и Отвѣты 14 a;—Сказанія a) со словъ Іоанна Бджнійскаго 14 a, b) со словъ Саркавага, Теѓерскаго монаха, 14 a и 14 b, c) со словъ Іоанна Гарнійскаго 14 b; вард. Варданъ — источникъ Іоанна Ерз. при составленіи имъ Поученія 22 a, 22 b.
Варданъ, авторъ сборника притчъ 19 b.
Варданъ, вардап. см. Житіе.
Варданъ Мамиконянъ 59 a, 59 b.
Варданъ, переплетчикъ (գրակազմող) 63 b, (կազմող) 64 b.

Вардапэсъ, вардапетъ, авторъ Мученичества Пароиъ-Луйса 43b, 46a—46b.
Варжи, село 60a.
Варлаамъ см. Исторія.
Вароолоиеи, Андзеваційскій царь, по прозванію Апу-Сахлъ, въ алѣпу переведшій съ арабскаго «Исторію монаха Макара и эмира Абдулъ-Азиза» 60b.
Василій, ученикъ Серапіона Эдесскаго 53b; см. Барсеѓъ, писцы.
Вайодзоръ, область 59a.
Венеція 14b, 51b.
Видѣніе: 11a;— Богоматери, записанное евангел. Іоанномъ 21b, 32a, 33a, 37a, 37b, 42b, 43a;—Григорія Просвѣтителя 21b, 32a, 33a, 37a, 37b, 42b, 43a;—Кипрскаго монаха 21a; — Нерсэса ([illegible]) 59a;—апостола Павла 21b—22a, 42b, 43a (Петра и Павла); см. Іоаннъ Гаршійскій, О Второмъ Пришествіи.
Вопросы и Отвѣты: 11a, 47b, 50a—50b; — Вопросы съ отвѣтами по Еванг. и другимъ книгамъ Св. Писанія 17a—17b;—по книгѣ Бытія 18a; Вопросы любознательныхъ и отвѣты св. учителей ([illegible]) 20a; см. Варданъ, Эзникъ К., Макарій, Видѣнія Гр. Просвѣтителя, Петра и Павла, Слово.
Восканъ 19a.
Воскиіорикъ см. Златочревъ.
Воскресеніе см. Ефремъ Сиринъ, Іоаннъ Златоустъ.

Гавріилъ, родственникъ попа Іоанна 42b; см. писцы.
Гаданіе: 1b;—Гаданіе на «рамлѣ», переводъ съ персидскаго 6a; — Сѣть для гаданья 6b; см. Оракулы.
Гаршійскій см. Іоаннъ.
Гевондъ, священникъ Ванандскій 59b.
Гевондъ, Исторія 55a — 56b.
Гёзловъ, гор. 43b.
Геліополисъ см. Арегъ.
Гигіонъ или Гигинъ Александрійскій схоластикъ 25a.
гимнъ ([illegible]) см. стихотворенія.
Гиригоръ 41a.
Гирикоръ 40a.
Гозалъ-Хатунъ, жена свящ. Григорія 63a.
Гомъ Бірайри см. Бірайри-Гомъ.
Гонія (Иконія) 32a, 36b.
Грамата царственная 32a.
греки: (православные) 13b, 44a;— греческій императоръ см. Ираклій Мануилъ;—греч. патріархъ 11a;— фрагментъ греч. пергам. рукописи 42a; — греческіе философы см. Объ устройствѣ челов. тѣла.
Греція 60a, 62b.
Григорій, замѣститель ([illegible]) 59b.
Григорій (III), католикосъ, братъ Нерсэса 11a—12a, 13a, 15b.
Григорій (IV), католикосъ, племянникъ и преемникъ Нерсэса Благ. 11b, см. писцы.
Григорій (II) Мартирофилъ или Мученколюбецъ ([illegible]) 11a, 12b, 15a.
Григорій Нисскій, О природѣ человѣка 17a—18b.
Григорій отшельникъ ([illegible]) Слово о покаяніи 24a—24b.
Григорій см. писцы.
Григорій Просвѣтитель 13b, 27b, 51b, 53b, 57a, 57b, 59a, 59b, см. Видѣніе.
Григорій, свящ., сынъ Карапета 63a, 63b.
Григорій см. собственники рукописей.
Григорій [Татевскій], вардапетъ, учитель Аракела Сюн.: Похвала святымъ 7a—7b, 8b, 9b ([illegible]).
Григорисъ см. писцы.

грузины 59a, 59b.
Грузинскія Лѣтописи 55 a, 56 a, 56b.
гуны: страна гуновъ (= Крымъ) 48b.
Гурджи-бекъ 40a.

Давидъ (V), католикосъ 47a.
Давидъ, отецъ Аракела Сюн. 7a, 8b, 10a.
Давидъ, пророкъ 11b.
Даніилъ, Эчміадз. монахъ 31b.
Джафаръ гули ханъ 30b.
Джульфа 53b.
Дни: О счастливыхъ дняхъ луны 6b, Дни счастливые и роковые 45b.

Евремiаносъ или Ефремiаносъ, отецъ Алексія Бож. человѣка 33b, 38a.
Евангеліе: отрывокъ на пергаментѣ 1a.
Ева см. Адамъ.
Евагръ: Поученія 55a—56b;—Переписка съ Мелиэ (Меланіею) 55a, 56a; (его же?) Разъясненія съ горы Ниневіи 55a, 56a.
Евреи 44a, 62a;—еврейскіе философы см. Объ устройствѣ человѣческаго тѣла.
Евтропій см. Житіе Іоанна.
Евфратъ 18a.
Египетъ 61a, 62a, 62b.
Ездигердъ, царь 59a, 59b.
Езникъ Кульпинскій: Вопросы Арзана и отвѣты Езника К. 24a;—Вопросы Ашота, сына царя Сибата, и Отвѣты Езника К. 24 a;—Поученія на пользу монахамъ 25a.
Екегеацъ, область 47a.
Елеонская гора 33a, 37b, 43a.
Еллинскіе философы см. Объ устройствѣ человѣческаго тѣла.
Епистолія см. Посланіе.
[illegible]ранъ, сестра попа Іоанна 39b, 40a, 41a, 41b, 42b.

Ерзнкай 42b, 47a, 48b, см. Іоаннъ Ерзнкайскій.
Ефремъ, патріархъ 62b.
Ефремъ, дьячекъ 31a.
Ефремъ Сиринъ: О блудѣ 23b;—О слезахъ 23b;—О воскресномъ днѣ 32a, 33b, 37a, 38a, 42b, 43b; — О сквернословіи 23a; (его же?) О пьянствѣ и убійствѣ 23a—23b;—Молитвы 32a, 33b, 37a;—Молитвы раскаянія 37a, 38b.
Житіе: Алексія Божьяго человѣка 32a, 33b, 37a, 38a; — вардапета Вардана 47b, 48a—49b, 52b;—Іоанна, сына Евтропія, 32a, 32b.

Завѣщаніе: Іосифа, сына Якова 57a, 61b;—св. Нерсеса ([illegible]) 59a.
Заговоры: противъ всякой болѣзни 32a, 34a;—съ булатнымъ ножемъ и крестнымъ знаменіемъ 32a, 34a, см. Молитвы.
Зарбаналянъ: Hist. litt. de l'Arm. anc. 51a;—Cat. des trad. arm. 56a.
Зелфа 62a.
Зенобъ Глакъ, Сирійскій еписк., Исторія Тарона 48a, 51a — 51b, 57a, 61b.
Златочревъ (Ոսկեփորիկ) 20a—20b, 30a, 32a, 37a, 42a, 42b, 47a.

Изреченія мудрецовъ 48a, 51a.
Ираклій, греч. импер. 62b.
Иконія см. Гонія.
Исаакъ, патріархъ 61a.
Исповѣданіе: вѣры вард. Вардана 32a, 34a–34b, 37a, 39a, 41a;–Троицы въ трехъ лицахъ и одномъ божествѣ 21b.
Исповѣдь: священниковъ и міранъ съ формулою отпущенія 32a, 35a;–міранъ 45b, см. Молитвы.
Исраилъ 40a, 41a.
Исторія: Асанеоы 57a—57b, 62a—

62b; — Варлаама и Іоасафа 57a, 61a; — ветхозавѣтныхъ патріарховъ 57a, 61a; — мандрагора 18a; — св. апостоловъ Петра и Іоанна 48a (по недосмотру, въ Описаніи вм. *Іоанна* напечатано *Павла*), 52a; — принесенія пальца Апостола въ Арменію 48a, 50b; — Отрывокъ изъ историч. сочиненія 57b, 62b; — «Армянскій Паралипоменонъ изъ Восточной книги» 59a, 60a; см. Гевондъ, Зенобъ Глакъ, Іоаннъ Мамиконянъ, крестъ, монахъ Макаръ, Месропъ.

Исторія Вардаційцевъ ([illegible]) 59b.

Іаковъ 50b.

Іаковъ, сирійскій вардапетъ изъ Милитены 12a.

Іаковъ, церковь св. Іакова 30a.

Іерусалимъ 14b.

Іоакимъ 17b.

Іоаннъ, братъ Вардана 63b.

Іоаннъ Гарнійскій 11a; — Видѣніе Іоанна Г. 13a — 13b; — Сказаніе Іоанна Г. 14a, см. вард. Варданъ.

Іоаннъ, еванг. см. Видѣніе, Исторія Петра и Іоанна.

Іоаннъ Ерзнкайскій, Поученіе духовныхъ и мірянъ въ XVIII главахъ 22a — 23a; (его же?) Наставленіе вступившимъ въ бракъ 23a, 27b; — О сквернословіи 47b — 48a, 50b.

Іоаннъ Златоустъ: 32b; — О воскресномъ днѣ 23b; (его же?) другое поученіе о воровствѣ, злоязычіи и воскресномъ днѣ 23b — 24a.

Іоаннъ Карчаванци 55a, 56a, 56b.

Іоаннъ Мамиконянъ, еписк., Продолженіе Исторіи Тарона 48a, 51b, 52a, 57a, 61b.

Іоаннъ, монахъ Бджнійскій см. вард. Варданъ.

Іоаннъ Одзнійскій (Одзунскій), Проповѣдь 48a, 52a.

Іоаннъ, отецъ мастера Нерсеса 53b, 53b — 54b.

Іоаннъ, попъ см. писцы и собственники рукописей.

Іоаннъ Предтеча 53b, 54a.

Іоаннъ, священникъ 52b, 53a.

Іоаннъ, священникъ, братъ писца Мкртича 53a, 54a.

Іоаннъ см. Житіе.

Іоаннъ, сынъ свящ. Григорія 63a.

Іоаннъ см. Оhаннэсъ, Ованэсъ.

Іоасафъ см. Исторія.

Іосифъ 18a.

Іосифъ, мученикъ 59a, 59b.

Іосифъ Прекрасный 61a, 62a, см. Завѣщаніе Іосифа.

Іуда 62a.

Іусикъ, подвижникъ затворникъ (…) 12a.

Каноны: касательно священнаго 42b, 44b.

Каранъ-хатунъ, сестра Вардана 63b.

Карапетъ ([illegible]) 40a, 40b, 41a.

Карапетъ, братъ попа Іоанна 40a, 40b, 41a, 41a — 41b, 41b, 42a.

Карапетъ, епископъ 28a.

Карапетъ, католикосъ 7b, 8b.

Карапетъ, монастырь св. Кар. 20a, 30a, 51b.

Карапетъ, священникъ 36b.

Карапетъ, свящ., братъ писца Мкртича 53a, 54a.

Карапетъ, свящ. [illegible] 52b.

Карапетъ см. собственники рукописей.

Карнинъ 18a.

Карчаванци см. Іоаннъ К.

католики 13b, 44a.

Кафа 43b.

Кесарія 51b.

Киликія 11b, 12a.

Кипрскій монахъ см. Видѣніе.

Киракосъ, священникъ см. писцы.
Китайскіе мудрецы 6b, см. Оракулы.
Клеонъ 17b.
Коговитъ, область 50b.
Константинополь 11a, 11b, 33b, 38a, 43b, см. Михаилъ, Преніе.
Корду, область 18a.
космографія: О небесахъ 42b, 45a; — О движеніи свѣтилъ и неподвижности земли 42b, 45a.
крестъ: Исторія креста «hАцунеац» 48a, 51b — 52a; — Исторія креста «Цицерневан» 48a, 51b; — Хвала св. Кресту 37a, 37b; — Крестъ Животворный въ Персіи 62b.
Христосатуръ (Христодоръ) см. Агтафаръ.
Крымъ 43b.
Ктезифонъ 60a.
Кульпинскій см. Езникъ К.
Кулъ-Паша см. собственники рук.

Лазарь, братъ Вардана 63b.
Ламбронскій см. Нерсэсъ Л.
Леви 62a.
Леонъ, царь Арменіи 11a, 11b.
Леонтій 51b.
Лорійскій см. Шмавонъ Л.
Лусъ-тикинъ, мать Нерсэса 52b, 53b—54b.
Лусинъ см. собственники рукописей.
Львовъ (Լվով) 17a, 18b.

Магометъ 55b.
Мадрасъ 57b.
Майрамъ, жена попа Іоанна 39b.
Макаръ: Исторія монаха Макара и эмира, переводъ съ арабскаго 57a, 60a—61a.
Макарій: св., Вопросы юноши и отвѣты св. М. о праведной жизни и добродѣтеляхъ 24b.
Малагія 37a, 42a.
Мамиконянъ 59b, см. hАмазаспъ М., Варданъ М., Іоаннъ М., hМаякъ М.
Манасія, патріархъ 62b.
мандрагоръ, растеніе, см. Исторія.
Манійская пещера 21b.
Мануилъ, греч. императоръ: переписка съ армянскими католикосами 11a, 11b.
Мануэлъ, епископъ Бджнійскій 17b.
Маранъ, она же Маріамъ, дочь Григорія и Лусина 26b, 27a, 28a; возможно, Маранъ и Маруинъ (см. подъ этимъ именемъ) одно и то же лицо, если одинъ и тотъ же Саргисъ, который называется то сыномъ, то зятемъ Григорія и Лусина.
Маранъ, мать Гурджи-бэка 40a.
Маріанэ см. Мученичество.
Марія, Богоматерь см. Видѣніе.
Марія, невѣстка Аракела Сюн. 7a.
Марръ, Н.: Изъ поѣздки въ Арменію: Замѣтки и извлеченія изъ армянскихъ рукописей 1a, 20b, 21b, 22a, 24b, 32a, 33a, 33b, 55a, 56a, 61b, 62b; — Описаніе арм. рукоп. Института Вост. яз. 45b.
Мартирофилъ см. Григорій М.
Маруинъ, жена Саргиса 26b.
Масумъ Хойскій, сынъ Ованэса 31a.
hМаякъ Мамиконянъ 59a.
Меланія см. Евагръ.
Мелкъ, братъ Аракела Сюн. 7a.
Мелпэ см. Евагръ.
Мелитены, «столица Арменіи» 12a.
Мелкесэтъ, сынъ Нерсэса, 52b, 54a, 54b.
Мелкія статьи 42b, 45b.
Мерсопъ (= Месропъ), отецъ Степаноса 31b.
Месопотамія Сирійская 11b.
Месропъ, вардапетъ 59b.
Месропъ, священникъ: О потомкахъ Григорія Просв. и исторія армянскаго патріарха св. Нерсэса 57a—60a.
Минасъ, тэръ М., учитель Кулъ-Паши

47b: не одно ли лицо съ Ходжа Минасомъ?
Мисо см. писцы.
Михаилъ, Антіох. еписк. 20b, 26a.
Михаилъ, архангелъ 29b.
Михаилъ, константинопольскій патріархъ 11b.
Мкртичъ, братъ Нерсэса, 52b, 53b, 54a.
Мкртичъ, діаконъ, сынъ свящ. Григорія 63a, 63b.
Мкртичъ, свящ., отецъ Карапета 63a, 63b.
Мкртичъ см. писцы.
Моисей (III), католикосъ 18b.
Моисей, пророкъ 29b.
Моисей Хоренскій см. Эзникъ.
Молитва: Пятничная, читаемая надъ больными 32a, 32b—33a;—О молитвѣ и исповѣди со слезами 32a, 33b—34a, 37a, 38b;—Молитвы Асанеөы 57b, 62b; — М. апост. Павла 32a, 34a; см. Ефремъ Сиринъ, Заговоры, стихотворенія.
Мусульмане (այլազգիք) 44a.
Мученколюбецъ см. Григорій М.
Мученичество: св. Маріанэ 37a, 38b—39a;—Паронъ-Луйса 42b, 43b—44a.
Мушегъ, князь 51b.
Մ. ց.=Մայր ցուցակ ձեռագիր մատենից գրադարանի սրբոյ աթոռոյն Էջմիածնի, Тифл. 1863 г., 17b, 20b, 47b, 55a, 57b.
Мэликъ, мать Аракела Сюн. 8b.
Мюры, городъ 50b.

Навасардъ 41a, см. Новасардъ.
Назаръ, сынъ Пага 19b.
названія: евангелистовъ въ стихахъ 45b; — различныхъ временъ дня и ночи 42b, 45a—45b.
Наркули, сестра Гурджи-бэка 40a.
Нархатунъ, жена писца Григорія 36b.
Нахарарскія фамиліи 58a—59a.
Нерсэсъ Благодатный: Слова, Поученія, Письма, Поэтическія произведенія 11a, 12a — 13a, 14b, 15a, 15b, 16b.
Нерсэсъ, католикосъ Сисскій 42a.
Нерсэсъ Ламбронскій, архіеп. Тарсона: Слова, Поученія и Письма 11a, 11b, 12a, см. Преніе, Толкованіе притчъ.
Нерсэсъ Великій, католикосъ 5[illegible]a, 57b, 59a, 59b, 63a.
Нерсэсъ, свящ., племянникъ писца Мкртича 54a.
Нерсэсъ см. собственники рукописей.
Несторій: Преніе съ Н. монаха Макара 60b.
Никагосъ 40b.
Николай Мүрл.: О чудесахъ св. Николая 48a, 50b—51a, 53a.
Ниневія: гора Ниневія см. Евагръ.
Нисскій см. Григорій.
Новасардъ 40a.
Норпаронъ, отецъ Кулъ-Йапна 47b.
Несфхатунъ, мать Карапета 63a, 63b.

Оһанаванкъ 55a.
Оһаннэсъ, племянникъ писца Мкртича 54a.
Оһаннэсъ Эчміадзинскій, отецъ дьяк. Ефрема 31a.
Объ устройствѣ человѣческаго тѣла 18a, 18b.
Ованэсъ 25b.
Ованэсъ 41a.
Ованэсъ, отецъ Масума 31 a.
О Второмъ Пришествіи 22a.
һОгоцимъ, село 59a.
Одзунскій см. Іоаннъ О.
Оксиррнихъ (Օքսիրինքոս) 25a.
О природѣ человѣка см. Григорій Нисскій, Объ устройствѣ чел. тѣла.
Оракулы: 1b; — на цѣлый годъ 6a—6b; — на годъ въ зависимости отъ «навроза» 6b; см. Гаданіе.
Орна (гумно Орны) 39b.

Паі́ъ, отецъ Назара 19b.
Паі́тасаръ см. собственники рукоп.
Павелъ, апостолъ 12a, см. Видѣніе, Посланіе, Молитвы.
Павелъ, братъ Петра 40a, 40b, 41a.
Пако, отецъ писца Григорія 36b.
Палецъ Апостола см. Исторія.
Папа Римскій 38a.
Папа-ханъ 30b.
Паронъ-Луйсъ см. Мученичество.
Парсамъ 9b.
Парсамъ, братъ попа Іоанна 39b, 40a, 41a, 41b, 42b.
Парсамъ, сынъ Григорія и Лусина 25b—30b.
Парсеі́ъ, сынъ Аветика 19b.
Патерикъ Армянскій (Վարք հարանց) 14b;—отрывокъ изъ патерика 25a, 32a, 32b.
Пентефрій (Պետափրէ) 62a.
Персія 51b, 52a, 59b, 62b.
Петръ, апостолъ см. Посланіе І. Христа, Исторія Петра и Іоанна.
Петръ Блаженный 32b.
Петросъ 41b.
Петросъ 52b.
Петросъ, братъ Павла 40a—41b.
писцы: Василій 17a, 18b, ученики его Григорій 18b и Поі́танъ Хачко, Ясо Миско и hАигой Церинъ 19a; — Гавріилъ 20a, 26a, 30a, 30b; — Григорій или Григорисъ 32a, 36b;— Григорисъ, племянникъ Нерсэса Бл. 15b; — попъ Іоаннъ 37a, 39b — 42b;—Киракосъ свящ. (, онъ же?) и Константинъ 11a: Киракосъ 15a, 15b, Константинъ 15a;—Мкртичъ 47b, 52b—54b; — свящ. Саhакъ или Исаhакъ 1a, 9b, 10b;— свящ. Саhакъ 42b, 47a;—Саргисъ 55a, 56b; — Степанъ 57a, 63a.
Письма см. Нерсэсъ Благодатный и Нерсэсъ Ламбронскій.
погребеніе: Пѣснопѣніе при погребеніи священниковъ 47b, 50a.
Поі́танъ Хачко см. писцы.
Польскій, см. Сигизмундъ.
Посланіе І. Христа въ храмъ Петра и Павла 32a, 33a—33b, 37a, 38a,
Поученія см. Езникъ Кульпинскій, Ефремъ Сиринъ, Іоаннъ Ерзнкайскій, Іоаннъ Златоустъ, Нерсэсъ Благодатный и Н. Ламбронскій, ср. Слово.
Поэтическія произведенія см. Нерсэсъ Благодатный.
Преніе съ греческимъ патріархомъ Тарсонскаго архіеп. Нерсэса 11a, 11b, 15a.
Присмъ, дочь Григорія и Лусина 26b, 28a.
Притча (առակք) 18a, 25a, см. Толкованіе притчъ Соломона.
Проповѣдь на Евангельское слово о сквернословіи 42b, 44b—45a, см. Слова, Поученія.
Прошхаі́унъ 46b, 47a.
Пѣснь: духовная 32a, 32b, см. погребеніе.
пятница, см. Молитва Пятничная.

Разговѣніе яйцами, рыбною и молочною пищею наканунѣ Пасхи 32a, 35a, 37a, 39a.
разсказы душеспасительные: 32a, 32a—32b;—тридцать четыре разсказа о гостепріимныхъ и милосердныхъ 32b.
«рамлъ» (رمل) см. Гаданіе.
Рахиль 62a.
Ревекка 62a.
Римъ 43a, см. Посланіе І. Христа.
Ромклай, крѣпость 13a, 15b.
русскіе 31b.

Саhакъ, епископъ 59b.
Саhакъ, св. 59a.
Саhакъ, священникъ см. писцы.
Саhакануйнъ 59a.
саранча: появленіе саранчи въ Джульфѣ въ 1601 г. 53b.

Саргисъ см. писцы.
Саргисъ, сынъ Григорія и Лусина или вѣрнѣе зять ихъ, если не признать двухъ лицъ съ однимъ именемъ, 25b—28a, 30b.
Саркавагъ, монахъ Теѓерскій см. вард. Варданъ.
Сарра 62a.
Северіанъ, сынъ попа Іоанна 42b.
Селимъ (Սէլում), султанъ 43b.
Серапіонъ Эдесскій (րաբունապետն Ուռհայեցի) 53b.
Сигизмундъ III, король польскій 18b.
Симеонъ, католикосъ 30a.
Синаксарій (Յայսմաւուրք) 61a.
Сирія, см. Месопотамія, Зенобъ.
сирійцы 61a, сиріецъ (по религіи) 13b, см. Іаковъ вард.
Сисъ 42a.
Сисъ-Мэли́къ, мать писца Мкртича 53a, 54a, 54b.
Сихемъ (Սիկիմ) 61a.
Сказаніе: одного св. отца 14a; см. вард. Ванаканъ, вард. Варданъ, Іоаннъ Гаŕнъ.
Слово: объ исповѣди 42b, 44a, 48a, 51a; — о крещеніи 42b, 44a—44b; — о милосердіи 48a, 50b; — о постѣ 48a, 51a; — о санѣ священниковъ и наставленіе имъ 24a; — о сквернословіи, см. Іоаннъ Ерз.; — о терпѣніи 42b, 44a; — о томъ, что не слѣдуетъ поносить и осуждать братью, священниковъ и вардапетовъ 32a, 34b—35a, 37a, 39a—39b; — Ѳеофила о раскаяніи и слезахъ 37a, 38b; см. Нерсэсъ Благодатный и Н. Ламбронскій.
Смбатъ, великій князь Сюніи 7b, 9a.
Смбатъ, царь см. Езникъ.
собственники рукописей: тэръ hАмаспъ Мамиконянъ 55a, 56b; — свящ. Ванаканъ и іером. Ѳома 11a, іер. Ѳома 14b — 16a и свящ. Ванаканъ 15a; — Григорій съ супругой Лусинъ 20a, 25b—30b; — попъ Іоаннъ 37a, 39b—41b; — Карапетъ, свящ. 57a, 63a, 63b; — Кулъ-Паша 42b, 46a, 47a; — Нерсэсъ, сапожный мастеръ 47b, 52b, 53b—54b; — мастеръ Паѓтасаръ 32a, 35b — 36b.
Соломонъ см. Толкованіе притчъ.
Սոփերք Հայկականք 57b—58a.
Ставродоръ см. Хачатуръ.
Степ́анъ см. писцы.
Степ́анъ, сынъ Мерсопа 31b.
Степ́анъ, студентъ (ուսումնասէր), племянникъ писца Мкртича 54a.
Стефанъ Первомученикъ 53b; — церковь св. Стефана въ Малаті́и 42a, см. Богородица.
стихотворенія: Аŕаќела Сюнійскаго 1a, 1b; его же: съ акростихомъ «տէր Յոարքեալ» 2b, Объ Агоніи 4b, О судѣ Христа 4b, О славѣ праведниковъ 4b — 5a, гимнъ Богоматери (*въ пяти версіяхъ*) 5a, Объ Адамѣ и его женѣ 5a, см. Адамъ, Слова страстнаго стремленія ко Христу изъ Пѣсни Пѣсней, въ духовномъ толкованіи (*въ двухъ версіяхъ*) 5b, О добродѣтельныхъ 5b, Хвала Богоматери съ акростихомъ имени автора 5b, Славословіе Богоматери 5b, Объ апостолахъ 5b, два стихотворенія Յամենայնի ընկլիզէն ես եմ и Միշտ եղէ ես սնավաստակ 6a, стихотвореніе Յանձինք սեամ հագ-ներգական 6b — 7a; — стихотворная приписка 35b; — другая стихотворная приписка 39b—40a; — молитва въ стихахъ 40b; см. названія евангелистовъ.
Сюнійскій см. Аŕаќелъ Сюн.
Сюнія: «еретики» (собственно католики) въ Сюніи 9a; — государыня (տիկին) Сюніи 52a.

Тагуhэ, мать попа Іоанна 39b—42a.